

ІННА ПАВЛЕНКО

*ВАДИМ КРИЩЕНКО.
ПОСТ СКРИПТУМ
або ДАЛІ БУДЕ*

Житомир
Видавець О. О. Євенок
2019

УДК 821.161.2-1(092)
ББК 84(4укр)
П 12

Павленко І. М.

П 12 Вадим Крищенко. Постскрипtum або Далі буде. — Житомир : Вид. О. О. Євенок, 2019. — 244 с.

ISBN

Його пісні співає три покоління українців. Його ім'я включене в тритомне видання "Золотий вік української естради". Його називають "творчим батьком" нині майже всі народні артисти України. Його 52 поетичні збірки і біля тисячі пісень написані виключно рідною українською мовою. Він завжди був зі своїм народом. Певно тому саме за його віршами можна вчити новітню історію українців: він починав відродження із шестидесятниками і нескорено проніс цей дух вірності національній ідеї до омріяної незалежності. Це все – про народного артиста України, члена Національної спілки письменників України, поета-пісняра Вадима Крищенка.

Ви, шановний читачу, тримаєте в руках першу книгу, в якій висвітлюється непроста дорога життя і творчості Вадима Дмитровича. Вперше відкривається завіса над процесом створення його пісні і її шляхом на велику сцену. Вперше про значення доробку цієї особистості для нашого загалу і про людські якості поета розповідає мистецька, політична та інтелектуальна еліта, чії світлини можна побачити на обкладинці.

У книзі вперше публікується перелік найбільш знаних пісень Вадима Крищенка та матеріали із власного архіву поета.

Для тих, хто любить українську культуру, пісню, поетичне слово, кому небайдуже єство України.

УДК 821.161.2-1(092)
ББК 84(4укр)

ISBN

© Інна Павленко, текст, 2019
© Інна Павленко, обкладинка, 2019
© Інна Павленко, світлини, 2019
© Видавець О. О. Євенок, 2019

ЗАМІСТЬ ПЕРЕДМОВИ

Перед очима ця книжка. З якимось внутрішнім неспокоєм перегортаю її сторінки. Це перша друкована спроба сказати про мене слово. Хто я? Цікаво подивитись на себе у відбитку інших очей. А ці очі людини, поруч з якою я йду вже досить давно, яка взяла на себе клопіт створити і вести мій сайт, мою сторінку в інтернеті та мій відеоканал, яка є автором з півсотні чудових відеокліпів на мої пісні, систематизує мої твори, допомагає моїй досить розхристаній натурі зібрати докупи все те, що вийшло з мого пера. І в певній мірі знає про мене, може, більше і глибше, ніж я сам. Я сердечно дякую їй за це видання.

Мені доводилося десятки разів читати різну інформацію про себе, яка не завжди відповідала дійсності. Це – чи не перша спроба, з певним художнім обрамленням, сказати про мене правду.

Книга збрала багато щирих відгуків моїх співавторів та друзів – співаків, артистів, поетів, представників нашої культурної та інтелектуальної еліти. Дякую вам, друзі. Іноді ці слова дещо перебільшені... Буду намагатись їх виправдати. Дай Боже здоров'я, дай, Боже, іще трохи пожити.

А читачам скажу: ось такий я є, як в цій книжці. Читайте, вдумуйтесь, усвідомлюйте. Головне, запам'ятайте: для мене Україна, правда, людське добро завжди були константою.

Тому і закликаю: любіть Україну, розмовляйте українською, співайте українських пісень, передавайте своє українське ество дітям.

Будьмо українцями. І ми переможемо!

*З повагою до вас, читачу,
Вадим Крищенко*

СЛОВО – ЦЕ ТАКОЖ БАГНЕТ

Свист бомб розірвав ранкову тишу. Дітлахи й дорослі висипали на вулицю, дивлячись одне на одного, не розуміючи, що коїться. Такого ж не може бути! Це якась помилка. Підписано ж пакт про ненапад. Мабуть, навчання. Та ось метрів за триста там, де стояла чиясь хата, піднявся стовп землі... Курява розвіялася разом із останніми сподіваннями. Глибока вирва на місці помешкання переконливо свідчила: мирне, спокійне життя залишилося позаду. Галас, метушня і страшна здогадка, що наче шаровою блискавкою пролетіла натовпом, – війна! У вухах свистить і пронизує все тіло страшним холодом. Знову вибух. Бігом, кинувши все, через якийсь цвинтар, до станції, на потяг – і до бабусі, подалі від Луцьку, подалі від заходу. Тільки б встигнути вирватися з цього пекла, тільки б не влучило...

"Оперативна обстановка в районі проведення АТО знову залишається складною, з ознаками відносного загострення на окремих ділянках лінії зіткнення, – перервав його спогади тележурналіст. – За минулу добу шістьдесят дев'ять разів порушувалися умови припинення вогню. Найбільше тривалої стрільби прийшлося на сутінки. Чверть обстрілів характеризувалася використанням бойовиками артилерійського озбро-

ення, яке заборонене мінськими угодами. Один український борець загинув, ще троє отримали поранення", – невтішно закінчив зведення подій репортер.

Боже, чи думав чи гадав він, той, хто дитиною пережив лихоліття війни з фашистською Німеччиною, хто був на крок від смерті, коли фашистські солдати навели на них, дошкільнят, дула автоматів, і лише мамин пронизливий зойк "Кіндер!" в останню мить врятував їм життя, кому в дитячу пам'ять назавжди врізався жах спотворених ранами людських тіл, які лежали на землі в калюжах крові після чергового бомбардування, хто пережив розруху, кому не з чуток знайоме відчуття багатомісячного голоду, хто чекав, як і всі його однолітки, щодня, щохвилини повернення батька з війни, і сумував з усією вулицею, коли хтось із сусідів отримував "похоронку", що через 75 років знову доведеться молитися за життя українців, з напругою чекаючи звісток із фронту й оплакуючи загиблих. Знову – сироти, знову – обездолені родини... В Україні щорічно, за статистикою, без батьківського піклування залишаються близько десяти тисяч дітей, і це без війни, а зараз...

Хто руку дасть? Притулить хто?
Покличе до тарілки їжі?
І у подертому пальто
Стоїть малий на роздоріжжі.

Сирота!.. Сирота!.. Хто зігріє тебе
В цьому злому холодному світі?
Сирота!.. Сирота!.. Ніби душу шкребе
Цей листочок на зламанім вітті.

Сирота!.. Сирота!.. Хто знав долю лиху,
Той скептично всміхнутись не зможе.
Сирота!.. Сирота!.. На життєвім шляху
Хай тобі Бог Святий допоможе!

Він схилив сиву голову над чистим аркушем паперу, поклав руку на нього й майже фізично відчув світлу енергетику, яка зігріла правицю. Незаймана білосніжність аркуша просила слова, рядка. Слово. Спочатку було слово. Чим він зараз може зарадити, допомогти рідній землі, Україні? Перша вензельна літера лягла на папір, як локомотив нанизуючи і спрямовуючи за собою рядки-вагони:

...Любить Україну –
Це значить щодня дарувати
Для отчого неба
І свій осяйний промінець...

Наче солдати на плацу, що лише чекають наказу парадним маршем продемонструвати свою рішучість до захисту рідної землі, вишикувались у струнких рядках формату А-4 строфи щойно написаної поезії. Каліграфічні літери напрочуд рівно розміщувалися одна біля одної. Його солдати. Всі одного зросту. Плече до плеча. Солдати... Солдати надії і захисту. Красиві й осяйні, спокійні і впевнені в собі. Такі, що викликають спокій і відчуття захищеності в мирного населення, яке зараз дивиться на них, викликають захват їхньою мужністю, готовністю стояти й вистояти всім ворогам на зло. До повної перемоги незалежності і права на своє існування. Права розбудовувати свою країну так, як того бажають лише вони, без чужих вказівок. Їх пружні чеканні кроки відбиває бруківка, передаючи стійкість і незламність духу.

Його слова – його солдати, що піднімуть дух у скрутну хвилину, бо спроможні розрадити і вказати путівний шлях у непроглядній млі, запалити іскорку вогню, що спалахне полум'ям любові до Батьківщини. Кожного дня. Рядок за рядком. Поет підтримує їх, зневірених і втомлених, тих, хто від щохвилиnnих нелюдських випробувань втратив надію й розчарувався, словом підбадьорюючи і вселяючи непохитну віру в перемогу. Їх перемогу. Звитягу, яку треба знову виборювати й за яку треба йти вперед:

Вперед, побратими, вперед –
Супроти брехні та омани.
Здолаєм безправ'є старе,
Порвемо одвічні кайдани.
Вперед, побратими, вперед –
Здіймим рідне слово як прапор,
Бо слово – це також багнет,
Що може відстоювать правду.

Цей вірш створювався після другого Майдану, коли притишилися якось результати Помаранчевої революції. В країні панував застій і він як поет, задихаючись у тій атмосфері брехні, відчув, передбачив необхідність докорінних змін, закликав і заохочував людей до них. Із цією піснею стояв

уже третій Майдан. Здавалося, все – ось вона, очікувана свобода, лише крок до неї і його зроблено... Та ні. Доля цій пісні жити. Дієва й актуальна вона й зараз – та він вже не знає: на щастя чи на жаль...

Володимир ДОМШИНСЬКИЙ: "Вперед, побратими" – це як заклик, і люди не один раз телефонували і казали: "Ви знаєте, з оцією піснею ми готові йти". Є в слухачів відчуття тієї енергетики, що подарував Вадим Дмитрович, яка подарувалася музикою, вона до чогось людей спонукає і дає бажання вирватися з тих кайданів, щоб стати вільними".

Що їм треба там, на лінії вогню?

Град сипав вогнище руде –
І не піднятись, не зігнутись.
Та знав: мене матуся жде.
Я маю вижити і вернуться...

Добрий день, матусю.
Я вернувся додому,
Я вернувся з бою,
З гуркоту і грому.
Захищав Україну
Скільки було сили.
Дякую, матусю,
Що мене від смерті
В Бога відмолили.

Молитва, наша молитва, молитва за них усієї України і найсильніша за всіх – молитва матері. Захисники мають знати про те, що ми з ними, повсякдень і повсякчас...

Він здригнувся від неочікуваного телефонного дзвінка, що раптово пролунав у повній тиші його офісу:

- Вадиме Дмитровичу, – почулося у слухавці, – вітаю.
- Доброго здоров'я, пане Романе, впізнав Ваш голос.
- Є пропозиція провести Ваш творчий вечір на першій сцені країни.
- Це велика честь, багато митців мріють про неї: найбільший концертний зал преміум-класу в Україні, найкращі професіонали, режисери івент-подій, зібрані у Вашій команді, продумана рекламна кампанія, яка охопить усі верстви населення й донесе інформацію про концерт, – все завжди на найвищому рівні, але... трохи несподівано, чесно кажучи. Чи доречно

воно зараз? У країні війна, економічна скрута, чи до концертів людям, не вже підуть, відірвавшись від неймовірного тягара повсякденних проблем?

– Запевняю Вас, буде аншлаг, як і завжди на концертах Вадима Крищенка у Національному палаці мистецтв "Україна". Бо пісня – це єдине, що піднімає дух у найкритичніших ситуаціях, об'єднує, змушуючи забути про весь негатив, а Ваша глибоко духовна і патріотична пісня, як ковток повітря, потрібна нині. Ви творите сучасну українську пісенну спадщину, тому воно й актуально. Там, де недопрацьовує вчитель і сім'я, є інтервенція. Ваш феномен полягає у тому, що впродовж більше 50 років Ви не змінюєтесь: були українцем, є українцем і українцем залишитеся. Ви є наш національний поет. Тому об'єднаймо квітневе передчуття Великодня зі святом української духовності на Вашому концерті. Цей симбіоз, духовне просвітництво людей зі сцени ой як потрібне суспільству саме зараз!

– Я не заперечую. Та...

– Вадиме Дмитровичу, починаючи від козацького гімну "Наливаймо, браття, кришталеві чаші" Ваша творчість є необхідністю для нашого суспільства, життєвою потребою для українського соціуму. Богу дякувати, що в нас є така особистість, як Ви. Тому повірте професіоналові, дайте людям можливість відволіктися, відпочити в атмосфері якісної української пісні, й Ви відчуєте їхню вдячність від серця до серця. За чотири роки ми провели три Ваші концерти, аншлагові концерти. Ми не говоримо, ми робимо.

– Добре, хай так і буде, на все воля Господа. І на цей дзвінок теж. Дякую за пропозицію, Романе Стефановичу. На все добре, – поклав слухавку. Велике пісенне свято, яке інші називають концертом.

У час людської скрути, зневіри зі сльозами,
Коли очей привітних, буває, не знайдеш,
Хай буде пісня з вами, хай буде пісня з вами,
А ви, брати і сестри, із нею будьте теж.

Дійсно, пісня сильніша за гармати – не дарма ж у військових училищах курсантів уже на першому курсі, як і солдатів в армії, вчать ходити строем із піснею.

Взяв чистий аркуш паперу, щоб скласти список виконавців, які гідно представлять його творчість на цей раз, і задумався. От цікаво – у вік цифрових технологій, коли на маленьких носіях може вміститися багатогодинне дійство, й у музичному форматі, й у відеоформаті, коли будь-яку пісню

можна за секунди завантажити й програвати на телефоні чи в машині, концертні майданчики не пустують. Отже, однієї техніки, навіть найсучаснішої не досить. Є щось, що приводить людей послухати живий звук, поспілкуватися віч-на-віч. І то правда, що жоден диск або запис не в змозі передати ту емоційну атмосферу, яка панує в залі під час творчого вечора. Вона знайома йому ще зі школи, коли співав у хорі, та атмосфера радості, піднесеності, очікування зустрічі з улюбленим виконавцем – із боку публіки та з глядачем і слухачем – зі сцени. Вони чекають на тебе, і ти особисто відповідальний за те, щоб їх не розчарувати, щоб принести їм задоволення, залучити до своїх думок і почуттів і навзаєм втішитися, що зміг виправдати їхні сподівання.

Як він готувався до свого першого концерту, нервував, викладався на репетиціях, щоб не схибити, вливаючи свій голос у голоси інших! І як лоскотали вухо оплески – знак якості за відмінну роботу диригентові та хористам... Пам'ять знову перегорнула десятиліття й перенесла в далекі милі серцю роки дитинства. Щодалі від них відводить життя, тим більше бажання хоча б на мить пережити їх знову, "бо там усе, іще усе в майбутнім часі", – як написав потому.

Там залишився світлої пам'яті викладач музики й керівник хору, професійний композитор Костянтин Швець. Він був надзвичайно талановитою людиною і справжнім вчителем. На його заняття, де заохочувались імпровізації і віталась будь-яка творчість, діти чекали з неабияким ентузіазмом і ще на перерві бігли зайняти місце в класі.

Якось на одному з таких уроків пан Костянтин повідомив: "Наближається чергова річниця, яку ми не можемо оминати своєю увагою і на якій наш колектив має виступити з піснею. Та хотілося б мені, щоб хтось із вас, може, спробував написати вірші, щоб наш твір був єдиним у своєму роді й ми посіли перше місце в конкурсі".

На той час у Вадима вже була написана поема про партизанів. І хоча така ідея раніше йому не приходила в голову, та, пролунавши з вуст педагога, прийшлася до серця відразу. Відчайдушність і азарт, такі притаманні підліткам, кинули його в бій – а чом би й ні?

Більше ніхто не наважився, а він написав поезію і на наступному уроці прочитав перед класом. Учні зааплодували, а вчитель сказав: "Ти знаєш, добре. Напишу я музику і будемо співати".

Сказати, що дуже чекав на ту пісню, першу в своїм житті, – нічого не сказати! Він жив тією прем'єрою, лічив дні, гадав: вдалося чи не вдалося?

І ось настав вирішальний день: на огляді художньої самодіяльності Жиитомира виступає шкільний хор Мальованської загальноосвітньої школи під орудою Костянтина Швеця з піснею на вірші учня шостого класу цієї ж школи Вадима Крищенка!

Звичайно, перемога! Чи то захочувальна у приклад іншим, чи, дійсно, твір був того вартий, – зараз не розібрати, але те відчуття гордості, емоційного переповнення юної душі передати було неможливо. Свято вдома, пошана від сусідів та однокласників і неймовірна втіха, що зміг створити найкраще з подібного.

Легка рука, мабуть, була у маестро Швеця! І хоч та перша пісня давно загубилася, запам'ятати, яким має бути вірш, щоб його можна було покласти на музику, Вадимові таки вдалося. Коли через майже півтора десятки років перша його збірка потрапила до рук Андрія Малишка, наш знаний поет в усній рецензії сказав фразу, що визначила подальше творче життя початківця: "Вадиме, а ваші вірші – наче пісня". Крищенко розгубився, бо не зрозумів: чи то недолік як для поета, чи визнання знаним майстром слова його таланту поета-пісняря?

Як у воду дивився класик української літератури й довго чекати на підтвердження його пророчих слів не довелося – незабаром із-під пера Вадима вже народилася перша професійна пісня. Пісня, з якої він ствердився в мистецтві раз і назавжди, пісня, під яку зараз крокує українське військо, єдина пісня українських авторів, яка ввійшла в європейський кінематограф. А почалася вона з вірша, написаного в далекі вже шістдесяті роки минулого століття.

Його кабінет на виставці досягнень народного господарства, де він працює завідувачем відділу преси та інформації. Вже добіг кінця буденний, по-осінньому сірий робочий день, секретарка щойно пішла додому, і він закінчує звіт. Ледве чутно скрипить перо. Ще декілька рядків – і до родини. Та ось енергійний стук у двері. Дивно, наче на сьогодні вже зустрічі не заплановані. Він підняв голову від паперів: "Заходьте". На порозі кабінету побачив ставного, з козацькими вусами молодого чоловіка, за плечима якого виднівся чорний брезентовий чохол, імовірно з гітарою.

– Перепрошую, Ви – Вадим Крищенко?

– Він самий, слухаю вас.

– Я – Віктор Лісовол. Випадково побачив у газеті Ваші вірші й настільки припали вони мені до душі, що вирішив із Вами познайомитися будь-що. Я сам граю на гітарі, зараз опановую бандуру. Вже написав декілька власних мелодій на твори Тараса Шевченка, а як прочитав Ваші поезії, то сколихнули вони якись струни в моєму серці й народився в мене один романс. Саме тому і прийшов – на суд до Вас. Якщо сподобається, можливо, підберу ритмічну основу й до інших. Дозвольте заспівати?

– Звичайно, із задоволенням послухаю.

Віктор дістав із чохла гітару. Неквапливо перебрав струни, налаштуваючи їх на потрібну висоту. "Пахне сад в забутті", – трохи хрипливато (відчувалося, що нервує) оголосив назву. З першими ж нотами тепла хвиля романсу ласкаво пригорнулася до поета, заколисуючи в своїх обіймах. Як же вміло відчув цей чоловік кожне його слово, кожну емоцію! Наче сам і вірша написав. Переливи ніжності і суму, трепетності і надії почулися в мотиві і голосі, який зачарував. Ось - останній акорд, а жаль, так би слухав і слухав

Виконавець несміливо підняв очі і подивився на поета з німим запитанням.

– Зворушений. Вітаю, пане Вікторе.

– Показати ще, на вірші Тараса Григоровича? – сміливіше запропонував гість.

І заграв, і заспівав. Було таке враження, ніби вони давно знайомі, бо озвучилася його душа тією глибинною, щирою, розлунистою піснею, яку неможливо підробити чи імітувати, – воно, це коріння, або є, передане генетично, з молоком матері, або його немає. Ця духовна спорідненість поєднала їх відразу і на все життя.

Не зогледілися, як спливла година.

– Ось тут у мене є нові твори – готую до видання збірку. Може, вони вас зацікавлять, – сам запропонував, відчувши талант самородка.

Декілька хвилин гість уважно читав поезії і раптом:

– Вірш "Пісня козацького коша" має відбутися! – з твердою впевненістю відібрав один листочок. Візьму із собою, якщо дозволите, спробую покласти на музику.

І, будучи все життя досить обережною у прогнозах людиною, чомусь без тіні сумніву цього разу подумав: "Вийде у нього пісня, справжня, українська, з козацьким духом, як я і заклав у рядки".

За деякий час дзвінок:

– Доброго здоров'я, пане Вадиме. Працюю, все добре, але, перепрошую за зухвалість, та відчуваю, що треба розширити треті рядки в куплетах майже вдвічі. Мелодія просить довшого злету, а так – не вистачає, наче притищується передчасно. Чи не могли б ви трохи переробити поезію в цьому напрямі.

– Якщо треба, зробимо, бо поезія – то поезія, а пісня має свої закони. Зайдіть до мене десь у кінці тижня, я покажу свою коректуру, ви – свій доробок і разом подумаємо над кінцевим результатом. Два-три слова вистачить?

– Саме так! Чудово, дякую за розуміння, пане поете. Чесно кажучи, не думав, що ви так легко погодитеся, дякую ще раз. На все добре.

Зустрілися, як і було домовлено, знову в його кабінеті.

– Ви знаєте, Вадиме Дмитровичу, мелодія одразу "пішла", ще коли вперше прочитав Ваші вірші. Таке враження, що вона була закодована в словах, а я лише відтворив її, записавши нотами. Ось послушайте – і заспівав.

Так, справді, треба було додати декілька складів. Показав, що переробив. Віктор заспівав ще раз. Все! Немов так зразу і народилося! Як моноліт! Мелодія слова розправила крила й полинула від серця з молодечим запалом та завзятістю просто в синю високу блакить до золотого сонця шукати волю. І приспівом-луною підхопив заспів хор могутніх голосів славних богатирів-захисників, які виборюють і захищають незалежність, здобувають долю для рідної землі. Ой як непросто це, скільки-ма життями заплачено! Але – така ціна і про неї треба пам'ятати! Здається, що так і співали наші козаки на Січі сотні років тому.

Єдине що – не пропустять пісню із-за однієї строфи, бо занадто бунтарською вона вирине у виконанні. Для поезії, ще можливо, а співати – то наче заклик до дій:

Козаку не треба
Срібла ані злата,
Тільки б Україна не була катами
На хресті розп'ята...

Сказав про це Вікторові, він погодився. "Для себе, – каже, – для своїх даватимемо повний варіант, а на офіційній сцені покажемо скорочений". Так і домовилися.

Та і в поезії, всупереч його сподіванням, редактор все угледів – викинув палаючі рядки. Тож у збірці Вадима Крищенка "Щирість" (другій за рахунком у його кар'єрі) вірш побачив світ теж "відкорегованим". Що більше, і виконавці, крім Віктора, спочатку не наважувалися брати "Наливаймо, браття..." до свого репертуару: у пильного слухача могло б виникнути багато питань чи (боронь Боже!) відповідних висновків, які тоді ще були не на часі...

Проте саме за це люди залюбки підхопили і заспівали її у родинях, на застіллях, у колі друзів, де не було тих, хто міг би заборонити чи донести по інстанціям про паростки відродження національної свідомості і духу. Забували слова, переробляли, додавали своє – народ долучався до співавторства. І вже тоді, як народну, пісню взяли на свої вуста професійні виконавці: квартет "Явір", Ніна Матвієнко, Василь Жданків, Волинський народний хор – до народної творчості ж претензій бути не може...

Випадало й доводити власне авторство, посилаючись на ту першу публікацію 60-х років. Вже після цього славнозвісний хор імені Григорія Верьовки поніс "Кришталеві чаші" не лише по Україні, а й за кордон.

Одного разу, наприкінці дев'яностих, йому до рук потрапила збірка під назвою "Сто найкращих українських народних пісень", яку уклав Михайло Шевченко. Подивився зміст і застиг на місці: назва цієї його пісні і вказано... "слова і музика народні". Не повірив, відкрив сторінку – так і є, вона сама! Що тут скажеш!

Трохи згодом укладач все-таки знайшов поета і перепросив, що не знав про авторів, бо і сам десь побачив "Кришталеві чаші" у розділі "Народні пісні". Та, як кажуть, незнання закону не звільняє від відповідальності! Адже подібне видання є офіційним і на ньому можуть ґрунтуватися певні наукові дослідження або чиясь подальша творча робота. Хоч вірш, а потім і музика під нього, дійсно, створювалися в народному дусі і від імені народу, але це виключно майстерність "батьків"-авторів!

Зауваження лишилося на словах. Ніхто, звичайно, нічого так і не виправив, наклад книжечки на той час вже розійшовся, проте поет мав рацію...

Чи то збулося його передбачення і, дійсно, саме ця, більш тиражована, ніж ота публікація "Чаш", збірка М. Шевченка потрапила до рук відомого польського режисера Єжі Гофмана, чи то мали місце якісь прагматичні міркування, але, коли 1999 року пан Єжі знімає чотирисерійний

телефільм "Вогнем та мечем" і включає туди "Наливаймо, браття, кришталеві чаші", імена поета і композитора твору не вказує. Факт порушення авторських прав, за захист яких взялася одна із знаних юридичних київських груп, довести так і не вдалося, оскільки згодом з невідомих причин правозахисники відмовили авторам у веденні справи... А фільм європейського кінематографіста благополучно переглянули мільйони, він зібрав багато міжнародних нагород, зокрема і нагороду за те, що залучив до кінотеатрів найбільше глядачів.

Ось така доля випала його першій пісні в кіно: з одного боку – всесвітня відомість, а з іншого – прикрість, яку відчув би кожен, коли, без дозволу забравши його річ, воленс-ноленс заявили б, що вона цій людині не належить.

Минуть літа, давно не буде нас,
Забудуться навік імення наші,
Та вірю – і у той далекий час
Хтось заспіває "Кришталеві чаші".

Найвища нагорода для поета, найвище визнання, коли його твір вважають народним. Це – знак якості, оскільки перевершити народну творчість із закладеною в ній невичерпною мудрістю, відшліфованістю слова і геніальною простотою неможливо. Тож хай живе і співається – вона вже належить вічності!

Отже, найголовніший номер у майбутньому творчому вечорі є, і бажано щоб передав його дух наш уславлений народний хор імені Г.Верьовки. Треба лише дізнатися, чи буде колектив вільний від гастролей на цю дату.

Безперечно, "Наливаймо, браття..." – найславетніша, доленосна для обох співавторів пісня. Але як зараз хотілося б згадати оту, першу, що одразу викликала довіру і симпатію до самодіяльного композитора! Ту, що, на жаль, пішла у вічність разом із Віктором, оскільки лише він хотів її співати і співав. Не будь її, хтозна, чи з'явилися б "Кришталеві чаші". Час від часу поет згадує той романс із легкою ностальгією – ні нот, ні навіть магнітофонних плівок не залишилося. Мелодія жива лише в його голові, але ж він не музикант, записати не може! Як би її відтворити? Ото була б прикраса концерту і спомин про В.Лісовола! До кого б звернутися? Починати ж треба практично з нуля...

Наче відповіддю на його думку завібрував мобільний телефон.

– Пані Інно, вітаю. Як справи?

– Доброго здоров'я, Вадиме Дмитровичу, все слава Богу. Ви в офісі?

– Так, працюю, щойно отримав пропозицію про проведення концерту весною. От сумніваюся: чи прийдуть люди у такий час?

– Без сумнівів, прийдуть, ще й, як завжди в цей день, зайвий квіточок за двісті метрів від Палацу "Україна" намагатимуться купити на грандіозне дійство національного піснетворця. Я ж особисто тому свідок – одного разу сама таким чином потрапила на ваш творчий вечір. Погджуйтеся.

Доречі, чи вільні сьогодні о шостій? Треба попрацювати над упорядкуванням нової книги Вадима Крищенка – я відібрала з ваших сорока дев'яти поетичних збірок найкращі одно- та двострофові афоризми, розподілила їх за розділами, набрала на комп'ютері. Тепер лише потрібно узгодження вельмишановного автора – і до друку. Планую, щоб це єдине з усього доробку поета видання, складене з коротких віршів, якраз ювілейне, п'ятдесяте за ліком, побачило світ до вашого дня народження як знак уваги від мене.

– Оце так сюрприз! Про кращий подарунок митцю годі й мріяти! Вже чекаю. Дякую.

Продивився, майже без зауважень – дещо поміняли місцями та ще якось інакше хотів би бачити оформлення: першу літеру шрифту непогано було б виділити, щоб привертала увагу, красивіше, ніж простий стандартний текст всієї збірки. Пошукали, знайшли варіант. Тепер у кожній із чотирьохсот поезій пані Інні треба замінити першу літеру – роботи чимало...

За філіжанкою чаю трохи несміливо почав розповідати про забутий романс, про те, що хотів би вшанувати пам'ять співавтора легендарних "Чаш" якраз до його дати, та жодного запису не збереглося. Шкода, бо пісня була чудова і сприймали її тоді добре, він сам бачив. Якось навіть намагався наспівати телефоном професійному композиторові. Той наче все зробив грамотно, але цілий твір врешті-решт звучить якось не так. Пояснити, що треба змінити, поет не може, але результатом не задоволений. Не зрозумів його маестро.

– Заспівайте, Вадиме Дмитровичу, я зафіксую на камеру, вона завжди зі мною, коли йду до вас. Спробую щось зробити – знаю талановитого хлопця, акомпаніатора, віртуоза-акордеоніста, покажу йому, він чудово добирає.

– Я ж не вокаліст...

– Співайте, дайте ідею, він додумає.

Заспівав, вклав усю душу в той спів, правда, два куплети у двох різних тональностях, та професіонал здогадається, що мав на увазі.

– Ой, які слова! Пісня має ожити, Вадиме Дмитровичу, я її вже бачу в кліпі, та ще в мене є один замисел... Почекайте трохи.

– Добре, спасибі. Був би щасливий, аби щось вийшло з цього дуже сумнівного процесу.

– Ви мене знаєте: коли сказала – зроблю.

– Недаремно ж ви мій арт-директор. З Богом!

Перед сном, ще раз прокручуючи в голові події дня, зупинився на останньому епізоді. Гарну помічницю має, і доземно вклоняється Всевишньому, що звів їхні життєві дороги. Якось зайшла пані Інна на концерт Вадима Крищенко і так вразили його слово і пісня, що десь знайшла контакти, організувала зустріч і почала допомагати з популяризацією доробку: створила і веде його сторінки в соціальних мережах, створила наповнила і подарувала йому чудовий інформативний сайт його імені, його офіційний канал на ютубі, збрала там більше чотирьохсот відео. Вона ж є і автором шістдесяти(!) відеокліпів на його пісні, деякі твори воскресила з абсолютного забуття, по крихтам збираючи матеріал. Відродження викресленої з життя і стертої з архівів українського радіо авторської передачі Вадима Крищенко "Українське мереживо" – теж справа виключно її рук. От тепер пані Інна упорядковує збірку його коротких поезій. Важко повірити, що все це зроблено однією людиною та ще й менш, ніж за три роки...

Вона стала справжнім талісманом митця. Можливо, і в цьому випадку здійснить його мрію. Було б чудовою згадкою про Віктора, – огорнула теплою надією остання думка вже напівсонну свідомість.

А за декілька кілометрів від оселі поета тієї нічної години велася телефонна розмова:

– Костю, допоможи. Лише ти, більш нема кому. Послухай, це єдиний варіант. Добери мелодію, запиши в себе на студії. Я в тобі впевнена. Ти – профі: витягнув мій банкет, зіграв і потрапив у тональність десяткам гостей, і з голосом, і безголосим, і з музичним слухом, і тим, кому ведмідь на вухо наступив. Зроби пару варіантів. В оригіналі був романс, тож перший так і запиши, а другий... Мені чується танго. Послухай сам, чого ці вірші просять. Заради мене і нашої тридцятирічної дружби. У тебе два тижні. Відсилаю електронкою, – і вимкнула телефон, позбавляючи змоги відповісти...

Коли за десять днів вона отримала два варіанти мп3 (кожен в мінусовці і плюсовці), прослухала їх – за емоціями забракло слів. У фейсбук пішло повідомлення: "Я тебе люблю, ти – супер!".

– Вадиме Дмитровичу, чи можемо сьогодні зустрітися? Народилася пісня, саме народилася, а не відродилася! Хочу показати.

– Вдалося-таки? Приїжджайте!

Фейерверком жагучої пристрасті увірвалися в кімнату вступні такти. Збентежено запитав: "Це що?". Вона приклала палець до вуст – лише слухайте. Розтанула остання нота, на кілька секунд запанувала тиша – обое ще в полоні бурхливих почуттів пісні, не можуть прийти до тями. У вухах досі лунає танго, виконане під живий акордеон приємним тенором.

– Щось неймовірне, слів нема, – видихнув. – Це хто?

– Костянтин Мілевський. Потрапив у мелодію?

– Стовідсотково! І трактовка зараз краща! Тут, дійсно, прослуховується танго, але Вікторові з гітарою більш личив романс. Так навіть у нього не вийшло б: інструмент інший.

– Є і такий варіант, послухаємо?

– Ні, альтернативи бути не може.

А який же молодець хлопець! Всі переходи на місці, саме там і такі, як в оригіналі, – професійно сприйняв слово. Беремо! Стане родзинкою концерту. А Костянтин зможе виконати?

– Ні, він сказав, що не витягне голосом як для першої сцени країни.

– Що ж робити? Треба аранжування під вокаліста, хоча і так акордеон прекрасний. Але хто ж заспіває?

– Шукатимемо...

Процес народження пісні... Мало написати достойні вірші, –жанр вимагає саме пісенних віршів, – має бути ще той, хто їх відчує, точно відреагує і передасть емоції та настрої поета, щоб забилися серця в унісон. Інакше дисонанс помітить аудиторія, а виконавцеві доведеться докласти чимало зусиль для об'єднання першого з другим.

Мелодія, чудова мелодія, яку хочеться наспівувати і вдень, і вночі – одна з найважливіших складників. Якісний вірш буде жити в будь-якому разі, цитуватись, навіть наспівуватись кожним по-своєму, але без талановитого композитора якісною піснею не стане. Ой, як непросто знайти поєднання з музикантом, який на одній хвилі з тобою, не тягне ковдру на себе. І якщо вже доля подарувала однодумця, це рідкісна удача. Такі творчі тан-

деми, як правило, довговічні і плідні. Зустрівши одне одного, вони, поет і композитор, пройнявшись спільним духом, народжують десятки пісень. Приклад тому – співпраця з Володимиром Домшинським – більше 80 пісень, з Леонідом Нечипоруком – приблизно 60, з Олександром Злотником – близько 40, з Геннадієм Татарченком, Анатолієм Лаврінчуком та Михайлом Брунським – за 20, з Остапом Гавришем – теж, мабуть, стільки, з Павлом Мрежуком – із чотири десятки. Цей список можна продовжувати.

І виконавець, звичайно. Для естрадного співака вокальні дані важливі, але ще має бути певна харизма, артистичність, енергетика, яка переливається з його голосу і душі в душі глядачів, сколихує їх. До того ж, безумовно, повинна бути непідроблена щирість, яку публіка безпомилково відчуває. Якщо цього немає, найкраща пісня виявиться мертвонародженою: не зачепить людину, залишить її байдужою. На щастя, у нього таких майже не було. Якоюсь інтуїцією, сьомим, як то кажуть, почуттям він точно визначав, хто зможе гідно представити його слово, зробивши потрібні наголоси, доставити ідею за призначенням. Тоді пісня стає могутньою зброєю, здатна повести за собою велику кількість людей. І він тому свідок.

Першою його піснею, яка здійняла на ноги в якомусь єдиному пориві глядачів чотиритисячної зали Національного палацу мистецтв "Україна", була "Гей ви, козаченьки", що співав Назарій Яремчук. Після перших же рядків люди встали:

Є і нам про що згадати...
Пісне, душу возвелич.
Ой була в нас ненька-мати –
Запорізька славна Січ.

Гей, ви, козаченьки, – вітер в чистім полі,
Научіть нащадків так любити волю.
Гей, ви, козаченьки, – спомин з м'яти-рути,
Научіть минулу славу повернути.

Ще не було незалежності у нашої держави, то були радянські часи. "Яке щастя, – подумалося тоді, – дожити і побачити, коли люди таким чином сприймають те, що ти народив всім своїм серцем".

Ось що може робити пісня! Вона супроводжує нас, українців, і в горі, і в радості: вона допомагає нам у праці і надихає на нові звершення,

піднімає дух, з нею ідемо у бій і перемагаємо, нею освідчуємося в коханні і заколисуємо діточок.

Так, Вадим Крищенко живе і працює, щоб дарувати пісню – цього незрадливого друга, і запрошує зустрітися з ним на святі, де знані митці разом із молодими виконавцями, яким може раз у житті випаде нагода розділити одну сцену з найкращими професіоналами і долучитися, наживо відчувти майстерність великих артистів, на чотири години для майже чотирьох тисяч присутніх у залі і сотень тисяч теле- та інтернет-глядачів у різних куточках земного шару створять атмосферу єдності, згуртованості великої нації, відчуття гордості за те, що можемо і мусимо робити, творити своє, рідне, а не кланятися запозиченому.

Таке свято конкурентоспроможне, як конкурентоспроможний будь-який національний дух, оскільки є оригінальним і самобутнім. І якщо пісня, що пролунає там, істинна, народна, відповідає сьогоденню, відображає те, що болить, те, чим живуть люди, – вона буде цікава всім і завжди. А український пласт, українська пісня має свій неповторний і запах, і смак, і чародійство. Нам треба нести і пропагувати її, щоб позбутися, нарешті, почуття вторинності, знати, що ми і тут не гірші, а часом і кращі за інших.

І по завершенню цього дійства його пісенне слово не залишиться у стінах концертної зали. Воно полетить по всіх куточках нашої Батьківщини, прийде на передову разом з артистами, які підтримають там наших хлопців, хоч на якусь годину розраджуючи захисників від важкої повсякденної напруги війни, знімаючи психологічний стрес, даруючи спогад і миті мирного життя.

Ставаймо, друзі,
У коло пісні —
Збираймо зорі у росі,
В годину ранню, —
В годину пізню
Нехай її почують всі.
Ставаймо, браття,
У коло пісні —
В ній воля і душа жива.
І сильним голосом
Провісним
Нам Україна підспіва.

Світлана МИРВОДА: "Естрадна пісня в наш час на лінії вогню наразі просто необхідна. Необхідна тому, що, коли гримлять гармати, музи не мають права мовчати. Це моє глибоке переконання, бо ж недаремно в нашому народі пісня була завжди, в усіх життєвих ситуаціях: від народження, одруження, під час роботи і до самої смерті. Якщо зараз ситуація складна, то пісня там просто необхідна. Я бачу це на власному досвіді (вже більш, як чотири роки), як вона діє на цих хлопчиків і на захисників, як я кажу, "більш елегантного віку", – пісня, правильно підібрана. Це може бути лірична, ритмічна і особливо та, яка вселяла б надію, віру в перемогу. Такі пісні в мене є, і я за це дуже вдячна Вадиму Дмитровичу Крищенку, тому що пісня "І нам Бог допоможе" майже в усіх концертах – фінальна, бо там, власне, є слова, що із нами Бог, і поспішаймо, братове, творити добро. Адже наші хлопці захищають свою країну, свою землю, ми ні на кого не нападаємо. Тобто важливо вміти захистити своє і свою пісню в тому числі".

СПАСИ МЕНЕ, ПІСНЕ

Скільки великих авторських, багатогодинних концертів було в його житті? Мабуть, із десятків. Він запам'ятав перший, який відбувся на той

час, скоріше, всупереч, ніж закономірно. З одного боку, не міг не відбутися, бо пісенний доробок був уже досить великим, а з іншого...

Звичайна українська інтелігентна родина: дружина – лікар, чоловік – службовець за посадою, поет-пісняр за покликанням і промислом. Божим, кожен вільну хвилину витрачає на творчість. Час від часу видає збірки, пісні його – на устах багатьох артистів. Двійко діточок: старшому сину 22, вже закінчує університет, молодшому виповнилося лише 13. Свої сімейні втіхи, свої турботи, як у кожній родині. Життя йде по накатаній колії, більш-менш спокійно, без різких перепадів і прискорень чи уповільнень. Та ось, як сніг на голову:

Осінній дощ... І ми з тобою
Відлучені від суєти.
Ти вся із розпачу і болю...
Ну як тобі допомогти?
Безсилий... Випалений тричі
До серцевини. До глибин.
Я бачу на твоїм обличчі
Гіркий чорнобильський полин...

Відсвяткувалось наше свято
І крпом взявся небокрай.
Я, на хресті журби розп'ятий,
Кричу тобі: "Не покидай!"

Та ти відходиш далі й далі,
Забувши прикрощі старі,
Та ти відходиш од печалі,
Щоб стати зіркою вгорі.

Єдине уповання і остання спроба. Приготувався довго чекати, та батько і син Шалімови, які робили операцію, невдовзі повернулися і сумно сказали: "Ми лише розрізали... Там нічого вже зробити не можна..."

Вмираючи, сказала тихо,
Вловив мольбу в звучанні слів:
– Перебори печаль і лихо,
Щоб в люди вивести синів...

Перші тижні пристосування до нових умов життя:

Незаслане ліжко і купи газет –
Відчув, що один я нічого не вартий...
Нагрію собі магазинних котлет,
Наллю собі чаю – води без заварки.

Ще посуд помити і витерти пил,
Попрати свою забруднілу сорочку.
Іще та іще – лише стачило б сил,
Хоча всього цього робити не хочу.

Оточують речі буденні й прості,
Не кращі від інших, не кращі й не гірші...
Але я все кину і сяду за стіл,
Забувши про інше, писатиму вірші.

І темна кімната немов заблищить,
Як в царських палатах засяє усюди,
І музика дивна навкруг зазвучить –
Із прози життя знов поезія буде.

От так вона пишеться, та поезія, і ніхто навіть не здогадується, що на серці у людини, яка її створює... Так, бажане – за дійсне! Щоб, принаймні, колись той ідеал, який намалювала уява, втілювався в життя. Слова ж матеріальні, як хтось підмітив, може, збудуться...

Якщо один, – ще нічого, а треба ж і сина зі школи зустріти, нагодувати. Яка дивна доля... Він, Вадим, залишився без матері, коли йому було тринадцять. І зараз, коли пішла за світи його дружина Поліна, їх молодшому сину, теж Вадиму, ті ж тринадцять...

Тоді він став напівсиротою, а зараз він у ситуації тата, який має замінити дитині обох батьків. Чи вдасться? Матеріально, можливо, що і так, а от морально замінити матір...

Щоб для дітей був день із хлібом,
Я піднімався і падав з ніг.
Усе робив для цього ніби...
Але не все зробити міг...

Звернувся до родичів із проханням хоча б тимчасово приїхати, допомогти – ніхто не відгукнувся. Так і розривався між роботою, побутом і поезією. За півроку старший син поїхав навчатися до Америки, залишився з молодшим. Весь день на службі, ключ від квартири прив'язував синові на шию, щоб не загубив, обід чекав на плиті – тільки розігрій. Турбувався, як міг, та не було материнської уваги, догляду, жіночого пильного ока...

Спочатку із квартири почали зникати речі – син утверджувався в компанії товаришів. Не відразу помітив, бо звик довіряти родині і в думках ніколи не було перевіряти подібне. Потім почали надходити тривожні сигнали зі школи, що не всі уроки, м'яко кажучи, відвідує... Зміна шкіл не допомагає, навіть суворовське училище з його жорсткою дисципліною виявляється безсилим. Проблеми нарастають...

Ще молодий... Дивлюся – зовсім хлопчик,
Та вже пізнав обійми сатани...
І ніби вирватись із тих обіймів хоче,
Але не хочуть відпускать вони.

Щемливість літа і духмяність весен
Не помічає у тумані він.
Усі принади світу перекреслив
Йому у голку влитий героїн...

У той же час чи не щодня твори Вадима Крищенка лунають по радіо, з'являється декілька телепередач про поета і його доробок, у світ виходить збірка "Ласкаво просимо". Увагу до себе сприймає спокійно – як доказ того, що йде своїм шляхом у правильному напрямі. Тішитися і спочивати на лаврах нема коли – хоче встигнути віддати людям те, чим нагородив його Господь, бо на власному гіркому досвіді знає, наскільки непередбачуваним і швидкоплинним є життя... Тому він працює. Він має багато працювати. Кропітка всепоглинаюча щоденна робота зі словом, з композиторами, аранжувальниками, виконавцями. Його посадовий кабінет перетворюється на майстерню, де народжуються пісні, і в якій завжди відкриті двері для молодих талантів.

Отак і жив – сповнений творчих ідей і спілкування день і тривожний вечір удома, куди вже і йти не хочеться. Бо наперед відомо: якщо син там, знову будуть ті ж самі розмови, каяття, обіцянки і ледве жевріючий

промінчик надії, що все виправиться. Якщо ж ні, – нічні дзвінки з інформацією про небезпеку, в якій хлопець опинився в черговий раз. Треба буде стрімголов бігти, шукати, рятувати...

Він ще не знає, що цей хрест буде нести нескінченно довгі два десятки років. 20 років цілодобової боротьби за сина. 20 років постійного стресу, натягнутих нервів і втраченого сну. 20 років над прірвою. Балансуючи, як еквілібрист, на краю життя і смерті. Тільки спортсмена втримує від падіння належна майстерність, тренування і вправність, а в його ситуації – він безсилий, і лише залізна страшна рука невідомості стискає змучене зболіле серце. Якщо це ціна успіху і слави, – він сплатив її сповна. Своїм здоров'ям, ненародженими рядками, позбавленням можливості насолоджуватися життям в усіх його проявах.

Спаси мене, пісне, від зла і зневіри,
Мене відверни від чуттєвих проказ...
В душі твоїй, пісне, знайшов насолоду,
В глибинах твоїх я відгадку знайшов –
Як жить для України, як жить для народу
На рідній землі засівати любов, –

написалося в ті дні. І вона, пісня, спасала, лише вона і спасала: в гіркі хвилини сумнівів і переживань ховався у творчість, ховався в ту пісенну буду, куди не пробивалося зло...

І ще вірив. Чи не єдиний, що його батьківська молитва дійде до Бога, що син вирветься з обіймів лиха. І Бог почув цю молитву – як сказано в Євангелії: "По вірі твоїй нехай станеться тобі".

Та життя, попри все, триває. Під час зустрічі і роботи з Назарієм Яремчуком над новою піснею артист запитав: "А чого б Вам, Вадиме Дмитровичу, не влаштувати власний вечір, адже доробку вже вистачить не на один концерт?" І дійсно, чому б і ні? Більше двох сотень його творів активно звучать – є з чого вибрати. Він і сам подумував про це, але, мабуть, треба було, щоб ця ідея пролунала з вуст когось стороннього – для кращого усвідомлення і підтвердження його особистого наміру. Тобто, правильно він міркував: зібрати вокалістів під одним дахом і показати свої пісні людям. При нагоді почитати поезії, бо виконавців, як правило, знають, адже на сцені саме вони, а "батьки" – поет і композитор – не на виду.

- А де проводити? – зніяковіло запитав Назарія.
- Звичайно, в Палаці "Україна" – він найбільший, – відповів митець.
- Охочих послухати буде багато.

Так і зробили. Два поспіль концерти-бенефіси відбулися з аншлагами, місць бракувало всім бажаючим – стояли у проходах. Пісні не повторювались і їх вистачило більш ніж на два тригодинні концерти. Хоч кажуть, що перший млинець – нанівець, та цей його особистий досвід красномовно ствердив зворотнє: до душі народу рядки Вадима Крищенка, цікаві вони людям у різних куточках України, звідки приїхали виконавці і довели, що його твори залюбки співають і на заході, і на сході, та і в сусідній Росії його не цураються (були гості і звідти). Все пройшло на одному диханні, все і всіх об'єднала наша українська пісня!

Потрібні такі дійства – зробив для себе висновок. Можливо, вони навіть привабливіші, ніж сольні концерти одного виконавця, бо знайомлять глядачів із творчістю і стилями різних композиторів, дають можливість почути різні голоси, презентують різні напрямки в естрадній пісні при об'єднувальному початку **слова** одного поета. Того **слова**, яке **надихнуло** композитора, а потім і артиста на створення пісні.

Хто б що не казав, а початок саме цьому формату гранд концертів було покладено.

І пішли подібні творчі вечори Вадима Крищенка із завидною для інших систематичністю. Він працював, як несамовитий, тепер вже переважно з кращими митцями, був присутнім майже на всіх записах своїх пісень, щоб підказати, повніше донести авторську ідею.

Пам'ятає, як більше 30 років тому народна артистка УРСР, популярна і відома вже не лише в Україні Софія Ротару трудилася в студії над піснею "Білі нарциси". Тільки накладання голосу тривало цілий день. Усміхнена і лагідна на сцені Софія Михайлівна під час запису була досить суворою і навіть жорстокою. Здавалося, все зроблено добре. Ні, вона налягала на новому і новому перезаписі. Оця вимогливість запам'яталася на все життя. Для себе підсумував: в роботі поблажливість і м'якість не завжди доцільні.

Саме цікаве, що історія мала продовження: не зважаючи на докладені максимальні зусилля в той раз, трохи згодом Софія Михайлівна ще раз переписала "Білі нарциси". Оце – професіоналізм, що відточує майс-

терність. Лише так, шліфуючи найменші деталі, які непомітні слухачеві, та помітні артисту, треба нести слово зі сцени. Може, саме тому пісні, над якими працюють таким чином, і звучать десятиріччями...

Кожний наступний його концерт не був схожим на попередній. Має бути своєрідним і цей. Та не лише за рахунок прем'єр, а і завдяки представленню молодих виконавців широкому загалу. Він, хто сьогодні є визнаним митцем, добре пам'ятає власний, дуже нелегкий, шлях становлення. Тож, пройшовши практично самотужки звивистими тернистими стежками до визнання, слави, шани і любові, наразі отримує щиру втіху від того, що може віддавати, дарувати іншим, відкривати нові імена, запалювати нові зірки.

Проживши у шоу-бізнесі десятиліття, він досконало знає, наскільки важко талановитому співаку пробитися хоча б перший раз на велику сцену. Саме тому все життя допомагав (та й зараз допомагає) і виводив в люди нині в більшості своїй вже народних артистів. І хто знає, якби тоді, коли вони звернулися до нього, він не відгукнувся, не взяв їх за руку і не повів по радіо- та телепередачах, не познайомив із композиторами, не подарував їм свої шлягери, не возив із собою виступати по всій Україні, не сприяв запису пісень та випуску їх перших дисків, часом і за власні кошти (навіть створив благодійний фонд "Дебют" для підтримки молодих митців, бо особистих статків вже не вистачало, мав залучати спонсорів), – якби цього не було в їх житті, чи відбулися б вони взагалі і чи стали б тими, ким є зараз? Адже відсотків шістдесят талановитої молоді через безліч перешкод просто не можуть потрапити на жадану естраду і забувають про свій дар, топлять розчарування у горілці або виїжджають за кордон.

Перераховувати всіх, кому допоміг, кого підняв, мабуть, і не потрібно, і не має сенсу: хто цінує і пам'ятає добро – сам скаже про це, ну а хто забув чи сприйняв, як належне, – Бог йому суддя.

Плекаймо вміння віддавати
Любов, тепло, зустрічний крок –
І завжди будемо багаті
В щедроті серця і думок.

Поетова душа спокійна: міг подати руку – подав. Він поставився до них як до рідних дітей, можливо, тому вони і називають його творчим батьком.

Отже, на цьому святі не лише пролунають його найкращі пісні, але й відбудеться своєрідний майстер-клас: вже знані учні Вадима Крищенка своїм прикладом покажуть тим, хто лише починає кар'єру, як воно – жити на сцені, а молодь, відчувши цей рівень, отримає шанс гідно долучитися до більш досвідчених естрадних колег.

Третина репертуару, як і завжди, буде прем'єрною, третину складатимуть пісні-візитівки, пісні-шлягери, які полюбилися людям саме у виконанні певних артистів, і ще одну третину він довірить озвучити новим гуртам, новим голосам – тим, хто може дати іншу інтерпретацію, поставити інші наголоси і акценти, осучаснивши колись заспіваний твір в світлі сьогодення. Та головне – червоною стрічкою має пройти в цей вечір те, що називається "українством в серці".

Коли вже на правду йде, складні часи настали зараз для нашого суспільства. На превеликий жаль, попри красиві слова політиків, маємо період якоїсь духовної невизначеності. Так, економічна скрута змушує людей зашоритися і думати лише про виживання. Вони йдуть на концерт просто відпочити, відволіктися від пекучих проблем за допомогою досить примітивних популярних пісень-одноденок, які можна слухати, не вдумуючись у слова. Ці пісні, як китайські товари з ринку, що схожі один на іншого і кольором, і якістю, і які після другого-третього вживання треба викидати. Такий час. Одноразовості. Одноразовість у побуті веде до програмування одноразовості у думках, а на кінцевому етапі цього причинно-наслідкового ланцюга – до зубожіння інтелекту і в результаті невміння вибирати істинне, відокремлювати зерна від полови.

Мабуть, це комусь потрібно. У випадку із товарами – виробнику: цей процес вимагає придбання нових речей, тож людина вимушена викладати гроші знову і знову. У випадку з інформаційним і культурним простором – дивись ситуацію вище... Повтори і примітивізм, що лунають зі сцени або екрану, безумовно, спричиняють обмеженість і неспроможність глибоко мислити, аналізувати, відшукуючи суть, і зрештою нездатність знаходити неординарні рішення чи народжувати нові ідеї. Бо таке "інакомисліє" та "вільнодумство" може не співпадати з існуючими ідеологічними замовленнями... Тактика не нова, лише набула інших, більш вишуканих і завуальованих форм...

“ОЦІНКА УНІВЕРСИТЕТУ І ОЦІНКА ЖИТТЯ – ЦЕ ЗОВСІМ РІЗНІ ОЦІНКИ”

Студенти факультету журналістики стовпилися біля дошки об'яв – на завтра оголошено загальні комсомольські збори.

– А планували ж засідання літературного гуртка, – з розпачем у голосі каже Борис Олійник. – Я особисто повідомляв декана.

– Що обговорюємо? – задзвенів над вухом голос секретаря парторганізації факультету журналістики Київського університету ім. Т. Г. Шевченка Володимира Рубана.

– Та ось, хотіли завтра провести засідання літгуртка, щоб вибрати найкращі твори і надрукувати у стінгазеті, – почулася чиясь несмілива відповідь.

– Спершу ідеологічна грамотність, потім творчість. Маєте проблеми, товариші журналісти, будемо завтра обговорювати. Зволікання смерті подібне, як казав класик. Тож чекаю на вас на загальних комсомольських зборах. А потім подивитесь, вирішите, може, когось вже і не треба буде заслуховувати.

В коридорі нависла моторошна тиша. Всі добре розуміли, що мав на увазі парторг, прецеденти були: один з їхніх однокурсників – Борис Мар'ян – вже був за ґратами, бо насмівся написати реферат про демо-

кратизацію радянського суспільства. Ще одну студентку прямо з університету забрали на етап... Принишкли. Скоса дивляться одне на одного, намагаючись по виразу обличчя прочитати, хто і до якої міри завинив, хто доніс. Хтось почервонів, хтось відводить очі, хтось потупився у підлогу – прямих поглядів майже немає. Парторг спостерігає – правильна реакція, бояться. Отже, ще не вийшли з-під контролю, підвладні. Змови немає, поодинокий випадок. Завтра знищимо в зародку.

"...Ви – майбутні поети, письменники, журналісти. Ваше слово поведе за собою маси на нові звершення, а якщо буде потрібно для інтересів Вітчизни, то і на смерть. Ви не маєте права на вільнодумство. Єдино вірна лінія партії має керувати вашим пером завжди і всюди. Кому це досі не ясно, той не має права називатися комсомольцем і нести свої ідеї в маси. Тож викоренимо ворожу поросль із наших рядів! Пропоную: виключити із лав комуністичного союзу молоді недостойних перебувати там студентів третього курсу факультету журналістики комсомольців Івана Куштенка, Станіслава Тельнюка та студента четвертого курсу Вадима Крищенка за ігнорування марксистсько-ленінського вчення про пролетарський інтернаціоналізм, пропагування ідей буржуазного націоналізму шляхом розповсюдження віршів, що підкреслюють виключність української нації, та докорінне нерозуміння і незгоду з позицією академіка Т., викладеною в його статті", – наче вирок пролунали слова секретаря парторганізації.

Чути поодинокі схвальні вигуки, переважна ж більшість мовчить, бо ошелешена пропозицією. Ну, догана, але щоб зразу отак... Всі добре усвідомлюють, що означає бути виключеним із комсомолу: завтра вилітаєш з університету, далі – навіть думати не хочеться...

І тут декан факультету Матвій Михайлович Шестопал бере слово: "Шановне товариство! Як я зрозумів з усього почутого, зазначені студенти мали на меті лише підкреслити значення українського козацтва в національно-визвольному русі України проти шляхти, про що і писав великий Кобзар, ніяким чином не закликаючи український народ до міжнаціональної ворожнечі. Журналісти – хлопці творчі, можливо, в запалі відстоювання своєї точки зору не тих фраз дібрали. Думаюча людина має право на помилку. Нащо ж їм зразу отак кидати палицю під ноги, щоб перечепилися і впали? Вважаю, що треба надати їм шанс на переосмислення власних формулювань.

Стосовно комсомольця Вадима Крищенка, то це – вчительський син, який з дитинства бережливо та з великою повагою ставиться до друкованого слова. Він у кабінеті факультету журналістики, працюючи з першоджерелами, не викреслював абзаци зі статті про національне питання нашого поважного академіка, а намагався підкреслити їх, щоб краще запам'ятати і зацитувати на семінарі. Проте після безсонної ночі, що провів напередодні, готуючись до екзамену з історії, засинав, вивчаючи роботу науковця. Рука у Вадима дрижала, тому лінія олівця випадково час від часу найжджала на рядки публікації. Прошу збори зазначити, що Крищенко є хорошим студентом, дві третини оцінок в нього – п'ятірки, тож вчиться він сумлінно, іноді і ночами.

Я впевнений, що після сьогоднішнього уроку і винесення їм догани, ці комсомольці будуть обачнішими, двічі думатимуть перед тим, як казати, та ретельніше в подальшому добиратимуть вірші для цитування в літературній секції. Я особисто беру їх на поруки і обіцяю, що курсивом в їхній творчості завжди проходитимуть ідеї інтернаціоналізму як основи нашого непереможного соціалістичного суспільства".

Не встиг ошелешений такою зухвалістю колеги парторг відкрити рота для заперечення, як декан, не роблячи паузи в своєму монологі, запитав збори: "Хто – "за"?" І хоча узагальнюючий ситуацію його виступ був прямо протилежним тим поясненням, які щойно однокурсники почули від самих "винуватців", у відповідь вгору миттєво і одноставно, як по команді, злетіли руки на знак згоди з Матвієм Михайловичем. Всі зрозуміли, що він щойно ризикнув своєю головою, підставляючи її під немилість секретаря-партійця заради підтримки студентів. "Неблагодійні" отримали красномовний і багатообіцяючий на перспективу погляд поборника лінії партії, але були врятовані.

Цей перший урок "святої" брехні залишився з ним назавжди. Брехні ціною в долю, а може, і життя, які поставили під сумнів лише за переконання і шанування свого коріння, величі предків і незламної волі до свободи. І де та межа між гріхом і праведністю, коли йдеться про таке? Кожен обирає сам і відповідає в повній мірі теж сам...

Того разу минулося, але не пробачилося ні одному, ні іншому. Вже через рік на державному іспиті парторг, який мовчки спостерігав за звітуваннями студентів, вислухавши Вадима, почав задавати питання, що не мали відношення до тем у білеті. Хоч як вичерпно випускник Крищенко не ілюстрував вивчене, врешті-решт головний партієць факультету

тету підсумував: "Не все вірно, молодий чоловіче, тут ви не зовсім розумієтеся", – і поставив відміннику першу і єдину на іспитах четвірку, напевно позбавляючи "ідеологічно небезпечного" журналіста диплома з відзнакою.

Вийшов з аудиторії похнюплений і неспішно попрямував довгим університетським коридором, сам ще не знаючи куди. Аж ось відчиняються двері деканату, і знов-таки Матвій Михайлович виходить назустріч:

– Що, Маяковський, зажурився? (так його жартівливо називав за зовнішню схожість із Володимиром Володимировичем).

– Та ось, єдина четвірка у диплом від нашого партійного керівника, і всі п'ять років наполегливої праці і відмінних оцінок перекреслено...

– Друже мій, – обійняв за плечі, – оцінка університету і оцінка життя – це зовсім різні оцінки!

Трохи згодом і самого М.Шестоपालа дістало "всевидяче око партії" – тяжко постраждав він за своє українство: був звільнений з роботи з формулюванням, з яким нікуди не брали, – і не знайшлося жодного, хто захистив би його...

Коли через багато років поет писав:

Нашу душу пекла-молотила,
Вибивала дух сила страшна,
Нашу волю сховали в могилу,
Щоб ніхто не знайшов, де вона...

в пам'яті сплив і цей епізод непростого формування національної ідентифікації в свідомості молодого українця: "Оцінка університету і оцінка життя – це зовсім різні оцінки"...

Отже, квітень – місяць, коли він з'явився на світ. Місяць, коли християни готуються до Великодніх свят. Навіть за радянських часів з їхнім акцентом на атеїзм родина Крищенків шанувала і дотримувалася настанов Святого Письма, тому з дитинства запам'ятав атмосферу хвилюючого очікування і сподівання, якою був оточений його день народження: на зміну духовному посту-очищенню приходила радісна зустріч Воскресіння Спасителя. Цей стан внутрішнього піднесення поет пізніше змалював у пісні "Великдень", і вже багато років вона додає урочистості празникуванню:

Душа стає в цю днину молодою,
Забувши, що слова бувають злі,
І повняться старання добротою,
На щедрому пасхальному столі.

І дзвони засріблилися завзяті,
І ніби покотилось між людьми:
Христос Воскрес, чи може на цім святі
Із бездуховності воскреснем ми?

Тож досить символічно, що честь і нагоду привітати людей великим концертом в такий період надають саме йому. Адже й досі Вадим Крищенко залишається єдиним, хто створив грандіозний проект, озвучивши в простій, зрозумілій і дорослим, і дітям формі десять Господніх заповідей – моральні і духовні засади, за якими має жити суспільство.

А скільки поезій і пісень духовної тематики вже написав! Бо така вже наша природа – у найскрутніші дні та години ми просимо Господньої допомоги. "Коли нікому не потрібні, тоді ми Господа зовем", – зауважив колись. Благословення на нові справи, прощення за гріхи, доля для багатостраждального народу – тільки в Його владі. І поет, виразник людських помислів, знову і знову звертається до Всевишнього, намагаючись вимолити ласку Божу для всіх:

Я Господа прошу: благослови
Мою країну, що зветься "Мати",
Щоб стало сил у битвах устояти
І не хилить від кривди голови.

Я Господа прошу: "Благослови,
Не дай нам покотитись до загину, –
Як Господа прошу, – мою Україну
Для волі і добра благослови".

Що є вищим за молитву? Лише молитва, яку співають. Так нехай з першої сцени країни в цей день пролунає його прохання до Небес, яке подумки підтримають тисячі у Палаці мистецтв і сотні тисяч у екранів та моніторів – одночасна молитва більш дієва, і вона зараз, як ніколи, потрібна Україні:

Хай святиться ім'я твоє,
Краю мій милий,
Там, де гори і доли
В переплетенні рік.
Хай Господь посилає
Нам мудрості й сили
І хранить Україну
Нині, прісно й вовік!

Як цю фінальну пісню на музику Геннадія Татарченка виконував Герой України Дмитро Гнатюк! При перших словах зала встала і стояла на знак солідарності до останнього слова! Як не вистачає зараз нашої легенди, неповторного голосу і морального авторитету Дмитра Михайловича! Почав би нею і першим би запросив до участі в концерті, якби міг...

Дмитро ГНАТЮК: "Для мене задоволення і щастя співати у цій Поемі ("10 Господніх Заповідей" – І.П.), передати молоді високу духовність, яка є у цьому творі" [1].

"Іноді гарна прониклива пісня для нашої самосвідомості, для втіхи і напоєності нашої неспокоїної слов'янської душі може зробити більше, ніж деякі товсті книжкові видання. В магічну силу пісні я свято вірю... Як важливо, щоб пісні долітали до народу і ставали постійною потребою не лише слухати їх, але й самим співати... Що б там не казали, а українська ментальність пов'язана з мелодійністю, з образним емоційним словом" [2].

ПРИХОДЬ ДО НАС, ВСЕВИШНІЙ

– Пане Леоніде, а кому б із-поміж ваших співавторів-поетів вистачило кебети у поетичній формі представити Господні заповіді таким чином, щоб їх можна було зробити у вигляді пісні? – якось звернувся до Леоніда Нечипорука його сусід, бізнесмен Володимир Слепцов.

– ???

– Ви ж, мабуть, і з власного досвіду знаєте, що далеко не всі можуть осилити Біблію з різних причин, а от вивчити з піснею основні постулати до снаги кожному. Дивлюся, що зараз в ротації в медіа просторі, і жахаюся: на чому зростає молоде покоління! Цілковита бездуховність, заклики до насилля. Що ж ми отримаємо в майбутньому? Треба рятувати ситуацію, далі нема куди чекати. Маю ідею інсценувати Божі заповіді: початок віку, на часі нагадати і підкреслити істини, які живуть дві тисячі років, не старіючи і не вмираючи.

– Лише Вадим Дмитрович Крищенко, іншого не бачу. Його вірші легко лягають на музику і припадають до душі, та і людина він глибоко віруюча. Це йому не лише близьке, це – його суть. У нього, доречі, багато поезій такої спрямованості. Є й пісні: "Молитва", "Великдень", "Господи, помилуй", "Приходь до нас, Всевишній". Тому краще за нього цього

ніхто не зробить. Самі послухайте і дійдете тієї ж думки. Телефонуйте, пропонуйте. Ви праві, українці мусять мати пісенний варіант духовних законів.

– Так, Вадим Дмитрович – поет від Бога. Він увінчаний багатьма званнями і лауреатством – це вже свідоцтво високого професіоналізму. Між іншим, ви знаєте об'єднання "Злагода"? Так ось, перший варіант назви був другим, але коли організатори почули однойменну пісню Вадима Крищенка і Геннадія Татарченка, відразу вирішили: лише "Злагода"! Він, дійсно, – майстер слова, краще за нього не скажеш. Дякую за пораду, так і зроблю.

– Впізнав, впізнав, пане Володимире. Ми пересікаємось із вами час від часу. Планетарні заповіді дохідливо передати на крилах пісні? Так, це має бути унікальним, яскравим, видовищним дійством! Звичайно, ні, **виключно** на головній сцені! Згоден: моральні засади нашого буття слід представити широкому загалу в зрозумілому вигляді. Чудова ідея! Це – нововведення в українській пісенній культурі. Та і не лише у нас! Не чув про подібну концепцію на великому пострадянському просторі! Хоча, дійсно, немає більш доцільних, більш розумних порад для людини, ніж ті, що записані у Святій книзі. Зізнаюся: у мене воно давно на гадці і сам хотів до двохтисячної річниці народження Христа відтворити заповіді у пісенному форматі. Я вже присвятив декілька десятків поезій і пісень цій тематиці, але, не маючи фінансової змоги втілити задумане в життя, все якось відкладав до кращих часів. А тут така нагода! Звичайно, напишу, і сценарій сценічної версії зроблю. Моя щира подяка за пропозицію.

Поклав слухавку і схаменувся: Боже, яка ж відповідальність! В запалі на емоціях погодився з ідеєю, а чи зможе? За Господні настанови ще ніхто не брався...

А з іншого боку, як же важливо сформувати високоморальне суспільство! Велике щастя, що є ще люди, які цим переймаються. Україна в переважній більшості – християнська країна. Скільки діточок із просвітленими обличчями можемо побачити на святах у церкві! Людина відчуває серцем, і якщо не бачить перспектив, не буде залучати своїх дітей до будь-якої справи. Тож, дійсно, маємо нагальну потребу в поширенні моральних цінностей.

І то правда, що Біблія відкривається не кожному, до неї треба дорости. Прочитати Біблію – ще не означає зрозуміти її глибинну суть. А от

якщо перекласти принаймні Божі заповіді на пісенний лад, тоді і донести їх до свідомості слухачів, і охопити ширшу аудиторію легше. Сучасне аранжування, сучасне виконання сколихнуть різні покоління. Люди збагнуть: ось те, що може притулитися до мого серця, адже я це усвідомлюю, воно мені близьке. Заспівають раз, другий, третій – і приймуть у душу без канонічних безапеляційних менторських наказів, які багато зневажають саме через такий спосіб висловлювання. Категоричність психологічно втомлює, тому часто-густо і викликає зворотню дію. А тут – пісня: адаптовано і доступно для будь-якого віку. Між іншим, хтось сказав: "Людина з піснею на вустах не здатна до зла".

А включити в шкільну програму – ось вам путівна зірка поведінки і співіснування в цьому світі за Божими правилами! Той необхідний мінімум, дотримуючись якого суспільство стане духовно чистішим, світлішим, вищим, незламнішим. Таку громаду здолати неможливо навіть фізичною силою! Впевнений: якщо із шкільного віку ознайомитися із цими заповідями, в особистості сформується міцний внутрішній стрижень, який буде утримувати підлітка, а згодом дорослу людину від негативних вчинків протягом життя.

Місяць вагався, та усвідомлення надважливості справи перемогло. Сповідався, причастився, попросив благословення на цю місію – і сів до столу!

Прочитав заповіді. Канонічні тексти, як до них підступитися? Думати про це то думав, а от до справжньої роботи саме над ними ще не доходило. Сучасною поетичною, ще й пісенною мовою, зберігши основний зміст та розтлумачуючи його в рамках одного твору! Це ж Біблія! Занадто відповідально не лише перед людьми, але й перед Всевишнім – бо то є Його слово. Тексти звернені, в першу чергу до тих, хто ще не знайшов дорожку до Храму. Тож задача поета відшукати переконливі прості слова, щоб долучити людину до мудрого закону існування в суспільстві, не допустити найменшої невинності, яка могла б бути невірною інтерпретованою і відвернутою від шляху істинного. Це з одного боку. З другого – він не може опуститися до рівня примітивізму: все-таки це Божа ідея, вона має відчуватись.

Ще раз перечитав, ще і ще. Прислухався до голосу серця – які образи, які слова там народилися? Здалося, що чотири заповіді з десяти легші для уявлення, з них і почнемо. Шляхом від легшого до складнішого.

Він з головою поринув у творчість – нічого, крім цього проекту, не існувало. Дев'ять місяців промайнули на єдиному подиху, наче сам Господь водив його рукою. Не зупинився на десяти заповідях: із-під пера вийшли ще поезії "Ченці", "Хай береже усіх Господня сила", трохи пізніше – "Хай святиться ім'я Твоє", "Господи, дай нам любові" та інші.

Ось є основні вірші, а хто напише музику? Багато пропозицій. Зупинився на найкращих, бо знову ж таки, завдання не з простих: треба не знизитися до дешевої "попси". Люди мають дослуховуватися до слова, а не тупіти, впадаючи в дурман ритмів, в яких нема і натяку на мелодію.

Половину з 10 пісень пише Геннадій ТАТАРЧЕНКО. Він згадує: "З початку своєї композиторської кар'єри я дуже скептично відносився до пісенних текстів, де згадується слово "Творець" чи "Бог", тому що вважав, що саме такий жанр, навіть при тому, що пісня може бути дуже серйозна, все одно є розважальним. І тільки після того, як мені подзвонив Вадим Дмитрович і запропонував вірші під назвою "Молитва", я по-іншому подивився на пісенний жанр, бо був вражений глибиною цієї поезії. Це були не просто спогади чи якісь там релігійні постулати про щось, а це, насамперед, була патріотична пісня, написана через релігійні мотиви. Тільки після того, як ця пісня пролунала енну кількість разів у ефірах, на телебаченні, радіо, я зрозумів, що, можливо, колись буде спеціальний проект. Якби мені хтось із наших поетів запропонував зробити хоч щось подібне! І ось той же Вадим Дмитрович, хто дуже спонтанно діє у обстановці, оскільки чудово відчуває соціальне замовлення, трохи згодом запросив мене до участі в проекті під назвою "10 заповідей". Ці пісні пролунали у НПМ "Україна" і були сприйняті з великою цікавістю. Їх показували не один раз по телебаченню. Під час виступу вокалістів часто наїжджали камерами на дуже знайомі і поважні обличчя, які були тоді у залі на концерті.

Знаєте, я пам'ятаю себе у роки своєї бурхливої юності, – продовжує композитор. – Я цікавився цими заповідями не у контексті саме свого життя, а просто, щоб вивчити їх (як я думав на той час) у зв'язку з красивими культовими спорудами, соборами і т.д. Але зараз я співчуваю сам собі, тому що чим раніше я б пізнав суть Божих настанов (а у Радянському Союзі був атеїзм), тим було б краще для мене (бо я став би кращим) і як наслідок – для всього суспільства.

Тому вважаю доцільним і обов'язковим включення десяти Господніх заповідей у тому вигляді, як їх створив Вадим Крищенко, у програми

навчальних закладів України, починаючи зі школи, для того, щоб наше молоде підростаюче покоління мало змогу з самого початку ознайомитися і усвідомити у доступній поетичній формі ці основні суспільні засади".

Ось твори вже написані, відібрані найкращі співаки, за режисуру взявся сам Борис Шарварко. Щоб зробити все, як і задумували, неканонічним, знайшли місце не лише пісням, а й драматичному слову. Побудували проект цілком на українських традиціях і мелодіях.

Репетиції за репетиціями, поет присутній на кожній, розривається між роботою і записами фонограм, бере участь у координації гастрольних графіків артистів з урахуванням спільних проб та призначеної дати дійства. Всі розуміють важливість і унікальність того, що має відбутися: нове тисячоліття, Різдвяні свята 2000 – ось вона, ПРЕМ'ЄРА!..

Та, як відомо, там, де є благородне бажання донести до людей Боже слово, з'являються чорні сили. І тут вони з'явилися вперше. Почалися конфлікти з меценатом Володимиром Слепцовим, який хотів присвоїти все дійство собі. Навіть афіші вже випустили, та фінансування було припинено...

Сказати, що то був шок, – не сказати нічого. І не лише у поета: ідеєю загорілися всі учасники, а їхні виступи розплановано на цілий рік. Тепер вони роз'їжджаються і спробуй збери їх знову... Як це пережити, вистояти і все-таки довести справу до кінця? Титанічна праця, це ж не лише пісні...

Ще одне випробування долі. Та він має вистояти, як бувало не раз. Вирішив взятися за справу вдвох з Леонідом Нечипоруком, співавтором-композитором, який брав активну участь у створенні проекту. День за днем шукали спонсорів, вимушені були трохи змінити склад артистів. Знову репетиції, записи – все по колу. І все-таки того ж ювілейного двотисячного року, осіннього листопадового вечора Палац мистецтв "Україна" запросив публіку на прем'єру грандіозного пісенного дійства "Десять Господніх заповідей"!

"Затамувавши подих, усі сиділи в залі і слухали ці заповіді, – згадує Леонід **НЕЧИПОРУК**, автор п'яти заповідей-пісень із десяти. – Звичайно, кожен із нас знав, що є десь там такі заповіді, але всіх ми достеменно не пам'ятали, хоча факт їх існування був широко відомим. А тут вірш і пісня настільки емоційно і зрозуміло піднімають ці поняття і відчуття! Я знаю, що воно (дійство "Десять Господніх заповідей". – І. П.) є розповсюдженим

на багатьох дисках і зараз, якщо десь буваєш у відрядженні, лише згадаєш про десять заповідей, – люди вже знають, зразу цитують або наспівують пісні. Для мене робота над ними була важливою, оскільки це були мої перші твори тут, які озвучили вуста таких народних артистів, як Д. Гнатюк, В. Шпортько, І. Попович, Ф. Мустафаєв, А. Кудлай. Думаю, що в пісенному варіанті "Десять Господніх заповідей" мають неоціниме значення", – підсумовує маестро **НЕЧИПОРУК**.

"Це було щось неймовірне, – підтверджує Алла **ПОПОВА** слова Леоніда Матвійовича про дійство В. Крищенка. – Кажуть, що всі, хто були в залі на той час, відчували присутність Господа. Глядачі в інтерв'ю потім казали: "Ми були ніби в храмі". І я, стоячи на сцені вже другої постановки, відчувала, що на мене проливається Божественне світло. Там я співала пісню "Шана", яку мені Бог допоміг написати, на вірші нашого геніального поета Вадима Дмитровича Крищенка. Я хочу не просто читати молитву, а співати її, як пісню. От і співайте їх тепер, будь ласка. Співайте, діти, співайте, молодь. Підкреслюю, наголошую: це не штучний, а природний український наш патріотизм. Патріотизм – це є Господь, це є любов. Всі поняття тотожні".

Дмитро **ГНАТЮК**: "Коли мене запросили взяти участь у цьому проєкті, я спочатку ознайомився із піснями, які мав співати. Враження було надзвичайним! Наче очищав свою душу! Чомусь згадалися всі минулі страшні події, які мені довелося пережити... А потім перед очима постали храми, що відроджуються... Я впевнений, що ця акція дуже потрібна всім нам, а насамперед – молоді"[3].

Андрій **ВЕРЕС**: "Не треба чекати, коли настане час духовного прозріння чи матеріального покращення. Ми ніколи не дочекаємось, якщо будемо чекати. Треба це робити вже зараз: пропагувати духовність, говорити, співати про неї. Треба слухати його (В. Крищенко – прим.І. П.) пісні – вони актуальними були, є і будуть. Вадим Дмитрович є просвітником, вихователем, нашим духовним наставником, тому, починаючи навіть із дошкільних закладів, **треба вивчати** його творчість, оскільки саме головне – це духовність, культура мають бути закладеними в дитині з самого початку.

У пісенному проєкті "Десять Господніх заповідей" ми виконуємо пісню "Ідуть ченці". Це вічна пісня, вона не має рамок, для якого концерту її можна виконати: твір можна виконати в будь-якому місці. Ми співали її

у залі Івано-Франківська, так священники, які сиділи в перших декількох рядах, встали".

Михайло **БРУНСЬКИЙ**: "Чи потрібна духовність суспільству – це болюче питання. Як на мене, це – перше, що зараз потрібне суспільству, оскільки, коли суспільство втрачає духовність, отримує той складний час, який наразі і маємо.

Пісня "Приходь до нас, Всевишній" написана до створення проекту "Десять Господніх заповідей". Я виконував її близько двадцяти разів і половину з них люди сприймали цей твір стоячи, тому що сама тематика спонукає людей, і десь ноти, які линуть із мене, доходять до їхніх душ, і вони відчують: на цій пісні потрібно встати, як на молитві.

Сам проект десяти Господніх заповідей був неоднозначним проектом Вадима Дмитровича. Я пам'ятаю, як він хвилювався, бо це великий зал Палацу "Україна" і будь-який митець чи продюсер, який там щось проводить, хоче, щоб порожніх місць не було, щоб туди прийшла така кількість людей, яку вміщує найбільший концертний зал в Україні.

Вадим Дмитрович зважився, і я думаю, що не пошкодував про це, тому що внесок, який зробив цей проект в культурне життя України, значно вищий, аніж все те, що я назвав раніше.

Однозначно, що це – ривок, однозначно, що ніхто, абсолютно ніхто ні з поетів, ні з композиторів не робили такого масштабу дійства на духовну тематику в НПМ "Україна". Те, що в цих піснях є доля молитви, це однозначно. Такий проект – це як настільна книга. Він має бути і на дисках, він має бути і описаний, і максимально донесений і в школи, і в університети, і має повторюватись взагалі і, бажано, щорічно повторюватись на Великодні свята. Він неодноразово показувався по телевізійним каналам, але однозначно, що він має вживу повторюватися, вдосконалюватися і звучати".

Надія **ШЕСТАК**: "Цикл його пісень по заповідях Божих – це, безперечно, найвеличезніша робота нашого українського автора, за що я низесенько вклоняюся, Вадиме Дмитровичу, Вам своїм серцем, своєю душею – за те, що Ви зробили, за те, що Ви підійшли до цього проекту дуже відповідально: відмітили найважливіші теми, взяли дуже хороших виконавців.

Пам'ятаю, як Вадим Дмитрович набрав мене по телефону і сказав: "Надю, я дуже хочу, щоб Ви заспівали пісню "Святі слова" (Вадим Дмитро-

вич дуже чемна людина, вихована, він до мене звертається на "Ви", але так, що ти відчуваєш відповідальність).

Звичайно, текст, який я прочитала, мене вразив. Я завжди переживала за те, щоб публічна людина відповідала за слово, яке несе. Вважаю і дотепер, що слово – це найголовніший інструмент. Ми ще не навчилися телепатично спілкуватися, тому пам'ятаймо, що першим було слово і це слово було "Бог" – божественно організована гармонія. Все це має бути органічно. Якщо ти людина публічна, ти маєш виходити і нести це слово, і воно має бути сто разів перевірено.

Коли я прочитала текст пісні, яку мені запропонував поет, де сказано, що перейдено всі грані допустимі, то це, дійсно, так. І найвищі заповіді: любов, віра, надія, ці поняття – як три кита. Якщо людина починає нести їх у житті, значить, у цієї людини з'являється вже мудрість. Зрозуміло, коли ми йдемо до Бога на розмову, ми звертаємося до Нього і просимо щось, але ж треба думати, як ми звертаємось, з якими проханнями, що ми робимо спочатку самі, а потім вже молитися, щоб щось змінити. Так, в першу чергу треба змінитися самому і почати перевіряти саме той словниковий запас, який ми кожного дня вживаємо.

Тому, коли я прочитала ці вірші, ці слова (я не хочу їх називати віршами, це поезія – це вища планка), я не змогла відмовитися. На той час те, що я почула, було високохудожньою картиною, просто не в тих музичних рамках. Для мене це була трагедія, бо залишалося зовсім мало часу. Я пам'ятаю, що набрала Вадима Дмитровича і говорю, що не зможу таку музику співати, це не моє, я не хочу. Я розумію, наскільки він розхвилювався – через три дні концерт, вже зроблено аранжування... Була закладена якась гармонійна база, і я вирішила: якщо сьогодні напишу на неї музику, значить, буду співати, якщо ні – хай віддає кому завгодно. Бо не може бути високий рівень тексту спалюваний занижким рівнем музичного матеріалу. Це просто жах, чесно.

Моє завдання було таке, щоб мій варіант зовсім не був схожим на те, що було. Я закрилася і почала працювати. Воно зразу ж так і пішло, лише один рядок не лягав. Я – до Вадима Дмитровича, він погодився щось змінити. Я відразу стала в студію, записала голос, а Саша Чернега вже потім почав обкладати голос отією філігранною музикою. Коли цей твір вперше прозвучав (я не хочу піснею його називати, бо це не пісня), люди були шоковані. І далі, де б я його не виконувала – і серед моло-

дих, і серед немолодих, зрілих людей, у будь-якому місці в концерті, – ця пісня викликає шок. Скільки їй вже років, але і по сьогоднішній день я відчуваю: вона всіх прибиває з перших слів, які звучать зі сцени: люди розуміють, що ми дійшли до краю, треба виходити з цього тупика і треба починати змінюватися внутрішньо. Поясню. Ми – частинки Господа Бога, а значить, ми є присутністю Бога. Я є Бог, частина Господа Бога великого, Його проявлення, і тому я маю відповідати перед собою. Для мене ця пісня – дуже знакова.

На мій погляд, цей проект із пісенних десяти Господніх заповідей не має рівних. Це однозначно. Навіть подібних йому теж немає. Це дуже потужний проект. Я переконана: його треба розповсюджувати і серед учбових закладів, йому треба надавати хід, його треба рекламувати нашим засобам масової інформації. Але ми знаємо, яка у нас політика – політики навколо української культури немає. Є все, щоб це загубити. І от ті паростки, які є (я цьому просто дивуюся, скільки живу в Україні, із 1979 року), вбивають, а вбити не виходить. І не вийде. Бо отакі, як Вадим Крищенко, цього однозначно зробити не дадуть. Це по-перше. По-друге, скільки разів я дивувалася, як маленька квіточка пробиває, прориває асфальт. І так воно буде і у нас.

Проекту треба надавати нове, сьогоднішнє дихання, натхнення, знаходити спонсорів, знаходити дуже серйозний механізм просування, який, ніби криголам, розіб'є кригу ігнорування. От у мене зараз ідея: а чому б не поїхати із цими заповідями по двадцяти шести областях України? Чому? Це треба робити".

Олександр **ВАСИЛЕНКО**: "Люди у залі дуже добре сприймали цей проект. Він і потрібний, і корисний. Без духовності просто не можна! Люди, коли приходять на концерт, слухають і задумуються (слова ж дуже важливі), і роблять потрібні висновки".

Іван **ПОПОВИЧ**: "Те, що Вадим Дмитрович написав "Десять Господніх заповідей", – це ж унікальна річ. Ми Україною їздили, і де б ми не були, як це сприймають! Це потрібно нашому народу, потрібно, бо це є десять Господніх заповідей! І музику ж цікаву написали, навіть окремо на кожного виконавця писалося.

Я виконував Першу заповідь: "Я – твій, нехай не буде в тебе інших, – сказав Господь, подумавши про нас..."

Вадим Дмитрович, як ніхто, заслуговує на звання Героя України, і я дуже дивуюся, що він ще не має цього звання. Але я би на місці міністра

культури та інших чиновників, від кого це залежить, подумав про те, щоб зробити подання і на тверде 80-річчя Вадиму Дмитровичу вручити Золоту Зірку Героя України. Підкреслюю: він на це заслуговує, як ніхто, хоча б за популяризацію Господніх заповідей, не кажу вже про інше. Дай йому Боже ще довгих-довгих років життя".

Мар'ян ГАДЕНКО: "Вадим Дмитрович – єдиний, хто приніс українському народу Десять Господніх заповідей у поетичній формі. На той період це був постріл, це був вибух. Добре, що тоді в залі було українське телебачення, яке могло все показати, донести до кожного. Адже скількох виконавців уже немає з нами... Вони ті заповіді співають на небесах – Дмитро Гнатюк, Раїса Кириченко, Іван Мацялко, Віктор Шпортько..."

Це було нове, це було те, на що Вадима Крищенка направив Творець, – і він повинен був оцю цеглину в підмурок віри внести. На той час дуже мало людей ходило до церкви, але ходило з вірою. А тепер ходять усі, але без віри. Ці заповіді нашому суспільству потрібні саме в пісенно-поетичній формі, тому що кожний виспіває во славу Бога по-різному: католики – по-своєму: у них звучить органна музика, пісні; українці-православні – по-своєму: там в церквах таке звучання, до якого долучалися в певний період часу навіть Леся Дичко та інші. А чого вартують на службі в церкві звучання хорів! А у протестантів! По стилю в них співають сучасну українську попсу, яку так ненавидять любителі серйозної музики. Але протестанти саме через цю попсу доносять віру в Бога, виспівають, живуть, дихають цим. Вони, як ковток свіжого повітря, вдихають оце все.

Не вся Україна на творчості Крищенка навернеться до віри, та цього й не потрібно. Нехай навернеться один, десять, сто. Це вже буде велика заслуга для того, щоб мати своє місце там (показує нагору. – І.П.). В Біблії ж недарма написано: "Не шукайте золото й срібло на землі, а шукайте на небесах, шукайте своє місце там – тут ви його знайшли". І от саме такі безсрібники, як Крищенко, не шукають і не мають золота-срібла на землі. І це боляче, тому що вони вже заслужили **це** золото-срібло на **цій** землі. Про них мали б думати держава, президент і уряд. Але маємо те, що маємо".

Іво БОБУЛ: "На сьогоднішній день бути чесними перед собою (уже на кажу перед людьми, перед друзями, перед Господом Богом) не є модно. Зараз треба бути ким завгодно, тільки б не керуватися тими правилами.

От у кого вони були з дитинства, вони є і зараз. Хто йде після нас, практично про це вже не знає. Затьмарило їм очі щось, перестали любити людей. А любити людей – це дуже важко.

Наша нація є дуже гарною нацією на цьому світі. Це є пуповина православ'я. Тут, на нашій землі воно зароджувалося. Тут є Лавра і тут велика енергетика людей, які молилися за цю країну віками, людей, які творили і створили цю країну, і будь-який поет – він є і творець своєї держави. Тому цей проект – це знак людям: люди, шановні мої співвітчизники, слухайте, прислухайтеся до того, що воно є. Кожний знайде в цьому дійстві для себе щось: якщо ти забув, як хреститись, то ти там знайдеш, якщо ти забув своїй мамі подзвонити і залишив її там десь помирати, то ти згадаєш про неї, про брата, сестру. Або просто людині, яка не має куска хліба, ти маєш дати його, маєш допомогти.

Це феноменальний проект, він був показаний по телебаченню, бо телебачення має пропагувати культуру нації. Це повинно йти від міністерства освіти – щоб подивилися: Вадим Крищенко поетично написав десять Господніх заповідей, то треба їх надрукувати. І музика, і вірші доступні – хай слухають, хай спілкуються, усвідомлюють, що то є життя, для чого ти на цій землі, що ти маєш робити в своїй державі. А ще й любити свою культуру! Пісня – це є правда, маленька форматна чотирихвилинна правда".

Оксана **БЛОЗІР**: "Вадим Крищенко – наразі єдиний, хто створив у поетично-пісенній формі десять Господніх заповідей. Заповіді – це дуже особисте, особистісне, яке стосується і Вадима Дмитровича, і яке є в кожному з нас. Він просто знайшов його ціну і вагу, і знайшов момент, коли потрібно про це говорити. І він говорив мовою свого письма і свого особистого життєвого досвіду, тому що в нього непросте було життя і як громадянина, і непросте було життя творче. Не завжди йому вдавалося зробити "промо" своїм віршам, видати збірки, знаходити людей україноцентричних, особливо багатих людей, які могли б фінансувати його роботу. Тому що, на жаль, і до сьогодні це велика проблема: наші митці творять, а віддачі суто фінансової для забезпечення свободи реалізації творчості нема.

Це велика проблема української держави. Ми ці питання зараз особливо будемо піднімати, тому що проходимо період війни. Як сказав на одному із моїх концертів патріарх Філарет, коли слово уже втрачає свою

вагу, коли слово у депресивному стані, в якому знаходиться людина, не працює, людина його не чує, тоді в свої права вступає пісня, де є комплекс слова, ідеї і мелодії. Саме пісня знімає будь-які бар'єри, людина починає чути, людина починає реагувати, і якщо вона починає реагувати, вона лікується.

Тому, звичайно, Вадиму Дмитровичу було дуже важко знайти таких людей, які б матеріально підтримували і цей проект десяти заповідей Божих. Я думаю, що Заповіді – це його особистісне, яке червоною лінією проходить сьогодні, я скажу так, через кожну українську сім'ю. Беремо комплексно: коли ми говоримо про любов, що сім'я – це колиска Божої любові, то для того, щоб були здорові сім'ї, для того, щоб діти виховувалися в комфортному середовищі, щоб діти сприймали ту мову, в тому числі мистецьку мову, яка наповнює цю колиску, щоб та мова була високою і глибинною, тоді ми говоримо про те, що ці десять заповідей Божих торкаються кожної української сім'ї. Вони на часі, і я думаю, це тільки Вадим Дмитрович зміг знайти такий формат, щоб зайти в українську сім'ю саме в важкий депресивний момент ведення війни для того, щоб лікувати, вселяти віру і надію".

Павло МРЕЖУК: ""Десять Господніх заповідей" – це чудовий проект, який приніс до Вадима Крищенка Леонід Нечипорук. Ще був генератор ідей Володимир Слепцов. Вадим Дмитрович зробив неоціненну роботу саме тим, що він українською мовою, своїм талантом зумів донести до людини благодать Божу. Бо не всі ж розуміють це в оригіналі: служба ж у наших храмах ведеться церковнослов'янською мовою, але не всі обізнані з нею. Господь – це радість, і от цю радість Вадим Дмитрович як майстер українського слова розшифрував і цю божественну розмову доніс до людей. Він, Вадим Дмитрович – такий духовний перекладач на українську мову Заповідей, такий український Моїсей, бо взявся за дуже важку справу: принести Заповіді, розтлумачивши їх рідною мовою. Для цього треба бути не тільки талановитим, треба бути і дуже розумним, мудрим чоловіком. Талант може бути і без розуму. Треба бути професором – не лише професійно це написати, а й зрозуміло розкласти. Те, що він зробив, є наукова робота. І Господь благословив такий проект, який дуже гарно пішов і ще піде. Він, цей проект, залишиться не на десять-двадцять років, а на сотні років вперед. Результати його ми ще побачимо років через сто.

Багато в творчості Вадима Крищенка пророцтва, він один із поетів-пророків".

Наталія **ШЕЛЕПНИЦЬКА**: "Десять Заповідей ми повинні змалку знати. Якщо б люди пам'ятали про ці Заповіді, то світ був би добрішим, чистішим, світлішим, ми б жили в мирі, в злагоді, в любові. На жаль, не так воно є, як би нам цього хотілося. І велика шана і вдячність нашому дорогому Вадиму Дмитровичу Крищенку за те, що він написав ці Заповіді саме в такій пісенній формі, і в палаці "Україна" відбулося таке непересічне дійство – "Десять Господніх заповідей". Яка фантастична звучала музика! Тому що кожний твір був настільки глибоким, пронизаним оцією неймовірною духовністю. Це правда. Мені здається, що на це не можна не звернути увагу.

Ці Господні заповіді **мають бути включеними** як в освітянську, так і в мистецьку **програму**. Можливо, навіть варто випустити якийсь альбом із цими Заповідями. Я вірю, що зустрінуться люди, які підтримають Вадима Дмитровича у цьому питанні і створять щось на кшталт енциклопедії. Щоб це було таким посібником для учбових закладів, для шкіл, для гуманітарних закладів, де вивчається українська мова і література".

Відлуння і враження від цього концерту були настільки великими, що вже не встигав відповідати численним дописувачам – в офісі стояли мішки з вдячними листами та проханнями надіслати касету з записом цього дійства. Критика і оглядачі теж високо оцінили проект. Борис **ШАРВАРКО**, народний артист УРСР, професор зазначив: "В Україні як за часів радянської влади, так і її незалежності, по величі драматизму такого соціально-художнього проекту ще не було"[3] .

Лише чиновники змовчали. Мабуть, ними теж оволоділи нечисті сили, оскільки оцінки від держави "Десять Господніх заповідей" не отримали не лише зразу після концерту, але й в подальшому.

Через багато років, вже після постановки другим складом артистів, котрі озвучили цей проект, Дмитро Гнатюк, не витримавши, звернувся до Комітету з Національної премії імені Тараса Шевченка.

Дмитро **ГНАТЮК**: "За творчістю шанованого і улюбленого для мене поета Вадима Крищенка я давно слідкую. Деякі його поетичні рядки постійно на моїх вустах. Чимало пісенних творів з творчих здобутків Вадима Крищенка були і залишаються у моєму репертуарі. Я тішусь цим. Та

поміж усього цього є у автора твір, який уже багато років радує і хвилює мене. Це велике пісенно-духовне дійство "Десять Господніх заповідей". Пісенно-поетичних творів такого рівня, наслідують сказати, ще не було у нашому сценічному прояві. Написане напередодні нового тисячоліття, це дійство ніби увібрало ті слова, які треба сказати людям, щоб вони знаходили дорогу до правди і досконалості... Таких потужних і глибоко емоційних проєктів, за словами одного з американських культурологічних оглядачів, київський палац "Україна" іще не знав.

І мене дивує, що це унікальне дійство якось оминув зір нашого Шевченківського Комітету... Шкода, що таке дійство, як "Десять Господніх заповідей" не здобуло належної оцінки. Та, що б не сталося, цей твір – воістину високомистецького Шевченківського звучання.

Може, колись Комітет захоче повернутися до розгляду цього проєкту? Тоді знайте і мою думку, яку я вам виклав".

Без відповіді... Мабуть, знову втручання чогось потойбічного: заважає воно почути голос Героя України, народного артиста України, лауреата Національної премії імені Т. Г. Шевченка... Чи, можливо, для нагородження Державною премією є більш достойні твори, ніж перекладені на вірші і музику Господні заповіді? А премія присуджується щорічно...

Потім нарікаємо, чому так живемо. "А може, в чомусь винуваті й ми?" – написав згодом. Це духовність! Схаменіться!

Іще одна сценічна постановка, вже третій склад виконавців. Режисер, заслужений діяч мистецтв України Дмитро Чирипюк, сказав: "Дійство максимально наближене до драматичної вистави і, можливо, стане прообразом майбутньої рок-опери чи мюзиклу... Для мене головне, щоб глядач не аплодував, а звернувся в душі чи до Бога, чи до себе, вслухався в ці слова, в цю музику"[3].

Знову чудові відгуки. І знову – чиновницька тиша. До Комітету з Національної премії імені Т. Г. Шевченка звертається вже колектив знаних митців України – Дмитро ГНАТЮК, Герой України, народний артист України, лауреат Національної премії імені Т. Г. Шевченка, Анатолій АВДІЄВСЬКИЙ, Герой України, Народний артист України, лауреат Національної премії імені Т. Г. Шевченка, Мирослав ВАНТУХ, Герой України, народний артист України, лауреат Національної премії імені Т. Г. Шевченка, Анатолій ПАЛАМАРЕНКО, Герой України, народний артист України,

лауреат Національної премії імені Т. Г. Шевченка: "Звертаємось до Комітету з Національної премії імені Тараса Шевченка і, насамперед, до Вас, Борисе Іллічу, як до Голови цієї шанованої інстанції.

Уже тричі на сцені Національного палацу мистецтв "Україна" було показане потрясаюче духовно-пісенне дійство "Десять Господніх заповідей". На основі пам'ятних слів з Божої книги митці зробили хвилюючий мистецький твір, де заповіді Господні втілені у пісенні твори, щоб нагадати всім нам нетлінність законів правди і добра. Цей твір ніби увібрав слова, які треба сказати людям у цей непростий час, щоб вони знаходили дорогу до істини. Знаком додавання в цьому дійстві поєднано любов до Всевишнього і любов до матері-України...

Громадськість і критики оцінили дійство як чи не найкращий мистецький проект, що коли-небудь відбувався на найбільшому сценічному майданчику... Воно отримало високу оцінку і поза межами України.

Глибоко переконані, що духовно-пісенне дійство "Десять Господніх заповідей" – явище унікальне, дуже потрібне нашій втомленій неправдою українській душі. Тому і просимо Комітет з Національної премії України імені Тараса Шевченка взяти його до розгляду і відзначити цією високою мистецькою нагородою його творців – автора сценарію Вадима Крищенка...

Достойне не повинно бути непоміченим. А це, дійсно, наше духовне мистецьке досягнення".

Мабуть, все ще продовжує діяти чиясь невидима магія, якщо звернення **стількох і таких** людей досі залишаються непоміченими. Досі в християнській Україні пісенні десять Господніх заповідей так і не отримали ніякої нагороди від держави хоча б як знак уваги і схвалення цієї Божої справи...

А тим часом тисяча примірників дисків концерту і невеликий наклад збірочки із цими заповідями розлетілися за декілька місяців. Отже, є попит на моральні цінності, буде жити таке суспільство! Тож обов'язково включимо декілька з цих пісень і у нинішній концерт. Духовний початок має бути в усьому. Озвучимо новими голосами, щоб поет не старів зі своєю аудиторією: молодь переспіває вічну тему зі сцени, а молодь у залі підхопить – і продовжиться життя пісні.

УКРАЇНО, ТИ ОДНА В НАШІЙ ДОЛІ

От, доречі, стосовно молоді – дивовижний, рідкісний тенор-альтіно Михайло Брунський. Крім того, що талановитий співак, він ще й непересічний композитор: створив інноваційний жанр і потрапив у Національний реєстр рекордів, написавши першу в Україні електро-рок-оперу англійською мовою, де центральною піснею є пісня "Кохана" на його, Вадима Крищенка, слова. Як все неповторне, вона користується широким попитом за кордоном, тож скоро Михайло вже рідше буде знаходитися в Україні, ніж поза її межами.

А починалося все з того, що прийшов він 18-річним струнким хлопчиною до поета і сказав: "Хочу співати. Ось вступив у КНУКіМ, оскільки в консерваторії сказали, що нема викладачів для такого високого голосу". І почувши той кришталевий спів, Вадим почав допомагати юнакові: дав кілька текстів, з'явилася перша їхня спільна пісня "Кохана", у якій Михайло виступив у ролі співавтора-композитора і виконавця. Скільки років пройшло, а ця робота жива до сих пір, – що вже говорить само за себе.

Коли вперше прослухав її, поет був вражений: Боже, прекрасно! Він знайшов гроші, допоміг зробити професійний запис, розкрутив по радіо. Посипалися дзвінки. Хто сприймав, то сприймав таким чином, що Брун-

ський для них затьмарив усіх інших. Це мрія кожного співака, щоб отак увійти в серце шанувальників. І дійсно, у Михайла – унікальний голос, своєрідна магнетична манера виконання, добре продуманий підбір творів.

Співпраця продовжувалася: записали з десяток пісень, поет допоміг видати диск, відкрив двері на радіо та телебачення. Хлопець тоді закінчував університет, не мав де жити, то Вадим влаштував його у готель. Щомісяця презентував виступи молодого артиста в авторській передачі Вадима Крищенка "Українське мереживо", запрошував у свої концерти і на творчі зустрічі по всій Україні, дарував нові поезії. М. Брунський писав на них музику і таким чином наповнював репертуар – два десятки творів наразі.

Передтечею проекту "Десять Господніх заповідей" стала пісня "Приходь до нас, Всевишній", музику до якої теж написав Михайло, і коли проект вже отримав можливість реалізуватися, була чи не першою, яку поет включив туди. М. Брунський органічно увійшов у це дійство і непервершено представив твір, не поступаючись якістю виступу народним артистам. Треба обов'язково включити його номер і у цей концерт, їм є що вибрати із спільного доробку.

Михайло **БРУНСЬКИЙ**: "Коли я писав "Orpheus and Eurydice Forever", постало питання, яка буде основна пісня, пісня Орфея. Як тільки мені спало на думку перекласти вірш Вадима Дмитровича англійською мовою, все стало на свої місця. Пісня "Кохана", яка була у нас з ним першою в репертуарі, стала ключовою піснею в цій електро-рок-опері. Сприймається і в Україні, і за кордоном чудово. Навіть в ті сольні виступи, які у нас є за кордоном: от наприклад, там якийсь блок із трьох-п'яти пісень, пісня "My darling" обов'язково входить".

Ну а далі – далі будуть його віршовані рядки. Він же пише не лише пісні, має що сказати аудиторії і у суто поетичній формі:

Я не святий, усе було,
За чимось я шкодую, може,
Та я не відвертав чоло,
Коли святився образ Божий.

Були гріхи – це теж ганьба,
Пече мене ота провина,
Та кожен вірш мій – то мольба,
Щоб ти воскресла, Україно.

А хто зачитає їх зі сцени краще, ніж справжній майстер своєї справи, Герой України, народний артист Анатолій Паламаренко?

Великий майстер голосу і слова,
Його ми хочемо почути знову.
Подякуєм своїй нехитрій долі,
Що є у нас маестро Анатолій.

Так, як він відчуває слово, його, можливо, відчуває лише автор-літератор, тому, щоб потрапити в репертуар Анатолія Нестеровича, художній твір має бути класичного гатунку. Їхній співпраці – десятки років, випущено декілька дисків, тож і на цей раз нехай саме пан Анатолій донесе рядки поета до аудиторії.

– Вадиме Дмитровичу, що ви бажаєте, щоб я виконав і піднявся до рівня Вашого мислення? – завжди питаю, коли отримую запрошення виступити на його концерті, – розповідає Анатолій ПАЛАМАРЕНКО. – поезія Вадима Дмитровича має особливий характер. До нього треба якось і пристосуватись, і треба його правильно відчутти, тому що цю поезію пише людина, небайдужа до України. Це людина-патріот. Це не тільки патріот, а це, я сказав би найкращим словом, націоналіст. Це патріот, який не сидить мовчки, а старається наповнити своєю працею, своєю енергією, своїм розумом, своїм ділом нашу національну свідомість, нашу національну гордість, наше національне ество.

От такий він, Вадим Дмитрович. В нього, здавалося б, немає таких великих поем, бо форму він тримає зовсім іншу. Та він вкладає у декілька рядків усі свої наповнені почуття, колосально сконцентруючи їх у слові, від чого його слово стає таким вагомим, об'ємним, розумним, мудрим, небайдужим. У його одній строфі – така насиченість думки, яка дозволяє попадати в ту десятку, коли людині, з одного боку, легко зрозуміти, про що йдеться, а з іншого – легко розсекретити усі свої болі і тривоги, які вона довго зосереджувала в собі. Тут вони одразу розкриваються у слухача, як той фонтан, бо, повторюю, концентрація почуттів і філософії у слові Вадима Дмитровича настільки точна, що підходить і для того, щоб і на музику покласти, і висловити думки небайдужої до України, до наших проблем людини дуже чіткими короткими фразами. У нього слова – це бомби. Так що я, наскільки відчував це, коли мені приходилося і виконувати його

поезію, і виступати разом із ним, і слухати пісні на його слова, можу сказати, що його твори – завжди вражаючі, вони ніколи не лишають людей байдужими. Ось тим він і геніальний, і оригінальний, ось тим він і цікавий, і бойовий, ось тим він і мелодичний, що він – поборник слова українського”.

“Його поезія настільки глибока, настільки філософська, і не штучно, а природно патріотична, що це неможливо не відчуту! – погоджується з А. Паламаренком Алла **ПОПОВА**. – Я хочу обережно добрати слова, тому що, повірте, є поети, які коли пишуть про Україну, то одразу згадуються радянські лозунги. А тут настільки щирі слова про Україну з любов'ю – про Україну як про матір, про Україну як про кохану жінку, про Україну як частину себе самого. Це, дійсно, неймовірна любов до землі, неймовірна любов до держави. Він живе з Україною в серці, він має Україну в собі, а не себе в Україні. Його поезія – це скарбниця української творчості. На ній вже вирости покоління, і я вважаю, що **вірші Вадима Крищенка мають увійти до підручників загальноосвітніх шкіл**, щоб діти змогли вивчати, читати і запам'ятати їх на все життя. Щоб, ставши дорослими, вони змогли читати ці вірші своїм дітям, передавати їх з покоління в покоління.

Поезія Вадима Дмитровича інтелектуально, змістовно дуже багата, де домінанта – це матір, матір-земля, матір-Україна. Неможливо допустити, щоб ці вірші знали лише одиниці, їх повинні знати всі:

І калинова, і тополина,
Ясними зорями сія
Моя країна – Україна,
Моя земля й твоя земля.

Як можна не зрозуміти, як можна серцем не почути це? А приспів:

Україно, – повторім як молитву,
Україно, – в кожне серце любов перелито.
Україно, подаруй щастя сину і доні,
Україно, ти одна в нашій долі, –

це кожному школяреві доступно, сину і доні – вони наші сини і доньки, ми заради них будемо майбутнє, дуже хочемо, щоб воно було в них світле, прозоре, прекрасне і без війни. Такі вірші зараз – просто як зброя,

мистецька зброя в справжньому невданому патріотичному вихованні наших дітей. Вони, як молитва, ці вірші".

Красу рідної землі, доброзичливість і щирість нашого народу оспіваємо зі сцени:

Хай брат іде назустріч брату
З Дінця до синього Дністра
І буде рідний край багатий
Промінням дружби і добра.
І калинова, і тополина,
Ясними зорями сія
Моя країна – Україна,
Моя земля й твоя земля.

Чудову музику до цих його віршів написала Алла Попова. Ця пісня має прозвучати, це зараз актуально. Зателефонує пані Аллі із запрошенням.

Хотів би, щоб із вуст Василя Зінкевича люди теж почули про братерство як основу буття:

Таврійський степ туге зерно
Кладе у колоски.
Усе, усе, що нам дано,
Не заросте вже полином,
Бо знає силу братньої руки.
Широкий світ – і чути віддала –
Говорять на вітрах степи-поля.

Хай щастить вам, люди добрі,
Хай пісні летять за обрій,
Щира дружба стане на рушник.
Хай щастить вам, люди добрі,
Хай серця і ваші долі
Б'ють у струни сонячних музик.

Щось не бере пан Василь слухавки, та ще час є, може, пощастить додзвонитися.

А "Український рушник"!

Нам треба вишити рушник,
Рушник любові та єднання.
Вплетімо пісню, а не крик
У це народне вишивання...

Щоб розбрат вже навіки зник,
Загоїлись минулі рани –
Нехай простелиться рушник
На вулиці і всі майдани...

Український рушник,
Як українська душа –
Хай вітає усіх,
Хай згуртовує нас.

І Наталія Шелепницька підхопить цей заклик до любові і єднання,
продовжуючи естафету...

Дзвінок. Номер невідомий.

– Слухаю.

– Вадиме Дмитровичу, це я, Ярослав Євдокимов із Москви. Не забув
нашу пісню:

Україно-нене, в радості й журбі
На синівську вірність клянємось тобі!

Виконую навіть тут, у Росії. Лише додав речитативом слова: "Україно,
будь!". І слухають! Я знайшов Ваш сайт, а там – електронну пошту, скину
плюсовку...

Лише відкрив рота, щоб щось відповісти, аж у трубці – гудки... Роз-
мова перервалася. Спробував перетелефонувати – абонент поза зоною.
Набрал арт-директора:

– Пані Інно, добрий день. Перевірте, будьте ласкаві, пошту – там має
бути запис пісні "Україно-мати" від Ярослава Євдокимова з Росії.

– Добрий день, Вадиме Дмитровичу, секундочку, зараз відкрию.

– Є?

– Поки що нема, але, якщо надіслали, то буде.

– Я вас попрошу: як надійде, зробіть кліп і розмістіть на моєму ві-
деоканалі. Це дуже важливо, коли людина не забуває своє коріння і не

боїться казати про це у будь-якій ситуації, навіть тоді, коли є що втрачати, а він – заслужений артист РФ. Відеоматеріал знайдете?

– Звичайно. Цього року знімала парад наших військ на Хрещатику, чотири години чекала, поки хлопці пройдуть, та і інші кадри маю. Зроблю, одним словом.

– Добре, дякую.

Ось вона – українська душа. Якщо є – то вже є, і ніякими кордонами чи пропагандою її не знищити, бо це – назавжди. Ось вони – материнські гени і значення родини в становленні людини:

Святі почуття починаються з рідної хати,
Із маминих слів, що до правди ведуть навпростець.
Любити Україну – це значить щодня дарувати
Для отчого неба і свій осяйний промінець.

Добра запалімо багаття, не стишмо до волі ходи.
Так будьмо українцями, браття,
Українцями будьмо завжди!

Мати Ярослава була засуджена як "бандерівка" і народила сина в тюрмі. Невдовзі після цього була відправлена у Сибір, а хлопчика виховували дід із бабою в рівненському селі. Тож до школи і слова російською не знав. Далі була Білорусія, звання народного артиста цієї республіки, та все одно тягнуло співака в Україну, навіть хотів квартиру обміняти з Мінська на Київ. З тим приїхав, зупинився у готелі "Київ", де вони і познайомилися. Говорили лише українською і попросив тоді пан Ярослав написати йому пісню обов'язково рідною мовою.

Коли із Геннадієм Татарченком виконали замовлення, Євдокимов розчулився: саме про таку і мріяв. Тишком записали десь у перервах на студії, та от далі мали проблеми із Художньою радою при редакції музичного мовлення радіо: "Це заклик до братовбивства", – виніс вердикт головний редактор. А його слово оскарженню не підлягало.

Що ж робити? Пішли в обхід і якось умовили редактора передачі "Від суботи до суботи" (досить цікавої і популярної на ті часи) Віктора Герасимова показати пісню.

Пам'ятає, що його телефон озвався, коли ще не змовкли ноти останнього акорду: "Ти, Вадиме, не боїшся?" Перший тиждень, здається, і

не працював, лише встигав відповідати всім бажаючим висловити свою думку з приводу прем'єри – був якийсь шквал дзвінків. Людей зачепило: в повітрі вже витав дух незалежності.

...Євдокимову так і не дозволили обміняти житло, він повернувся назад. Потім переїхав до Москви. Пісня ж лягла на вуста гурту "Козацькі забави". Треба спробувати зателефонувати Ярославу, може, приїде на концерт. Якщо ж ні, заспівають хлопці під орудою Андрія Вереса із вже згаданого гурту.

А ця звісточка назавжди залишиться найяскравішим доказом важливості сімейного виховання для кожного з нас.

БАТЬКОВА ПІСНЯ, БАТЬКОВЕ СЛОВО ХТО МИ І ЗВІДКИ НАГАДУЄ ЗНОВУ

– Гой ги, вороги!
Ми не маєм ваги!
Наша воля і слава! –

цитує бабуся по пам'яті Тараса Григоровича Шевченка. Він із братом, за-
тамувавши подих, вслухаються в її неголосне, але виразне декламування,

що йде від душі і їхніми ж дитячими душами сприймається. У напівтемній хаті, посередині стола блимає каганець. На столі – скромна вечера, чи не єдина страва воєнного періоду – кваша.

– О, милий боже України!
Не дай пропасти на чужині,
В неволі вольним козакам!
І сором тут, і сором там –
Вставать з чужої домовини,
На суд твій праведний прийти,
В залізах руки принести
І перед всіми у кайданах
Стать козакові...

Потріскує гніт, сіпається вогонь, витанцьовують тіні на стіні. Та в хлопчачій уяві – то вже не тіні, а славні козаки гонять ворогів з рідної землі. Біжать бусурмани, падають, разом із затухаючими язиками полум'я, а над ними летять із шаблями вгорі непереможні українські вояки, і він, Вадим, очолює їх.

Ось полум'я сіпнулось угору, тинь стрибнула майже до стелі – це він заніс шаблю і з розмаху – праворуч і ліворуч: не лізьте до нас, не чіпайте нашої волі, ми тут – на своїй землі, тож і перемога – за нами.

Неначе птахи чорні в гаї,
Козацтво сміливо літає.
Ніхто на світі не втече!
Огонь запеклих не пече, –

вже чує крізь сон, і у дитячій свідомості закарбовується: прийдуть визволителі, ми їх дочекаємось, попри все, як дочекались оті козаки в полоні.

"Ми всі родом із дитинства", – хтось сказав і був правий. Родина, рід, родовід. Оточення, в якому ми народжуємося і зростаємо – це основа, яка формує душу і світогляд майбутнього громадянина. Розвиток особистості починається з пелюшок – з материнської мелодійної пісні, заспіваної рідною мовою немовляті. І далі – які ідеї закладеш у дитинстві, закладеш щиро, очі в очі, не моралізуючи, а живучи ними, прикладом власних вчинків, такий внутрішній стрижень можна очікувати і у своїх потомків. Звичайно, життя внесе свої корективи, але те, неприйдешне, фундамен-

тальне підсвідомо вбираємо в себе змалечку, спочатку наслідуючи дорослих, потім осмислюючи те, що вже перейняв:

Сіяв батько жито,
Де поля зірчасті,
Щоб усім нам жити
У добрі і щасті.
І садила квіти
Біля вікон мама,
Щоб краси у світі
Не було замало.

Для людей відкрита
Хата наша біла,
Тільки б чорна кривда
В неї не забігла.
Хліб ясниться в хаті,
Сяють очі щирі,
Щоб жилось по правді,
Щоб жилось у мирі.

Добре засіяне з самого початку проросте міцним корінням, яке не зрушать з місця перекоти-подем вітри негоди, потім зійде розкішними сходами правди, пристосоване до будь-яких випробувань, виживе, вистоятиме, утримуючись на незламному стеблі духовності, все переборе і буйно заколоситься якісним тугим зерном добра і справедливості:

Родина, родина
Від батька до сина,
Від матері доні добро передам
Родина, родина –
Це вся Україна
З глибоким корінням,
З високим гіллям.

"Ну не може такі рядки написати пересічна людина, – із запалом каже Павло МРЕЖУК. – Це рядки, продиктовані з неба". І дійсно, в них закодована мудрість спадкоємства, при якому одне покоління відповідає, звітуючи перед своїми предками за свої переконання, і навчає нащадків

тому найкращому, що взяло від своїх батьків. Лише такий підхід робить націю монолітом.

"Остання пісня, яку в своєму житті заспівав Назарій Яремчук, була "Родина", – розповідає Олександр ЗЛОТНИК. – Вірші мені дав Вадим Дмитрович. Коли я їх вперше побачив, то подумав: "Оце те, що мені треба, що мене хвилює, і людям буде важливо, щоб така пісня з'явилася". Це, звісно, для Назара. Я написав і подарував її на його 40-річчя, що святкувалося в Чернівцях. Зазвичай він дуже швидко робив пісню: місяць-два і все, вже записано, готове. А тут півроку проходить, рік – немає, два – немає. Я кажу: "Назар, тобі що, не подобається?" А він: "Ні-ні-ні, це шлягер, я буду її робити".

Так сталося, що останньою піснею, яку він заспівав у своєму житті (це відбулося 1 червня 1995 року на концерті до 150-річчя Південно-Західної залізниці в театрі Опери та балету ім. Т. Шевченка в Києві), була "Родина". Його лебедина пісня...

Вона одразу швидко так пішла, Назар її прекрасно зробив. Але мені приємно, що цей твір фактично став народним, і в Західній Україні дуже часто говорять: "У нас є два гімни: "Ще не вмерла України..." і "Родина". І зараз, дійсно, на всіх весіллях, на днях народження це знакова пісня, яку співають, яка повинна обов'язково бути під час таких заходів".

Родина... Її значення в житті кожного важко переоцінити:

Родинного вогнища ніжне тепло
Не вкриє димами, не спалить крило,
В далекій, як небо, дорозі воно
Зорею причалу людині дано.
Родинного вогнища ласка жива
До серця притулить привітні слова
І матінки голос, зігрітий теплом,
Збере нас усіх за родинним столом.

Розпалює вогнище ту благодать,
Де мати і батько і діти сидять,
Де згода витає і чується сміх
Щоб добрий вогонь розгоратися міг...

Ну як таку пісню знову не принести людям зі сцени? Павло Дворський написав музику до цих слів і озвучив їх. Нехай і в цьому концерті її заспіває.

Павло ДВОРСЬКИЙ: "Кожна процвітаюча держава сильна тоді, коли є родина, коли є в сім'ї злагода, любов, добро, коли збираються батьки, діти, онуки за одним столом, співають рідні коляди, співають веснянки, співають українські народні пісні, пишаються тим, що вони є козацького роду. Тому, коли я прочитав цей вірш поета, зразу зрозумів, що це – для мене. І тепер майже на кожному концерті чи в Україні, чи далеко від рідного краю, куди приходять українці (в Італії, в Португалії, в Америці), я завжди її співаю. Вона чудово сприймається, і це ще раз доказує, що Вадим Дмитрович живе в ногу з часом".

"ІСТОРІЮ В СВОЇЙ КРАЇНІ ПИШУТЬ ПОЕТИ" (І.БОБУЛ)

Автобус, який, як-то кажуть, багато бачив на своєму віку, прямував високогірним серпантиним до населеного пункту, де мав відбутися концерт. Всі артисти вже на місці, а він з деяких причин трохи затримався в Києві. Але нічого, наздожене. Безжальна літня спека розморила пасажирів старенького "лазика", та задрімати не вдалося, бо чим далі від обласного центру, тим сильніше підсакувала машина і всі в її салоні на

численних вибоїнах. Досвідчений водій їхав все повільніше і повільніше. Поет визирнув у вікно, намагаючись побачити дорогу попереду, і зацепив: забоїни завбільшки з півколеса. "Буде чудо, якщо подолаємо", – невтішно подумав.

Проте дива не сталося: після надцятої ями нарешті урвався терпець ходовій частині автобусу. Щось голосно і настирливо застукало. Керманч заглушив мотор, вийшов, та за хвилину повернувся. На напружені погляди невесело відповів: "Все, панове, будемо ремонтуватись". "І як надовго?" – запитав один із заручників ситуації. – "Хтозна? Розтин покаже, – невесело пожартував. – Обнадіювати не буду: якщо те, що думаю, то за години дві відремонтуємось, якщо ні... Вирішуйте самі. До найближчої автостанції біля п'яти кілометрів".

Добре хоч так, але із валізою в одній руці, концертним костюмом на іншій та ще, мабуть, градусів за тридцять в затінку... Вийшов на свіже повітря поміркувати. Більшість супутників приречено потягнулися по дорозі у вказаному напрямку...

Від напоєного пахощами смerek гірського чистого повітря закрутилася голова. Постояв у надії на попутний транспортний засіб – жодного, лише один велосипедист за півгодини. Тих, хто зразу пішов, вже і не видно. А і то правда – скільки їхав автобусом, ну, може, дві чи три машини їх обминули. Літня пора, місцевим нема коли роз'їжджати, мабуть, всі працюють.

Ні, он щось, здається, наближається, – приклав руку над очима, затуляючись від сонця. – Рухається-таки, але дуже повільно. Чи помилився, чи марево якесь? Остання надія. Дочекаюсь, а якщо ні – доведеться йти. Крапка на дорозі потроху збільшується, збільшується і ось за десять хвилин вже можна розрізнити якогось чоловіка на візку із сіном. Махнув рукою: "Підвезете?" – "Та розміщуйтеся. Ось, візьміть ряднину, щоб костюма не забруднити".

Слово за слово:

– Звідкіля, десь із центру, бо у нас так не ходять?

– Так, із Києва.

– А що це нами Київ зацікавився, чи, може, стан доріг перевіряє, відремонтувати хоче? – задзвеніла неприкрита образа в голосі.

– На гастролі приїхав, я поет-пісняр Вадим Крищенко. Може, чули?

Із невимовним подивом обернувся:

– А що написали? Відтворити можете?

– Наливаймо, браття...

– ...кришталеві чаші, щоб шаблі не брали, щоб кулі минали голівоньки наші, – продовжив густим басом візник. – О, то це ваші слова?! – зняв кашкета. – Моя пошана. Ми їй чи не щомісяця згадуємо – як збираємося за столом із товариством, так і затуємо. Вона долю закликає і лиху силу відганяє. Нумо до кінця!

Що то є пісня: виручить в кожній ситуації! Отак всю дорогу і проспівали з ним: не встиг і оком моргнути, як вже в селі.

– Якщо ласка ваша, доведіть мене до автостанції, бо мені на якийсь транспорт треба, далі їхати.

– Ні, пане Вадиме, файно прошу до хати: пообідати і випити за ваше здоров'я і нашу українську пісню.

– Щиро дякую, пане Миколо, та на мене чекають інші артисти, у нас о сьомій концерт.

– У кума старенька машина, але ми вас доведемо швидше, ніж автобус. Тим більше, що на наступний рейс ще треба чекати години зо дві. То вам чи на зупинці пектися на сонці, чи у мене в прохолодній хаті баношем почастуватися?

– Вмієте ви переконувати, добродію, – приймаю запрошення.

Хата пана Миколи стояла майже на краю села і поки дісталися до неї, про себе відмітив, що на вулицях – ніякого руху. Лише біля одних воріт спілкувалися дві літні пані, та зграйкою сполоханих пташенят промайнули п'ять–шість діточок у напрямку ставка. Ніхто не клопотався у городі, не було чути звуків господарських робіт, що притаманні цій порі у селі.

– А що це у вас так тихо? Ніхто ніде не пореється, не грюкає, нічого не будується, он крамницю проїхали – і та зачинена, – здивовано подумав уголос.

– Вірно підмітили, пане поете. У наших краях ви не зустрінете отак в селах на вулиці мешканців. Ще в містах чи обласних центрах хтось є, а у нас лишилися тільки діти та люди пенсійного віку, і то небагато. Скільки хат проїхали – стоять замкненими: чоловіки або на полонині, або на заробітках за кордоном. Жінки теж працюють на чужині, раз чи двічі на рік навідаються до дітей, віддадуть гроші, притулять малечу до серця – і знову назад. Немає тут роботи. Ще за Союзу працювали деревообробні комбінати, і цегляний завод був, і меблева фабрика, люди

мали робочі місця, а зараз все занапали, позакривали. Десь є якась приватна фірма, що ліс переробляє і відсилає до Європи, та скільки там людей потрібно? Ось і виїжджає молодь, щоб якусь копійчину заробити. Це у вас, у столиці звітують з високих трибун про економічний зріст, книжки розумні пишуть, статистикою бавляться, а у нас – ні газу, ні каналізації, є місця, де електрику провели лише кілька років тому. Дороги – самі відчули: ще за радянських часів прокладалися останній раз, та без належного догляду десятиріччями вже в плачевному стані. Восени навіть хліба підвезти ними не можна. Якщо і далі так піде... От ми вже і приїхали, прошу до хати.

На подвір'ї пустували двоє малюків. "Іванку, Соломійко! Кличте бабцю та ведіть гостя до хати, поки я коня розпряжу". На голос чоловіка вийшла і сама господиня. "Марічко, у нас сьогодні свято. Знаєш, кого я привіз? Нізащо на світі не вгадаєш, хоча його пісні любиш і співаєш, – і, не давши й хвилинки дружині для відповіді, радісно продовжив, – Вадим Крищенко!" А щоб швидше зрозуміла, затяг: "Файна тая дівчинонька була..." Одного рядка вистачило, щоб очі у пані засяяли радісною посмішкою, вона сплеснула у долоні і поспішила обійняти гостя: "Прошу до світлиці, у нас там прохолодно, відпочиньте з дороги".

Досить скромна дерев'яна сільська хатина, святі образи на рушниках у відведеному для них місці, завітчані пучками свіжої м'яти, від яких по всій оселі розтікається пахкий заспокійливий дух. Дерев'яний стіл посеред світлиці. На ньому миттєво з'являються вишита скатертина, глечик із квасом, томлений борщ, бануш, горщик з печенюю і запашний, домашньої випічки хліб. Все смачне, як у бабусі в дитинстві. Словом, оте затишне місце, яке ми називаємо "батьківська хата", яку він колись так і описав:

Батьківська хата, батьківська хата,
Вікна маленькі, та сонця багато.

Не стримався і прочитав власного вірша.

– А Ви, пане Вадиме, як у воду дивилися, – прокоментувала господиня. – В цій оселі народився мій чоловік. Нелегкі були ті часи, багато працювали, в родині було п'ятеро дітей, не завжди мали що одягти на ноги, особливо взимку – у нас тут снігу доволі, – та у повоєнний період

цілому народу жилося важко. Матеріально чогось не вистачало, та батьківської любові було сповна на всіх. Зросли діти, пороз'їжджалися по світах, а він як найменший залишився зі старими. Одружився і привів мене в оцю домівку. Народилася наша красунечка. Як ми хотіли, щоб у неї була краща доля! – поглянула на чоловіка. – Пан Микола ствердно кивнув головою.

– Ми то люди прості, освіти вищої не маємо. Так вже мріяли, щоб хоч дитина вийшла в люди. Щастю не було меж, коли вона самотужки вступила до інституту! Два роки наполегливо готувалася і не дарма. А потім ще і закінчила його з відзнакою, розумниця наша, – з неприкритою гордістю за доньку продовжив новий знайомий.

– Економістом повернулася в рідне село, – знову повела нитку розповіді господиня. – За розподілом працювала на деревообробному комбінаті, там і долю свою зустріла. Двоє діточок Господь послав...

Та змінилися часи, у дев'яності закрили комбінат. Першими подалися на заробітки за кордон незаміжні сусідки – наглядати за літніми людьми. Залюбки беруть іноземці українок, бо роботящі і не норовливі, як місцеві. Телефонували, розповідали. Слухала-слухала їх Марічка та й собі поїхала до Італії. Помикався випадковими заробітками її Василь і теж майнув спочатку до Польщі на будівництво, потім до Словачії на якийсь завод. А ми ось із ними, – показала руками на дітлахів, які на лаві тихенько продивлялися якусь розмальовку, час від часу нишком зиркаючи на гостя і прислухаючись до розмови... – Звичайно, і літа не ті, і кмітливість не та, і розум вже старечий, багато чого і сама не розумію, і пояснити не можу. Та що там казати, – дітям треба мати, її руки, її ласка, її голос, її турбота та енергетика. Але що поробиш? Треба якось жити. Кажуть, зароблять грошей – повернуться, відбудують нову хату. То так, але ж роботи тут все одно немає. І що ті онуки будуть робити? Що на них чекає у майбутньому? Теж заробітки?

– А ми поїдемо до мами, ми вже скучили за нею, – вмить опинилася біля столу малеча. – Мама комп'ютер купить. Вона обіцяла! – застрибали і заплескали в захваті в долоні.

Ніжно погладила по голівках і з якимось, наче останнім, сподіванням в очах поглянула на нього:

– Ви – піснетворець, покажіть почуття матері, яка вимушена виїжджати із рідної домівки, із болем в серці залишаючи свою кровинку, щоб

працювати на чужій землі, на когось, терпіти зверхнє відношення до себе як до людини другого гатунку. Напишіть, бо замовчується це питання, не говорять про нього високопосадовці, наче якщо вони його не помічають, то воно і не існує. Напишіть, достукайтеся, покажіть, бо це ж трагедія, коли розділяються сім'ї, і діти не мають батьківського піклування. Може, хоч до вашого слова дослухаються. Напишіть, бо нас не чують...

Пообіцяв, подякував за гостинність, подарував диск пісень і нову збірочку віршів і вийшов із посмішкою на обличчі та важким сумом на серці від побаченого і почутого. Звичайно, то не було абсолютною новиною для нього, знав, що з усієї України люди від'їжджають на заробітки, - потрохи просочувалась інформація в пресу. Коли був у Канаді, сам зустрічався і спілкувався з нашими, однак вони вже там жили сім'ями. А отак, віч-на-віч із масштабом проблеми стикнувся вперше...

На щастя, нові знайомі, дійсно, швидко довели до місця призначення, і тепер вже він запросив їх відпочити на концерті.

Мовчки готувався до виступу в гримерці. Переодягнувшись, сів перед дзеркалом, поглянув на своє відбиття і погляд раптом затримався, завмер в одній точці і немов пройшов крізь люстро. Відображення розпливлося, і перед очима наче постала одинока залізнична колія, яка повільно звужується і губиться десь там у синьому тумані гір:

В жіночій долі смак гіркий.
Хоч залишились вдома дітки,
Українські молоді жінки
Із дому йдуть на заробітки...

В уяві знову промайнули щойно побачені двійко діточок, що одиноко граються на старому подвір'ї...

– Вадиме Дмитровичу, ваш вихід – наступний, приготуйтеся, – повернув його до реальності голос конферансьє. – Пробачте, я стукав, ви не відповіли, то я і зайшов, – зніяковіло продовжив, поглянувши на поета, після чого вже зовсім розгублено спитав: – Щось сталося?

Поволі повернувся, здивовано перевіривши погляд від того марева на ведучого:

– Та ні, все в порядку, – відповів, скоріше, собі, ніж йому. – Просто замислився. Йду, дякую.

Він знову читає зі сцени:

Одна-єдина на білім світі,
З твого імення сонце світить,
Одна-єдина, одна-єдина,
Моя ти рідна Україно, –

і це правда. Він проїхав тисячі кілометрів неповторними мальовничими ландшафтами країни, роботящий народ якої цінується за працелюбність у всьому світі. Чому ж маємо бігти з рідної землі за щастям в чужі краї? Від добра ж добра не шукають...

Чого ж ти бачиш і мовчиш,
Моя розгублена державо? –

самі собою склалися рядки. Буде пісня, щемка, як життя. Хто стане співавтором? Звичайно, прикарпатський композитор Володимир Домшинський. Він, як ніхто, обізнаний із ситуацією, бо живе в цій місцевості і знає, як то чекати жінку з далекого далека...

Дістався Києва, прочитав поезію телефоном. Зворушений голос пана Володимира на тому кінці дроту: дякує композитор за розуміння і відтворення ситуації. Зараз же візьметься до роботи. Буде пісня. Заспіває Павло Мрежук. Він зможе, бо вміє голосом програти і створити спектакль. Цей артист знайде в своїй мистецькій палітрі потрібні фарби і передасть всю драматичність становища. Нехай хоча б на концерті, зі сцени, про це почують ті, кому з державницьких крісел воно не помітно, і збуджені у них емоції призведуть, нарешті, до термінового вирішення проблеми. Бо інакше це лихо, як бачиться поету, матиме тенденцію набути всеукраїнського масштабу.

Для того він і митець, щоб його пісня віддзеркалювала і болі, і радощі, і хвилювання, і турботи, і прагнення людей, була голосом народу, тим рупором, через який має докричатись про наболіле.

Володимир **ДОМШИНСЬКИЙ**: "От що цікаво: Вадим Дмитрович – із центральної України, а ця проблема, коли жінки залишають дітей, сім'ї і їдуть заробітчанами, переважно існує у нас, на заході. Та він настільки глибоко розповів про неї, що люди, які є заробітчанами (а у нас багато "бусів" їдуть у різні країни) плачуть, коли слухають цю пісню. Вона стала

близькою всім їм. Слово Вадима Дмитровича настільки вражає, настільки передає отой материнський, сестринський, батьківський біль, що це мене захоплює. Наголошую: він розуміє людей, він близький до людей, і його творчість близька народу".

Ось таке у нас життя. Наше сучасне життя:

А життя - як життя, є щоденні проблеми.
Чорне з білим злилось і сіріє очам.
Хоч і важко торкаться нам болючої теми –
Та живемо не так, як хотілося б нам.
Хоч ми ждемо давно барву теплого сонця
І відкрили йому наші спрагли серця,
Та життя, як життя – у полоні емоцій,
А пунктири бажань, – наче зморшки лица.

Хай під нашим вікном не сумує калина,
Не засліпить очей грозова крутія,
Хай не ронить сльозу від неправд Україна –
Бо то мати твоя, бо то мати моя.

Як чудово відчув ці вірші і перелив їх у мелодію харківський композитор В'ячеслав Корепанов! Ми, українці, однієї землі діти. Його, Вадима Крищенко, уродженця Житомира, поетичне слово бере за душу і франківського композитора, і харківського, бо ми єдині в суті своїй: і проблеми у нас одні на всіх – що на заході, що на сході, і країна, в якій живемо – на всіх одна. Ми тут народилися, вона нас виростила і виховала. Це наша мати і відношення до неї має бути, як до рідної матері. Єдиної для всіх.

МАТИ ІДЕ. Я ПРОШУ ВСІХ ПРИСУТНІХ УСТАТИ

Мати іде.
Я прошу всіх присутніх устати.
Тихо іде
У болючій своїй сивині.
Сонцем пашить
Слово ніжності й доброти "Мати",
Світлом її
Усміхається поле весні.

Всі ми, усі
Невсипущої матері діти,
Хто б не були,
Генерал, хлібороб чи поет.
Серце її
Наближає найдальші орбіти,
Що від землі
Простяглись до високих планет...

2008 рік. Концерт "Ріка життя", присвячений 50-річчю його творчої діяльності. На сцені дует "Росичі" із піснею "Мати іде". З першими ж

рядками чотиритисячна зала Національного палацу мистецтв "Україна", як одна людина, схвильовано піднімається з місць і не сідає до кінця виступу А.Лаврінчука і А.Дацуника. Відеокамери зблизька показують присутніх – у багатьох на очах блищать сльози, у когось вони вже котяться по щоках...

Із сотень і сотень пісень, написаних на цю вічну тему, чи багато ми можемо назвати таких, які настільки б зачепили за живе слухача (не одного–двох – величезної аудиторії!), змушуючи підвестися перед святим образом, який так зворушливо намалював поет, і люди, на знак цілковитої згоди з думкою автора, стоячи сприймали його слово?

Анатолій ЛАВРІНЧУК: "Як співавтор і як артист, дивлячись на таку реакцію публіки, я відчував безмежний трепет душі, особливо, коли люди встали і тримали діточок на руках протягом всієї пісні.

А історія написання цього твору така: якось у газеті "Літературна Україна" я прочитав добірочку віршів Вадима Дмитровича, і саме оцей "Мати іде" припав до душі. Вже у мене і мелодія з'явилася, та автора особисто я не знав. І ось під час одного мого спілкування із М. Луківом він, дізнавшись про це, запропонував познайомити мене із Вадимом Крищенком для подальшої співпраці. Я підїхав до Вадима Дмитровича в офіс. У мене була із собою гітара, тож під її акомпанемент я показав йому пісню. Він зразу ж схвалив почуте. Отак і народилася "Мати іде".

Ми з нею скрізь виступали, і скрізь вона піднімала зали. А того разу у Палаці "Україна" я думав: "Така велика зала, вишукана публіка, мабуть, не встануть..." Але ні, достукалася пісня до серця".

...Ох, нема вже Антона Дацуника, дуєт розпався, а то включив би у цей концерт. Ні, треба обов'язково переписати "Мати іде" з кимось іншим – це має звучати! Зараз же відведе окрему сторінку у записнику і занотує назви творів, які потребують сьогодні другого дихання!

Між іншим, здається, наступного дня запланована зустріч із дівчатами з гурту "Червоні маки": хочуть показати свою роботу над "Долею козака", теж з доробку "Росичів". Планують прем'єру цієї та ще однієї його пісні на "Галицькому шлягері". Цікаво, як вона зазвучить у жіночому голосі? Хоча, якщо вдуматися, доля козака небайдужа не лише йому самому, але й тим, хто на нього чекає вдома – матері, дружині, нареченій. Можемо отримати неординарну інтерпретацію, буде з чим виступити артисткам і на його вечорі:

Йшли з походу козаки,
Грілась шабля від руки,
А дорога впала їм додолу.
Через поле, через ліс
Переможний поклик ніс -
Повертались хлопці вже додому!

Отака вона, така
Дивна доля козака:
То у бій вона зове,
То з походу!
А дівчина при вікні
Жде на нього ночі й дні,
Рушничками стелить
Ніжну вроду!

Ярослав **БОРУТА**: "Творчість Вадима Дмитровича домінує у всьому – починаючи з патріотичних пісень і закінчуючи пісенною лірикою, тому що нема жодного виконавця (до них відношу і себе), в репертуарі котрого не було б різножанрових пісень В. Крищенка. "Галицький шлягер" став свого роду такою родзинкою у пісенному житті України, тому що на даний час це єдиний фестиваль, де пропагується традиційна українська естрадна пісня. А Вадим Дмитрович Крищенко є флагманом цього фестивалю.

Я довго думав, хто б мав очолити оргкомітет "Галицького шлягеру". На даний час людини, яка б настільки віддано себе присвятила українській пісні, як народний артист України, поет-пісняр Вадим Крищенко, в Україні немає. Тому що це єдиний, напевно, у нас поет, який не написав жодної пісні іншою, ніж українська, мовою. Хоча я знаю з його слів, що були і замовлення, і були запропоновані великі гонорари за інші. Але, як кажуть, не все купується за гроші. Вадим Дмитрович якраз і є саме та людина, яка не продася, залишилася вірним щирим українцем, і яка присвятила все своє життя українському пісенному слову".

Жіночий гурт "**ЧЕРВОНІ МАКИ**": "Нам дуже відповідало брати до виконання будь-який твір Вадима Дмитровича, а пісню "Доля козака" – особливо, бо вона була написана для чоловічого колективу, а ми взяли її в жіночий і вплели нашу ніжність в її рядки. Тому що все-таки жінки – чи то мама, чи то дружина, чи то кохана – завжди в очікуванні. От ми і хотіли донести до слухача "Долю козака" саме в такому вигляді, саме в такій

трактовці. Ми дуже сподіваємося, що нам це вдалося, тому що ця пісня подобається і нам, і дуже подобається (ми бачимо по реакції) слухачам. Це ще раз доводить, що пісні Вадима Дмитровича – поза часом і не діляться на чоловічі–жіночі. За оригінальним задумом вона була похідною, а ми її зробили ніжною похідною – якраз те, що треба нашим хлопцям-захисникам”.

Звірився з діловим щоденником – що там на завтра? Зранку відвезти у редакцію вірші (просили для друку), після обіду – так і є – зустріч із дівчатами і робота з ними, а ввечері має прийти до нього відвідувач – просив книги і диски. Ну і, звичайно, ще подумати над прізвищами митців, яких хотів би почути на концерті насамперед. Тих, чий внесок у нашу культуру не лише відмічений званням "народний", але і, дійсно, вартує того звання: хто має своє неповторне творче обличчя, досяг найвищої майстерності у професії, гідно несе рідне слово, за що і улюблений українцями.

Вийшов зі свого прохолодного офісу і мов потрапив у парну. Ані подиху вітерця – спека стоїть така, що дихати важко. Мабуть, за тридцять п'ять градусів. Зробив перші кроки: розпечений за день на сонці асфальт парує і наче прогинається під ногами. Якесь підозріле затишся у природі. Навіть щебету пташок не чути – всі поховалися. Майже півстоліття він живе в Києві, проте не пам'ятає таких жарких та душних літ.

Ніби і прогноз слухав – обіцяли дощ зранку і протягом всього дня, а із вісімнадцятої – сонце. Але, як у нас зазвичай буває – вже вечір, а досі ні краплі не впало... Міняється клімат, не встигають синоптики за цими змінами у погоді, аномалія за аномалією. Он листя на деревах вже засохло і скрутилося в середині літа...

Погода на завтра: чи ясно чи хмуро,
Чи промінь утіхи, чи морок сльози?
Все хочеться знать, бо така вже натура,
Кладемо життя на хиткі терези.
Здається, спішить, уже квапиться годі,
Ні, знову пірнаю в круті віражі.
Погода на завтра не тільки в природі,
Не тільки в природі, але і в душі.

Погода на завтра, питаю усіх,
стежина здогадок - натянута нить.
Погода на завтра: чи сонце, чи сніг?
Погода на завтра: чи туга, чи сміх?
Та хай нам щастить! Та хай нам щастить!
І все таки, хай нам щастить!
За будь-якої погоди - це головне.

Чи йти, чи їхати? На вулиці млосно, у транспорті ще паркіше. Не встиг зробити і сотню кроків, як із чистого неба уперішив дощ. Сонце світить, і дощ іде, сліпий або курячий, як в народі кажуть, дощ. Заграло небо веселкою – треба замріяти бажання... От тобі і прогноз!

Веселий дощ на київські бульвари,
проспекти посміхаються дощем,
іще видніші мого міста чари,
бо Київ мій стає гарнішим ще.

І дихається легко і привітно,
і кожен дім з відчиненим вікном,
вмивається моє печерське літо,
втирається подільським рушником.

У Києві дощ, теплий сонячний дощ,
пейзаж парасольок навколо,
і усмішка вулиць, і усмішка площ,
такі, як ніде і як ніколи...

Одразу все ожило, наче відродилося – змило пилюку, оновило оксамит трави та листочків на кущах, підняли голівки квіти, зацвірінькали горобці, купаються в озерцях дощових стоків. Висипали на вулицю дітлахи, бігають босими ногами по калюжах на асфальті, хлюпаються, сміються, радіють. Задивився, згадав своє дитинство – світла безтурботна пора. І він так же ганяв у селі Глибочок, куди їх, онуків, кожного літа звозили бабусі Уляні на виховання...

Задзвонив телефон. Подивився – Ірина Шинкарук, дочка композитора Володимира Шинкарука і засновниця конкурсу його імені.

– Добрий вечір, пані Ірино. Як Ви, як малеча?

– Вітаю, Вадиме Дмитровичу. Дякую, все нормально. А Ви як?

– Часом з квасом, порою з водою, – пожартував. – Що там, на малій батьківщині?

– От телефоную, хочу запросити додому на наш щорічний фестиваль "Пісенний Спас". Без Вас ніяк на славетній житомирській землі. Ви у нас такий один. Завітайте, скажіть своє мудре слово землякам, ми чекаємо.

– Та я за кілька днів у лікарню лягаю на профілактичне обстеження. А коли фестиваль?

– Починаємо сімнадцятого серпня, а Гала-концерт і завершення плануємо якраз на Спаса. Приїжджайте, від імені громади прошу.

– Шаную благословенну поліську землю. Добре, спробую відпроситися у головного лікаря і вирватися на кілька годин десь на ці дати.

– Дуже Вам дякуємо, чекаємо. Здоров'я Вам, Вадиме Дмитровичу!

– Дякую, пані Ірино, здоров'я – це для мене зараз головне...

Чудова співачка, заслужена артистка України, талановита організаторка. Підтримує нашу українську пісню і пам'ять про свого тата – молодець, що й казати. Треба піти назустріч і виступити перед кр'янами, бо з дня відкриття зали, присвяченої життю і творчості Вадима Крищенка в обласному літературному музеї Житомира, він там так і не побував. Та й на то зважити – триста кілометрів туди і назад у його віці не так легко подолати.

Час сплив, як паперовий човник за бурхливою водою гірської річки: не встиг й оком моргнути, а його вже й не видно, – самі собою нахлинули згадки про нещодавнє минуле. – Здається, лише вчора отримав дзвінок:

– Вадиме Дмитровичу, від імені нашої родини хочу просити Вашого дозволу на втілення в життя ідеї, яка народилася в мого батька – житомирського громадського діяча. Тато все життя присвятив рідному місту й наразі хоче вшанувати творчість знаного земляка, створивши експозицію в місцевому музеї. Слухайте, це ж ганьба, що її й досі немає! Людина стільки зробила для нашої духовності, її пісні співає без перебільшення вся Україна, а в місті, де її коріння, де пройшло її дитинство й звідкіля вона взяла любов до отчої землі – жодного спогаду! Чи багато виходців з нашої землі, ким пишається ціла країна? Ми маємо дякувати Вам, що прославили наше місто. Вам би доречно за це присвоїти звання Почесного житомирянина. Та це, питання, на жаль, не у нашій компетенції, а от експозицію в музеї ми зробити можемо. І зробимо це власним коштом, як

вияв нашої особистої поваги до Вас і Вашої творчості. Самі узгодимо всі технічні та офіційні моменти – долучиться вся родина.

– Я від щирого серця дякую таким небайдужим людям, як ви, за увагу до мене. Звичайно, погоджуюсь. Де, кажете, у музеї?

– Так, це обласний музей. Ми знаємо, що у Вас є літературна світлиця в сільській школі, де Ви навчалися, але тут будуть інші потужності, інші можливості, інший масштаб для інформування суспільства. Це буде постійно діюча експозиція. Житомир відвідує багато туристів, екскурсантів, та і самим містянам потрібно мати зал, де вони і їх діти могли б ознайомитися із творчим шляхом одного з найвидатніших їх земляків, які зараз живуть на цьому світі, поета-пісняра, хто вже вписав своє ім'я в історію української культури і літератури, завдячуючи лише таланту, подарованому Богом, та наполегливій праці. Вадим Крищенко – це гордість старшого покоління, яке знає Вас особисто, і взірць для молоді, щоб було куди прямувати у досягненні мети.

– То чим вам допомогти?

– Все, що можете подарувати як експонати для музею, – світлини, рукописи, книжки, афіші, диски, особисті речі, нагороди – для нас все безцінно, за все будемо вдячні. І, звичайно, хотілося б дізнатися Ваше бачення концепції експозиції.

– Домовилися. Подумаю і підберу. Дякую. До зв'язку.

Олексій **КОЗЛОВ**: "Коли наша родина дізналася, що у Житомирі немає музею Вадима Крищенка, одного з наших найвидатніших житомирян, сказати, що засмутилися, не сказати нічого. Бо, без перебільшення, це видатна людина. На його вірші покладена тисяча пісень. І вони є сучасними, дуже актуальними і в теперішніх умовах, в яких опинилася наша країна. Вони є дуже чуйними. Його пісні про родину, про Україну, про те, що її треба любити, про її красу заслуговують на увагу. Всі видатні діючі артисти України досі співають на своїх концертах пісні Вадима Дмитровича, тому, повторююсь: без перебільшення, це видатна людина не тільки в мистецькому вимірі, але й в загальнонаціональному.

Від початку життя поета і далі кожний вагомий його крок був проілюстрований в музеї світлинами, які ми разом з Вадимом Дмитровичем каталогізували, підписали і розмістили в експозиції.

Дуже сподіваюся, що коли-небудь Вадим Крищенко отримає звання Почесного житомирянина, і школа, в якій він навчався, може, ініціює пи-

тання про включення його творів у навчальну програму. Воно того варте, і це та людина, яка на це заслуговує, яка має бути відмічена ще за життя".

ДОДОМУ ПОВЕРНУСЬ

Як і пообіцяв, відпросився у головного лікаря, прийняв крапельницю і – мерщій на Житомир:

Як до гнізда вертає птах,
Так я спішу, спішу додому.
Тут все і звичне, і знайоме,
Не так, як на семи вітрах.
Удома і солодший сон,
Смачніше ніби страва їсться.
До рідного вертатись місця –
Це мій неписаний закон.

Додому повернусь.
Де б я не був і з ким не був –
Додому повернусь

Вклонитись кленові старому.
Додому повернусь.
Вчорашню відігнать журбу
Додому повернусь.
Від всіх печалей і утіх
Додому повернусь.
Схилившись до землі,
Цілую батьківський поріг...

В уяві промайнули кадри із кліпу на ці рядки, першого в його житті такого роду відео, в якому він знявся. Згадав, як прийшла його арт-директор і запропонувала:

– Вадиме Дмитровичу, ви написали чудову пісню "Додому повернусь". Її чомусь нема в інтернеті ні на ютубі, ні в аудіозапису. Люди про неї не знають, але так не має бути, бо ваші слова тією чи іншою мірою стосуються всіх нас: принаймні раз в житті кожен покидає рідний поріг, щоб коли-небудь обов'язково повернутися. Тож хочу зробити кліп, закарбувавши автора вірша у ньому.

– Овва! Тоді ми, напевно, відкриємо нову концепцію у цій галузі кіномистецтва! Як правило, у роликах розповідь йде від імені співаків – артисти рекламують себе в контексті твору. А щоб у кадрі з'явився поет, то я і не пригадую.

– Тож будемо першими, – підморгнула у відповідь. – Пане Вадиме, нещодавно побачив світ чудовий міні-фільм на пісню "А вже осінь прийшла у мій сад" за участі вашого співавтора Володимира Домшинського – там його музика, і, як виявляється, не лише музика, але і сутність. У пана Володимира сотні і сотні пісень, але він визначив, що перше і єдине відеовідображення його життя має бути проілюстроване саме віршами Вадима Крищенка: ви оспівали вічну істину так, як вмієте робити лише ви. Краще не скажеш. А оскільки цей "період осені" неминуче очікує на людину, то і романс торкнеться будь-кого. Я б сказала навіть інакше: наша душа приречена пройти через нього.

Ось чому вважаю, що як поет, чие **слово** у 99 відсотках було **першим** у народженні пісні і надихнуло композитора на творчий процес, ви маєте переважне і беззаперечне право візуалізувати картини, які постали у вашій уяві, емоції, якими ви переповнювалися, почуття, якими були зворушені під час роботи. Хто відтворить це краще, ніж автор, показаний сам на сам зі своїми спогадами, асоціаціями, роздумами, ностальгією? Хай хоч раз шанувальники побачать, як виникає ваша поезія.

Мені відомо, що пісню "Додому повернусь" озвучували різні співаки, – ознайомилася з усіма варіантами. Та перша версія максимально точно передає закладену в рядки основну думку, створивши образ того незабутнього на все життя місця, яке з дитинства в серці. Коли її слухаєш, абсолютно неважливо, де ти народився і де той самий перший твій дім – чи в місті, чи в селі: вдале аранжування стирає ці кордони і виводить людину на широкий простір, який називається "рідна земля", – там чується і шелест листя під подихом вітерця, і дзюрчання джерельця, і спів пташок на зорі, і ніжний голос сопілки. Темп мелодії відповідає змісту – він достатньо повільний, щоб встигли усвідомити кожне слово поета і, хоч у згадці, та повернутися до отчого дому. Треба віддати належне й Віктору Грибику: співак повністю проникнув у суть поезії, перейнявся її ідеєю і самовіддано вклався у виконання – вже від себе (цього, звичайно, не було у вас) акцентував речитативом насамкінець ідею, що є головною у творі, – найзаповітніше бажання кожного з нас.

Я нічого не знаю про цього артиста (у заангажованості мене не звинуватиш), відомо лише, що він зійшов зі сцени. Скажу більше: оригінальний запис митця знайшла абсолютно випадково (навіть у вашому архіві його немає), але саме на його інтерпретацію озвалося моє серце. Тепер вже не дам цьому варіанту померти в невідомості – це у нього єдиний шанс залишитися на віки. Хай інші спробують зробити краще, якщо зможуть, та, як свідчить історія мистецтва, пісню, заспівану душею, перевершити ще нікому не вдавалося. Тут безсилі будь-які вокальні дані. Згадаймо лише Шульженко, Бернеса, Утьосова – супер голоси? – Ні. А поруч нікого і досі поставити не можна...

З іншого боку, і у нинішнього виконавця руки розв'язані, сам собі пан – як схоче, вільний зафіксувати на камеру власне бачення твору, але чомусь досі такої зацікавленості не виявив...

Та байдуже! Пісня чудова, будь-що маємо показати людям, не прив'язуючись і не залежачи від чийогось бажання представляти чи не представляти її в концертах досить обмежених, порівняно з інтернетом, аудиторії. У мережі з кліпом ознайомиться весь світ, до того ж – у цілодобовому доступі! Вона житиме!

Хочу звернути увагу, що з цією пов'язана й інша пісня – "Батьківська хата". Можу відзняти матеріал одразу на два кліпи і додам у такому ж форматі світлини ваших батьків. Шанувальники Вадима Крищенка подякують йому за подібну інформацію, бо ці фото є лише на сайті.

Дозвольте собі залишитись у відео таким, яким є повсякдень, звичайним: людиною, яка і чай п'є, і борщ їсть, як ми всі, і розмовляє, і посміхається, – не глянцеvim. Тут недоречні професійні студії з їх спецефектами: у ваших творах ніхто не перестрибує з даху на дах багатопверхівок і не пірнає у Ніагарський водоспад. Ви не будете повертатися додому за кермом дорогої, виблискуючої на сонці лаком нової іномарки – ці "понти" для тих, кому дуже хочеться незрівнянно кращого, ніж мають, існування, – то хоча б створити враження на картинці, напоказ... Ті, хто справді відбувся фінансово, своїми статками, як правило, не хизуються: їм не потрібні глядачі з їх дешевим "ах", вони самодостатні і знають собі ціну.

Те ж саме стосується і Вадима Дмитровича Крищенка: ви на тому рівні свідомості, коли заради зовнішньої мішури не вилазять із шкіри, щоб самоствердитись в очах інших. Може тому машини взагалі не маєте. В своєму досить поважному віці і неабиякому статусі користуєтесь муніципальним транспортом: і у спеку, і у дощ, і у сніг чекаєте його на наших відкритих усім вітрам зупинках разом із пересічними українцями і не стидаетесь цього факту. Бо маєте іншого бога в душі...

– Так я ж і водити не вмію.

– Пам'ятаю. Тому, якщо такий рядок вже є у вірші, будете "повертатися додому" за кермом моєї автівки: на неї, по-перше (і це головне!), ще можна чесно заробити, про це знають, а по-друге, в її надійності я впевнена і не доведу до аварії. Керувати навчу – десять метрів по безлюдній дорозі на першій передачі машина проїде сама. Ви – людина з народу, і ми це відверто покажемо.

Нам треба зафільмувати поета у творчому процесі: ви щось побачили, згадали, відчули, душа сколихнулася, і це відлуння виливається в поетичні рядки – дивіться, так воно народжується. Як правило, ці моменти приховані за сімома печатками, а ми їх покажемо.

– Та я вже не такий молодий, щоб зніматися...

– Дуже тісно спілкуючись із вами останні роки, я можу засвідчити, що поет віку не має: ваша духовність просвічується у вас на обличчі, якщо його вираз спокійний, а в розмові – воно живе, як у дитини, на ньому миттєво віддзеркалюються ваші емоції...

– Ну гаразд, переконали, принаймні спробуємо. Хоча для мене це вперше, та, можливо, ви маєте рацію. Але якщо не вийде, не будемо розміщувати.

– Звичайно, ваше слово вирішальне. Та з моїм досвідом... Побачите самі.

Спробували. Із задоволенням набував нових навичок: де стати, куди прямувати. Радилися, сперечалися – продумували, як ілюструвати той чи інший епізод. Згода перемагала. Все пройшло як по маслу. Хоча, коли приїхали на місце, рясно задощило (як звичайно, абсолютно не прогнозовано: заздалегідь день вибирали, ще зранку в інтернеті перевірили – має бути сонце!) і півгодини довелося сидіти у машині. Жартували з цього приводу, бо є прикмета: вода з неба на початку будь-якої нової справи – це знак, що діло приречене на успіх. Так і сталося: умита і оновлена природа засяяла свіжими яскравими фарбами, начебто спеціально на замовлення для роботи над кліпом.

Знявся вдало, майже всі сцени – з першого разу. Все було, як у пісні: і духмяний чай, і смачний борщ, і радість зустрічей – люди впізнавали, і знайомі, і незнайомі, спостерігали за процесом, терпляче чекали перерви, щоб підійти і попросити книжки. І за кермом сподобалося сидіти – чи не вперше в житті. Слухняна машина, як приручена, м'яко пропливла сотню метрів, не смикалася, не сварилася. Лише в кінці здивувалася, коли занадто сильно надавив на гальмо, – стала, як укопана, ледве лобами скла не вибили, – посміхнувся згадці...

Щасливі поверталися додому: в камері відеозаписів на 3 години, з головою доволі для двох пісень. Як оприлюднили – десятки дзвінків і сотні переглядів. Навіть не гадав, що викличе такий резонанс.

– Вадиме Дмитровичу, приїхали. Спочатку музей, як ви і просили, – перервала спогади арт-директор.

Зайшов, щоб подарувати фонду щойно надруковані збірочки поезій, аж тут – школярі біля його стендів. Боже, як побачили Вадима Крищенко власною персоною, оточили, наперебій задають питання, лише встигає відповідати. Помітили нові книжки – тягнуть руки, хочуть потримати, подивитися на видання ще до того, як вони стануть під скло. "А з нами уклали договори школи на проведення екскурсій у вашій залі", – пояснив ситуацію директор музею. Тут і уроки з літератури проходять час від часу. Тому ми дуже вдячні Вам, Вадиме Дмитровичу, за всі експонати, – що не пошкодували, віддали дорогі для вас речі. Ми досягли мети і результат, воістину, виправдав затрачені зусилля: покоління вчиться шанувати й пишатися своїм. Самі бачите, – розвів руками, – користується попитом експозиція поета".

Ще раз поглянув у палаючі зацікавленістю дитячі очі – краще крапельниць допомагають, розумієш, що марно живеш на світі, – і у доброму настрої поїхав далі, на фестиваль.

" СПАСИБІ ЗА ПІСНЮ! "

Рівно шістнадцята. Дзвінок у домофон: "Вадиме Дмитровичу, це Олександр, ми домовлялися про зустріч". На порозі – молодий чоловік, років під тридцять, але із паличкою:

– Ви мене не пам'ятаєте?

– Перепрошую, не пригадую, чесно кажучи.

– Ви минулого року відвідували нас у військовому шпиталі, вірші читали, книжки та диски дарували. Ось, бачите, – Ваш автограф.

– А, дійсно, було таке. Критикувати прийшли? – посміхнувся.

– Боже збав! Прийшов ще купити. Поштою замовити не міг, бо постійно у відрядженнях, а тут дорога випала до Києва, дай, думаю, особисто заїду та й придбаю. Знаєте, як виявилось, я виріс на піснях Вадима Крищенка: у мами був гарний голос, то часто хата наповнювалась його переливами і Вашими вдумливими словами. До того ж по радіо їх передавали чи не щодня. Тоді чути-то чув, але не знав, хто це написав. Про ім'я довідався набагато пізніше: до нас на фронт приїжджали артисти, називали авторів, яких виконували. А запам'ятав, бо гості заохочували їм підспівувати - так наші хлопці з радістю. Сподобалися слова, запали в душу і потім, як траплялася нагода у хвилини перепочинку, затягували кожен на свій лад.

Ваші твори, Вадиме Дмитровичу, дуже потрібні: вони і відволікають, і надію вселяють, і дух піднімають, коли вже сил нема. Особливо ці рядки: "Вперед, – кажуть, – побратими, вперед!" – і ми йшли. Та і хто не піде на заклик гурту "Козацькі забави"! Буцімто їх голосами звертаються до нас з глибин віків наші славні предки з Запорізької вольниці. Маємо виправдати, не зганьбити їх вдачу.

А згодом оце Ви до нас завітали, подарували збілочку. Я проковтнув її за один вечір – наче сам ото написав. Тобто, думав про це, знав, а ось так вміло, одним словом, висловити не міг. Особливо по долі пройшовся вірш "Приїдьте додому". Коли отямився після контузії, вже в лікарні, дізнався, що снаряд влучив у хату, де жили батьки. І як прочитав цю поезію, – аж сльози градом, наче про мою ситуацію:

А в хаті, в якій замість даху лиш небо,
До гробиків скромних грудьми припаду...

– Ви знаєте, це і пісня, народний артист Іван Попович співає а капела, – спробував відвести в сторону від сумних спогадів відвідувача. – У мене є офіційний відеоканал, там біля чотирьох сотень моїх пісень, більшість із них ніде інде не знайдете. Там і всі мої концерти – можете продивитися і прослухати.

– Дуже дякую за інформацію, не знав. Я люблю слухати пана Івана, особливо його "Файну", – настроїв покращує миттєво.

Ось, відібрав книжки, підпишіть, будь ласка, ці мені, а ці – друзям на замовлення. І дайте, якщо можна, десь із три десятки різних дисків, буду у машині слухати і дочці в школу віддам – нехай вчаться на справжній українській патріотиці.

Ніде правди діти: спочатку думав, що Ви тільки пісні пишете, а як почитав ту книжку – ба! Поезія! І така ж просотана любов'ю до рідного краю, як і пісні! Доречі, а чому творчості Вадима Крищенка нема в навчальній програмі? Я не пам'ятаю, щоб моя дитина (а вона вже у дев'ятому класі) повернулася з уроків і розказала хоча б щось про Вадима Дмитровича. Ще якось навіть і питався, та каже – не чула. Так я збірку, подаровану в шпиталі, дав донечці. Мартуся її напам'ять вивчила й на уроці презентацію зробила про Вашу творчість. Отримала вищий бал! Але це ж було як додаткова самостійна робота, а що, іншим не треба знати?

– Ну це питання не до мене, пане Олександрє, звертайтеся до чиновників-освітян. Справжні українці, от як ви, самі компенсують цей не-

долік освіти: приходять, купують книжки, вчать на моїх віршах і піснях дітей – це головне. У кого українство живе – у того воно проб'є всі перешкоди до свого ствердження і поширення.

– Так і є, пане поете. Дай Вам Боже ще багато-багато років і доброго здоров'я для плідної праці, щоб з'являлися іще такі твори і для душі, і для серця!

– Дякую, ось моя візитівка, телефонуйте, якщо потрібно.

Зачинив двері за гостем зі змішаним почуттям: з одного боку, різануло по душі оте людське горе, що триклятий воєнний вихор покалічив молодого хлопця (щастя, живим залишив!), згубив його батьків, зруйнував рідну хату, а з іншого – якось стало хоч трохи втішно від розповіді, що саме його творчість допомогла людині пережити всі ці випробування, не замкнутися в собі, посприяла тому, що хлопець здатен реагувати на Пісню, хоче її поширювати і дітей своїх навчати на ній, бо серцем відчуває, що його, Вадима Крищенка, слово не штучно надумане, а щире, зрозуміле пересічному українцеві без зайвих пояснень і тому близьке.

Сів за стіл. От недарма існує народна мудрість: "Не буває випадкових зустрічей у нашій долі", – так воно і є! Допоки він, хоча і погодився, але десь в глибині душі все-таки вагався, чи варто влаштувати зараз творчий вечір, Господь, щоб розвіяти останні сумніви з цього приводу, послав поету ці відвідини, які безповоротно переконали: варто!

Взяв ручку і відповіддю на його роздуми на папір пішли рядки:

Гуркоче війна, безпорядність шкребе
І лихо розсипалось дрібно...
Уже в котрий раз я питаю себе:
"Кому твоя пісня потрібна?"

Спустилась задума важка до повік
І радість мовчить, ані писне.
В час скрути до мене прийшов чоловік
І мовив: "Спасибі за пісню."

І знову відчув я мелодію муз,
І сила лягла на ремена:
Бач, пісня моя підсобила комусь –
Її написав недаремно.

Хоча і війна, ворог землю розрив,
Хоча негарздів хуртеча,
Та пісня, її український мотив
В борні цій, гадаю, доречна.

Має бути концерт – остаточне рішення! Повернемося до репертуару. Найбільше в програму можна включити тридцять шість виступів – і то це вже триватиме більше чотирьох годин. Отже, виконавцю в найкращому випадку можна буде заспівати дві пісні. Слід ретельно добирати, щоб і підтримати засади нашого суспільства, і помилуватися красою рідної землі, і вклонитися українському слову, і розважити людей, і, звичайно, надати гідне місце ліричній темі про кохання.

Та насамперед у передчутті Воскресіння Господнього, як вже зазначав, освяtimo публіку і саме дійство духовною піснею – благословіння потребує будь-яка справа, щоб бути вдалою.

Такі твори є на вустах народних артистів України Іво Бобула, Оксани Білозір... О, візьмемо "Молитву"! Яка в неї доля! Написана в 1991 році, в часи, коли всі українці молилися за свою незалежність після розпаду Радянського Союзу, майже через три десятки років вона і досі животрепетна, знову ми звертаємося до Всевишнього цими словами:

Дай, Боже, нам своєї сили
І мужності своєї дай,
Щоб ми від зла оборонили
Себе і свій стражденний край.

Дай, Боже, нам своєї віри,
Що ми народ – були і єсть!
Хай недруга лихі сокири
Пощербляться об нашу честь...

Оксана БІЛОЗІР: "Пісня "Молитва" за два місяці до проведення референдуму про від'єднання від Радянського Союзу і формування національної української держави звучала, як "Отче наш", зранку і ввечері на українському радіо. Я можу з впевненістю сказати, що і ця пісня, в тому числі, вставила, вбудувала свої цеглинки в свідомість українського народу на шляху до зведення незалежної держави. Тобто це вже маємо історичну віху, про яку сьогодні можемо говорити.

В тій історичній вісі, в той історичний момент якраз знаходився і Вадим Дмитрович зі своїм словом, словом молитви. Ця молитва промовлялася в тій пісні не тільки до Бога – в першу чергу вона була як молитва між нами, як молитва для нас, як молитва про нас, як молитва єдності і розуміння ваги моменту, який проживала і українська держава, і всі ми, хто в той час мав право голосу. Тому, власне, ми маємо зафіксованим у цій пісні історичний момент".

Запросить пані Оксану з цим твором на сцену, він знову на часі для нашого об'єднання.

Народні артисти України Павло Дворський, Олександр Василенко, Світлана Мирвода, Алла Попова, Надія Шестақ, Іван Попович, Фемій Мустафаєв, Микола Свидюк теж можуть привітати глядачів, нагадуючи про вічне. Вибір є. Треба зателефонувати і запитати, що б вони хотіли заспівати.

Продовжувати шанувати духовне свято, як і у житті, ми будемо родиною:

В саду черешні розцвіли,
До вікон хилиться калина
І хліб духмяний на столі –
Зібралася уся родина,
Щоб в добрі й злагоді жили,
Щоб долею втішались люди
І щоб родину берегли –
Нехай любов між нами буде, –

наче саме день цього річного свого концерту описав у новій пісні, з прем'єрою якої виступить заслужена артистка України Світлана Весна, молода талановита прикарпатська зірка.

А там, де збирається українська родина,
Батькова пісня, батькове слово
Хто ми і звідки, нагадує знову.
Батькова пісня, мов гілочка глоду,
Що проростає від роду до роду!

Так, народний артист України Мар'ян Гаденко. Давно не зустрічались, а скільки творів у співавторстві і яких чудових, життєвих: "А де моя весна – сама себе питаю...", "Хай минають літа, хай минають літа, і хай

срібло іскриться на скронях...", "Пізня зустріч"... І досі пам'ятає, як після першого виконання "Зустрічі" до нього підійшла якась жіночка і, взявши за руку, розчулено, зі сльозами на очах сказала: "Це ж ви про мене написали". І далі коротко повідала схожу до подробиць історію. "Дозвольте Вас поцілувати за розповідь про мое життя, так красиво викладену в пісенній формі", - завершила монолог. І не встиг він рота розкрити, аби щось відповісти, як притулилася губами до щоки.

Ось ця щирість вартує більше, ніж матеріальні статки, тому що сьогодні вони є – завтра їх нема, а радісні хвилини назавжди залишаються в серці. Їх не покладеш у кишеню чи валізу, їм не потрібен митний контроль, для них не існує кордонів: де б ти не був, вони несподівано виринуть і зігріють теплом. Теплом, яким спочатку когось обігріло твоє слово в пісні чи поезії, і яке тепер повертається, примножене на позитивні емоції чийось душ. Це не має ціни, бо воно не зрежисоване, а справжнє.

От скажіть, що здатне змусити літню людину, ветерана війни, на концерті вийти на сцену і зі словами "Спасибі за пісню" на очах всієї зали в глибокій пошані стати перед тобою на коліно? Відповідь бачиться одна: так шалено зворушити спроможне лише справжнє мистецтво, яке Господь через тебе посилає на землю...

Я ВАС ВІТАЮ, ДРУЗІ СЛОВА

Заграла мелодія на мобільному. Прищурився на екран: о, арт-директор.

– Доброго дня, пані Інно.

– Доброго здоров'я, Вадиме Дмитровичу. Як почуваетесь?

– Та більш-менш. Ось складаю список виконавців для творчого вечора. Є якісь новини?

– Саме так, тому і телефоную. Щойно отримали запрошення на відкриття I Міжнародного дитячого літературного фестивалю в Чернівцях від його засновниці та організатора, очільниці благодійного фонду пані Марти. Зараз прочитаю.

– Як же я проведу майстер-клас для дітей? Я ж не дитячий письменник, пишу для дорослої аудиторії!

– Вадиме Дмитровичу, Ви продекламуєте свої вірші, в яких любов до рідної землі, її природи, мови, родини, ми покажемо відеокліпи, щоб діти побачили, як пісня і поезія може виглядати з екрану (а там же знову – казкової краси краєвиди нашої Вітчизни), поділитися своїм досвідом, окреслите завдання художнього слова.

– Ну так, це можна, але ж у моєму віці в таку дальню дорогу... Як я буду почуватися через місяць – хтозна.

– Пане Вадиме, ми все організуємо найкращим чином, особисто перевірю, щоб вам було комфортно. Я вас благаю: погоджуйтесь, бо це – найкращі, найобдарованіші літературно діти України і не лише з якогось одного регіону, а з усіх областей, включаючи східні. Можливо, це їх єдиний шанс побачити і почути людину, яка створила обличчя сучасної української естрадної пісні, справжнього патріота, який живе Україною і для України. Що ми зараз закладемо в їх голови, яку дорогу окреслимо, туди вони і підуть. Якщо це зробите не ви – знайдуться інші "ідеологи"... Ми вже маємо те, що наразі є. Якби люди в певних регіонах ментально були українцями, в нас би ніколи не трапилися події останніх років. Пам'ятаєте, який вплив мала на вас зустріч із Володимиром Сосюрою? Ви ще дитиною вирішили, що хочете бути таким, як він. Не позбавляйте інших, тим паче талановитих дітей мрії, дозвольте їм долучитися до справжнього мистецтва, до вашого класичного слова. І через декілька десятків років майбутній голова Спілки письменників згадає це спілкування з вами як доленосне, те, що визначило його подальший шлях.

Я вас дуже прошу – погоджуйтесь. Всевишній підтримає у всьому: це Божа справа – засівати добро і любов до отчого краю в підростаюче покоління. Воно – наше прийдешнє, доля нашої Батьківщини. Більш того, ваш виступ залишиться в запису, і через літа наступні генерації зможуть почути ваше звернення до них. Я вас ніколи ні про що не просила – це вперше, бо йдеться про дітей. Зробіть мені подарунок до дня народження у вигляді цього виступу...

Кількасекундна пауза. Майже місяць до фестивалю, може, дійсно, самопочуття витримає. Так, це діти, це надважливо.

– Вмієте ви переконувати, пані Інно. Пишіть, що погоджуюсь, але раптом що – лікувати будете самі.

– Повірте, не знадобиться. Сердечно дякую, Вадиме Дмитровичу, від імені нашого майбутнього.

– Дай Боже, щоб було осяйним. Їдемо.

Про що йому, сивочолому поету, сказати дітям? Про те, як все життя вірою і правдою служив Україні, не написав іншої мовою, крім рідної, жодної поезії чи пісні (а їх у нього більше тисячі)? Про те, який це непростий шлях – працювати зі словом, шліфуючи та відточуючи його годинами, прокидаючись вночі, бо наснилася вдала рима чи те єдине влучне слово, над яким мучився весь день? Про те, що література не має підтримки

від держави, і захмарні гонорари не впадуть на голову автора, але якщо Господь наділив цим даром, – треба його розвивати, виконувати Його волю і йти своєю стежиною, бо то – твоя місія? Чи, може, про ті хвилини людської вдячності, які згадував до дзвінка, і заради яких, мабуть, варто жити і працювати? Коли, пройшовши через твоє серце, почуття камертоном озветься у серці іншого?

От, власне, про таке покликання і призначення митця відгукуватись своєю творчістю на те, що турбує всіх взагалі і кожного окремо (читач чи глядач має відчутти, що це – саме про нього і для нього), він і скаже у напутньому слові своїм молодшим колегам – сотні найталановитіших дітей-переможців Всеукраїнського літературного конкурсу "Я – майбутнє України". Він акцентує задачі художньої діяльності: правда і лише правда мусить водити пером тих, хто за нього взявся (сучасніше, звичайно, було б сказати, "має друкувати на клавіатурі", та хай вчаться образному висловлюванню думки) – злукавивши один раз, втратиш довіру і інтерес до себе назавжди. Звичайно, повідає юним талантам деякі професійні методи, та головне – на прикладах своїх творів продемонструє, що передусім людина, яка озброєна словом, має завжди залишатися громадянином, патріотом своєї предковичної землі, не відриватися від суспільного життя, істинно відображати і його ясні, і похмурі дні.

Якось витримає ту тисячу кілометрів дороги заради формування прийдешнього Вітчизни, він особисто відповідальний за це...

Дійсно, якщо подумати, то важливість започаткування дитячого літературного фестивалю неможливо переоцінити. Це грандіозна за своїм значенням справа, оскільки всебічна підтримка та розвиток молодого покоління, беззаперечно, є першочерговим завданням кожного з нас. А тут організувати таку велику своєрідну творчу лабораторію, де можна поділитися ідеями, обговорити фахові прийоми, прослухати майстер-класи від старших колег-професіоналів – геніальний задум! Майбутнє країни насправді формується вже сьогодні, і він власною присутністю і виступом має посприяти, щоб пішло воно в правильному напрямку.

Я вас вітаю, друзі слова,
І мовлю вам найголовніше:
Хай слово квітне малиново
У ваших повістях і віршах.

Висювать добро словами –
Літератури давнє гасло,
То хай на виплекане вами
Читач промовить: “Як прекрасно!” –

народилося привітання фестивалю.

Поїхав і не пожалкував: діти з усіх регіонів України почули його, буквально завалили запитаннями, зупиняли прямо посеред вулиці і читали свої твори, щоб дізнатися пораду, стояли в черзі за автографом, навіть у ресторані за обідом підходили з проханням сфотографуватися з поетом, чекали біля готелю. Всім терпляче відповідав, розказував, ділився досвідом.

Оголосив творчий конкурс – відгукнулися, написали роботи. Перевіряв їх і з радістю відмічав, що, справді, багата Україна талантами: свіжі думки, неординарні рішення. Так, звичайно, відчувається ще неправність, але є лейтмотив – це головне. Цікаві рими, нестандартні погляди – ледве обрав найкращу роботу. Нагородив дівчинку, прокоментував найбільш поширені помилки, окреслив, які моменти треба вдосконалювати, – нехай розвиваються.

Про себе відмітив чудову організацію заходу: така кількість малечі, а все працює, як годинник, – чітко, злагоджено. Не завжди в столиці така ідеальна узгодженість в діях. Єдине, пожалкував, що попередньо замовлена фундаторами сотня екземплярів його книжок розлетілася в перший же день – лише встигав підписувати. Комусь із батьків та наставників не вистачило – пообіцяв відіслати з Києва поштою. Останню свою збірку підписував на вокзалі, вже біля вагону – і там знайшли!

Втішений повертався додому – засіяв зерно в благодатний ґрунт, мають бути якісні сходи. В добру путь, фестивалю! Наче і почуватися став краще...

Марта ЛЕВЧЕНКО, президент благодійного фонду "Я – майбутнє України", засновниця і організатор І Міжнародного дитячого літературного фестивалю "Literature Future": "Творчість Вадима Дмитровича дуже необхідна сьогодні, вона – як джерело прохолодної і дуже смачної води, яка наповнює, дає силу і прохолоду. Спадкоємність поколінь надзвичайно важлива, і тому ми вирішили залучити до відкриття форуму і майстер-класу члена Національної спілки письменників України, народного артиста Вадима Дмитровича Крищенка. Це настільки було необхідно, просто, як повітря, нашим дітям, що я наважилася помріяти про запро-

шення уславленого поета-пісняра, віднайшла його сторінку у соціальних мережах, а потім ще довго добирала слова, щоб він зрозумів, як сильно він нам потрібний. І коли отримала відповідь, то декілька разів її перечитувала, бо не очікувала, що легендарний поет погодиться, що взагалі прочитає наше повідомлення. Його виступ, навіть сама його присутність – це колосальний досвід, стимул і поштовх для дітей творити, приклад того, чого можна досягти, як це потрібно і як можна змінювати світ своєю творчістю. Вадим Дмитрович розповідає, що то є – дійсно бути українцем, – це золоті слова, це пророчі слова, вони можуть бути гімном. Тому й хотілося, щоб саме з його вуст вони були донесені до дітей якраз сьогодні".

ВІДХОДЯТЬ ЗА ОБРІЇ ДРУЗІ...

Приїхав – і знову до діла. Склад список пісень, які хотів би переписати з новим аранжуванням, деякі – іншими голосами: на жаль, відходять друзі...

Відходять за обрії друзі,
Не можна змиритися звісно.

Відходять в туманах ілюзій,
Для нас залишаючи пісню.
Куди ви, куди ви так рано?
Ще серце горіло в роботі,
Відходять близькі і жаданні,
Щоб ми залишились самотні.

Озвіться!
Озвіться з того небокраю,
Де янголів світлий Едем!
Пробачте нам, друзі,
Що вас вже немає,
А ми ще на світі живем.
І роси спадають,
Йдуть дощики хлібні
Й задума ляга до чола.
Господь Вас забрав,
Бо Ви небу потрібні,
Щоб й там наша пісня жила!

Назарій Яремчук, Ігор Білозір, Іван Мацялко, Микола Мозговий, Віктор Шпортько, Дмитро Гнатюк, Раїса Кириченко... Харизматичні легендарні особистості. І справа не лише в тому, що такі таланти народжуються не кожен день – в природі навіть двох ідентичних листочків чи сніжинок не знайдеш. Вони вирізнялися тим, що, вийшовши з народу, все життя залишалися його вірними представниками, виразниками української душі, пишалися тим і проносили цю гордість по світах. Їхня майстерність піднімала в оваціях зали не тільки рідної неньки – вибаглива закордонна публіка вітала стоячи. Йому пощастило з ними співпрацювати, майже з усіма товаришувати.

Біля двадцяти років поет вів на радіо "Культура" авторську передачу "Українське мереживо", в якій розповідав слухачам про нашу сучасну пісню, показував найкращі зразки творчості митців, чий доробок склав золотий фонд української естради, і знайомив людей з новими молодими популярними співаками і композиторами, які тільки набирали злету в цьому жанрі. Метрам, хто приніс всесвітнє визнання музичній культурі України, присвячував окремі випуски, бо наразі він чи не єдиний, хто знав їх особисто і може повідати історії з перших вуст. Якось один чоловік

навіть зізнався в листі, що записує на магнітофон цю програму, щоб мати можливість потім слухати доскоchu (ефір був лише по п'ятницях).

П'ятнадцятихвилинна передача. От кому вона заважала, що її закрили? Покидають нас генії, гордість і слава нації, а про них, у кращому випадку, споминають у чергову ювілейну дату. І все. А поет чи не щотижня нагадував твори, озвучені незабутніми голосами, бо випадкових одноденок у репертуарах тих митців не було. З їхніх вуст лунала традиційна мелодійна пісня рідною мовою – та, яка щиро притуляє серце до українства і яку сьогодні маємо тенденцію ігнорувати, надаючи перевагу західним зразкам.

Пам'ять і надія – це основне і останнє, що залишається у нас, щоб підтримувати спадкоємність, шанувати і передавати традиції і розвивати національну ідею. Хто ми без пам'яті? Манкурти, які не знають свого роду-племени. Тоді навмисне робили так, щоб вмурувати рабство у свідомість, щоб забули про своє коріння і не намагалися звільнитися і продовжити справу поколінь. А зараз? Культура, мистецтво – це духовність, це те, що робить людину людиною...

Наближається 75-річчя з дня народження Раїси Опанасівни... Не встиг завершити міркування, як у кишені піджака завібрував мобільний. І до ворожки не ходи – напевно, арт-директор: є в неї якась здатність знаходитися з ним на одній хвилині незалежно від того, яка відстань їх відділяє... Все-таки кинув оком на дисплей – точно.

– Ви знову читаете мої думки, пані Інно? – пожартував замість привітання.

– На жаль, не всі, лише ті, що стосуються творчості, – віджартувалась у відповідь. – Так буває, коли люди дивляться в одному напрямі, роблять спільну справу, до того ж не лише роблять – живуть нею. Велике щастя, якщо існує така духовна спорідненість. Насправді її можна шукати все життя і так і не знайти...

– Абсолютно погоджуюсь з вами. А зараз намагатимуся вгадати: телефонуйте з приводу річниці...

– ...берегині української пісні. Саме так, Вадиме Дмитровичу. У воду дивитесь, пане поете?

– Ні, щойно сам згадував. Хоча ідея подобається – треба якось спробувати...

– Іноді краще – на календар: от я вчора глянула – ба! – за тиждень ювілей Раїси Кириченко. Раз на місяць, як і обіцяла, роблю і оприлюднюю

випуск відеOVERCII "Українського мережива" на вашому відеоканалі. ПрOслухала, що маєте в аудіоархіві на цю тему, – не рівень для такої нагоди. Тож хочу запропонувати створити нову передачу і поділитися спогадами про співачку, щойно опублікованими в газеті. Бо номер періодичного видання побачив світ на день-два і канув у Лету, в інтернеті ж ми залишимо програму назавжди.

Те, що вже є, більше акцентоване на творчості, вісімдесят відсотків там саме музики, а до ювілею все-таки хотілося б протягом всього відведеного форматом часу почути розповідь про її особистість, її людські якості.

– Чудово, слухна ідея! Зараз же сяду за текст! А як стосовно пісень? Адже "Українське мереживо" є літературно-музичним зверненням до аудиторії.

– Я продумала і це питання: оскільки, щоб представити все, що виконувала артистка на вірші Вадима Крищенка, нам не вистачить навіть і півгодини, тому дам ці твори музичним фоном під основну інформацію (озвучену оповідачем) про історію їх створення та роль в житті мисткині. Загальне уявлення в людей буде, а хто захоче детальніше, – потім перегляне виокремлений концертний виступ Раїси Опанасівни з цим номером на тому ж-таки каналі поета.

– Винахідливо! А де запишемо? – запитав із невимовним сумом у голосі. – Апаратури українського радіо вже не маємо ж...

– На студії Юрія Васильківського, він не відмовить вам. А я потім додаю світлина і інше, щойно перелічене, змонтую і розміщу спеціальний випуск вашої авторської програми, присвячений цій даті. І, не прив'язуючись ані до якого розкладу, люди звідусіль зможуть ознайомитись із ним у мережі цілодобово!

– Даю добро, домовляйтесь з паном Юрієм на найближчі дні, якщо можна. Дякую. До зустрічі.

Як здорово, що сучасні технології вже дозволяють мати свій простір на ютубі. У його випадку – це життєво необхідно, бо на радіо знищили всі записи "Українського мережива", а пані Інна зберегла їх, подала ідею відродити у відеOVERCII, розширюючи аудиторію, систематично робить і оприлюднює ці передачі. Вона, власне, і офіційний канал Вадима Крищенка створила з метою поширення інформації про його творчість прямо з рук самого автора – в найкращій якості і без помилок, які поет сотнями зустрічав навколо свого імені:

то приписували йому чужі пісні, то навпаки, під його шлягерами або взагалі не вказували прізвища, або вказували чиесь інше. А зараз – хочете достовірних відомостей про поета-пісняра, дізнатися, що його сьогодні турбує, чим живе, що нового написав, чим відгукнувся на злободенні події, з чим хоче звернутися до людей – ласкаво просимо до нього на гостину, вас завжди чекають за адресою <https://www.youtube.com/channel/UCIhsfoZfr1ZCGouP39ROccw> – хоч з Америки, хоч з Австралії, хоч вдень, хоч вночі – дивіться, слухайте наше, українське. І сьогодні, і через двадцять, і через п'ятдесят років воно залишиться. Митця вже не буде, а розповідь про берегиню нашої пісні житиме! Що то за сила – всесвітня мережа!

Сказано – зроблено. Щойно розмістили в інтернеті – не встигав віднімати слухавку від вуха: прихильники дякували за унікальні згадки.

Виступив із вітальним словом на вечорі, присвяченому мисткині, прочитав свого вірша, де були рядки:

В попсовій пустій завірюсі
Ваш голос – мов чисте джерельце...
Відходять за обрії друзі,
Щоб вічно лишитися в серці...

Людей – повна зала! Пам'ятають співачку! Ось що головне. Вразило інше: багато виступало артистів з вокальними номерами, але пісень Раїси Кириченко серед них не було. На те ж саме розчаровано звертали увагу і присутні: "Сподівалися, – ділилися враженнями між собою, – знову почути незрівнянні твори Раїси Опанасівни, а тут – жодного!"

Дійсно, дуже відповідальна, важка і ризикована справа – братися за репертуар таких майстрів: краще за них виконати практично неможливо, бо голоси і особистості неповторні, гірше – не хочеться. Єдиний шлях – додати щось своє, але дуже обережно, дотримуючись міри. В будь-якому випадку люди будуть порівнювати з оригіналом, і сліпа копія так копією і залишиться...

На його пам'яті єдиний раз переспіване після Раїси Кириченко, не ввійшло, а буквально увірвалося в топ переглядів у мережі. Так нове життя отримала пісня "Над моєю долею", яку наважилася презентувати новачка на нашій естраді Марина Коломієць, – більше десяти тисяч переглядів всього за декілька днів на одному каналі і після "Шлягеру року" – ще біля дев'яти тисяч вже на іншому, з різницею в два місяці. Винятковий

випадок. Коли почув цей виступ на фестивалі, – піднявся з місця, щоб привітати успіх, не лише він.

А попервах, як пані Марина сказала йому про бажання реанімувати цю пісню, трохи розгубився: занадто молода, чи зможе передати його задум та ще після уславленої співачки? Але якась переконлива впевненість пролунала у її голосі: "Ви лише дозвольте, а я спробую не зіпсувати". Результат вразив, він, чесно кажучи, не очікував. Такий початок кар'єри – дай Боже!

Зараз виконавиця готує ще одну пісню Раїси Опанасівни на його слова – треба обов'язково включити в цей концерт: у сьогоденній колотнечі вона дуже актуальна:

Вилетіли з дому, ніби птиці діти,
Залишили мамі смуток і тривогу.
Мамине віконце цілу нічку світить,
Дивиться до ранку на пусту дорогу:
Чи дорога довга, чи дорога гнеться?
Чи причарувала діток чарівниця?
Хто ж забуде матір, тому не минеться,
Тому не минеться, тому не проститься.

Дорога до матері, довга дорога,
Нас грішних веде, як молитва до Бога.
Дорога до матері – вічне чекання,
Як заповідь перша й надія остання..

Марина КОЛОМІЄЦЬ: "Коли я запитала Вадима Дмитровича, чи можна заспівати пісню Раїси Кириченко "Над моєю долею", він зауважив: "Марино, це досить вікова пісня. Ви надто молода для неї. Чи зможете її відчувати?" Я у відповідь: "Вадиме Дмитровичу, я її відчуваю. Дозвольте мені, будь ласка, благословить на виконання цієї пісні". І він мені тоді сказав (цитую): "Считайте, что мы договорились". Ми всі знаємо, що поет говорить виключно українською мовою, в нього немає жодного вірша російською мовою, але ця фраза була сказана саме так.

Тоді я прийшла до аранжувальника і кажу: "Намагатимуся цю пісню не зіпсувати. Треба внести щось нове, але так, щоб не зробити гірше ні в якому разі". Це було найпалкіше прохання.

Коли я працювала над матеріалом, то розповідала Вадиму Дмитровичу, на якому етапі робота: вже записали, вже зводимо, та він сам ніколи не питав і не сприймав це всерйоз. Я відчувала.

Мені, звісно, було дуже страшно братися за пісню Раїси Опанасівни. Навіть коли сценарист писала сценарій, в оголошенні я просила не згадувати мене: "Напишіть про Раїсу Опанасівну, напишіть про Вадима Дмитровича, а я просто хочу спробувати заспівати".

Ця пісня вперше прозвучала в Палаці "Україна" на "Шлягері року" в 2017. Вадим Дмитрович був присутній у залі. Після її виконання він встав і аплодував стоячи. Я бачила його емоції, тому що як автор він сидів у першому ряду. Після того, як виступ закінчився, до мене підійшло дуже багато глядачів з квітами В принципі, в це дуже важко повірити: до дівчинки, яку до того ніхто ніколи не бачив і не чув, виходять з величезними обертками квітів. Абсолютно незнайомі мені люди. І коли якась жіночка, даруючи букет, взяла мене за руку і сказала: "Я вам дякую за цю пісню" і розплакалася на сцені, я зрозуміла, що, певно, не помилилася з вибором твору і виконала його не гірше. Так, я більш молоде покоління, але тяжію до того, що було декількома роками раніше.

А Вадим Дмитрович особисто підійшов після концерту з дорогими для мене словами: "Мариночко, я навіть не уявляв, що це буде так влучно".

Мені приємно, що я не зіпсувала пісні, що додала їй ще трохи продовження. Тому що Раїса Опанасівна – дійсно, навіть немає мови, – неперевершена. Але я буду втішена, якщо молоде покоління, послухавши цю пісню в моєму виконанні в тому ж таки ютубі, побачить посилання на Раїсу Опанасівну і послухає оригінал. І якщо це зробить хоча б одна людина, для мене вже буде надважливо".

Серед факторів успіху, на які поет завжди звертає увагу під час роботи зі своїми учнями, є ретельний підбір репертуару артистом. З цього треба починати і цим закінчувати, бо про людину на сцені судять по тому, з чим вона звертається до аудиторії.

Якщо зазирнути в історію мистецтва, зрозуміємо, що століття, в якому вони з'явилися, пережили лише ті твори, які були естетично досконаліми, майстерно виконаними, мали глибокий зміст з філософським підтекстом. Більше п'яти віків ми намагаємося розгадати таїну посмішки Мони Лізи, і інтерес до цієї картини не зникає з часом, як і черги, щоб подивитися на неї в Луврі. Глибока задума атлетично досконалого "Мис-

лителя" майже 150 років співає гімн домінуванню думки, інтелекту над фізичним тілом.

І хоча завдання естрадної пісні – відображати і відповідати сьогоденним уподобанням суспільства, подивіться на репертуар найвизначніших і найулюбленіших митців недавнього минулого – що Раїса Кириченко, що Дмитро Гнатюк зачаровували не лише своїми голосами, але і словом, яке несло нам, і відбирали це слово для своїх пісень дуже прискіпливо. Увінчані найвищими званнями і нагородами держави, скупані в шані і любові публіки, вони стали уособленням України на Батьківщині і за її межами і, здавалося, могли б зупинитися і співати вже добре знане і перевірене часом. Та ні – все життя були в пошуку, у виборі нових творів, що відповідали б сучасності і їх світосприйняттю, на яке, безперечно, мали право. І він – тому живий свідок.

Невеличка, але затишна київська квартира. Гостинна господарка розливає чай. Щойно завершили працювати над новою піснею "Бабине літо" і зараз привітна родина пригощає автора. Неспішно в'ється стежечка розмови. Задоволена Раїса Опанасівна роботою поета.

– Наскільки ж психологічно точно вам вдалося передати цей період осінньої пори в долі жінки! – захоплено каже пані Раїса і цитує для підтвердження своїх слів:

В задумі дивиться на шлях:
Чи хто прийде, чи хто приїде?
Якесь чекання у очах,
Хоча журби немає сліду,
Вона любов ще стереже,
Мов та збирається до втечі,
Та літо бабине уже
Ляга поволі їй на плечі.

У відповідь він лише загадково примружує у посмішці око.

– А останні рядки приспіву:

Роки промчали, як райдужний вітер
І зупинилися біля жоржин! –

дивовижно мітко і вишукано водночас! Це ж треба створити такий яскравий образ: виразний, зримий, реальний! Наче бачиш наяву цю картину.

Ось чим вирізняється справжня поезія: формулює одна людина, а відноситься до нас всіх, бо саме так відчуваемо і можемо сказати про себе. Такі пісні і мають бути в репертуарі – не про щось абстрактне чи надумане, а від життя і про життя. Це, як закон природи, – вічне. Тому дякую вам, пане поете, що так влучно підмітили і філігранно змалювали.

– Не я пишу, Господь диктує, – розвів руками. – І дай Боже мені чути цей голос якомога довше.

– Знаємо-знаємо вашу скромність, Майстре, – підключається до розмови господар оселі Микола Кириченко, і пані Раїса схилиє голову на знак згоди зі словами чоловіка.

– Вадиме Дмитровичу, справа в тому, що я давно мрію про одну річ, та не наважуюсь якось повідати, – делікатно повертає бесіду на інше співачка.

– Вже заінтригований, – скинув зацікавлений погляд. – Та, розмірковуючи логічно, якщо розповідаєте мені, то саме я і можу, мабуть, зарадити. Отже, увага, питання до знавців Клубу веселих і кмітливих: "Чого не вистачає всіма улюбленій артистці і знаходиться у владі поета?" – зімітував голос ведучого відомої телегри Олександра Маслякова.

Всі щиро розсміялися роззядреній ситуації.

– Щойно народжена пісня, безперечно, про мене, вірніше, і про мене також на певному віковому етапі. Але відчуваю потребу в такій, щоб я побачила всю свою долю, відчула б саму себе в кожному слові, від початку і до кінця.

– Так у вас уже є така пісня – "Я – козачка твоя".

– Звісно, вона мені до душі, та це трішки не те. Хотілося б більш особистого.

– Ну добре, спробую.

– Недарма я саме сьогодні вирішила-таки звернутися з цим проханням. Побачивши вірші "Бабиного літа", стовідсотково впевнена, що саме у вашій творчій палітрі є потрібні мені фарби, якими майстер Вадим уміло намалює портрет з натури і створить цілісне епічне полотно.

– Дякую за довіру, буду намагатися виправдати, – приклав руку до серця у відповідь.

Прийшовши додому, не ліг спати, а сів за стіл, доки враження ще гарячі. Зважив відомі йому факти з її біографії, співвідніс із долею мисткині та притаманними їй рисами і у трьох словах сконцентрував образ: "Я – горда жінка". А від нього закрутилося-заплелось і постав на папері цільний характер:

Життя казало: покорись,
Ще нижче до землі пригнись.
Над полем, над стежинкою
Розвійся десь сніжинкою,
Та ще позбудься врешті ти
Відвертості і прямоти,
Щоб непомітно відцвісти -
Але я горда, горда жінка.

Зателефонував наступного ранку, прочитав, щоб вислухати корегування. Та коли пані Раїса лише схвильовано мовила: "Так, це моє", – з полегшенням зітхнув: "Вгадав".

На прем'єрі, яка відбулася на ювілейному творчому вечорі славетної артистки в Палаці мистецтв "Україна", останні слова потонули в хвилі оплесків. Овації тривали кілька хвилин, виставляючи знак якості праці поета, бо побачила публіка в цьому сюжеті саму співачку, улюблену Раїсу Кириченко.

Більш того, цитата саме з "Бабиного літа", так високо тоді оціненого Раїсою Опанасівною, мабуть, що за її заповітом, була відібрана з-поміж сотень інших із репертуару артистки й вибита на могилі:

Роки промчали, як райдужний вітер,
І зупинилися біля жоржин...

Отак пісня має супроводжувати нас на цій землі й залишатися згадкою навіть на нагробку.

Між іншим, це не єдиний випадок, коли зворушливе слово піснярка зоставляли з собою навічно. Рядки з іншого його твору "Дві зорі" можна прочитати на останньому місці спочинку Івана Мацялка, наче невмируще Іванове звертання до нас.

Та не лише ті, хто професійно був пов'язаний із творчістю Вадима Крищенка, назавжди притулилися серцем до його поезії. Пам'ятає, як ще у дев'яностих він отримав листа з проханням про зустріч із формулюванням "заради пам'яті батька". Відмовити в такій ситуації по-людськи неможливо. Згодився, запросив до себе. У призначений час на порозі постав чоловік середніх літ:

– Вадиме Дмитровичу, вибачте, Бога ради, за те, що віднімаю Ваш час, – я на хвилинку, – почав гість, потискаючи руку.

– Та ви проходите, проходите, поговоримо в світлиці, – спробував запросити ніяковіючого відвідувача.

– Ні, дякую, я розумію, що Вам треба кожному витратити на творчість, бо інакше ми не отримаємо нові Ваші геніальні рядки. Я коротко. Мій батько, якого вже як півроку нема, був справжнім українцем, патріотом до глибини душі, дуже любив поезію і пісні рідною мовою, а ті цитати з них, які особливо припадали до душі, старанно занотовував. От після сумної дати, розбираючись із паперами, я знайшов оце – і протягнув господарю товстий загальний зошит.

Взяв, перегорнув декілька сторінок – це ж все його слова!

– Я довго шукав, кому вони належать, – продовжив оповідач, – бачите, ніде ж нема ні назви твору, ні імені поета. Безрезультатно. Та одного разу випадково почув їх на якомусь збірному концерті. Там об'явили і авторів – так я дізнався, що це Вадим Крищенко, і припустив, що і всі інші – також з Вашого доробку.

Зайшов у бібліотеку, попросив збірочки і моя здогадка підтвердилась: тато виписував цитати саме із Ваших віршів. Декілька загальних зошитів списав. А от це, погляньте, будь ласка, – показав на катрен – єдине підкреслене червоною рисою. І можу заприсягнути: його кредо. Як Вам так точно вдалося узагальнити і сформулювати!

Вадиме Дмитровичу, дуже прошу (розумієте, в листі ж так не поясниш, тут треба бачити, що людина жила із Вашим словом): дозвольте викарбувати ці виділені рядки на надмогильному граніті батька. В них – те, чим він жив і чим дорожив. Навіть ті, хто його не знав особисто, прочитають і зразу зрозуміють, яку душу мав, що складало його ество і що хотів заповісти всім нам...

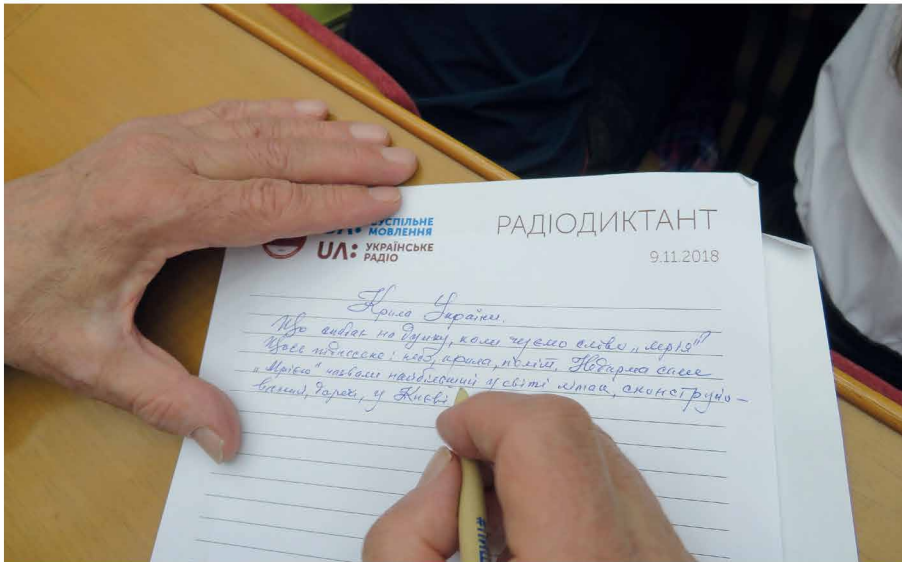
– Так, будь ласка, – схвильовано погодився, – а про себе подумав: "Чи може бути краща рецензія на створене ним?"

Мабуть, іншого визнання годі і шукати, коли людина хоче залишитися з твоїм словом і на цьому, і на тому світі, бо ти, поет, зміг виразити її сутність.

Такими мають бути пісні – віддзеркаленням долі і особистості.

РІДНЕ СЛОВО МОЄ

Отож, попри всі тренди і тенденції сьогодення в напрямку примітивізму, які насаджуються широкому загалу через мас-медіа, пісня із глибинним змістом, як кажуть, для серця і душі, не полетить за вітром часу в небуття, а знайде відгук і у наступних поколіннях, бо в ній – вічна філософська правда життя.

Люди добрі, скажіть, як часто ви останнім часом чуєте з ефірів наших численних радіостанцій такого гатунку українські пісні? Куди б поет не виїжджав на зустріч із глядачами, із скількома відвідувачами не спілкувався б у себе в офісі, чує одне й те саме звідусіль: кажуть, як включаємо радіо в машині чи слухаємо в маршрутці, то вже після другого виконаного номеру хочеться його вимкнути або переналаштувати на іноземні хвилі, тому що, по-перше, заспіване державною мовою взагалі складає якийсь незначний відсоток у загальному потоці, а по-друге, якщо воно вже й потрапляє в програму, то, скоріше, дискредитує інтелектуальний рівень нації своїми текстами, ніж зачаровує красою й глибинністю рідного слова, якими завжди славилася наша пісенна культура.

"Де твори на слова Андрія Малишка, Бориса Олійника, Дмитра Луценка, Михайла Ткача з їх наповненістю й роздумливістю? Де Ваші пісні? – пи-

тають. – Ми знаємо, вони є, і нові, й старі, ви ж демонстрували їх щотижня в авторській літературно-музичній радіопередачі, яка тепер теж чомусь зникла без пояснення причин. Чи воно навмисно робиться, щоб, забиваючи зараз мізки цим пустослів'ям часто-густо ще й з ненормативною лексикою, показати, що іншого українською немає, не існує і бути не може? Наче підштовхують до висновку: воно вам треба, отаке? І зразу ж на контрасті вмикають іншомовну пісню – а от є і таке, ну то що краще? Це така завуальована спроба відвернути людей раз і назавжди спочатку від материнської мови, щоб потім вже і самі цуралися українства?" – і дивляться на нього після такої тиради, сподіваючись, що зараз поет своєю владою все докорінно змінить...

З одного боку, десь радує, що люди звертаються з наболілим до нього, значить, вірять йому більше, ніж посадовцям, в чийй безпосередній компетенції це вирішити. А з іншого, ну що він може зробити? Не митці визначають політику мас-медіа. Тому питання – з розряду риторичних.

Тим не менш, відповідь Вадима Крищенка всім, хто перейнявся таким станом справ і звернувся до нього, неодмінно пролунає у концерті:

Піднесу я в слові вічний жар калини,
Чебрецеві трави і вишневу віть.
Коли каже серце, то нема людини,
Що його не зможе серцем зрозуміть.
Материнське слово – пригощайтесь, друзі,
Як земля багате і швидке як птах.
Материнське слово засіватись мусить
Щоб воно не в'яло на живих вустах.

Рідне слово моє – в нім озвуться віки.
Рідне слово моє і крізь хмари сія.
Словом вишию день – простелю рушники,
А на тих рушниках Україна моя.

Колись ця пісня із назвою "Материнське слово" з мелодією Володимира Шабашевича у виконанні Олександра Гаркавого як обов'язкова звучала протягом багатьох років у програмі "Рідне слово". Але потім і передача перестала існувати, і співавтори поїхали за кордон шукати кращої долі. Якось все змовкло.

Та не мають такі рядки вмерти! Народна артистка України Наталія Шелепницька відродила твір, написала власну музику до цих його віршів

і, додавши колориту свого голосу, несе по світах. Тож він і запросить пані Наталію заспівати "Рідне слово моє" на сцені. Тим більше, що вона щойно отримала нагороду за перемогу на Міжнародному пісенному фестивалі "Шлягер року 2018".

Наталія **ШЕЛЕПНИЦЬКА**: "І як жінка, і як мати, і як дружина, і як берегиня своєї родини я виходжу до людей і співаю їм ті пісні, які їх налаштовують на те, що треба дуже берегти свою сім'ю, берегти своїх батьків, берегти й любити рідну землю, любити своїх дітей, ні в якому разі не нехтувати спілкуванням з батьками, поки вони є живі. І от "Рідне слово моє" або "Материнське слово", вірші якого написав Вадим Дмитрович, а я написала музику, якраз і є заклик до цього, лейтмотивом послання до молоді:

Я на рідній мові друзям щастя зичу –
Хай добро хлібину кожному несе.
У гостинну хату щиро всіх покличу –
І вони, я певний, зрозуміють все.
І вони, я певний, зрозуміють слово
Де матусі ласка, батькове тепло,
Де українське поле пахне барвінково,
Де українська пісня розправля крило.

От як такі слова можуть не зачепити? Я, коли їх прочитала вперше, зрозуміла: о Боже, я її чую, цю пісню, я знаю, як вона має зазвучати, я хочу, щоб вона саме так зазвучала! Я поєднала два вокальні жанри: я співаю в естрадному жанрі і вокалізи в академічному жанрі. Тобто я об'єднала їх у стилі поп-класік – і у мене музика миттєво лягла.

Мені надзвичайно приємно, що коли Вадим Дмитрович почув цей твір, він сказав: "Боже, яка пісня, як ти її відчула!" Він її схвалив, він її слухав декілька разів: і раз, і другий, як він взагалі любить слухати, і отак руки потирав (показує – І.П.) – як завжди, коли йому подобається. Я думаю: "Слава Богу". Я отак перехрестилася і сказала: "Господи, для мене це було дуже важливо, що Вадим Дмитрович схвалив музику, схвалив аранжування". Я коли побачила його таку стверджувальну позитивну емоцію, мені стало легше, і я зрозуміла, що все – супер, все чудово, що пісня відбулася така, як вона є.

Зараз вона лунає, де б я не була: починаючи зі Сходу країни, де відбуваються бої за кордони і мир в Україні, і закінчуючи європейськими

сценами, де теж звучить із незмінним успіхом. Я дуже хочу, щоб ця пісня стала таким лейтмотивом миру, добра, любові, єдності і давала людям переконання в тому, яка наша українська мова прекрасна, дивовижна, солов'їна і неповторна.

Дякую Вадиму Дмитровичу за його творчість, за його патріотизм, за його любов до України, за його повагу і шану до мене – мені це надзвичайно приємно".

Подивився на годинника – ого, майже восьма! На сьогодні ділу кінець. Перегортаємо ще одну сторінку підготовки до авторського вечора. Час йти додому і добре відпочити. Бо завтра – можна і у щоденник не дивитися – особлива дата. Заради такої події відкладеться все, навіть робота над концертом зачекає. Наступного дня він піде у червоний корпус університету імені Т. Г. Шевченка, свою alma mater, щоб написати Всеукраїнський диктант єдності. Не дивлячись на свій вік піде, щоб показати, що важливіше цього нічого бути не може. І коли в телесюжеті його побачать співвітчизники, – це ще раз доведе: ми маємо жити з Україною в серці, а не лише про це говорити, і завжди бути зі своїм народом у такі хвилини.

Приїхав завчасно, за вказівниками знайшов потрібне приміщення, переступив поріг. Перше враження – потрапив на торжество! Неповторна урочиста атмосфера царює в аудиторії. Майже всі – у вишиванках, радіють святу згуртованості, посміхаються одне одному, наче родичу чи найближчому товаришу. Очі сяють від гордості, що всіх об'єднують саме ті цінності, при яких словосполучення "рідна мова" – не пустий звук, хто пишається тим, що українець, і ладен доводити це всюди і завжди.

Я сприймаю немов нагороду
Це співзвуччя добра і краси,
Що нащадок вкраїнського роду,
Що Вкраїни коханої син,
Що вкраїнська усміхнена мати
На світ Божий родила колись,
Що Поділля, Полісся й Карпати
В долі власній моїй обнялись.

Я – України син
І щиро гордий цим,
Ні, в серці не потух

Її незборний дух.
У мене є одна
Праотча сторона,
Свічуся од роси,
Бо я – Вкраїни син.

Обвів поглядом навкруги – скільки знайомих облич! Побачили його – з самих дальніх рядів підходять, вітаються. Скільки зустрічей і спілкування! У всіх на вустах одне: разом з усією країною робимо величну справу вшанування найдорожчого. Оточення справжніх однодумців, хто прийшов сюди не за наказом, а виявляючи власну волю, створює стан якогось невимовного душевного підйому: нас багато і ми один за всіх і всі за одного!

Знайшов місце, сів. Тут як тут репортери з камерами. Спочатку один телеканал, потім інший. Дав інтерв'ю. Ще раз оглянув вже вщерть заповнений амфітеатр і зі здивуванням відмітив, що й досі не бачить тих, чия присутність логічно очікувалась. Та, як кажуть, горло дерти – не плуга перти: мабуть, що красиві слова часом розходяться з ділами тих, хто їх декларує. В них на совісті вже багато, залишимо і це.

Ведучий просить уваги – починаємо.

Над столиком схилився низько,
Кажу турботам іншим: "Цить!"
Диктант із текстом українським
Пишу, щоб рідне не губить...

Не біймось помилок горбатих:
Десь кому притулив не так.
Ні, головне, щоб нас багато
Зійшлося на оцей диктант.
Диктує диктор... Я поволі
Пишу, напруживши чоло,
Бо цей диктант – як тест на долю,
Щоб українство в ній жило.

Написав, перевірів (цікавий і неважкий текст, в усьому впевнений), здав листочок із диктантом і в піднесеному настрої вийшов на вулицю. Чудовим днем благословив Господь цю ідею нашої монолітності. Золоте сонечко всміхається на блакитному небі, наче простягся і тріпотить на

вітрі безмежний прапор України, а на його фоні стоїть у задумі Тарас Григорович Шевченко й спостерігає, як сумлінно нащадки продовжують його справу, безпомилково скануючи діяння й помисли тих, хто виходить із дверей університету його імені, – українців "сім'ї вольної, нової". А вони, переступаючи цей поріг, з чистою совістю дивляться прямісінько на пам'ятник найславетнішому сину свого народу, наче звітуючи, що пройшли перевірку на ревне виконання його заповітів.

Дай Боже, щоб отак плече в плече, як сьогодні, наша нація прямувала своїм шляхом завжди! Тоді ми будемо непереможні! – подумав перед сном і, втішений цією надією, заснув.

От він наче у дитинстві, пливе річкою Хоморою. А вона така широка, і вода така чиста і прозора, аж камінці видно, хоча досить глибоко. Намагається дістатися іншого берега, та чим завзятіше пливе, тим більше той берег ніби віддаляється. Спробував доторкнутися до дна – пішов під воду з головою. Виринає з якоюсь тривогою – чи вистачить наснаги? Яскраве ранкове сонце сліпить очі. Він намагається відвернутися від нього, примружується – не допомагає. Зовсім стуляє повіки. Тепер сонечко лагідно цілує хлопчаче лице. Він ніжиться під цим м'яким теплом і так наосліп продовжує рухатися: переплисти обов'язково потрібно, він дав собі слово, що зробить це – виховує силу волі. "Пообіцяв – виконуй. Або забагато не обіцяй: рівно стільки, наскільки вистачить сил", – як вчить батько.

Буцімто одну сторону більше пече. Чи, бува, течія не знесла його в іншому напрямку? Треба глянути: може, той берег вже зовсім близько. Але ой, як не хочеться знову схопити сонячного зайчика! Ну лише на хвильку. Раз! Розплющив одне око – і знову закрив: золотий безперервний потік світла падав прямісінько на ліву половину його обличчя: "З ранковим привітом!" Сколихнулася верхівка тополі під вікном, нахилилися гілочки й розділили вранішнє вітання небесного світила на міради промінців, перемістивши їх мереживо на ковдру. Та за хвильку все повернулося на попереднє місце, тепер вже то грайливо спалахуючи із-за гілочок, то переважаючись із тінню.

Солодко потягнувся в ліжку і згадав вчорашній день: приємні події настільки заповнили його ество, що він забув закрити штору. Цікаво, котра година? – кинув погляд на будильник. – Близько сьомої. Ну що ж, хто рано встає, тому Бог дає. Пообіцяв концерт – не може підвести людей. Треба багато працювати, бо там ще і кінця-краю не видно. Раніше почне – більше зробить. Сьогодні дводенна норма: минулого дня ж святкував...

Ой життя ріка, ой бистринь-вода,
Хай душа завжди буде молода... –

прокоментував своїми рядками сон. Якщо сниться дитинство – значить, ще так почуваєшся, ще душею молодий. Це головне. А взагалі, ой неспокійна була та ріка. Уже коли він виріс, через багато років, у ній втопився його малолітній племінник, теж на ім'я Вадим, разом із бабусяю, яка побігла його рятувати...

Тільки дістався офісу – дзвінок:

– Вадиме Дмитровичу, вас турбує Василь із Миколаєва. Я чув, що Ви готуетесь до свого творчого вечора. ("Цікаво – звідки? Інформація ж іще ніде не опублікована", – подумав про себе). То я написав декілька мелодій на Ваші вірші. Можу заспівати чи краще скинути на пошту Вашого сайту? Я б теж хотів потрапити в це дійство.

Ну як відреагувати?

– Пане Василю, дякую за увагу до моєї творчості. Відсилайте, я прослухаю, але, боюсь, склад виконавців майже укомплектований – у нас ліміт часу, навіть по дві пісні не можемо всім дозволити, народних артистів не всіх можу запросити... Напевно пообіцяю лише те, що ознайомлюся та буду мати на увазі в подальшому. Це ж не єдиний мій концерт.

– Велике спасибі, Вадиме Дмитровичу, чекатиму на відповідь, – поклав слухавку.

Скільки він уже отримав подібних пропозицій на пошту! По одній, як мінімум, щодня. Різної якості, більш чи менш талановитих композиторів, і професійних, і аматорських, і сольоно вокалісти співали, і дуети, і квартети, і гурти, і хори. Треба з цими всіма записами, звичайно, щось робити, там матеріалу не на один і навіть не на десять заходів. Приємно, звичайно, що люди звідусіль звертаються до його слова, цінують змістовну поезію, хочуть її співати. Є в нього один задум з цього приводу – там дамо можливість виступити всім. Лише б вистачило сил та здоров'я на його втілення.

Сьогодні першим ділом він має підготуватися до проведення зустрічі зі студентами Національного університету біоресурсів та природокористування, професором кафедри культурології якого поет є. Наближається сумна дата в долі нашого народу – роковини Голодомору. І він як людина, батьки якої пережили ті події, має розказати молоді про них, щоб

цінували те, що зараз маємо, і не допустили повторення історії. Важливість такого живого спілкування – неоціненна, він добре розуміє це, тому, не зважаючи на вік, погоджується працювати зі студентством, завжди відкритий до їхніх питань та дискусій.

Станіслав **НИКОЛАЄНКО**, ректор НУБіП, член-кореспондент Національної академії педагогічних наук України, доктор педагогічних наук, професор: "Ще задовго до мого приходу в університет тут було зроблено чудовий крок – створено кафедру культурології, яка об'єднала навколо себе дуже гарних людей, які, окрім, скажімо, суто формального диплома кандидата чи доктора наук, мають велике всеукраїнське і світове визнання. Це люди, які могли б бути діамантами в короні будь-якої держави, і серед них – Вадим Дмитрович Крищенко.

Присутність Вадима Дмитровича, його участь у конференціях, концертах, виступи на лекціях піднімають інтелектуальний рівень, піднімають планку можливостей над усіма – і студентами, і викладачами – і вони тягнуться до цього рівня.

Ми вважаємо, що він для нас – знахідка, а з другого боку, бачимо, що і сам поет тягнеться до молоді своєю порадою, підказкою. Вадим Дмитрович завжди усміхнений, веселий. Поет має могутній позитивістський вплив на всю нашу науково-педагогічну спільноту університету".

Ірина **МАЙДАНЮК**, завідувач кафедри культурології НУБіП, доктор філософських наук, академік Української академії наук вищої освіти: "Для нас Вадим Дмитрович – глиба, зразок, ідеал, жива історія. А от коли він приходить до студентів, іноді буває справді дуже прикро, що вони його не знають, не знають, хто це, не знають його поезії. Тоді починаєш докопуватись і розумієш, що практично всі вірші, які він читає, щоб із собою познайомити, їм відомі. Відомі давно – тато співав, мама співала, десь вони їх чули як українську пісню, але ніколи не задумувались, хто їх автор. І ось тепер, коли вживу бачать поета, – очі в них розгораються вогнем цікавості, а потім в захваті всім розповідають: ой, а з ким я познайомився!

Я маю можливість спостерігати, як Вадим Дмитрович спілкується зі студентами. Вони часто дивуються, що він такий молодий. Тому що, коли поет їм щось передає, він також ними живе, так, начебто все про них знає і ніби немає тої сивини – жартує, сипле прислів'ями, приказками, наводить приклади зі свого життя, згадує, яким був у їхньому віці. Їм це дуже цікаво. Плюс поезія ж у нього різностороння: в ній і глибокий патріотизм, і

глибока інтимна лірика – це їх також приваблює. Вже своєю присутністю Вадим Дмитрович показує нашим студентам приклад того, яким треба бути патріотом, якою треба бути людиною із завжди молодою душею.

У нас багато творчих колективів і студій, яким поет із задоволенням надає можливість виконувати його твори. Більш того, деякі пісні він написав спеціально для нашого університету – зараз вони у нас звучать усюди. Він довіряє і продовжує ділитися своєю творчістю з молоддю, і погоджується на те, що, якщо буде можливість написати на його вірші музику, – будь ласка, пишть співайте! І студенти це також роблять залюбки.

Я хочу подякувати Вадиму Дмитровичу за те, що він у нас є, за його велику душу, щедрість таланту, серця, подякувати за те, що він дарує нам можливість доторкнутися через його поезію до того, що у кожного має бути найсвятішим у житті".

УКРАЇНО, ПАМ'ЯТАЙ ГЕРОЇВ

За кілька годин підготував виступ і знову взяв у руки вже написаний перелік творів. Отже, які пісні він ще хотів би обов'язково почути на

цьому вечорі? Життя – барвисте, там не лише чорні та білі смуги, маємо використати всю його палітру.

На чому зупинилися? На родинному колі під мирним небом. А щоб воно було мирним, згадаємо тих, хто виборював і досі виборює нам право на незалежність. Ось нещодавно ансамбль Збройних сил України під орудою Дмитра Антонюка записав поетове звертання "Україно, пам'ятай героїв". Хотів би показати твір публіці у виконанні цього знаного колективу. Бо у нас як: згадувати-то згадують, особливо на роковини, а так, щоб піснею подякувати тим, хто першим підняв голову і не шкодував життя за Батьківщину, то такого і нема. Наразі ми лише продовжуємо їх справу, їх святу боротьбу.

Ой на могилі під горою
Цвіте нев'янучий чебрець...
Ні, не забути нам героїв,
Звитягу молодих сердець.
А шлях до правди не гладенький,
І спомин - мов сльоза скупа.
За рідний край, за рідну неньку
Вмирали воїни УПА.

Україно, пам'ятай героїв,
Україно, пам'ятай синів,
Україно, - тих, хто на коліна стати не хотів.
Україно, не забудь нікого,
Україно, хто лежить поміж Карпатських трав,
Хто за тебе голову поклав.

У всіх його попередніх концертах славетний ансамбль брав участь, бо робить маестро Антонюк велику і нелегку справу, займаючись патріотичним вихованням українців. Коли виступає один співак, люди розуміють і сприймають слово як особистісний погляд артиста, але коли озвучує національну ідею така велика кількість вокалістів одночасно – вплив незрівнянно сильніший: неначе наш неозорий рідний край на повні груди співає могутніми голосами, і глядач всім еством відчуває себе його частинкою, і долучається до того великого цілого, ім'я якому народ.

Дмитро **АНТОНЮК**: "Наш колектив має свій формат, переважною мірою виховний. Не секрет, що на сьогоднішній день процеси виховання

підростаючого покоління, якщо не втрачені повністю, то занедбані, починаючи з дошкільних закладів, продовжуючи школою і завершуючи нашими цивільними університетами та інститутами. На жаль, та мотивація, яка керує сьогодні поведінкою молоді, – отримати освіту і потім виїхати за кордон, – домінує, і наша задача – пробудити в них патріотизм, привчити любити ту травичку, ту квіточку, ту річку, яка тече в рідному краю, і ліс, і поле, і журавлів, і все навкруги. І коли наші зусилля підкріплені такими високими поетичними або пісненими зразками, як у Вадима Крищенка, – це діє! Від його слова – мурахи по тілу, і якщо воно перегукується із твоєю внутрішньою суттю, то цей резонанс почуттів, мабуть, і приваблює у творчості Вадима Дмитровича. Його поезія – від землі. І в його думках ніколи не було, щоб десь поїхати шукати кращої долі. Коли твоя країна в небезпеці, то треба бути тут і думати про те, щоб бути тут.

Завдання нашого ансамблю – виступати з концертами не тільки для вмотивованих військових людей, які абсолютно свідомо пішли на цю службу, але і йти в молодь, йти саме з такими піснями, як у Вадима Крищенка, які написані живою мовою, доступною для юнацтва – це не академічні, а естрадні твори, вони зрозумілі. Я скажу вам, що небагато серед сучасних авторів є тих, хто звертається до військової чи патріотичної тематики, їх можна на пальцях перелічити : Олександр Злотник, Дмитро Павличко, з яким ми теж товаришуємо, і обов'язково – Вадим Дмитрович. Але він у нас один із основних людей, бо періодично, принаймні раз на рік, ми робимо з поетом новий твір, а це немало, бо, якщо порахувати, то за 15 років у нас з його пісень вже набереться програма концерту. Факт дуже втішний".

Продовженням естафети героїв минулого століття стали герої сьогодення, яких ми теж повинні згадати, не маємо права не згадати, бо то – наш довічний біль:

Вража куля шалена перебила крило...
Опустіте знамена, нахиліте чоло.
Впав у лютім двобої, щоб свій край не віддати.
Він упав, хоч герою лиш було двадцять п'ять.
Пам'ятаймо героїв, не забудьмо про всіх,
Хто за ньеньку-Україну в лютій битві поліг.
Хай світ бачить, хай чує поклик наших завзяць,
Як уміють вкраїнці жись, боротись й вмирать.

Мамо, мамо не плачте, хоч мовчать нема сил,
Небо схилене плаче біля свіжих могил.
Мамо, вашого сина, що до кривди не звик,
Записала Україна в своє серце навек.

Пронизливо і щемно цю пісню виконує її композитор Михайло Брунський, і кожного разу зала встає, і сльози на очах у людей і в самого Михайла – свіжа рана, глибока рана, болюча рана...

Михайло **БРУНСЬКИЙ**: "Пісня "Пам'ятаймо" або, як її більше знають в народі, "Мамо, мамо, не плачте..." – це особлива пісня. До неї ми з Вадимом Дмитровичем десь близько двох-трьох років нічого не створювали разом, чомусь була така перерва. До того ж, вже стільки всього існувало і на тематику Майдану, і на військову тематику, що в принципі і не планувалось щось ще писати. Але один із віршів, які дав мені Вадим Дмитрович, особливо запам'ятався і одразу відклався в пам'яті. Я прийшов ввечері додому і відчув, як від слів "Мамо, мамо, не плачте, хоч мовчать нема сил" прямо серце перевертається... Вже на другий день до них була написана музика. Вона звучала в мені, я просто її відтворив. І от неочікувано для мене і, мабуть, для Вадима Дмитровича, на сьогоднішній день стільки хорів її переспівують, і аматорських, і професійних, і в школах діти співають сольно. Ми не сподівалися, що вона настільки піде в народ. Це одна із небагатьох пісень, яку я кожного разу виконую зі сльозами – вона настільки торкає, що забуваю, що ця пісня написана мною, і вона пронизує".

Ну, от ці твори, як мінімум. Треба ще подумати. Перевів погляд від рукопису на мобільник, щоб звіритися з часом – жалюзі в офісі закриті, не видно, чи ще світловий день, чи вже стемніло. Хоча зараз темніє рано: стрілки переведені на зимовий час. Пора і честь роботі знати – додому треба вирушати. Усміхнувся несподіваній рими, що народилася в голові.

За звичкою, підводячи підсумок дня, глянув, чи все виконав із запланованого. Все закреслено, молодець, – похвалив сам себе. А що там на завтра? Ні багато, ні мало – чотири зустрічі: Геннадій Татарченко написав нову пісню, прийде з молодіжкою виконавицею; журналіст якоїсь газети просив про інтерв'ю – за півгодини має впоратись; поет-початківець давно добивався аудієнції, щоб Вадим Крищенко особисто продивився його вірші і дав пораду; та ще одна шанувальниця, яка на тиждень приїхала

з-за кордону, де мешкає, завітає відібрати собі диски і книжки. Закрив щоденник, підрівняв стопки з паперами, зібрав зі столу ручки й поставив їх в оніксовий органайзер (подарунок з теплих країв), вимкнув світло, зачинив двері офісу і вийшов на вулицю.

Із задоволенням глибоко вдихнув свіже, трохи морозне повітря – доки він працював, пішов перший сніг і перетворив все навкруги в витончену білу казку. Підняв голову – у тьмяному світлі вуличного ліхтаря легко, невимушено, повільно водять свій танок сніжинки. Секунда – і порив вітру порушив цю красу, вмить перетворивши тендітні створіння з граціозних балерин у білих пачках на монолітну холодну зграю, яку жбурнув у його бік. Дряпнули льодяні частинки по щоці, запашіло обличчя.

Кружляє сніг, кружляє сніг,
Навкруг кружляє.
Запрошує у срібний дім
Земного раю.
До казки повернутись знов
Усі ми ласі.
Бо там усе, іще усе
В майбутнім часі!

Не став їхати – пішки вирушив додому, залишаючи чорну стежину слідів на білосніжній ковдрі, яка щойно покрила землю. Любить він, коли починається час снігопаду, теплих пальт і вовняних шарфів...

Залітають сніжинки за комір,
Я піду, де зими вітражі,
І у сніжний білитиму колір
Все, що темне було у душі.
Щоб у серці озвалися струни,
Грало небо в очах голубе,
Щоб в снігурочці гарній та юній
Я впізнав незабутню тебе...

Картини, що малює своїм пензликом природа, покращити неможливо – вони досконалі за своїм визначенням. Як хтось сказав: "Ні тварин, ні природу переграти неможливо", – і був правий. Треба лише зупинитися в щоденній

суєті і подивитися навкруги. Скільки асоціацій викликає осіннє різнобарв'я, або літній оксамит, або весняне цвітіння чи цнотливо чистий настил зими!

Чому люди так полюбляють Новий рік? Бо сподіваються хоча б щось почати з незайманого аркушу паперу, забути і залишити в минулому чорну холодну дощову полосу болючих втрат і прикрих розчарувань, очистити душу і пам'ять снігами і по тільки-тільки заметеній, ще не чіпаній іншими, дорозі прокласти шлях до нового розділу в історії свого буття.

Біла ковдра під ногами, не затоптана людьми,
Очищаюся снігами новорічної зими.

Я не вірю злим морозам – хай дзвенить срібляста нить,
Причащаюся морозом, що усміхнено випить...

Та до 31 грудня ще далеко, а от гурт "Будьмо" обіцяв зробити "Новоріччя" наступного тижня – повернулася думка до питань буденних. Молоді енергійні хлопці з Франківська, є в них отой кураж, що заводить публіку. Будемо сподіватися, із драйвом виконають її, щоб було чим привітати українців цього року. А потім і на вечорі Вадима Крищенка нехай подарують свою запальну енергетику публіці, – поет наповнив їх репертуар не одним хітом.

А на Різдваїні свята квітет "Гетьман" буде зичити людям "сонця щодня" нещодавно записаною піснею "Пане господарю". Хай і на концерті поета цією прем'єрою народні артисти побажають людям любові і добра – воно завжди доречно.

Отак в роздумах і дістався будинку. Мимохідь зауважив, що знову затор із машин на бульварі. Добре, що пішов, бо не стільки їхав би, скільки стояв би в маршрутці, а так, принаймні, повітрям подихав. Хоча яке там повітря! – Десятисмуговий рух біля його оселі. Це колись мешкати в центрі було престижно, а зараз – небезпечно для життя. З кожним роком транспорту все більшає і більшає, в тому числі й машин з великим об'ємом двигуна й витратою палива (ну на що вони в місті з лімітом в 50 км по швидкості! В Європу ж прямуємо...). В результаті – кисню пропорційно все меншає і меншає в столиці, дихати все важче й важче. Та куди подінешся?

Повільно піднявся сходами, приклав ключ до домофону. Залишився час для обговорення з дружиною новин за смачною вечерею (цікаво, що там на сьогодні?) та для відпочинку. Яке щастя, коли в такому віці люди-

ні є до кого притулити голову, до кого повернутися після роботи, з ким розділити думки. Ой, не завжди у нього це було, та дякувати Богу, після десятиліть колотнечі хоч зараз є... Як там у Булгакова: "Майстер заслужив спокій". І тут же блискавкою промайнуло: "В родинному житті – згоден, а в мистецькому – ще рано. Найкраща його пісня ще не написана, тож він має перебувати у вічному творчому пошуку і неспокої".

І ВСЕ Ж НАМ ТРЕБА ВИЖИТИ УСІМ СМЕРТЯМ НАЗЛО

Вісімдесят п'ята річниця Голодомору. Він стоїть на сцені і розповідає присутнім про моторошні часи. Його бабуся і мати пережили те лихоліття, а його самого відділяло лише два роки від страшних подій. Та у дитячу пам'ять врзалося, як бабуся пошепки – щоб ніхто не почув! – переповідала історію про сусідів, які вбили свою найменшу дитину, зробили котлети і продавали на базарі. А дівчинка ще однієї сусідки, вже опухла з голоду, з останніх сил дісталася до поля, яке вабило стиглою

пшеницею, вилущила зернятка з колосків, щоб з'їсти, та побачив наглядч і так відшмагав дитину нагайкою, що її потім і знайшли неживою на тому ж місці зі збіжжям у руці...

Відчуття нелюдського жаху, яке від цих історій, наче залізними лещатами, стискало серце маленького хлопчика, він проніс через усе життя і, ставши вже зрілим поетом, одним із перших підняв цю, тоді ще заборонену тему, в своєму вірші "Голод":

У люті сталінській страшній
Тінь смерті шастала по стінах.
Сім мільйонів (Боже мій!)
Недолічилась Україна.

Напевно з витоків життя
Не знав мій край, хоч як боліло,
Щоб мати та своє дитя –
Промовить навіть страшно – з'їла...

В руках, що виростили хліб,
Не залишили і зернину...
Ні, рід наш в горі не осліп,
Ти все згадаєш, Україно.

Згадай усе ти, щоб воздять
Близьким і дальнім людоморам...
Хоч радість легше пам'ятать,
Та треба пам'ятать і горе.

Потім у дев'яностому році митець був у Канаді і дізнався, що в Едмонтоні встановлено перший у світі пам'ятник жертвам Голодомору. Вклонитися йому – означало навіки потрапити в списки "невиїзних" за кордон. Але і не зробити цього він морально був не в змозі.

То була, мабуть, одна з перших подорожей, де делегацію радянських людей очолював поет національного спрямування, а не представник КДБ. Більш того, "сірий кардинал" навіть не був присутнім у її складі. Можливо тому, що за кордон відправлялося всього три людини, "наверху" подумали: "Навіть у найгіршому випадку неповернення когось великого резонансу не буде" і не захотіли витратити казенні кошти. А можливо, на

той час у комітеті були вже інші, набагато важливіші турботи. То трійці і пощастило вирушити без опіки "товаришів".

У цю далеку путь-дорогу він та ще двоє артистів поїхали від товариства "Україна". Вони мандрували країною, спілкувалися з нашими діаспорами різних міст і начебто "хвоста" не помічали. "Піду, – вирішив на свій страх і ризик. – Вшанувати пам'ять загиблих – свята річ. А там – будь що буде". І пішов. Приніс квіти, постояв, пригадав своє дитинство з постійним відчуттям голоду у воєнні роки, коли сіль – "бузунка" її називали – була більшою за картоплю. Велика, сіра, її смоктали, солити страву, посипаючи, було неможливо...

В уяві постало золоте поле, дитина, що лежить на його краю із затиснутими колосками в руці, і тисячі голодних очей, які дивляться на цей хлібний лан вже навіть без надії. Поплив пам'ятник у скупій чоловічій сльозині, що навернулася на очі. Хай хоч за тисячі кілометрів від рідної землі, а монумент встановили. Імовірно, якийсь нащадок роду козацького закликав світ не забувати про геноцид українського народу. Величну зробили справу! Слава і хвала!

Придивився – 1983 рік. У нас у ті часи лише за згадку посадили б. Тому люди і бігли від того режиму і, як він зробив висновок зі свого спілкування з емігрантами, досить глибоко пустили корінь у нову землю. Скульптура в пам'ять про Голодомор – яскравий доказ цьому. І недільні українські школи, і об'єднання, і служби в церкві рідною мовою, і осередки під назвою "Український дім", і газети, і передачі по радіо українською – все бачив на власні очі і чув на власні вуха. Отак треба жити – з Україною в серці. Жити і пам'ятати.

Додому привіз не лише незабутні враження, а й вірш "Лелека з України", присвячений тим, хто покинув отчий край:

Ой, доля котила у смутку і горі,
Бувало, літала з підбитим крилом.
Не всох України відірваний корінь,
Проріс він за морем кленовим листком.
Вже сто років цьому кремезному клену,
Від нього нові зеленіють гілки.
Поглянь, Україно, прислухайся, нене,
Той кожний листочок - то діти твої!

І став він піснею, озвученою Назарієм Яремчуком, чий брат теж був одним із таких лелек.

Виступив, повернувся на своє місце, вечір продовжився. А після його закінчення випадково дізнався, що в тій же залі знаходилися представники української діаспори з Канади, серед яких була і жінка-скульптор того пам'ятника жертвам Голодомору, про який він розповідав. Оце називається доля! Зустрілися, познайомилися, обнялися. Так, він був правим у своїх здогадках: пані Людмила – нащадок українського роду.

Людмила **ТЕМЕРТЕЙ**, скульптор: "В Канаді я спроектувала цей пам'ятник тому, що моя мама пережила Голодомор. Мама дуже багато розказувала. В ті часи навіть в Канаді дуже боялися говорити про Голодомор, тому що родина лишилася в Україні. Та я спроектувала. А в ті часи ще приходили до мене з амбасади НКВДисти і питали: "Чого це ви проектуєте щось, чого ніколи не було?" Вони не визнавали фактів. На те я їм просто казала: "А я вам представляю мою маму, яка пережила це. Значить, воно було".

Пам'ятник був спроектований і встановлений у 1983 році. То фактично був перший в світі пам'ятник загиблим від Голодомору. І дотепер він стоїть в Едмонтоні – там дуже багато українців".

От коло і замкнулося – вона першою створила пам'ятник, Вадим Крищенко чи не першим підняв цю тему в поезії, обидва на досвіді своїх родин обізнані з тим лихом. І хоча пережили його в різних місцях і висвітлювали ці події в різних країнах, зійшлися в Києві. Правду кажуть: "Несповідимі шляхи Господні". Зустрічі нам даруються Небом лише тоді, коли вони конче необхідні – він у цьому переконувався вже десятки разів. Можливо, і ця відбулася саме зараз, щоб розповідь пані Людмили змогла потрапити і закарбуватися в першій у світі книзі про митця, бо на той момент поруч з ним якраз була людина, яка її пише...

Чи то в нього доля така як у поета – бути на передовій і приймати на себе удар, що призначений цілому народу, ехом відгукуючись на людські болі і суспільні трагедії? Він знову ж таки першим написав пісню про ще одну драматичну подію в історії країни – Чорнобильську. І ця тема теж замовчувалася, та він не зміг робити вигляд, що нічого не сталося. Не встигли в Канаді увіковічнити пам'ять загиблих в голодні роки українців, як через три роки ще одне масштабне горе спіткало нашу багатостраждальну землю. І якщо після Голодомору хоча б приблизно підрахували кількість загиблих згідно перепису населення, то відлуння

екологічної катастрофи буде продовжуватися хтозна скільки. І ця біда, як і та, особисто його і його родину знову не обійшла: спочатку фатальний діагноз отримав він, та Господь руками Олександра Шалімова подарував життя митцю ще раз, а от дружину із хворобою, спричиненою радіацією, врятувати не вдалося...

Ми тут усі живемо заручниками смерті,
Хоча немає дроту, та звідси не втекти,
Бо наші душі спрагли, бо наші руки вперті
Притягують до зони невидимі дроти.

Ми всі живемо в зоні чорнобильського лиха,
І стінка саркофага від нього не спасе.
А нам волають гучно, а нам шепочуть тихо:
– Не слухайте, не бійтесь, – це побрехеньки все.
Хтось хоче захватись від закону,
Свою вину забувши, б'є у мідь.
Та ніби грізний присуд, стоїть тривожна зона,
Немов пересторога – на всі світи стоїть.

Зона – страшного слова суть збагни,
Зона – це ми, що винні без вини.
Зона – це щирих мрій розбите скло.
І все ж нам треба вижити, і все ж нам треба вижити –
Усім смертям на зло.

Геннадій Татарченко написав музику, а представила пісню народна артистка України Лілія Сандулеса. І хоча ми звикли до ліричних творів у її виконанні, цього разу вона вміло передала весь жах, всі страждання людини, яка живе в невідомості, як у тумані, і не знає, коли і чого їй очікувати після того вибуху.

Ой, яка ж непроста доля українців: і фізично нас вбивали, і голодом морили, і радіацією знищували. Та треба вижити усім смертям на зло...

НЕ БІЙТЕСЬ МОВИТЬ ПРО ЛЮБОВ

Де шукати розради, порятунку поновлення сил і стимулу до життя?
Читайте Святе Письмо – у вірі й любові.

Наші очі чеканням зігріті,
В них троянда цвіте доброти.
І живуть, певно, люди на світі,
Щоб назустріч любові іти.

Як він неодноразово спостерігав за реакцією зали – цей твір у виконанні Надії Шестак зазвичай зустрічається оплесками на знак згоди. Тож хай він прозвучать і на майбутньому творчому вечорі поета. Запросимо пані Надію.

Любов у всій своїй багатогранності й безмежності здатна творити справжні чудеса. Скільки він живе, стільки і переконується в істинності наступних слів:

Кохання може все –
Зробити з ночі день,

В очах потухлих
Запалить світання.
Кохання може все,
Коли воно прийде,
Коли воно,
Якщо воно – кохання...

Сказати про свою прихильність коханій людині ніколи не зайве,
тому хоче закликати всіх зі сцени:

Не бійтесь мовить про любов,
Це слово дуже нам потрібно.
Воно медове, винне, хлібне,
Зніма буденності покров.

Це слово краще від мовчань,
Від нього пломеніють очі
Й душа відчує: щастя хоче,
Відкинувши стару печаль.

Кажіть щось ніжне й молоде,
Що може вже в душі зітерлось,
І почуття пахуче й терпке
До збайдужілих знов прийде.

Любов – основа всіх основ,
У ній найкращі колорити.
Щоб мріяти, радіти й жити
Не біймось мовить про любов.

Нещодавно Олесь Коляда створив музику до цього вірша, але, на жаль, виконавця записати до концерту не встигнемо – буде прем'єрою вже через рік.

Ось так у ніжні поетичні рядки вплітається мелодія і отримуємо осанну цьому вічному почуттю, освяченому Всевишнім. В репертуарі абсолютно всіх його виконавців є такі пісні, всі співавтори-композитори приділили належну увагу цій темі. Ігор Білозір, Ярослав Борута, Михайло Брунський, Олександр Бурмицький, Юрій Васильківський, Остап Гавриш, Мар'ян Гаденко, Степан Гіга, Павло Дворський, Климентій Домінчен, Володимир Домшинський, Павло Зібров, Олександр Злотник,

Юліан Ісаров, Анатолій Карпенко, Олесь Коляда, В'ячеслав Корепанов, Володимир Куртяк, Анатолій Лаврінчук, Микола Мозговий, Олександр Морозов, Павло Мрежук, Леонід Нечипорук, Олександр Осадчий, Андрій Остапенко, Тетяна Піскарьова, Олександр Пляченко, Ігор Поклад, Алла Попова, Іван Пустовий, Ярослава Руденко, Микола Свидюк, Дмитро Хома, Олексій Чухрай, Володимир Шабашевич, Марія Шалайкевич, Наталія Шелепницька, Зоряна Юдін не залишилися байдужими до романтичного слова Вадима Крищенка і примножили їх спільний доробок своєю музикою. Звичайно, треба дати декілька найбільш улюблених народом творів і показати нові.

З усього написаного, мабуть, найбільш дорогими для митця в ліричному напрямку є танго. Правду сказати, українських танго взагалі значно менше, ніж інших музичних жанрів. Серед тисячі пісень і десятків дисків Вадима Крищенка в цьому році його арт-директор відібрала всі його танго і отримали лише один диск "Пахне сад в забутті" (за назвою першого треку – того танго Віктора Лісовола, яке вона відродила), і видала як подарунок до дня народження поета.

Класичне танго вимагає племенистих рядків, написати їх не так вже й легко, ще важче композиторам передати почуття належним чином. Та якщо є цілковите порозуміння, "танець любові" живе вічно. А буває й інакше: чудову запальну музику написав колись його учень Михайло Брунський, та слова їй не пасували, композитор сам це усвідомлював. Звернувся до свого творчого батька і попросив віддзеркалити музику майстерним словом пана Вадима. Хоч насправді на готову мелодію писати важче, не відчути цю було неможливо. В результаті світ побачило "Мое танго" – відверте, полум'яне, пристрасне, – беззаперечно, одне з найкращих, ще й озвучене неповторним голосом Михайла:

Ми танцювали мовчки вдвох.
Твоє п'янке гаряче тіло
Мене голубило і гріло
До божевілля, до знемог.
Танго – це танець нашої любові,
Танго – з тобою ми не випадкові,
Танго на цьому празнику кохання
Танго у ньому зустріч і прощання...

Воно теж увійшло в диск, більш того, чув його вже декілька разів як рінгтон на телефонах, що говорить само за себе. А танго "Невеселі квіти", музику до якого написав Леонід Нечипорук, в свій час навіть змінило долю двох людей, двох непересічних людей... Треба занести до списку творів, які маємо переписати новими голосами – на жаль Павло Мрежку відійшов від кар'єри виконавця.

Не з усіма композиторами у нього "відбулись" танго – на пальцях однієї руки можна перерахувати, – але які ж це народилися твори! Єдиною їх спільною роботою з Миколою Мозговим стало саме танго – напрочуд емоційне, чудово виконане талановитою дочкою композитора. І хоча цей твір потім і переспівували, і аранжували по-іншому, у диск ввійшов оригінальний варіант "Матіоли", бо перевершити його, на думку поета, так і не вдалося. На жаль, пані Олена досить нечасто виходить на сцену, та пісня жива. Заслужена артистка України Тетяна Піскарьова зробила з неї цілу виставу і в новій інтерпретації представляє на своїх концертах.

От треба віддати належне пані Тетяні: вміє вона показати пісню! Коли виконавиця на сцені, там є не лише що слухати, але й дивитися – справжнє шоу. Як вона зробила пісню "Білі троянди зими" для його минулого творчого вечора! Навіть поет був зачарований і підіграв їй. З теплою згадує ту подаровану троянду і досі. Звичайно, запросить співачку і на майбутнє дійство.

Отже, "Пахне сад в забутті", який існує поки що лише в аудіо запису озвучений починаючим свою кар'єру Юрієм Мацюком, свій перший показ зі сцени отримає від знаного майстра Олександр Василенка. Люди мають право самі порівняти і вибрати, хто їм більше до вподоби.

І ще одне прем'єрне танго спеціально для майбутнього свята він написав на початку листопада 2018-го – "Дозвольте запросити Вас":

Хоч осінь хмура без прикрас,
Та на душі весняний глянець.
Дозвольте запросити Вас
Сьогодні на інтимний танець.
Ми золоті знайшли ключі,
Де схована любові тайна.
Ходім, де лиш для нас звучить
В жагучих переливах танго...

Це – друге танго, яке народилося завдяки його арт-директору. І якщо «Пахне сад в забутті» вже існував у вигляді вірша, а пані Інна відчула, інтерпретувала і з нуля зробила його як танго (крім того, помітивши повтор рядка порадила його доцільну заміну, яка і ввійшла в остаточний варіант), то поезія «Дозвольте запросити Вас» була написана по її особистому замовленню, підкріпленому залізною аргументацією, зразу саме в цьому жанрі. Тому, якщо зазвичай говорять про батьків пісні – поета і композитора, в данному випадку не погіршимо проти істини, якщо скажемо, що ці два твори мають ще і мати – Інну Миколаївну Павленко.

Таке вперше трапилося в творчій долі Вадима Крищенко: жодна з його тисячі пісень немає подібної історії, жодна з них не побачила світ завдяки третій особі. Самовідданність заслуговує на присвяту: обидва танго – по праву її.

Вірш-танго «Дозвольте запросити Вас» вже сколихнув фантазію декількох композиторів, та на цьому вечорі жагучі переливи із саксофоном ми почуємо від народного артиста України Степана Гіги.

Це велике щастя, коли двоє знаходять ключі від таїни любові. Не кожному усміхається доля, це нагорода обраним:

Так буває лиш раз на сто тисяч разів
І не кожному Бог то дозволив пізнати...
Я не знаю, чому вибрать нас захотів,
Щоб скупати обох у свою благодать, –

написав не так давно. І коли отримав цей подарунок Небес, ой як важливо зберегти його:

Берег любові в далекім тумані,
А допливеш, коли тільки удвох,
А допливеш, коли спільне бажання,
Берег любові та хвилі тривоги.

Пам'ятає, коли Лілія Сандулеса та Іво Бобул вперше озвучили ці рядки, то овації тривали з добрий десяток хвилин. А спочатку для щойно написаного "Берега любові" автори не могли знайти виконавця – нікому не подобалося. Так пісня і лягла в стіл. Буває, отже, ще не її час.

Якось, готуючись до чергового свого концерту в НПМ "Україна", поет почав щось підбирати для Іво та Лілії. Вони саме тоді мали побра-

тися. Під руку потрапили ці вірші. Зачитав їх Івану, Геннадій Татарченко награв музику. У артиста миттєво народилася ідея дуету. І коли вже в студії Українського радіо робили запис, всі присутні стали свідками дивовижного єднання, коли почуття закоханих людей переливаються в пісню, наповнюючи її тим трепетом, що потім передається слухачам і глядачам, і чарує їх, і не відпускає. І навіть зараз, через десятки років після прем'єри, на останньому концерті Іво Бобула, вже після фінальної пісні публіка не розходилася, а просила "Берег любові", доки артист не задовольнив це бажання...

Все, що освячене коханням, має унікальну ауру, відразу і безпомилково знаходить найкоротший шлях від серця до серця. Хто "Берег любові" тільки не переспівував! Навіть Іво робив кілька дуєтів з різними виконавицями. Зараз-от працює з молодого і перспективною Анастасією Лавриненко. У них вже й нові твори на вірші Вадима Крищенка з'явилися. Позаминулого року пані Анастасія з його піснею "Це я – любов твоя" отримала перемогу на "Шлягері року". Чом би не показати людям знову?

Розпадаються одні дуєти, з'являються інші, часом досить несподівані – експериментують артисти і у житті, і на сцені. Що ж, мають право. Аби на краще.

Чи виступаючи з колегою, чи сольо, але незмінною затребуваністю в публіки користується Лілія Сандулеса. І хоча прем'єр у них давно не було, та поет запросить артистку, щоб заспівала вже добре знане і улюблене аудиторією, суто жіноче, але таке щире:

Я хочу бути щасливою, я хочу бути коханою
З пісенними переливами, із зіркою в небі нежданою,
З росою прозорою ранньою, з твоєю любов'ю красивою.
Я хочу бути коханою, я хочу бути щасливою..

Хай чоловіки ще раз почують про це із вуст харизматичної виконавиці і зроблять відповідні висновки, бо то чистісінька правда, що у світі немає жінок, кращих від наших,

Я закоханий до болю
І не хочу інше слухать.
Знаю я: перед тобою

Світ знімає капелюха.
А всесильний дар кохання
Дарувала нам природа.
Не засохне, не зів'яне
Чарівна слов'янська врода.

Слов'яночко, слов'яночко, ну як тебе назвати?
Для мене в твоєму імені віддзвонює кришталь.
Слов'яночко, слов'яночко, моя дружина й мати,
Весни моєї усмішка і осені печаль.

Брати Яремчуки присвятять ці рядки, які поклав на музику Назарій Яремчук-молодший, нашій найкращій половині на творчому вечорі поета. Хлопці є гідним продовження свого батька: обидва – народні артисти України, достойно несуть рідну пісню, організували і проводять щорічний пісенний фестиваль "Родина" імені Назарія Яремчука, де пісні, які він співав, презентують інші виконавці в новому сучасному обрамленні. І кожний раз цей захід в першій залі країни збирає аншлаг – люди підтримують їх починання зберігати пам'ять про легеня нашої пісні. Це важливо. Така спадкоємність нечасто зустрічається, але тут, на щастя, існує.

На зоряні побачення у край Карпатських дібров запросить панянок і пані Ярослав Борута – включаємо його у склад виконавців. Піде ще далі і з гетьманським жаром про таїну медової нічки нам повідає квартет під орудою Петра Зайця. А Іван Попович та Павло Зібров самі виберуть, що їм більше до вподоби.

ДЕ Б НЕ БУВ, ДЕ Б НЕ ЖИВ, Я ЛИШ ТВІЙ, УКРАЇНО

Перед завершенням концерту він ще раз дозволить собі виступити: подякує людям за підтримку і акцентує те, що вважає найголовнішим. Запам'ятовується перша і остання думка зустрічі, і він хоче, щоб саме ці його слова стали напутньою молитвою не лише поета, але й всіх присутніх:

На просторах земних в мене теж є родина,
Де родився і зріс, де радів, як маля.
Де б не був, де б не жив, я лиш твій Україно,
Бо так Бог охрестив й предковічна земля.

Хай святиться ім'я твоє краю мій милий,
Там, де гори і доли в переплетенні рік,
Хай Господь посилає нам мужності й сили
І хранить Україну нині, прісно й вовік...

Часом доля випробовує і на рідній землі, часом заводить і світ за очі,
та попри все, не забуваймо свого славного роду, пронесімо через життя

українське ество, не зраджуючи ні думками, ні ділами Вітчизну, бо всі ми – діти її і за нашими вчинками судять про неї.

А завершальним акордом на цьому святі пролунає твір, якому немає альтернативи, оскільки істині і Батьківщині альтернативи нема:

...Бо, де б не був я, – ти одна-єдина
В моїй задумі і в моїх словах.

Одна-єдина на білім світі,
З твого імення сонце світить.
Одна-єдина, одна-єдина,
Моя ти рідна Україна.

Дійсно, вона – одна-єдина в усьому світі, наша довічна ненька, як і неперевершене виконання пісні Іво Бобулом. Більш того, поет ще не зустрівчав українця, який би в запалі не встав, коли ці рядки лунають зі сцени, і в пориві єднання не підспівав їм як гімну України. З оцією національною ідеєю в серці, з позитивним, життєствєрджувальним, попри всі негаразди сьогодення, настроєм люди мають вийти після концерту. І пам'ятати про це, і плекати це, і жити цим. Тоді ми переможемо!

Ще раз глянув бистрим оком на імена: начебто нічого й нікого не забув. Орієнтовний склад виконавців на творчому вечорі Вадима Крищенка в Національному палаці мистецтв "Україна" готовий. Перерахував – так, у чотири години не вкладємось. Ну що ж, це – максимум. Тепер зателефонуємо кожному й дізнаємось, хто буде на початку квітня в Києві й зможе виступити перед глядачами.

"А далі – далі – да... А далі – божевілля", – згадав свої рядки (присвячені, правда, іншій події): сценарій, який теж треба написати, робота з режисером, корегування, несподіванки, без яких не обійдешся (і добре, якщо не в останню мить), постановка номерів (хтось із артистів долучиться, хтось відмовиться), фонограми, репетиції... Щоденна напружена кропітка праця, без якої не може відбутися таке грандіозне пісенне дійство на головній сцені країни.

ТОЖ БУДЬМО ВКРАЇНЦЯМИ, БРАТТЯ

Промчали на баских конях – аж вітер у вухах засвистів – тижні, сповнені організаційної колотнечі. За ними, довжиною в роки, простяглися дні нервового напруження й очікування, викресливши із життя творчість... Ось вже містом висять афіші, з яких він запрошує на концерт. Телефон розривається від дзвінків журналістів із проханням про інтерв'ю. Поет не відмовляє нікому: ні маститим, ні молодим, ні центральним телеканалам, ні регіональним. Якщо слово Вадима Крищенка цікаве в будь-якому куточку нашої держави, його мають почути українці. Задають запитання про нього, про створення пісні, про ставлення до сучасних подій, про подальший шлях рідної країни.

За великим рахунком, всі відповіді – в творах митця. В житті він різний, як і всі люди. Та в поезії ніколи і ні в чому не збрехав: написав так, як відчув, як це було насправді, як Господь продиктував.

Для нього в пісні головне – відчуті її гуманістичний вплив, сприйняти її покликом для творення добра:

Для мене пісня – солов'їна мова,
Живильні сили хлібних колосків.
Люблю я щире українське слово,
Яке пройшло крізь збурення віків.

Взірцем для поета завжди була традиційна українська пісня з її душею, з її мелодійною щемливістю. Вона бринить у ньому ще з дитинства, з наспівів бабусі Уляни. Саме тому свої вірші він намагається наповнити основними постулатами народної моралі, глибокою життєвою істиною, щоб прокласти ними шлях до духовного збагачення нації та побудувати міцний фундамент громадянської позиції.

Всі його твори, за невеликим винятком, починалися з його бачення, з його відчуття цілісності поезії, мелодії і голосу. Та все-таки першим було слово. В пісні має бути таке слово, яке людину зупинило б, і якщо його нема – для Вадима Крищенка особисто пісня не існує. Вже до мережива рядків прилучається вишивка мелодії і, об'єднавшись, вони лягають на вуста виконавця.

У поетовій думці звучить мотив, і він не приховує його від композитора. Написавши слова майбутньої пісні, вже відчуває, хто може покласти їх на музику. Іноді мелодія пісняра не подобається поету. Дарма, що Вадим Крищенко більше довіряє професіоналу, та якщо музика не лягає на слово, як він того хотів би, і згоди два співавтора не знаходять, запрошує іншого композитора. Теж саме стосується і співака: раз із якихось причин артист відмовляється виконувати твір, або не виконує довгий час – пропонує іншому. Бо пісня має жити між людей, звучати, щоб наше слово відродилося, щоб воно знайшло іще якесь серце і навернуло його до українства. Саме тому, хоча вже є людиною в літах, і зараз не дозволяє собі розслабитися – працює щодня, бо страшенно хоче встигнути іще щось створити. Не для себе, не для слави — поету Вадиму Крищенку її вистачить, — а для людей, для культури, для України. Щоб нас бачили, чули, знали в світі.

Пісня може надзвичайно багато зробити для втілення в життя національної ідеї, для поширення та ствердження української мови. І не тільки як елемент естетичний, але й духовний. З усіх видів мистецтв, що найближче, найшвидше, найглибше долітає до людського серця, на його думку, є не вірш, не проза, а саме пісня. Вона наповнює, її аура розливається зі сцени в зал. За великим рахунком, вся наша доля – в пісні. І ще не знаємо, який син

корисніший для рідної землі – той, хто створює для неї закони, чи той, хто створює для неї пісні. Думається, що друге довговічніше.

А стосовно питання про Україну, то тут відповідь одна: стати самими собою, допомогти стати державі воістину суверенною, заможною і щасливою можуть лише українці. Він підозріло ставиться до ідеї, що представники інших народів зроблять нам квітуче життя: душу українця зрозуміє лише українець. Крім того, маємо величезний супротив нашій самостійності з боку Росії. Що більше, і Європа не хоче витратити всі свої природні й матеріальні ресурси лише заради того, щоб ми стали на ноги. Та ще, на жаль, протягом багатьох років незалежності в нас не знайшлося українського Прометея. Якось не можуть збагнути ті, хто стає владою, що ім'я людини, яка виведе Батьківщину з руїнації, буде написано золотом в історії країни – а це незрівнянно вище, ніж всі гроші, які вони там, у верховних крислах, можуть одержати. Бо слава і честь вищі матеріальних статків:

Все гроші, гроші, грошенята,
Хоч вкрали торби немалі.
Вони рідніш їм мами й тата
І честі рідної землі...

Де той, хто набереться сили
Розвіять кривди холоди?
Дозволь, Вкраїно, попросити:
Шевченка ще раз народи, –
написав в розпачі, дивлячись на нинішні дні.

Йому дуже хочеться, щоб почуття особистої гідності повернулося до нашої нації. З чого нам починати? – З самого себе. Нехай під наступними рядками, які відображають поетове кредо, кожен зможе щиросердо підписатися:

Все продається, хоч бери і лусь,
Усе купується, розбризкуючи слину.
Невже усе? – Ні, я не продаюсь
І не купуюся, бо знаю собі ціну.

Зрозуміло: якщо людина бідна, її легко провести, давши копійчину зараз і наобіцявши золоті гори завтра, та завжди пам'ятаймо народну

мудрість: безкоштовний сир – лише в мишоловці. Тож не продаваймося ні під час виборів, ні повсякдень. Будьмо прикладом для наслідування. Об'єднаймо біля себе справжніх українців. П'ять, десять. Якщо нас буде тисяча – то за нами підуть сто тисяч. Якщо нас буде сто тисяч – за нами підуть мільйони, які зможуть вивести Україну з лиха. І будьмо обачні:

Народе мій, ти необачний часто,
Хоч час настав, щоб ти уже прозрів.
Якщо бажаєш ти дійти до щастя,
То не бери сліпих поводитирів.

Не берімо сліпих і чужих. Будуймо свою країну самі і знаймо, що все, що ми робимо зараз, ми робимо для майбутнього наших дітей і онуків. Тож думаймо над кожним власним кроком і відповідаймо за нього.

У 2018 році в нашій історії сталася безпрецедентна подія – українська православна церква нарешті одержала статус незалежної. Для нього це є особистим торжеством, бо рівноцінно проголошенню суверенітету України, духовної самостійності народу. Маємо вшанувати й щиро подякувати всім, хто причетний до цього. Ми боролися й перемогли. І він свято вірить – це не останній наш триумф.

Добра запалімо багаття,
Не стишмо до волі ходи,
Тож будьмо вкраїнцями, браття,
Вкраїнцями будьмо завжди! –

закінчив останнє інтерв'ю словами, які є серцевиною його життя і творчості.

Все, тепер декілька днів – цілковитий перепочинок перед концертом.

ДАЛІ БУДЕ

Біля сьомої. Він визирнув із-за лаштунків – аншлаг, жодного порожнього місця. Знав, що квитки продані, але все-таки нервував. А тепер наче відлягло від серця.

Лунає третій дзвінок, м'яко гасне світло, та за хвилину палац спалахує всіма вогнями – поет заходить у залу як звичайний глядач і прямує центральним проходом, що амфітеатром спускається до естради. Як і в своїй митецькій долі, нині корифей української пісні не потрапив на сцену зразу, щоб з висоти подивитися на публіку, – ні. Вадим Крищенко завжди йшов і йде однією дорогою зі своїм народом: разом із ним час від часу оббиваючи об каміння ноги, то спускаючись, як зараз, то піднімаючись звивистими стежинами буття. На цьому шляху доторкається до інших доль, переймається ними й, обігрівши в серці вірою, надією і любов'ю, повертає в світ перетвореними на пісню.

Присутні встають, аплодуючи вітають головну дієву особу свята, а він, приклавши руку до грудей, вклоняється їм і схиляє сивочолу голову ліворуч і праворуч, дякуючи за увагу до його творчості:

Душа поета входить в кожний зал,
Чи залітає, як небесна птиця,
Вона не просить квітів чи похвал –
Вона лиш хоче людям поклониться...

Він піднімається сходами до мікрофону для вітального слова. Що коїться всередині, коли на тебе спрямовано стільки очей, стільки співвітчизників чекають від тебе, поете, розради, єдино вірного рішення в непростій життєвій ситуації, в якій опинилася країна і кожен з них? Твоїми вустами говорить небо, ти лише його провідник. Тобі дано трохи більше за інших – почути це слово і, переосмисливши і пропустивши через власну душу, часом обідравши її до крові, донести до людей.

Душа поета — крило любові,
Вона у пісні, вона у слові,
Душа поета — вона в безсонні,
Вона в молитві, в святій іконі.
Душа поета в словах привіту,
Де правда гордо іде по світу,
Душа поета — сльозинка щастя,
Почуйте душу, і вам воздасться!

Концерт пролітає на одному подиху – майже чотири години! Повна самовіддача артистів, оплески аудиторії...

Фінал. Він виходить на сцену – всі чотири тисячі глядачів встають, вітаючи і дякуючи за грандіозне пісенне дійство. Він дивиться на них втомлено та водночас щасливо, бачить їхні очі, радісні, всміхнені, випромінюючі і осяйні. Ось те, заради чого варто було не спати ночами, в черговий раз обдумуючи сценарій, хвилюючись через організаційні несподіванки, а перед тим – ретельно добирати кожне слово, щоб помилувалися мелодійністю материнської мови; афористично формулювати думку так, щоб зачепило потужною енергетикою і, передавши її, знайшло відгук у серцях, змушуючи їх битися-співати в унісон з твоїм; відшукувати кожну риму, щоб западала в голову й душу і цитувалася при нагоді; знаходити композитора, аранжуваль-

ника, виконавця, вслухатися в кожну ноту, бути присутнім на записах і репетиціях, допомагаючи правильно донести замисел поета; нервувати, коли щось йшло не так, телефонувати, умовляти, пояснювати, переконувати і ще робити багато-багато чого, що залишилося за лаштунками його творчої майстерні, перед тим, як пісня з'явилася на великій естраді...

Подивіться на товариство – ніхто не пішов з концерту в антрактах, і хоча вже досить пізня година, всі дослухали проникливе слово митця до кінця. Правий був Генеральний директор НПМ "Україна" Роман Недзельський, і зараз поет особисто ще раз переконався: воно потрібно народу і сьогодні – його мистецтво, його вірші, його мелодійна пісня рідною мовою, яка привела сюди тисячі шанувальників. Люди прийшли і проголосували власними коштами в скрутний час за право творів Вадима Крищенка на існування, відірвалися від своїх справ, щоб долучитися до справжньої духовності і, згуртувавшись в єдиній спільноті, стати сильнішими! Судячи з овацій, присутні і сьогодні не розчаровані – напившись з бурхливого кришталево чистого ручая його пісенного слова, вони вийдуть після цього дійства з оновленими силами, з твердою впевненістю і надією на краще, які понесуть із собою в поетових рядках. А вона, його пісня, полетить крізь роки, як ангел за плечима, і завжди буде поруч, підтримуючи і розраджуючи, супроводжуючи і виспівуючи кожну подію загадкової долі!

На сьогодні все, та скільки творів він іще хотів би показати! І не лише він – подивіться на артистів: вони ладні виступати ще і ще, і їм є з чим виступити! А скільки дописувачів з усіх куточків України йому вислали свої фонограми з бажанням представити пісні Вадима Крищенка на концертному майданчику! Співуча і багата талантами наша Україна! В одному заході всього не вмістиш.

... А люди стоять і аплодують. Незважаючи на те, що стрілки годинника невпинно наближаються до опівночі, ніхто не залишає зали, навпаки – проходимами, наче ріками, стікаються до сцени, дякуючи за свято. Просвітлені обличчя, променисті погляди, в яких ясніє втіха, ставлять найвищий бал його праці.

За законом збереження енергії все в цьому світі повертається: і наші добрі вчинки, і погані. На своєму віку він завжди дарував людям естетику

слова і пісні і зараз, перетворивши цю красу в квіти, повернула її поету його арт-директор у вигляді чарівничого букету з 85 розкішних півторааметрових троянд – по троянді за кожен (!) рік його життя, і ще трохи авансом на перспективу як стимул дожити до цієї цифри. Не ружі тримає він зараз у руках, а свою символічну долю – досить важку, з гострими шипами, але яку ж дивовижну!

Ці хвилини апофеозу наче зупинилися в просторі і часі. Поету дуже хочеться вірити, що саме зараз життєпис Вадима Крищенка виводить чіткі слова: "Далі буде. Обов'язково буде".

І він, завершуючи своє пісенне дійство, рефреном матеріалізує в словах цю надію: "До нових зустрічей! Далі буде! Обов'язково буде!".

Далі обов'язково буде!

**Голові Комітету
з Національної премії України ім. Тараса Шевченка
Олійнику Б.І.**

Шановний Борисе Іллічу!

Звертаємось до Комітету з Національної премії ім. Тараса Шевченка і, насамперед, до Вас, Борисе Іллічу, як до Голови цієї шанованої інстанції.

Уже тричі на сцені Національного палацу мистецтв «Україна» було показано потрясаюче духовно-пісенне дійство «Десять Господніх заповідей». На основі пам'ятних слів з Божої книги митці зробили хвилюючий мистецький твір, де Заповіді Господні втілені у пісенні твори, щоб нагадати всім нам нетлінність законів правди і добра. Цей твір ніби увібрав слова, які треба сказати людям у цей непростий час, щоб вони знаходили дорогу до істини. Знаком додавання в цьому дійстві поєднано любов до Всевишнього і любов⁴⁰ до матері-України.

Останній показ цього дійства було здійснено кілька років тому в тому ж таки Палаці мистецтв «Україна». Для багатьох глядачів це було потрясінням. Громадськість і критики оцінили дійство, як чи не найкращий мистецький проект, що коли-небудь відбувався на найбільшому нашому сценічному майданчику.

Успіх і значимість цього дійства – це результат багаторічної роботи автора сценарію і творця пісенних текстів Вадима Кришенка, вдумлива новаторська робота головного режисера-постановника Дмитра Чирипюка, який вмонтував в цей показ не лише сольне виконання Заповідей, але й хоріві і танцювальні номери, і блискуча акторська робота ведучого цього дійства Євгена Нищука.

Молитвенні слова, наснажені мудрістю і почуттями, просвітлені пісенні твори у виконанні відомих українських співаків і колективів, зробили це дійство знаковим, неповторним в нашій культурі.

Дійство «Десять Господніх заповідей» відображено в телевізійному записі. Воно отримало високу оцінку і поза межами України.

Глибоко переконані, що духовно-пісенне дійство «Десять Господніх заповідей» - явище унікальне, дуже потрібне нашій втомленій неправдою українській душі. Тому і просимо Комітет з Національної премії України ім. Тараса Шевченка взяти його до розгляду і відзначити цією високою мистецькою нагородою його творців – автора сценарію Вадима Крищенка, головного режисера-постановника Дмитра Чирипюка та ведучого цього сценічного дійства Євгена Нищука.

Достойне не повинно бути непоміченим. А це дійсно наше духовне мистецьке досягнення.

З повагою

Дмитро Гнатюк -
Герой України, Народний артист України,
лауреат Національної премії ім. Т. Шевченка

Анатолій Авдієвський -
Герой України, Народний артист України,
лауреат Національної премії ім. Т. Шевченка

Мирослав Вантух –
Герой України, Народний артист України,
лауреат Національної премії ім. Т. Шевченка

Євген Савчук –
Герой України, Народний артист України,
лауреат Національної премії ім. Т. Шевченка

Анатолій Паламаренко –
Герой України, Народний артист України,
лауреат Національної премії ім. Т. Шевченка

Голові Комітету
з Національної премії України
імені Т.Г.Шевченка
Олійнику Б.І.

Вельмишановний Борисе Іллічу!

Надсилаємо прохання від групи митців України.

Пісня здавна притулялась до української долі. Вона, як ніжна скрипка, кликала і кличе до любові, чарівною сопілкою налаштовує серце на ширість, щедрість та добropорядність, бандурою озивається, щоб відігнати байдужість і пробудити сміливість, сурмою кличе до мужності в боротьбі за волю, правду, мову нашу, за Україну.

Пісня була і залишається надбанням нашої духовності, є складовою української літератури та мистецтва.

І видається дивним, що в переліку тих чеснот, за які можна присуджувати Шевченківську премію, нема місця авторам найвідоміших пісенних творів. Все є – великі і малі літературні твори, книжки для дітей, виконавська майстерність, малярство, килимарство, гончарство... А піснетворення нема. Дивно! Гадаємо, що це несправедливо.

Просимо Вас, шановний Борисе Іллічу, і членів Комітету порушити клопотання про доповнення до Положення про Національну премію України імені Т.Г.Шевченка, включивши такий пункт:

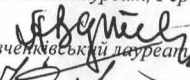
«За створення значимих пісенних творів, які збагачують українське пісенне мистецтво, сприяють утвердженню духовності, мають популярність серед народу».

Включення цього пункту, гадаємо, є справедливим і своєчасним. Дуже просили б підтримати наше клопотання.

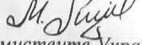
Наперед дякуємо за розуміння.

З повагою:

Дмитро Гнатюк,
народний артист України, Шевченківський лауреат, Герой України

Анатолій Авдієвський,
народний артист України, Шевченківський лауреат,
Герой України

Анатолій Паламаренко,
народний артист України, Шевченківський лауреат,
Герой України

Микола Луків,
поет, заслужений діяч мистецтв України та Російської Федерації

Вадим Крищенко,
поет, народний артист України

Іван Попович,
народний артист України

Павло Дворський,
народний артист України

Слово, яке я хотів давно сказати

За творчістю для мене шанованого і улюбленого поета Вадима Крищенка я давно слідкую. Деякі його поетичні рядки постійно на моїх устах. Чимало пісенних творів з творчих здобутків Вадима Крищенка були і залишаються у моєму репертуарі. Я тішусь цим.

Та поміж усього цього – є у автора твір, який уже багато років радує і хвилює мене. Це велике пісенно-духовне дійство «Десять Господніх заповідей». Пісенно-поетичних творів такого рівня, наслідують сказати, іще не було у нашому сценічному прояві. Написане напередодні нового тисячоліття, це дійство ніби увібрало ті слова, які треба сказати людям, щоб вони знаходили дорогу до правди і досконалості.

Десятки чудових українських співаків були задіяні у цьому проекті, який кілька разів реалізовувався на найбільшій сцені України. Таких потужних і глибоко-емоційних проектів, - за словами одного з американських культурологічних оглядачів, - київський палац «Україна» іще не знав.

І мене дивує, що це унікальне дійство якось оминув зір нашого Шевченківського комітету, який, нажаль, у багатьох випадках спочатку боязко дивиться в очі владі, а потім пошепки промовляє своє рішення. Шкода, що таке дійство, як «Десять Господніх заповідей» не здобуло належної оцінки. Та, щоб не сталося – цей твір воістину високомистецького Шевченківського звучання.

Може колись Комітет захоче повернутись до розгляду цього проекту? Тоді знайте і мою думку, яку я вам виклав.

Дмитро Гнатюк

POST SCRIPTUM

Дмитро ГНАТЮК, Герой України, народний артист України, лауреат Національної премії України імені Т. Шевченка: «Я горжусь Вадимом Дмитровичем, тому що в нього стільки гарних пісень, така у нього вже українська пісня, така мила, щира, така патріотична» [4].

«Вадим Крищенко – дивовижно пісенний поет. Я ловлю себе на думці, що мені часто хочеться співати не лише його слова, покладені на музику, а й просто поетичні рядки його чудової лірики» [5].

Раїса КИРИЧЕНКО, Герой України, народна артистка України, лауреат Національної премії України імені Т. Шевченка, повний кавалер ордена княгині Ольги: «Так уже, певно, Богом велено, що саме пісня ввібрала наші високі надії і вічні сподівання, злет світлих почуттів і порив до кращого, світлішого, правдивішого... Може, саме через це піснетворці в людській уяві значно наближеніші до Бога, ніж земні можновладці.

Коли говорити про сучасних творців української популярної пісні, то чи не на перше місце я поставила б прекрасного поета Вадима Крищенка з його глибоким і щирим пісенним словом. Сьогодні нема серед наших знаних співаків, мабуть, ні одного, хто не клав би на свої вуста пісні, народжені поезією Вадима Крищенка. А скільки пісень вже стали просто народними. Це велике щастя для митця» [5].

Василь ЗІНКЕВИЧ, Герой України, народний артист України, лауреат Національної премії України імені Т. Шевченка: «Я завжди дивувався феномену його поетичного слова, тому що в ньому юності багато. Насправді його слово як молодий ручай. І в тому слові є вага відповідна, як ото зерна з доброго колоска» [9].

«Пісні на вірші Вадима Крищенка – це пісні, які хочеться слухати і співати, які змушують подивитись вперед і оглянутись назад, які дають можливість душі усміхнутись і витерти сльозу тривоги. А хіба є вища оцінка від цієї?» [5].

«Поетичне слова Вадима Крищенка завжди злітає на вільних крилах правди і ніколи – чує, ніколи! – не має відблиску в кривому дзеркалі. За його словом – тільки правда. Нелегко таке нести в житті, але Вадим Кри-

щенко є правдивий син України. Його поезія в обіймах музики стає поетичною музикою. Творчого польоту вам, Вадиме Дмитровичу, високого, потужного і далекого на многая, многая, многая літа»[8].

Валер'ян **РЕВУЦЬКИЙ**, професор Колумбійського університету (Канада): «У нас свято. Одержали касету Ваших пісень і третій день насолоджуємося ними»[5].

Олександр **ШАЛІМОВ**, Герой України, хірург, академік: «Дорогий друже, хірурги – люди зайняті. Але Ваші пісні я ладен слухати цілий вечір, бо вони близькі моєму серцю»[5].

Ольга **ГОРБАТЮК**, доктор медичних наук, професор кафедри дитячої хірургії НМАПО, академік Академії наук вищої освіти, заслужений лікар України, головний спеціаліст з дитячої хірургії МОЗ України (2003–2011): «Вадиму Дмитровичу Крищенку властивий дар передбачення, пророцтва, який, як правило, притаманний геніям. В його поезіях і піснях, написаних десятиліття тому, незбагненим чином висвітлюються проблеми сьогодення. Три покоління українців співають його і будуть співати, бо проблеми духовності, моральних засад суспільства, любові до рідної землі, які домінують у поезії і пісні Вадима Дмитровича, завжди сучасні і актуальні. При цьому поет не є популістом, непідробна щирість просвічує в його рядках. Я зустрічала дуже небагато людей, у яких є таке чітке усвідомлення своєї місії і відповідальності за кожне слово. Він, безперечно, є знаковою особистістю в долі України.

В силу своєї професії я працюю з дітьми. Мої маленькі пацієнти страждають від болю і, крім того, що я фахово лікую їх, дуже часто читаю їм дитячі вірші Вадима Дмитровича. Неймовірно світла енергетика цих поезій, простота, легкість для запам'ятовування і повсякденні, часом кумедні, ситуації, які добре відомі дітлахам, стовідсотково відволікають малечу, змушуючи хоча б тимчасово забути про певний дискомфорт їх стану. За другим візитом вже вони зустрічають мене цими рядками, чому я безперечно радію, бо як лікар знаю: позитивні емоції в значній мірі сприяють зціленню.

Твори Вадима Крищенка, вважаю, **треба вивчати** з самого молодшого віку до університетських лав. Кожне покоління знайде там щось для своїх духовних потреб і становлення свідомості українця».

Анатолій ПАВКО, доктор історичних наук, професор, заслужений працівник культури України, лауреат премії Національної академії України ім. Грушевського, відмінник освіти України: «Вадим Крищенко – дійсно український поет, який написав велику кількість віршів, покладених на прекрасну музику відомих українських композиторів. Ми шануємо Вадима Дмитровича Крищенка як унікального поета, який збагатив нашу культурну спадщину своїми чудовими глибокими за змістом творами.

Вадим Дмитрович – єдиний, хто творчо окреслив Господні заповіді у поетично-пісенній формі, коректно їх інтерпретував, і в контексті української дійсності вони є дуже важливими, архіважливими для кожної освіченої, патріотично налаштованої людини.

Творчість Вадима Дмитровича Крищенка має принципово важливе значення для формування світогляду і культури молодого покоління. Тому Міністерству освіти і науки України **варто передбачити вивчення поетичної спадщини Вадима Дмитровича** в навчальних курсах як з української літератури, так і в контексті музичної спадщини України».

Юрій МУШКЕТИК, Герой України, письменник, лауреат Національної премії України імені Т. Шевченка: «Коли я був головним редактором часопису «Дніпро», на зміну старшому поколінню літераторів, таких, як Павло Тичина, Максим Рильський, прийшли молодші письменники і поети, серед яких був і Вадим Крищенко. Так би мовити, нова хвиля. Ми ними захоплювалися. Молоді ще були. Ну і вони хотіли друкуватися в журналі, який на той час мав тираж більший, ніж будь-який інший – майже сімдесят тисяч примірників. Надрукуватись у нас було престижно.

Редактором відділу поезії був Володимир Коломієць, дуже гарний, чутливий поет. Він перший мені порекомендував вірші Вадима Крищенка. Я прочитав і відчув там биття справжньої поезії, биття громадянина. Було видно, що це – справжній українець, справжній патріот. З радістю я читав його твори, з радістю рекомендував їх і підписував до друку. Інколи зустрічалися в редакції, говорили. Він – людина стримана, поміркована і людина хороша.

Його поезія вирізняється з поезії його колег, по-перше, образністю. Він метафоричний поет. По-друге, він поет громадянський, він відчуває пульс суспільства, громади, це відбивається в його віршах. Відчувається

близькість до народу, до народної поезії. І по-третє, він виділяється тим, що є вдумливим поетом.

З часом Вадим Крищенко поступово став підніматись і підніматись у своїй творчості. У ньому задзвеніла музична струна. Він став відомим поетом-піснярем. Я сам залюбки ходив на його концерти. Відтоді пісня «Родина» – у мене в серці. «Одна-єдина в усьому світі», «Наливаймо, браття» – це пісні вже народні. Їх мають знати як обов'язкові всі.

Хтось сказав: «Коли народ мовчить, то за нього говорять поети». Українське ество ніколи і ніде не зраджувало Вадима Дмитровича, що мені особисто дуже близьке в його творчості. Такі, як Крищенко, піднімають свідомість українця, захищають Україну своїм словом. Тому його поезія потрібна, вона на часі. Більш того, поки буде Україна, вона буде жити. Ось чому **його твори давно пора включити в шкільну програму**. Його творчість і мислительна, і пісенна. Це поєднання, яке легко і вчити, і воно потрібне для душі.

Якби від мене залежало вирішення питання **присутності поезії Вадима Крищенка в шкільній програмі**, я б сказав однозначно: «Так». Зараз молодь все більше повертається обличчям до України. Їй треба знайомитися з творами Вадима Дмитровича. Вони будуть захоплюватись його віршами та піснями.

Я впевнений, що поезія Вадима Крищенка буде жити. Він став улюбленим для багатьох, а це, повірте, вдається одиницям».

Борис **ОЛІЙНИК**, Герой України, поет, член НАНУ, у 1987–2017 роках – голова Українського фонду культури, почесний академік Академії мистецтв України, депутат Верховної Ради України I–IV скликань, у 1991 та 2010–2016 роках – голова Комітету з Національної премії України імені Тараса Шевченка: «Я, очевидно, належу до тих, хто найдовше знає Вадима Крищенка, з 53 року, це мій однокашник, одноклассник. В ньому гармонійно шляхетно поєднується внутрішня якась дивна така культура і зовнішність – все гармоніює. Він і зараз красивий, як тоді, 54 роки тому. Я гордий і радий, що маю честь разом із ним рости і діяти. Він ніколи не рвав на грудях сорочок, клянучись в любові до народу, до системи, він просто працював на Україну. В ньому вона живе, це його дух, це його життя. Таких людей, на превеликий жаль, ще малувато. Ці люди, як Вадим Крищенко, тримають редути нашої воістину справж-

ньою української пісні. Вони не текстовики. Ви чуєте, що співають інколи навіть наші видатні співаки: хочеться просто лягти на підлогу і поповзом відступати здаватись китайцям в полон від такої безграмотності. Вірші Вадима Крищенка звучать без музики, вони самодостатні. А плюс, коли додаються ще їм крила, то тим паче.

Я живий свідок сходження його до верховин слави» [6].

«У завірюсі нинішньої попси – без голосу, серця, душі, за дрімучої безграмотності – Вадим Крищенко один з, на жаль, небагатьох, який відстояв і відстоює честь істинно української естради, позначеної іменами братів Майбород, Олександра Білаша, Івана Карабиця, Ігоря Поклада, Андрія Малишка, Василя Симоненка...

До всіх цих чеснот мого перевесника я б ще додав особливу подільчастість: чимало з уже відомих і молодих колег співучої братії, дякуючи саме Крищенкові, «вибились в люди»...

Він – істинний українець і за родоводом, і, що найголовніше, – за ідеєю.

Незалежна Україна – його дороговказ» [7].

Юрій РИБЧИНСЬКИЙ, народний артист України, заслужений діяч мистецтв України, кавалер ордену князя Ярослава Мудрого, поет, драматург, сценарист, один із основоположників сучасної української естрадної пісні: «Я розумію, що таке написати пісню, гарну пісню, як це непросто, хоч і називається «легким жанром». Вадим Крищенко – один з найкращих за останні десятиліття поет, який працює в царині української естрадної пісні. Його творчість завжди і сучасна, і патріотична, і талановита. Передусім він талановитий поет. Зараз такий час, коли те, що пишуть молоді, – я не кажу всі, – скоріше, можна назвати текстами, а от у Вадима Крищенка у кожній пісні, кожному вірші – справжня поезія.

Це відомий талановитий поет, який дуже багато зробив для того, щоб українська естрада піднялась до високого рівня. З ким би він не працював з композиторів чи з виконавців, кожна пісня – взірць справжньої поезії. Кращі твори Вадима Крищенка вже є надбанням, яке не можна викреслити з української культури. Що б він не робив – чи просто вірші писав, чи вірші для пісень – однаково це належить загальному поняттю «українська культура». І українська культура передусім пісенна. Це головний жанр творчості народної.

Безперечно, завдяки тому, що існувала українська пісня, збереглася і українська мова. Її не можна було знищити, тому що пісня передавалася від діда до батька, від батька – до сина, до доньки, потім онукам. Так збереглася і історія України, так збереглася мова. І те, що зробив Вадим Крищенко за багато років своєї праці, – це дуже вагомий внесок у розвиток культури. Звичайно, **треба включати його творчість у шкільну програму**».

Анатолій ПАЛАМАРЕНКО, Герой України, народний артист України, лауреат Національної премії України імені Т. Шевченка: «Якщо «добром нагріте серце, – писав Тарас Шевченко, – вівек не прохолоне». У Вадима Дмитровича серце не холоне. Не дивлячись на поважний вік цього чоловіка, у нього не тільки красива зовнішність, а і прекрасно наповнена душа. Він син вчителів – ось що значить, коли інтелігенція вкладає в дитину, в її гени свою красу, свою естетику. У нього і душа чиста, і розум чистий, і зовнішність красива – все це в гармонії творить образ Вадима Дмитровича Крищенка.

Недаремно Борис Ілліч Олійник, геніальний наш поет, глибокий мислитель був його великим приятелем. Вони не схожі за стилем, але дуже схожі за своєю «температурою», мірою любові до нашої країни і співпереживанням до всіх тих проблем, які мучать розумне людство, що живе у нас, на Україні. У цьому вони – побратими.

Вадим Крищенко не вщухає горіти. Цей вогонь в його душі, видно, на дубових дровах, образно кажучи: там навіть і вугіллячко залишається, на якому ще можна шашлик смажити, а сам вогонь могутній горить, пече і нас всіх залишає небайдужими. Тому і хвиля почуттів, вкладена в слово Вадима Дмитровича, мене зворушує і коли переженеш написане ним через свою уяву, через своє серце і даси оце все нагріте, – піднімаєшся волею-неволею до думки нашого геніального поета, якого я дуже шаную. Підкреслюю: до рівня його мислення, філософії, почуття треба піднятись.

Я відчуваю в ньому не лише свого творчого побратима, але й побратима в українстві. Він же не тільки поет-пісняр, він поет-громадянин. Тому **обов'язково потрібно включати творчість Вадима Дмитровича в шкільну програму, обов'язково!** Його поезії наповнені такою любов'ю, такою відданістю рідній землі, він так відчуває проблеми, які ми, укра-

їнський народ – не народ України, а саме український народ, наша нація! – переживає, що на його слові маємо виховувати покоління українців».

Оксана **БЛОЗІР**, народна артистка України, професор (2003), міністр культури України (2005), депутат Верховної Ради України з 2002 року: «Коли я чую ім'я Вадима Дмитровича Крищенка, переді мною постає людина-глиба, великий філософ, великий патріот. За час свого творчого життя я мала можливість працювати з багатьма поетами з різних куточків України. Вадим Дмитрович є поет київської школи, і вражає те, що він фактично – один із небагатьох, хто творив україномовну українську поезію. Причому пісенна його спадщина дуже глибока, з красивою мовою, глибинними образами. Там немає жодного слова, написаного просто так, докупи, або якогось ніякого приспіву. Він завжди настільки серйозно, настільки відповідально і глибоко підходив до створення тієї чи іншої пісні, що в нього передусім був образ, думка, ідея, які ми хочемо в тій пісні закласти, щоб можна було нею на лінії серця і душі мовою мелодії, мовою пісні спілкуватися, і думати, і мріяти, і складати, і формувати світогляд. Вадим Крищенко – це така глибинна постать, яка формувала такий же глибинний підхід до української мови, до української культури, до української традиції.

Пісні Вадима Дмитровича відрізняються від творів його колег тим, що вони водночас і ліричні, і глибоко патріотичні. В кожній пісні, якою б вона не була, – чи веселою, життєстверджуючою, чи роздумливою, – обов'язково є глибоко патріотична, глибоко національна, з глибоким змістом основа. І тому, коли я брала пісні Вадима Крищенка, мені важко було відібрати, бо не можна скласти концертну програму тільки з патріотичних пісень, обов'язково мають бути різні твори, які є переходами, містками до глибоких пісень.

Однією із наших ключових робіт, яка з'явилася на початку, коли ще існувала «Ватра», була пісня «Ласкаво просимо». Ще за тих, радянських часів тоталітарної держави, коли нас готували як інтернаціоналістів, космополітів, відривали від кореня, ця пісня стала візитною карточкою саме української складової в імперській державі, в якій тоді знаходилася українська республіка. Якщо у мене виступ за кордоном, ця пісня в основному йде на завершення мого візиту або якогось дійства, в якому я беру участь. І люди завжди піднімаються, бо вона заклична, величальна, і в той

же час прощальна до нових зустрічей. Як кажуть, ми прощаємось, щоб зустрітися знову і знову. От, власне, ця пісня викликає такі емоції у всіх, навіть у тих, хто не розуміє української мови.

Ця пісня народжена творчим тандемом Вадима Крищенко і Ігоря Білозіра, тому для мене вона набагато знаковіша. Пісня «Ласкаво просимо» була і є визначальною. Доречі, вона досі є візитною карточкою. Більш того, мені приємно спостерігати на конкурсах і фестивалях, які я або очолюю, або в яких беру участь у журі, що цю пісню не лише дуже часто виконують учасники, але дуже часто нею і відкривають, і закривають різні імпрези. Тобто «Ласкаво просимо» стала фактично частиною нашого життєвого простору.

В мене є кредо і, напевно, воно в тому числі ввібрало в себе і думки, і досвід, і мужність, і глибину великого таланту Вадима Дмитровича Крищенко – це формування спільного бачення, спільного майбутнього заради вічності. Пам'ятаю, коли ми познайомилися на якомусь пісенному фестивалі, Вадим Дмитрович, який тоді вже плідно працював із Назарієм Яремчуком і київськими виконавцями, підійшов до нас (а ми тоді представляли Західну Україну, Галичину) і запропонував, щоб ми об'єдналися (і об'єднали таким чином і Україну) і виконали пісню «Ласкаво просимо». Вміння об'єднувати людей навколо спільної мети – ще одна із рис поета. Отак ця пісня і стала нашим першим, глибоко символічним знайомством, яке дало великий старт багаторічній співпраці.

Можливо тому, що Вадим Дмитрович бачив в мені патріотичну співачку, він приносив мені пісні такого плану, але вони всі були дуже вдалі. Та крім глибинної патріотичної поезії, крім унікальних пісенних десяти Господніх заповідей, у Вадима Дмитровича є дивовижна інтимна лірика. Це – те, чого нам сьогодні не вистачає: краси, гармонії душі і серця.

Творчість Вадима Дмитровича Крищенко **повинна бути, його слово повинно бути в підручниках**, на яких формується нове українське покоління, національна свідомість. Це якраз та поезія, яка формує любов, любов до приналежності до свого народу, до своєї культури, традицій, до України.

Як людина він – унікальний у своїй смиренності. Все, що доля йому дає, він сприймає як данину, як те, що ним має бути пройдено. Я ніколи не чула, щоб він колись на щось чи на когось нарікав. Він все сприймає з почуттям власної гідності і покладається тільки на свою силу духу, волю і Господній промисел.

Його поезія і пісня будуть жити в віках, бо в його творах більше працює емоційна складова. Нам дуже важливо, щоб наша душа (я беру в цілісності – душа українського народу) бриніла всіма струнами, всіма якостями емоцій, образів, позитивних якихось моментів. Саме його слово заставляє ці струни бриніти. Тому коли струна починає звучати, ти можеш не чути його слово, але ти точно знаєш, де це джерело. У цьому є його унікальність і вічність.

Мені пощастило в житті, що я мала можливість зустрітися з Вадимом Крищенком, і це була зустріч творчих людей, тому що я вчилася у нього культурі мови, глибині подачі звучання нашого українського слова. Мені пощастило з ним зустрітися ще як і з старшим поважним другом, у якого я могла навчатися мудрості життя. І мені пощастило, що я в житті зустріла такого потужного українця.

В кожній українській хаті за часів Тараса Шевченка (а Т.Г.Шевченко геніальний тому, що написав книгу буття українського народу) завжди, крім малої церкви (це маленький іконостас, домашня церква, яка була в кожній українській хаті), ще поруч зі святою Катериною висіла картина із зображенням козака Мамай («Козак Мамай» – так вона і називалась) і вважалася в хаті оберегом мудрості, тому що так є. І ми зараз про це говоримо, що слово і пісня гостріші за будь-яку зброю. І нам сьогодні ця зброя обов'язково потрібна, і особливо потрібна. Хай наше слово стане нашою зброєю і переможе всіх ворогів!”

Олександр ЗЛОТНИК, народний артист України, композитор близько 40 пісень у співавторстві, професор, ректор Київського інституту музики імені Рейнгольда Глієра: «Взагалі поезія Вадима Дмитровича – суто українська, він відчуває українське слово, відчуває український мелос. Він дуже добре знається на традиціях українського народу, на етнокulturі, і тому його вірші завжди мають географію, завжди відчуваєш, звідки вони родом. Для мене це дуже важливо, тому що я також у музиці намагаюся робити так, щоб відчувалось, звідки ця мелодія, тому що українська пісенна культура має найбільшу кількість народних пісень (жодна музична культура у світі немає такої кількості). Якби це не було потрібно людям, які живуть на цій землі, вони б не запам'ятовували і не передавали пісні з покоління в покоління (адже раніше люди не знали нот, не було магнітофонних записів), не накопичували б їх.

І от Вадим Дмитрович не лише, так би мовити, фольклорист, в творчості якого відчувається суто український мелос українського слова, але він і людина, якій небайдуже, що відбувається навкруги. У нього чітка громадянська позиція. Він бачить, що відбувається, і реагує на це в своїх віршах, в своїх творах. Він – людина, яка не стоїть осторонь подій в Україні, не лише культурних, але й політичних, громадських, соціальних. Все це є в його віршах.

Любов до рідної землі, до української природи, любов до України, до українського народу проходять червоною ризкою у творчості Вадима Крищенка. Він – суто український поет, тому пісні, які написані на його вірші, стають популярними, народними, бо вони генетичні, починаючи від слова і закінчуючи музикою, знаходяться в генах українського народу.

Я багато написав пісень з Вадимом Дмитровичем, їх співали наші видатні вокалісти. Хочу згадати лише Назарія Яремчука. Коли він розлучився з дружиною (а у нього двоє синів), то попросив Вадима Дмитровича написати пісню «Батько і мати». Вадим Дмитрович – до мене із цими віршами, а я, знаючи обох, і Назара, і Вадима Дмитровича, звісно, відчув, яку треба пісню, яку треба музику. Те саме було, коли з'явилися Мареничі, – народилася пісня «Котики вербові»:

На мої слова, на моє мовчання
Впала, як жива, зоряниця рання...

Чи, наприклад, одна з ранніх пісень, яку заспівав Василь Зінкевич, – «Усе на світі від любові». Здавалося б, життєві слова, так, як і життєвий шлях людини, але за рахунок музики, за рахунок аранжування вона вийшла якоюсь філософською поемою і у виконанні В. Зінкевича стала однією із найулюбленіших моїх пісень.

Хоча є й така пісня – «Прапор України» на вірші Вадима Дмитровича. Коли військові вносять прапор, вона лунає. Поет думає про все: ми з ним писали і про становлення нової держави України, і для війська українського. Чи пісня «Солдатська служба не проста» – також всі військові ансамблі її співали. Він розумів, і я також це розумів, що треба нова армія, треба репертуар, та щоб це був репертуар **української** армії – новий, для них написаний, з усіма патріотичними гаслами, з тим, щоб зміцнити нашу армію, з тим, щоб з цими піснями піднімався дух, сила. І це дуже важливо,

тому що духовна складова – основа всього. Все починається з духовності, а потім вже йде надбудова – економіка і т.д.

Вадим Крищенко свого часу був чиновником високого рангу, але дуже чемна, інтелігентна (підкреслюю, інтелігентна!) людина, яка вміє влучно сказати. Це мені дуже подобалося в ньому. Це людина із стержнем. Треба лише подивитись на його каліграфію, як він пише. Я не знаю, хто так ще в наш час може писати. Не відчувається, що цій людині вже за 80. Каліграфія просто вражаюча! Доречі, чудова каліграфія була і у Назарія Яремчука. Це також говорить про характер людини.

Наш творчий тандем існує більше 40 років. Мені дуже просто писати на його вірші, я відчуваю його музику, його ритміку. Коли береш поезії Вадима Дмитровича – відразу все зрозуміло, все лягає, тому що там вже закладена та генетична українська мелодія.

Вадим Крищенко – один з духовних лідерів українського суспільства, який своїми віршами, своїми піснями вказує дорогу, як треба жити, що треба робити, які стосунки повинні бути між людьми в цій країні, до чого треба йти. **Творчість Вадима Крищенка має бути в освітніх закладах**, тому що, якби на його творчості вчилось наше підростаюче покоління, починаючи зі школи, діти були б кращими, – це однозначно. Вони були б добрішими, більш чесними, порядними і вони любили б свою країну. Це дуже дорого для Вадима Дмитровича – його країна, його земля, його люди. І для мене теж.

Поезія Вадима Дмитровича – мистецтво, а дітям треба давати найкращі його зразки. Мистецтво повинно бути чесним: вірю – не вірю. Ці засади є тією духовною основою, на якій формується молода людина, дитина. Тому дуже важливо, щоб у них була поезія Вадима Крищенка».

Олександр **МОРОЗОВ**, народний артист Росії, композитор: «Один з тих, хто повернув мою творчість до України, збудив у мені почуття мого пракоріння, був Вадим Крищенко. Його поетичне слово таке наповнене і щире, що просто не може не обнятись з мелодією»[5].

Алла **ПОПОВА**, народна артистка України, професор Київського Національного університету культури і мистецтв, завідувачка кафедри КНУКіМ, композитор, співачка, телеведуча: «У всіх

своїх інтерв'ю я не можу, коли є нагода, не сказати добрі слова про тих людей, які дійсно допомогли мені відбутися в цьому житті. Вадим Дмитрович для мене дуже знакова людина. Я люблю його як поета, як батька, як рідну мені людину. На сьогодні у мене вже майже альбом творів саме на його вірші – деякі в співпраці з іншими композиторами, але багато дав мені Бог покласти на музику самій.

Між іншим, перед тим, як писати музику на вірші цього поета, я молилася: «Господи, дай мені, Боже, не зіпсувати цю поезію високу», і я знаю, що Вадим Дмитрович залишився задоволеним, все вдалося.

Він навчив мене мислити, бути більш толерантною. Він, можливо, ще більше розкрив для мене зміст життя, зміст щастя. Я мушу обрати такий вірш, який поет написав з любов'ю, і написати таку пісню, знову ж таки з любов'ю, щоб ця пісня і публікою сприйнялась з любов'ю – от тоді я щасливо буду, коли оплески в залі, коли це вже готовий продукт, який створено як дійство, як три з половиною хвилинний міні-спектакль, і ця пісня вдала, і успіх. Все. Це дуже важливо. І молодим виконавцям я вже написала пісні на поезію Вадима Дмитровича. Хочу присвятити цілий пласт творчості нашим спільним пісням. Попереду в нас ще не одна пісня і не один виконавець, який їх заспіває. Хочеться зробити з ним ще багато пісень, щоб вони пішли в світ і лишилися жити в українському мистецькому просторі.

Вадим Дмитрович для мене як поетичний батько. Якби не він, можливо, я б не почала сама писати. Я навчилася мислити спочатку на його віршах. Всі народні артисти України мають в репертуарі пісні на вірші Вадима Дмитровича. Більш того, кожна зірка, кожен народний артист, молодий і знаний, мріє мати в репертуарі пісню на вірші Вадима Дмитровича Крищенка, та не кожен це отримує, повірте мені. Тому що митець по праву сам обирає для цих пісень виконавців. Він знає наперед, хто, про що і як може співати. І це попадання в десятку. Можливо, в цьому і успіх його пісень. Поет, як своєрідний екстрасенс, якийсь такий білий маг. Він настільки відчуває людину, світ навколо себе, що знає, яка доля чекає на кожну з його пісень. До такого поета треба стати в чергу і заслужити право заспівати пісню на його вірші. Бо Пісня Вадима Крищенка в репертуарі співака – це показник якості його роботи.

От, між іншим, поет – творча людина, але наскільки послідовно Вадим Дмитрович вміє виразити свої думки! Неймовірно, як він може все це тримати у мозку, пам'ятати безліч віршів, всіх своїх співавторів-компози-

торів кожної пісні! Це людина з феноменальною пам'яттю. А який рівень інтелекту – це ж уявіть собі написати тисячу тільки пісень, не кажучи вже про вірші, і майже все це пам'ятати не повторюючись!

Та найголовніше, він – вдячна людина. Він, хто має славу, почесні, загальногромадську увагу, – він дуже щирий, дуже природній, абсолютно не пихатий, на відміну від багатьох з тих, хто відчув лише один проблиск слави – і вже піднісся під небеса, вже там крильця ростуть, німб з'являється. Вадим Дмитрович абсолютно позбавлений отієї тимчасової зоряності. Він розуміє, що за кожним зоряним кроком, за кожною перемогою може стояти і сіра полоса в житті, і він розуміє, що треба радіти обережно. Мабуть, я теж цьому в нього навчилася.

Він живе з Україною в серці, він має Україну в собі, а не себе в Україні. Його вірші – це скарбниця української творчості, на них вже вирости покоління. Я вважаю, що **його вірші мають увійти до підручників загальноосвітніх шкіл**, де б діти змогли вивчати, читати і запам'ятати ці вірші на все життя, щоб, ставши дорослими, вони читали ці вірші своїм дітям, передавали ці вірші з покоління в покоління. Його твори інтелектуально, змістовно дуже багаті, де домінанта – це матір, матір-земля, матір-Україна. Неможливо допустити, щоб ці вірші знали лише деякі, їх повинні знати всі:

І калинова, і тополина,
Ясними зорями сія
Моя країна – Україна,
Моя земля й твоя земля.

Як можна не зрозуміти, як можна серцем не почути це? А приспів:

Україно – повторім як молитву,
Україно – в кожне серце любов перелито
Україно – подаруй щастя сину і доні,
Україно, ти одна в нашій долі –

це кожному школяреві доступно, сину і доні – вони наші сини і доньки, ми заради них будемо майбутнє і дуже хочемо, щоб воно було в них світле, прозоре, прекрасне і без війни. Такі вірші зараз – просто, як зброя, мистецька зброя в справжньому, не штучному, а природному патріотичному вихованні наших дітей. Вони, як молитва, ці вірші.

Вадим Дмитрович ніколи не б'є себе кулаком в груди і не каже: «Я – патріот». Він патріот по суті, патріот в кожному своєму слові, в кожному своєму русі, в кожному своєму кроці. Він доводить це всією своєю творчістю. Він в жодному своєму проекті не зрадив себе, як українця. Багато виконавців хочуть брати участь у його творчих вечорах, але якщо він знає, що співак не співпадає духовно із ним, чи, може, цей співак чи співачка є просто лицедієм, для якого на першому місці – лише заробляння грошей, він миттєво від таких людей відрікається. Він має справу лише із тими, в кому відчуває непохитну любов до рідної землі, до України, тобто однодумцями. Він настільки гідно все життя себе поводить, настільки має достойну громадянську позицію, що я ніколи не чула якісь негативні речі в його адресу – тільки шанобливе відношення звідусіль і від усіх.

Немає мого концерту, куди б я не включала наші з Вадимом Дмитровичем пісні, бо знаю, впевнена, що вони на 100 відсотків сподобаються глядачам. Я відчуваю ту тонку ниточку, яка поєднує виконавця із публікою у залі і по той бік екранів. І, відчуваючи це, мабуть, і виходять у нас такі прекрасні образи і пісні.

Вадим Дмитрович підтримав і підтримує багатьох молодих талановитих співаків, коли їм було важко в житті. Наприклад, нашого прекрасного співака з унікальним голосом, нині заслуженого артиста України Михайла Брунського поет підтримав на першій стадії, коли у Михайла не було ні копійки, щоб записати пісні. А далі Брунський виріс у чудового, окрім виконавця, ще й композитора, став сам писати пісні – вдалі, сучасні, яскраві. Сьогодні він вже така потужна українська зірка. А завдяки кому? – Вадиму Крищенку. Гадаю, що Михайло мусить теж пам'ятати свого творчого батька.

Ще такий виконавець як Павло Мрежук, нині заслужений артист України. Його Вадим Дмитрович просто, дійсно, підняв, як то кажуть: якби не було творів Вадима Дмитровича Крищенка – не було б виконання їх Павлом Мрежуком на найкращій сцені в палаці мистецтв «Україна» і на пісенних вернісажах, і на творчих вечорах поета-пісняра, де Павла всі побачили і почули.

І так зараз Вадим Дмитрович піднімає Дмитра Андрійця. Вадим Дмитрович, знаючи, що цей хлопець із багатодітної родини і навчається у зовсім іншому, сільськогосподарському, університеті, його помітив, його

знайшов і теж дав йому дорогу в життя... Старт і величезна, **стовідсоткова** допомога – це Вадим Дмитрович Крищенко.

От здавалося б: воно йому потрібно? Це ж не його діти! Але він не може інакше! Творець – він тоді творець, він тоді має величезний простір для мислення, для створення своїх віршів, коли може полюбити, окрім свого, ще чийсь талант і бажає віддати щось, бажає допомогти, бажає докласти зусиль задля розкрутки нового співака. Повірте, таких людей, таких поетів, таких майстрів дуже мало. Майстри теж є з доларами в очах: «Мій текст коштує стільки і інакше не підходьте». Не буду називати імен... Ніколи я не чула від Вадима Дмитровича в свій бік подібної фрази. І того не чули, впевнена, ні Брунський, ні Андрієць, тому що Вадим Крищенко їм просто допоміг в цьому житті.

Це ще одне, чому навчив мене великий поет, – думати про молодь як про своє продовження, і я як завідувачка кафедри університету культури і мистецтва дбаю про професійне виховання і репертуар молодого покоління і найближчим часом декілька юних співачок, моїх учениць, приємно здивують поета своїми унікальними голосами, заспівавши його пісні. Вадим Дмитрович навчив мене допомагати молоді. Нашу пісню «Україна» вже хочуть співати дітки, хочуть співати хори, і ми дозволимо, тому що діти – це наше продовження, хай співають. Зараз вже підрастає покоління молодих співаків 12–13 років, але, повірте мені, – вони потужні і в свої 16 років перекриють багато кого з народних артистів.

Окрім того, що **твори Вадима Крищенка мають увійти до навчальної програми**, ще треба проводити шкільні вечори, можливо, організувати дні його поезії – чому ні? Чому ми не шануємо всією Україною поета, який зараз, сьогодні з нами, чому ми не цінуємо те, що він творить для нас всіх, – це треба вчити! Користуйтеся цим, люди! Ми всі щороку відмічаємо Шевченківські дні. Дорогі друзі, давайте шанувати і любити поетів, допоки вони живі на українській землі! Українських поетів, справжніх поетів, творчість яких вже увійшла до скарбниці української поетичної і пісенної творчості! Я пропоную замислитися на цю тему і створити щорічні свята поезії Вадима Крищенка!».

Наталія **ШЕЛЕПНИЦЬКА**, народна артистка України, професор кафедри НУБіП, володарка титулів «Жінка Року», «Жінка III тисячоліття», Посол миру, кавалер орденів Святої Марії Віфле-

емської та Святого Станіслава, співачка: «Про Вадима Дмитровича говорити одне задоволення. Я дуже люблю цю людину. Почну з його пісень, оскільки це дивовижні музичні твори на незрівнянні вірші поета. Вони вже стали класикою, перлинами української естрадної музики.

Я дуже давно, впродовж 25 років, спостерігаю за творчістю Вадима Дмитровича. Як тільки приїхала в Київ, як тільки потрапляла на перші його творчі вечори, я мала величезну насолоду, отримувала колосальну позитивну енергетику від творів Вадима Дмитровича! І, звісно, мені дуже хотілося колись заспівати пісню на вірші нашого ушлявленого поета-пісняра.

Я навчалась у Національній музичній академії, у класі Євгенії Семенівни Мірошниченко, видатної співачки, народної артистки України, Героя України. Вона була дуже консервативна. Всіх нас бачила оперними співачками і вважала: якщо ти співаєш академічний репертуар, то маєш співати лише його і в жодному разі не естрадний. На її думку, це могло не дуже позитивно вплинути на нашу академічну школу. Ну і я ні в якому разі не сперечалася з моїм педагогом, звісно, прийняла її позицію, хоча завжди любила естрадну музику. Але не ту, яка не має ні змістовних слів, ні красивої мелодії, ні. Мене завжди торкала глибинна музика. Це безумовно. Перш за все, мали бути дуже високодуховні і змістовні вірші. А саме такою є поезія видатного Вадима Дмитровича Крищенка, про якого ми сьогодні говоримо.

Я поступово йшла до цього. В 2002 році в залі Національного університету біоресурсів та природокористування України проходив концерт за ініціативи Євгенії Семенівни (от їй по праву треба віддати належне: вона настільки пропагувала і популяризувала академічне мистецтво, що концерти її кращих студентів систематично відбувалися в різних вузах).

Дмитро Олексійович Мельниченко (на той час він був ректором університету і регулярно запрошував Є. С. Мірошниченко із концертами її кращих студентів в університет) дуже вболівав за культуру. От уявляєте собі: для студентів вузу вони привнесли таке академічне мистецтво! Після концерту був прийом, де Дмитро Олексійович звернувся до Євгенії Семенівни: «Наша люба, наша прекрасна, дивовижна співачко! Чи дозволите Ви запросити Вашу студентку Наталію Шелепницьку в наш вуз?» (Тоді я ще була студенткою, власне, якраз завершувала навчання в Національній музичній академії і вступала в аспірантуру). Пані Євгенія була страшенно здивована: як це, вона ж оперна співачка, що вона буде робити у вас в

університеті? На що Дмитро Олексійович відповів: «Була б людина, було б бажання, а посаду і місце ми придумаємо». Тоді як аргумент додав, що в них викладають такі видатні, уславлені митці як поет-пісняр, народний артист України Вадим Дмитрович Крищенко...

Коли я почула це ім'я, звісно, воно вже послугувало таким поштовхом: дійсно, може, варто не відмовлятися від такої пропозиції? Педагогічна робота – це теж дуже цікаво. Навчаючи когось, ти навчаєшся сам. І, порадившись з Євгенією Семенівною, ми погодилися. Я прийняла пропозицію і не думала, що так надовго там залишуся. Та це лише завдяки тому, що керівництво університету дбайливо, дуже з великим пієтетом ставиться до нас: до Вадима Дмитровича, до мене, до всіх викладачів, які несуть культуру їх студентам. Я є професором кафедри культурології. В мене вже ціла плеяда студентів і вже вони несуть до людей творчість Вадима Дмитровича (тому що переспівують і мої пісні, і пісні інших виконавців).

Коли ми з Вадимом Дмитровичем познайомилися вже тісніше, він запропонував мені пісню «Український рушник». Я, безумовно, була щаслива заспівати її, а пізніше і «Поцілуй, пригорни» теж. Вадим Дмитрович написав вірші, Володимир Домшинський – музику. Відбулася така творча співпраця: я дійсно зробила ці твори і заспівала вже в Палаці «Україна» на творчому вечорі Вадима Дмитровича Крищенка, потім – на «Шлягері року», пізніше – в «Фольк мьюзік». Після цього була пісня «Подих рідної землі» на музику Олександра Злотника. Згодом я написала музику на вірші Вадима Дмитровича «Рідне слово моє», яке теж уже прозвучало на творчому вечорі Вадима Дмитровича Крищенка. Зараз готується новий твір «Навчіть, мамо». У мене навіть є альбом «Моя Україна», в який ввійшли всі пісні, написані на вірші Вадима Дмитровича, – пісні, які вже пішли в народ, і які дуже подобаються людям.

Я щаслива, що Бог мені дає співпрацю з такими прекрасними талановитими людьми, і наші твори цікаві слухачам. Безумовно, що, крім тих пісень, які ми зробили, я зачарована піснями на вірші Вадима Дмитровича, які співають інші виконавці, і які стали знову ж таки перлинами української естрадної музики. Мені дуже-дуже приємно, що я живу в епоху, в час, в пору, коли творить такий поет-пісняр як Вадим Дмитрович Крищенко.

Безумовно, я працюю з найкращими поетами-піснярами, які є у нас в Україні. Крім того, мені щоденно надсилають велику кількість віршів і

самодіяльні, і професійні поети. Я вчитуюся в їхні рядки та сміливо можу зазначити: саме Вадим Дмитрович Крищенко зачепив струни моєї душі тим, що в його поезії присутня велика духовність, великий патріотизм. Його вірші сповнені такої глибинної любові до України, до рідної землі, до людей, що це не може залишити байдужим. Він пише і потрясаючу лірику, яка сповнена кохання і душевності. Ви знаєте, кожне слово є такою перлинкою, яка нанизує на моє серце, на мою душу цю любов, висловлену в його неперевершених рядках.

Тому я не могла не звернути на це увагу. Я дуже люблю Україну як її великий патріот і знаю, який Вадим Дмитрович патріот: він вболіває всім серцем і душею за Батьківщину. Коли я почула «Український рушник», зрозуміла, що ця пісня стане лейтмотивом і миру, і єднання, і добра: нехай простелиться до кожного дому, до кожного серця, до кожної оселі. Це, дійсно, лейтмотив об'єднання в ось цей важкий для України час.

Я вважаю, що, якби Вадим Дмитрович з його віршами і ми з піснями ушлявленого поета якомога більше ще чотири-п'ять-десять-п'ятнадцять років тому їздили сходом України, центральною частиною країни, Кримом, у нас не було б того, що маємо зараз.

Як Посол миру, як жінка, як мати я всім серцем вболіваю, переживаю за те, що відбувається, і все для того роблю, щоб у нас і в усьому світі запанував сталий мир, щоб ми раділи тому, що живемо в третьому тисячолітті, де люди повинні дипломатичними шляхами, без зброї в руках домовлятися і вирішувати будь-які конфлікти.

Я дякую Вадиму Дмитровичу за його поезію. Я дякую йому за те, що він так глибоко, так змістовно, так щиро вболіває за Україну і що він в своїх віршах звертається до всіх нас: бережімо мир, робімо все для того, щоб не гинули наші люди! Вадим Дмитрович і ми, митці, які мають словом, піснею вплив на людей, повинні пропагувати все наше, все найкраще. І тільки тоді ми навчимося цінувати рідне, українське. Ми маємо любити, звеличувати своє: свою мову, свою поезію, свою музику, свої традиції і гордитися тим, що ми з вами є українці. Ми маємо читати вірші, любити Тараса Шевченка, любити Вадима Дмитровича Крищенка, любити Лесю Українку, любити Василя Стуса, Симоненка і т.д. – видатних наших поетів, митців, композиторів, співаків і прославляти Україну.

Повірте мені, патріотизм треба змалечку, з материнським молоком розвивати в дитині, потім в молодих людях і, якби ми так робили, тоді

не було б цієї страшної війни, яка забирає цвіт нації, наш генофонд. Моя душа болить, моє серце болить... Вадим Дмитрович написав стільки рядків, стільки поезії такої, яка змушує людей задуматися: люди, що ви робите? В якому світі ви живете? Любіть Україну – це ваша ненька, це ваша земля, яка дає вам хліб насущний. Ви розумієте, коли я слухаю вірші Вадима Дмитровича, в черговий раз переконаюся, який він неймовірно талановитий, як він глибоко, всім серцем і всією своєю душею відчуває, як передати оцей посыл, оце звернення до людей, щоб ми глибоко пройнялися його словом, його піснею, його віршем.

Ви знаєте, я ж часто спостерігаю за публікою, як вона реагує на те чи інше мистецтво. Хтось просто дивиться, слухає: ну так, все гарно. А вірші Вадима Дмитровича так не можна слухати. Їх слухаєш з глибоким сприйняттям всього того, що відбувається в нашому житті. Безумовно, він як автор своїх віршів їх прекрасно декламує, глибоко, проникливо передає, доносить своє слово до аудиторії, і зал з ним співпереживає ці емоції – і сльози, і усмішки на обличчі, і якесь глибоке занурення в свою душу, своє серце. Люди задумуються. Його поезія викликає почуття, які не дають бути байдужим до того, про що він говорить.

І тому, коли Вадим Дмитрович проводить творчі вечори для широкого загалу, на великих сценах, як в палаці мистецтв «Україна», наприклад, чи в будь-яких інших великих залах, – як правило, це великі чудові свята, це свята глибинної поезії. Але ж Вадим Дмитрович проводить і творчі зустрічі зі студентами – це просто неоціненний скарб і неоціненний вклад в творчість і в розвиток духовного і культурного збагачення нашої молоді. А без цього сьогодні просто не можна обійтись!

Я неймовірно здивована, що творчість Вадима Дмитровича Крищенка, нашого ушлявленого, прекрасного поета-пісняра, вірші якого несуть глибинний зміст, ще до цього часу не ввійшла в шкільну програму. Я цього ще не можу усвідомити і зрозуміти! Куди дивиться наше Міністерство освіти, куди дивляться наші очільники?! Вони **повинні були давним-давно уже включити в освітянську програму поезію Вадима Дмитровича!** Це мало б бути навчальними посібниками, прикладами в розвитку свідомості і наших дітей, і української молоді. Як я вже зазначала, патріотизм розвивається і прививається змалечку. В родині. З материнським молоком. Я не втомлююся і не перестаю згадувати, що я народилася в українській сім'ї в Західній Україні. У нас з дитинства прийнято

співати українські пісні, читати українських авторів, декламувати українські вірші, молитися, зберігати українські традиції, носити вишиванку. Це є хорошою традицією, і я шаную це і прививаю своїй родині таку ж щирю любов до України. Але це – така наша родина. Вона українська і патріотична. Не всі родини, на жаль, такі. Тому я вважаю, що в школі вірші, як пише Вадим Дмитрович, повинні бути для вивчення в обов'язковій програмі. Це, безперечно, має статися, я б дуже цього хотіла. Я просто закликаю наших очільників, чиновників, які працюють в міністерстві освіти, та інших освітян, від кого це залежить, звернути на це увагу!

Нам конче необхідні така поезія і пісні, які б прививали патріотичний дух, які б пропагували українське мистецтво, які б прославляли Україну на весь світ! Де б я не була – я ж академічна співачка, у мене є концерти в усьому світі – поруч з академічним репертуаром завжди виконую українські пісні. І навіть якщо люди не розуміють українського слова, то вони розуміють нашу душу, вони розуміють наш мелос, вони розуміють наш темперамент. Тому в обов'язковому порядку я в усіх концертах виконую українську музику: українську народну музику, академічну, і, безумовно, авторську, в тому числі пісні на вірші Вадима Дмитровича Крищенка.

Творчість Вадима Дмитровича Крищенка для нашого суспільства є неоціненною, знаковою і настільки важливою, що ми ще в повній мірі зараз цього навіть не розуміємо. Та прийдуть покоління, які збагнуть, як і скільки зробив Вадим Дмитрович для України. Потрібно величезну кількість часу, щоб перечитати і усвідомити весь його творчий доробок, який він написав впродовж свого життя, і зараз ще пише і залишить нашим нащадкам. Бо слово, яке закарбоване на папері, вже нічим не знищиш. Тому нехай Вадим Дмитрович пише і якомога більше залишає на папері своїх думок, своїх помислів, свого вболівання за Україну.

Колись Т. Шевченко писав і не знав, що буде генієм, а його творчість – національним скарбом. Така ж доля, думаю, очікує і творчість Вадима Дмитровича Крищенка. Але дуже хочеться, щоб це трапилося при житті: поки Вадим Дмитрович з нами, щоб люди це зрозуміли, цінували і дорожили тим, що вони мають такого генія. Ми з вами пишаємося ним і дуже хочемо, щоб вся Україна тішилася тим, що наші діти вивчають поезію Вадима Дмитровича Крищенка, що вони слухають вічні пісні на його вірші, що книги Вадима Дмитровича Крищенка випускаються мільйонними тиражами. А це вже є державна політика. Я щиро цього бажаю

і дуже хочу, щоб так воно і відбулось. Щоб ми з вами ще багато-багато десятиріч мали нагоду співати «Многая лета» Вадиму Дмитровичу, щоб Україна як нація гордилася тим, що має такого генія.

Мені дуже приємно, що я маю велике щастя і безцінний Божий дар співпрацювати, спілкуватися, обійняти Вадима Дмитровича, пригорнутися до його серця, до його душі і наповнитися величчю і глибиною його думки, проникнутися його патріотизмом.

Вадим Дмитрович – талант у всьому. Окрім його поезії і пісні, цього величезного скарбу, величезного спадку, який перейде у віки, у покоління, ще дуже хочеться сказати про душевні якості поета. Я дружу і співпрацюю з цією людиною протягом багатьох років і маю можливість спостерігати за ним як за особистістю. Це людина з безмежно добрим, щирим серцем і при цьому – великої скромності. Скільком молодим артистам він дав дорогу! Перерахувати неможливо! Видатні артисти, видатні співаки саме завдяки Вадиму Дмитровичу стали видатними. Вони прийшли до нього в офіс ще зовсім юними, молодими, і власне, я теж (я аж розчулилася до сліз, тому що пам'ятаю кожне слово, сказане тоді Вадимом Дмитровичем: «Наталочко, я вірю в вас. Ви будете нашою зірочкою і мені буде дуже приємно, що ви будете нести до людей моє слово, мою пісню»). Тільки з Іво Бобулом він записав понад 40 пісень! Це ж величезний скарб, який залишиться для нащадків. Тому що Іво Бобул – наша гордість. Не говорячи вже про вірші Вадима Дмитровича. За стільки років з-під його пера вийшла незліченна низка віршів, які стали піснями. Але ж є ще така ж незліченна низка просто поезій, які не стали піснями, бо вони є саме вірші.

Всіма фібрами своєї душі, всім серцем я хочу побажати Вадиму Дмитровичу, щоб він в свої прекрасні літа залишався таким ще молодим і енергійним, таким люблячим людей, люблячим свою землю, свій народ, свою Україну. І щоб якомога більше, якомога частіше ми з ним зустрічалися. Щоб знову і знову відбувалися його дивовижні творчі вечори. Тому що кожен такий творчий вечір є зустріччю з дивовижною поезією, з дивовижними піснями, з дивовижними виконавцями і найперше – з дивовижним, неповторним, надзвичайно талановитим поетом-піснярем, народним артистом України, лауреатом численних премій Вадимом Дмитровичем Крищенком. Зустріч з його добрими очима, зустріч з його щирим серцем, з його душею, з його усмішкою, з його теплим словом.

Тому щиро-щиро бажаю Вам, дорогий Вадиме Дмитровичу: залишайтеся таким завжди. Ми вас дуже любимо. Ми гордимось Вами. Я із слезами щастя на очах говорю Вам про це і прошу у Бога тільки лиш одного: щоб Ви ще довго жили. Я кажу: «Господи, дай йому многії літа, міцного здоров'я, щастя, наснаги творити, писати». Люблю Вас. Щиро Ваша».

Іван **ПОПОВИЧ**, народний артист України, співак, композитор, президент Світового об'єднання українських митців: «Перш за все я б хотів відмітити високопрофесійний підхід Вадима Дмитровича до творчості і до своїх співавторів – композиторів і виконавців – з обов'язковим урахуванням особливості кожного. Як казала мій авторитет Олександра Пахмутова: «Я саджусь у залу, слухаю виконавця і шукаю його слабкі і сильні місця. І коли я пишу музику для кожного, я вже знаю, що треба підсилити саме у цього виконавця». Це ж саме зробив і Вадим Дмитрович, коли ми з ним познайомилися, – він дав мені слова і каже: «Спробуй написати, тоді я побачу, що ти з себе представляєш». І далі все залежить від мене – як композитор я підсилюю те, що вважаю за потрібне. Пам'ятаю, я тоді вдома сів за інструмент, і так легко слова поклались на музику, як ніколи. То була пісня «Тополинний край»:

Тополинний краю, калиновий краю,
Скільки я проїхав, перейшов земель,
З вірію до тебе знову прилітаю,
Наче той весняний білий журавель.

А слова там які!

Нахилиє поле зимні колосочки
Ой коли ж покличе серце вдалину
Вишиту зірками мамину сорочку
На гарячі плечі мовчки одягну.

На ранок зателефонував Вадиму Дмитровичу, виконав пісню, а він і каже: «Ти знаєш, я б нічого не поправляв, можеш записувати». І так я її записав і до цих пір вже на всіх концертах співаю.

Надзвичайно мені подобається його теперішня творчість. І ось що цікаво: майже у всіх поетів є різні періоди творчості, є ранній той, ранній

той, а тепер це вже інший поет. А Вадим Дмитрович цікавий тим, що і ранній Крищенко, і дорослий Крищенко, і у зрілому віці в творчості однаково рівний, сильний. Ось візьміть цю річ, я її люблю співати а капела, не робив навіть аранжування:

Приїдьте додому, вклоніться низенько
І словом привітним зігрійте усіх,
Хай будуть здорові і тато і ненька,
Хай лихо не ступить до них на поріг.

І я теж приїду – це серця потреба.
«Цить» – втомі своїй лиш гукну на ходу.
А в хаті, в якій замість даху лиш небо,
До гробиків скромних грудьми припаду.

Моїх вже нема, пережито багато,
В душі не сховаю я думи сумні.
Пробачте мені, і матусю, і тату,
Не знаю, за що, та пробачте мені.

Приїдьте додому, вклоніться низенько,
І словом привітним зігрійте усіх.
Хай будуть здорові і тато, і ненька,
Хай лихо не ступить до них на поріг.
Хай будуть здорові і тато, і ненька,
Хай лихо не ступить,
Хай лихо не ступить,
Хай лихо не ступить
До них на поріг.

Оце – Крищенко! Оце – сьогоднішній Крищенко! І разом з тим є Крищенко веселий, життєрадісний. Недавно він мені телефонує і каже: «Ми з Татарченком написали пісню, я хочу, щоб тільки ти її записав. «Старий тарантас». Я кажу: «Вадиме Дмитровичу, тільки буду в Києві, тільки зможу – зразу запишу». Він мені крутив кілька разів цей «Тарантас», я мав свої зауваження, тому що для мене вона свого роду є хіт. Як на мене, то забагато заспівів і замало приспівів, треба навпаки, – побільше приспівів. Тому що – що таке хіт теперішній? Це щоб народ співав. Не треба далеко йти, от візьміть мою «Василину»:

І співає Верховина – дзвінко пісня лине:
Василино, Василино, люба Василино!

Все, оце народ співає. Як пригадую, коли ще у Львові в консерваторії навчався, я там дуетом співав. Нам написали пісню таку «Краю-розмаю»:

Вруна розв'юняться, райдуги витчуться,
Грози вітання пришлють... –

я не знав, про що я співаю. Доки я вивчив це, ще й із своїм закарпатським акцентом... Скажіть мені, хто в залі розуміє, про що я співаю? Я це до того, що Вадим Дмитрович є дохідливий.

Окрім того, Вадим Дмитрович є боєць. У Раймонда Паулса була колись така дитяча група «Непоседы» – от він теж непосида така. Вічно крутиться, дзвонить чи мені, чи ще кудись, витягує молодих співаків, як-от Брунського, Андрійця. Доречі, мені дуже сподобався початковий юний Павло Мрежук – оце він його теж відкрив. Дуже мені сподобався Паша, тому що, по-перше, він – сценічний хлопчина, по-друге, голосина прекрасний – оце те, що треба для сьогоднішнього артиста. І плюс він ще й композитор. От ранній Мрежук мені був цікавий. Тут я знову повторюся: а Вадим Дмитрович в усі годи-часи цікавий, він і зараз цікавий, і дай йому Бог здоров'я. Коли він говорить, що кудись там не поїде, я відповідаю: «Вадиме Дмитровичу, про старість не говоріть, тому що про старість вам говоріть не можна».

Кілька років тому він зробив шикарний концерт у НПМ «Україна». Він має велику силу внутрішню, енергетику внутрішню. Слідкує за собою, не падає духом. Я чув, що у нього були проблеми в сім'ї, але він і тоді не зламався. Він приклад для нас усіх. Дай йому Боже ще до сотні років дожити.

Я співаю і Демиденка, і Герасимова, і Драгомирецького, і Драча – різних поетів. Я писав і пишу на вірші і самодіяльних, і наших знаних поетів. Вадима Дмитровича можна зразу відрізнити. У нього глибоко філософська поезія і разом з тим дохідлива, яку ти розумієш. Я стикався із віршами, де поет вишуковує якісь такі слова, що тобі треба брати словник, щоб дізнатися, а що ж це означає. Та недарма кажуть: «Що найпростіше, то геніально».

Вадим Дмитрович, по-перше, ерудит, а по-друге, він знає, для кого пише. Він пише, щоб його читали, щоб його слухали, щоб його слова кла-

ли на музику, а не просто пише, щоб писати. Ви знаєте, в юному віці я спортом займався, гонками: зимою – лижними, літом – велогонками. Так от, якщо порівняти Вадима Дмитровича із спортсменами, то він, коли стартувала команда, не виривається у перші, тому що знає, що його перегонить той чи інший, а він іде у такій сильній середині для того, щоб потім, під кінець зробити ривок і фінішувати. Приблизно так я порівнюю його творчість і його життя. Він живе цим. Ви знаєте, мені казали, що, якщо Господь Бог тобі дав талант писати, ти маєш писати, якщо ти починаєш займатися бізнесом (а бізнес у перекладі на українські реалії означає «як би когось надурити») і починаєш когось надурювати, то Господь Бог може забрати твій талант.

Вадим Дмитрович відрізняється від таких. Він із тої кучки вирвався і йде собі паралельно. Він весь у мистецтві, у слові. Він відокремлений: читаєш і розумієш, що це Крищенко. От чому я показував «Приїдьте додому» – це теперішній Крищенко. «Приїдьте додому, вклоніться низенько» – наскільки геніально і просто! Що може бути геніальніше! Коли я ці вірші прочитав, відчув, що не зможу їх не співати. Минулого року на «Галицькому шлягері» у Франківську не планувалося, але я його (поета. – І.П.) витягнув на фіналі, і Господь Бог мені дав силу голосу, і я акапельно там так втяв, що зал встав.

Вадим Дмитрович є геній сучасності, я не бачу кращих. Є поети, пітиків повно, у мене в кабінеті лежать надіслані стоси їх віршів. Я мучуся і не можу написати, бо воно ніяке. А Вадим Дмитрович дав мені «Тополиний край», я сів, зіграв і на ранок йому подзвонив – готово. А зараз і молоді виконавці її співають, тому що вийшла і для голосу річ, і життєва. Разом з тим він і з Анатолієм Лаврінчуком написали «Файна». Хіт сто відсотковий, вона у мене на моїх сольних концертах (а концерт триває 2 години) іде під фінал.

Домінуючою темою його творчості завжди була шикарна сильна патріотика, як наприклад, «Гей ви, козаченьки». А «Наливайте, браття...» – вона ж стала народною! Ще одна особливість його поезії – це скрита патріотика. Він говорить, наприклад, що це є чорне, але ти підсвідомо розумієш, що воно не зовсім так, це зі смаком внутрішньої патріотики. Цього я в жодного з наших поетів-піснярів не зустрічав. Він може вколоти правителів, починаючи від місцевого рівня і до найвищого. Вколоти, але так, щоб їм не боляче було, не відкрито, та народ зрозуміє; що він хоче

сказати, бо він говорить устами народу те, що народ думає. Але робить це інтелігентно, бо Вадим Дмитрович по суті свій – інтелігент. І ця риса його творчості – сильна риса.

Поезія Вадима Дмитровича, як триголова змія, – вона і там сильна, і там сильна, і там сильна. Не підходить. Бо кожна вкусить. Кожна по-своєму сильна, кожна по-своєму домінує. Це – Крищенко. І тут, як каже одна моя добра приятелька, народна артистка, яка 60 років прокерувала балетом закарпатського народного хору, Клара Федорівна Балох, : «Калап долу». І я перед Вадимом Дмитровичем – та що я, сіра мишка – народ наш перед ним знімає шляпу! Тому коли я бачу в його адресу якесь нерозуміння, то завжди кажу: «Ви що, не розумієте, хто це?» Тим же організаторам «Галицького шлягеру» кажу: «Ти що, чоловіче, він же тебе витягував, ти що, не розумієш, хто це такий? – Це ж Крищенко! Ти повинен вранці, в обід і ввечері ставати на коліна перед іконою і молитися за Вадима Дмитровича, за те, що він для тебе зробив». От я це так бачу.

На цю молодь я не дивуюся: одну пісню заспівав – заслужений, дві «зашиکیدимив» – уже народний, і поїхало. Господи, та коли я приїхав в Київ, ще будучи студентом консерваторії, мене взяли в якийсь збірний концерт Б. Шарварка. Я вийшов на вулицю, а там стояли Юрій Гуляєв, Анатолій Солов'яненко, Костянтин Огневий, Дмитро Гнатюк, то я от з таким відкритим писком дивився на них. А потім, пригадую, за кулісами стоїть Дмитро Михайлович Гнатюк – глиба. Я коло нього – мишка. Стою, на нього дивлюся і сам думаю: «Боже, якби моя мамка там, в горах, бачила, біля кого я стою! Що я стою біля народного артиста!» Тоді навіть думати не міг, що я колись отримаю це звання. А от зараз, коли мені ведучий каже: «Як вас оголосити: народний чи лауреат?» Я кажу: «Ніяк . Кажі просто – Іван Попович, бо мені соромно від того, що звання знівельювали». А от Вадим Дмитрович – справжній народний артист, він професор, я б сказав – академік, бо він вже досягнув отої вершини, коли може вчити, і йому є чому навчити інших.

Мій онук Іванко, якому трохи більше чотирьох рочків, ви б чули, як співає «Файну»! Оце вже я розумію, що пісні Вадима Дмитровича пішли в народ, бо я його спеціально не вчив, це його власне бажання. А «Наливаймо, браття...» – всі думають, що це народна річ, і так і оголошують інколи. А хто цю пісню показав перший? Квартет «Явір» поніс по світах.

Один Господь Бог знає, коли ми підемо за світи, але творчість Вадима Дмитровича ніколи не піде в забуття. Вона буде вічною. Які б влади не

мінялись, які б вказівки не давали, підпільно, в кінці кінців, якщо заборонять, але люди будуть читати і співати Вадима Дмитровича. Його слово ніколи не пропаде, воно буде жити, бо воно сильне, воно неперевершене.

Я дуже люблю наодинці читати нашого Шевченка, дома, у себе в кабінеті. От як давно писалась його поезія, а як багато в ній сьогоднішня! От такий і Вадим Дмитрович, і я завжди казав: «Це наш сучасний Шевченко. Він невмирущий, у нього нема одноднівок. Він митець на віки». Он мій вихованець, тепер популярний Дзідзьо і іже подібні – то все таке: прийшло – пішло. Це не є мистецтво, тому що, коли мене один журналіст спитав: «Іване, а скажіть мені, як ви відноситеся до таких проектів, як «Х-фактор», «Голос країни»?» Я кажу: «Ви маєте на увазі «Голос країни»? Я би хотів спитати: «Голос якої країни?» Тому що те, що це голос не України – я вже бачу». Бо, по-перше, програма йде паршивою іноземною мовою, по-друге, до тих, хто б там не сидів уже в журі, ніколи не дійде, що це має бути голос країни, що зветься Україна! Це ж не ви придумали! Це ж придумали американці! Так, там є конкурс, якщо я не помиляюсь з назвою «American ideal» – американський ідеал.

Я пам'ятаю, перебуваючи в Америці, купив один диск з цього фестивалю, так там серед учасників був один хлопчина українець, десь виїхав від нас. То в Америці після завершення цього фестивалю кращі із кращих і плюс переможці роблять ціле коло по країні, і народ вибирає, хто їм подобається. Потім артисти роблять друге коло і третє, аж тоді випускають диск. А наш «Голос країни»... Хто зараз може назвати поспіль хоча б п'ять учасників за 8 років, хто б вийшов із цього конкурсу і пішов у люди?! А там же є хороші діти, але у нас воно все – комерційний проект.

На відміну від цього Вадим Дмитрович є унікальний ще й своїми людськими якостями. Я б зараз міг навести отакений список, цілий талмуд можна видати з прізвищами тих, кого він витягував з нуля і допомагав стати заслуженим і народним. Він як справжній наставник, батько, якщо відчуває талант у молодого співака, – безкоштовно дарує йому свої пісні, більш того, робить репертуар, який дійсно заслуговує на звання і визнання. Хоча потім, отримавши народного, деякі з таких співаків забувають, хто їх зробив. Та для поета головне, що він зміг допомогти і допоміг людині.

У його доробку – тисяча пісень. Їх, по суті, співає вся країна, навіть не підозрюючи, хто автор.

Коли пан Вакарчук був міністром освіти, то наші «лизатори» – інакше їх не назвеш – включили творчість Святослава Вакарчука у шкільні підручники. Славко, може, як музикант і непоганий, він підходить нашій молоді. Я, коли його чую, то просто переключаю на інший канал. Мені його шкода, як він співає, бо він не співає – він мучиться. А от творчості Вадима Дмитровича у шкільній програмі немає, хоча саме його класична творчість, як нікого, заслуговує на те, щоб бути включеною уже давно, позавчора (не тепер, не в майбутньому, а позавчора!) в шкільну програму.

От я їжджу на машині, слухаю радіо. Кручу-кручу в пошуках каналу, де б говорили українською мовою, співали б українською мовою, жартували б українською мовою, де б звучала поезія українською мовою, – не знаходжу. І ще собі дехто дозволяє говорити, що «притесняють русский язык»! Українську пригнічують – оце так. **Включити творчість Вадима Дмитровича в шкільну програму! І то негайно! І то вже!** Це треба було вже давно зробити, знову кажу - ще позавчора, тому що поступово, поступово наші діточки уже б зараз віршики Вадима Дмитровича читали, пісеньки співали на його слова. І це обов'язково необхідно, бо це є один із методів лікування народу нашого.

Ще до війни на Сході я виступав у Луганську. Співаю на площі те, що звичай співає Іван Попович, і якийсь дядько: «А ти можеш што-нібудь на русском нам спеть?» Кажу: «Чого ж не можу, що тобі заспівати?» І тут другий дядько виходить до мене і, вказуючи на першого, каже: «Люди, оцей невіглас весь час щось кричить. От скажіть – ми прийшли слухати Поповича, його пісні. У нас є і Кобзон, і Леонтьев із їхніми російськими піснями. Пане Іване, ми хочемо слухати ваше, співайте українською!» Про що я говорю – якби мудрі люди включили уже давно в шкільну програму творчість Вадима Дмитровича Крищенка, цим би нація українська тільки збагатилася, тому що його слово потрібне, його хочуть слухати і співати. «Господні заповіді» обов'язково мають там бути, як в Америці, де шкільний день починається із «Отче наш», потім звучить гімн, потім вже навчаються. Тоді з дитинства покоління буде обізнане із цим, тягнутися до цього, діточки будуть знати, будуть це співати. Вони ж зараз не знають, тому що в них «меню» обмежене, нещасне – із ранку до ночі їх телевізійне і радіоменю – один негатив! З ранку до ночі – кров з екрану: той сусіда зарізав, той тещу вбив, той неповнолітню згвалтував, там в мирний час в місті гранати кидають у вікна машини, якісь розборки... Ні крихітки

позитиву за день! Отака голова у дорослої людини, а у дитини чи підлітка яка виробиться модель поведінки? Людині для психічного здоров'я треба позитив. Творчість Вадима Дмитровича (і поетична, і пісенна) пронизана добром – читайте, співайте, ставайте кращими. В ті ж «Заповіді» вчитайтеся, вслухайтеся, наслідуйте – і станете кращими, духовно багатшими. Це безперечно.

От я – народний артист України, який народився тут, і українство в мені ввібрано з молоком матері, хочу, на превеликий жаль, зазначити, що на сьогоднішній день наше українське суспільство і так духовно бідне, а якщо ще відняти у нього ту велику багатющу творчість Вадима Дмитровича, то це як від великого смачного хліба – таким я бачу мистецьке багатство України – дуже великий окраєць відрізати. Мені вдалося об'їздити весь світ і простіше показати на карті, де я не був, ніж де я побував. Де тільки я не співав пісні на вірші Вадима Дмитровича, навіть у Японії! В Токіо виступав 5 днів на міжнародній виставці і вже на третій день японці співають: «Файна тая дівчинонька була!» Оце Вадим Дмитрович!

Колись, при Радянському Союзі, коли був керівником львівського ВІА «Ватра», я не міг випустити програму без узгодження комісії міністерства культури, куди входили професійні поети, композитори, музиканти. І я випускав програми – і то були програми! Вони жили роками!

Он зараз вийшов лист посадовця, який забороняє показувати на Першому національному каналі ряд українських виконавців (в тому числі народних артистів України!) та передач... То з цього приводу хочу сказати, що в 32-му нас морили голодом фізично, а зараз – духовний голод, і це набагато гірше...

Вадим Дмитрович Крищенко – це ціла епоха в історії нашої української пісенної творчості, української поезії.

Вадиме Дмитровичу, я завжди люблю себе називати «представник простого українського народу». То я як представник простого українського закарпатського народу, друже, наразі бажаю Вам тільки здоров'я, бо наснаги для творчості у Вас – невичерпна криниця. Тож хай у Вашому життєвому колодязі вода ніколи не спадає, а тільки прибуває! Хай Господь Бог береже Вас, Вашу творчість і Ваших «діточок», таких, як я, яких Ви «народили» і яких ще «народите». Від імені всього цього творчого люду (не було б Вас, багато кого не було б з нас) ще раз зичу здоров'я Вам!»

Надія ШЕСТАК, народна артистка України, кавалер ордену княгині Ольги, співачка: «Скільки інтерв'ю за моє життя вже відбулося, та вперше мені задають запитання про Вадима Дмитровича Крищенка. Тож про цю людину мені буде легко розповідати, душевно і сердечно висловлювати слова подяки і признання у любові і спорідненості душ. Щиро вдячна долі за те, що живу в один час із Вадимом Дмитровичем, маю честь бути особисто знайомою із ним.

Я завжди відбирала змістовні пісні. Наскільки знаю пісенний доробок Вадима Дмитровича, кожна його пісня – як постріл, як скальпель, яким можна розрізати людину і або не дати цій людині життя надалі, або зробити таку операцію, після якої людина одужає і буде жити довго. В пісні за три хвилини треба розкрити сюжет і не «забавтати» текст. Тому твори Вадима Дмитровича – найкращі в моєму репертуарі через те, що вони дуже глибокі, змістовні і дуже точно відображають мої особисті почуття. Я взагалі дивуюся, що чоловік може так вірно написати тексти від жіночого імені. Я Вам, Вадиме Дмитровичу, дуже дякую за те, що колись в моїй квартирі пролунав дзвіночок, і Ви мені сказали:

– Надіє?

Я відповіла:

– Так.

– Це Вадим Крищенко, поет-пісняр

– А я Вас знаю.

– Я хочу, щоб ви заспівали дві мої пісні.

І так з'явилися пісні «До маминих очей» (серед людей вона має назву «Мамо, тобі низесенько вклонюсь»). Їй вже за двадцять років і вона стала істинно народною, бо деколи в переходах я чую, як співають її люди, доречі різного віку. Мені дуже приємно, що під цю пісню одинадцятикласники плачуть. Це означає, що вона чіпає душі не тільки людей зрілого віку, а також і юні душі. Починають бриніти найсокровенніші, найпотаємніші струни. Таке під силу дуже глибокому тексту – дуже сильні слова передають такі ж сильні почуття. Звіршувати слово не так просто. Я це точно знаю, бо багато намагаються, а не виходить. Та Вадим Дмитрович – майстер.

В той же час з'явилася пісня «Зустрічаймо любов», по якій нам треба вчитися любити, берегти це почуття, бо земля без любові черствіє – це однозначно. Яка ж глибока фраза! Земля наша, дійсно, потребує людської

любові, добрих відносин один до одного, між батьками, між дітьми, між колегами. Це має бути, бо земля наша зсихається, коли немає найвищого почуття під високою і світлою назвою «любов». Це, по-перше. По-друге, потрібна віра в те, що людина точно зустрине своє кохання, справжню любов. Не половинку – цілу. Коли ми цільні, ми зустрічаємо таку ж цільну, повноцінну особистість і перетікаємо з одної особистості в іншу. Доречі, на пісню «Зустрічаймо любов» я в цьому році зробила ремікс, бо, дійсно, вона сьогодні дуже важлива. Я також по-філософськи підхожу до пісень, як і Вадим Дмитрович. Ніколи в його текстах не було нічого зайвого, не-продуманого, поверхневого. Тому від жодної пісні, які він мені душевно і сердечно пропонував, я не відмовилася. Це, дійсно, змістовні, красиві, людські, сердечні пісні.

Потім була пісня «Я починаю все спочатку». Вона багатьох вилікувала. І мене вилікувала.

От подивіться лише на назви! Пісня «Тільки справжня любов». Я буду в цьому році на неї однозначно робити ремікс, але я не хочу ламати тієї структури, яка була закладена на початку. Я хочу, щоб її можна було впізнати. Пісня «На станції любові» каже, що у нас у всіх є можливість. Та ми не віримо, що стрінемо своє кохання.

Я дякую Богу за те, що така людина, як Вадим Дмитрович, з'явилася на світі і з'явилася в Україні. Я дякую, Вадиме Дмитровичу, Вам за те, що ви звернули на мене, зовсім молоду співачку, свою увагу, повірили в мої здібності і довірили найглибші теми – хай не ображаються на мене інші виконавці, але про Маму, найдорожчу людину у світі... Це просто щастя мати такі пісні в репертуарі!

А пісня «Ностальгія»! Це ж знакова пісня! У нас, дійсно, ностальгія за словом, за честю. Ключ до кожного діла, до кожного спілкування – це любов. Коли я з цими піснями виступала перед школярами випускних класів, перше запитання було, чому такої співачки не видно і не чути на телебаченні. Всі признавалися, що в них мурахи бігали по тілу під час пісні про «Святі слова» і вони не могли стримати сліз при пісні про маму. Хіба така реакція не є подарунком для автора цих пісень? Таке сприйняття пісні означає, що ми потрапили у ціль, дійшли до тієї мети, яку перед собою ставили. Молодь зрозуміла і відреагувала.

Тому я вважаю, що **поезію Вадима Дмитровича Крищенка треба обов'язково включати в нашу освітянську програму на рівні всіх учбо-**

вих закладів: шкіл, вишів та інших установ. У віршах взагалі закодована енергія. У поезії Вадима Крищенка – це є закодована чиста українська енергія. Це той виток, якого сьогодні нам всім так не вистачає! Тому **треба включати його твори в усі програми! І негайно!** Підростаюче покоління буде читати слово Вадима Дмитровича і молоді душі будуть пелюстками розкриватися, розшифровувати ці енергетичні коди. Ми Тараса Шевченка сьогодні інакше відчуваємо чому? Тому що колись, двісті років тому в геніальні рядки було закладено найсильніше, наймогутніше. Так само Вадим Дмитрович Крищенко. Його поезія, повторюю, закодована. Її треба вивчати. Науково вивчати і представляти в усіх учбових закладах. Коли читаєш його поезію, внутрішньо своїм серцем відкриваєшся. Йде розкодування.

Тому, Вадиме Дмитровичу, любила, люблю, любитиму. Завжди Ваша Надія Шестак. Дуже щаслива тим, що за стільки років ми ще не встигли з Вами посваритися – не було приводу, і цьому заздрили ті, хто нас хотів посварити, та байдуже. Я Вас дуже люблю. Я хочу, щоб Ви ще написали не менше пісень, ніж вже є. Я дуже хочу, щоб Ваша пісня лунала не лише в Україні. Знаю, скільки Ваших пісень стали дійсно народними, та хочу, щоб такі пісні звучали з авторством. Бо **Ви, Ви** маєте за це отримувати гроші згідно закону про авторські права, який, може, нарешті запрацює у нас, в Україні.

Я хочу, щоб Ви були здоровим і жили до ста років, як мінімум, а там ми Вам ще побажаємо. Тому я передаю Вам тепло свого серця і від усіх людей України – і не тільки України (бо я співала Ваші пісні далеко за межами нашої держави і навіть там, де не розуміють української мови, наші з Вами пісні проходили краще всіх) я дякую Вам. Я Вас люблю і буду любити стільки, скільки буду дихати повітрям на цій землі.

Мар'ян ГАДЕНКО, народний артист України, композитор-пісняр, поет, виконавець, телеведучий, засновник та організатор пісенних фестивалів, кавалер ордена "За заслуги" III та II ступенів: «Коли я чую ім'я Вадима Крищенка, перше на думку спливає посмішка, повага до людини, яка саме заслуговує на повагу до себе, до людини, яку я першим почав називати батьком українського слова (десь є такі фрази Гаденка, які потім залишаються, дотикаючись тієї чи іншої особистості). Дійсно, на сьогоднішній день і впродовж десятиліть Вадим Дмитрович є той поводитир в нелегкій справі утверджен-

ня українського слова, української мови, взагалі українства, який, слава Богу, ще намагається в свої молоді літа зробити багато для того, аби була наша мова, наша пісня. Хоч там кажуть, що вона не вмире, але поки що робиться все для того, щоб не стало української мови, української пісні. Тільки дякуючи таким Особистостям з великої літери, як Вадим Дмитрович, як його однодумці (ті, хто виколисовує нашу мову в пісні), вона ще тримається...

Адже чомусь всі забувають, що при народженні людина отримує з материним молоком мову і пісню. Я навіть інколи задумуюсь (не хочу грішити перед Богом), що було першим: слово чи пісня? Мені здається – пісня, тому що навіть цей дитячий звук «а-а-а» – він мелодійний. А потім дитина каже: «мама», «тато», «Бог».

Тому я думаю, що при народженні Вадима Дмитровича Бог поцілував його і в чоло, і в уста, і в щічки для того, щоб він був таким красивим, мудрим, завжди всміхненим. Хоча скільки у нього особистої болі, переживань, втрат – не дай Боже кожному з нас!.. Але тим він і є сильна духом людина, що Бог слабким не дає випробування. Адже жоден глядач, жоден шанувальник творчості будь-якої – пісенної чи поетичної – не повинен знати, що у нього коїться тут, у серденьку, що у нього коїться в думках, а повинен знати, що у нього все добре. Доречі, якщо подивитися і у фейсбуці, і у засобах масової інформації, ви ніде не побачите Крищенка в задумі. Ви побачите його завжди з посмішкою, ви побачите його відкриті очі. Людина може збрехати словом, ділом, еством, але очі людські не брешуть. Це єдина істина. Подивися людині в очі – ти зрозумієш, хто перед тобою, чого він вартий.

А взагалі-то наші долі з Вадимом Дмитровичем дуже переплелися, і я дякую Богу саме за переплетіння наших життєві стежини. Кожен по-різному сприймає життя: я – по-своєму, Вадим Дмитрович – по-своєму, але я не чув від нього хоча б одного поганого слова на мою адресу, а він не чув їх з мого боку. Я знав, що його бажання стати народним артистом набагато більше, ніж отримати орден, то я пішов у бій і добився того, що зараз В. Крищенко – народний артист. Він гідний того, щоб так було.

Ми познайомилися з ним на фестивалі «Доля», який я заснував у дев'яностих роках на Буковині, в Чернівцях. А рекомендував мені запросити Вадима Крищенка мій кум Назарій Яремчук, його прекрасний товариш, побратим. Потім так вийшло, що «Доля» стала пісенною долею дуже багатьох людей, які стартували з цього фестивалю. Це той фестиваль, який живе двадцять сім років в державі і не фінансується жодною копій-

кою з бюджету. Дякуючи саме таким однодумцям, як Вадим Дмитрович, які не кажуть: «Дай», а кажуть: «На, народе, прийми від мене моє слово, мою пісню!», фестиваль живе.

Ми з собою нічого не заберемо туди (вказує на землю. – І.П.). Ми приходимо у цей світ голими і голими йдемо, і або залишаємо ім'я в селі, десь там, на хуторі або в районі, або в місті, або в Україні, або – в світі. Людина живе до тих пір, поки живе спомин про неї. То я впевнений, що і на землі Вадим Дмитрович проживе ще не один десяток років, але і на небесах він буде тішитися тим, що Україна не забуде його з його неповторними віршами, з його піснями, з його друзями-виконавцями. Тому що роки проходять, все минає, але все й повертається. Повертається в наших дітях, в наших онуках, правнуках. І все залежить від нас з вами: якщо ми будемо один одному плескати в долоні, відмивати, красти гроші, казати, що ми – найкращі патріоти, а, прийшовши до влади, робити все, щоб знищити державу, мову, пісню, то прийде кара помсти.

Все рівно, як би там не було, на землі завжди залишаться дзвонарі – такі дзвонарі, як Вадим Дмитрович Крищенко. Я щиро дякую ще раз долі і Богові саме за переплетіння наших життєвих стежин. Ми дуже багато років непублічно підтримували одне одного в найкритичніші хвилини нашого буття. Ми про це ніколи не говорили, не писали, та я думаю, що й сьогодні не будемо про це говорити. Ми будемо говорити про Людину з великої літери, про батька українського слова Вадима Дмитровича Крищенка.

Якщо взяти загалом мої понад 700 пісень, більша половина – це є власні тексти, тому що я бард. Якщо захочете сказати, що це я написав, то ніколи не кажіть цього – це не ми пишемо, це Бог нас обирає і передає нам серед ночі, серед дня ті думки, ту музику, ті тексти, які потім виливаються на папір. Коли Вадим Дмитрович оточив себе Назарієм, потім Іво, Лілею, і вони зійшлися, і поет дав текст «Пізньої зустрічі», то я ж ніколи не думав, що, написавши пісню майже тридцять років тому, буду її співати в Миргороді, в Трускавці, в Хмільнику, і ця пісня стане «курортним романсом. Адже саме під цю пісню «Скажи мені, чом стрілися так пізно...» народ сидить, як щира Україна, – повний зал – чоловік-жінка, чоловік-жінка. Хоч, може, не свої, але тримаються за руки під цю пісню і дивляться одне одному щиро в очі: «Скажи мені, чом стрілися так пізно?»

А чого вартує посмішка в очах жінок саме моєї «золотої осені» (як я їх називаю як ведучий «Надвечір'я долі») від тих слів «А де моя весна? –

сама себе питаю. – А де моя весна? – до себе говорю» – це ж жінка і в 45, і в 50, і в 60, і в 70. Вона стирає грань істинного життя, вона живе майбутнім, але позиціонує себе з 18-річного минулого. Адже інколи подивишся на своїх ровесників (особливо жінка на жінку) і думаєш: “Господи, яка ж вона бабуля”, а при цьому себе ж не бачиш.

Я співав пісні на ті тексти, на які боялися співати професійні співаки, тому що кожен з них хоче бути вічно молодим. А от ми з Вадимом Дмитровичем такі – колись були з ним молоді і красиві, тепер – тільки красиві, але сивочолі, і ми не фарбуємося, ми йдемо в народ такими, як є. І саме тому більшість пісень, які я написав на його тексти, я виконую сам: «Хай минають літа, хай минають літа, і хай срібло лягає на скроні...» Я ж не співак, я просто бард. Бард, якому Бог дав можливість написати трішки музики, трішки слів, трішечки заспівати. Але я співаю душею, так, як я це бачу, так, як це пишу, і тому саме на піснях Крищенка оплески тоді, коли ти просто кажеш: «А зараз я заспіваю для вас пісню, написану на вірші Вадима Крищенка». Ти вже можеш не співати, тобі вже аплодують, тому мені дуже хотілося б, щоб всі артисти, всі, хто знав, знає і буде знати Вадима Дмитровича, всі, хто виходить на сцену, виходить в ефіри, в засоби масової інформації, щоб всі вони були щирими, щоб вони ніколи не забували сказати: «А зараз для вас звучить пісня на вірші Вадима Крищенка». А то трапляється так, що пісня звучить, а хто її написав, ми дізнаємося просто випадково. Тому оце, друзі, основне: поважати одне одного, розуміти, що ми не крадемо хліб один у другого, розуміти, що ми всі – різні, і кожного з нас народ сприймає по-своєму: Гаденка – по-своєму, Поповича – по-своєму, Бобула – по-своєму, Мацялка – по-своєму. От «Дві зорі» – вони будуть вічно у Івановому виконанні звучати на землі і на небесах звучать, адже так влучно написати пісню і щоб її так влучно заспівав Іван Мацялко... Дійсно, дуже рідко буває таке поєднання слів, музики, аранжування і виконання.

Я вірю, що дочекаюся ще тої днини, коли Бог зжалиться над Україною, коли оці буревії закінчатся, запанує мир, злагода, і тоді, як сказав великий поет сучасності, всі будуть розуміти: «Батькова пісня, батькове слово, хто ми і звідки, нагадає знову». Чи не так, Вадиме Дмитровичу? Це ж Ваші слова.

Його твори написані душею, адже не кожна його поезія є піснюю. Але та поезія, яка пісенна, живе. Найбільшу гордість відчуває кожен з нас тоді, коли твою пісню називають «народною». «Наливаймо, браття, криштале-

ві чаші» – це народна. Ще трішечки і вже забудуть автора. Да, інколи боляче, коли той же канал «Інтер», коли Павлік співає романс «Все минуло», пише: «Українська народна пісня». Тоді набираєш номер телефону і кажеш: «Хлопці, поки я живий, напишіть: «Слова і музика Мар'яна Гаденка»». Так само, я думаю, і у Вадима Дмитровича болить. Але з другого боку, ми цим гордимось, що наші пісні стали, дійсно, народними. Таких піснетворців на цій землі не так вже й багато. Їх можна перерахувати по пальцях, і кожен з великих людей, таких, як Вадим Дмитрович, пройшов дуже нелегкий шлях становлення своєї особистості. Вони всі йшли крізь терни до зірок. І це завдячуючи лише кожному з них, завдячуючи тому, що вони мали силу тримати себе, йти за межу для того, аби доказати, що ти – не пусте місце і не пусте твоє слово, і дзвонити, дзвонити, дзвонити (як про це пише Вадим Крищенко у своїй поезії «Дзвонар») – наша пісня звучить. І хай звучить!

Він пише про те, що в нього болить. Це найскладніше, що є у творчості Вадима Дмитровича, тому що він відкрито довірився Богові, тому відчуттю, яке Бог подарував з небес (у Творця Вадим Дмитрович вірує, бо без Творця ми ніхто, це однозначно). Доречі, я хочу сказати, що Бог один. От дороги до Бога різні. Коли я задумував програму про українців за кордоном, то я заходив і у кірху, і у католицький храм, ходив і в інші і молився Богу своєю мовою, українською, і Бог мене чув. Я думаю, що Бог щовечора чує Вадима Дмитровича, його звертання. Все, що в нього є, я кажу, дійсно, – воно супер, але найбільше болю йому приносить політична складова нашого життя. Не дочекалися ми з ним тієї України, яку ми плекали в серці, яку ми плекали в своїх снах, про яку ми молилися... Куди б нас не заводила доля, ми просили за Україну. Ми і зараз просимо, сидючи з ним в двох різних кінцях Києва, одного і того ж – Божої благодаті для України.

Книжку його почитайте – там є все, що він створив, там є історія нашої держави. Навіть попри великий біль, страждання, втрати, у піснях Крищенка звучить любов. Бо вона – основа життя. Без любові не буде нічого. Тому, Вадиме Дмитровиче, знайте, що я Вас люблю саме такою чоловічою, синівською любов'ю, як син батька. Я горжуся тим, що ми поруч, що я мав честь писати музику на Ваші вірші, працювати з Вами в одних концертах і завжди казати, що «Зараз на сцені – батько українського слова». То тримайтеся, шануйтеся і кохайтеся, Вадиме Дмитровичу, кохайтеся!

У творчості Вадима Дмитровича не треба нічого вишукувати – тут потрібно просто взяти, сісти, відкрити його книгу на тій чи іншій сто-

рінці. Там в кожному рядку така енергетика, що де відкрив, там треба і читати. Але, маючи мільярди, ті, хто «ратує» за Україну, могли б видати маленьку таку книжечку Вадима Дмитровича і просто подарувати в кожену родину як в бібліотеку. Але це, як той казав: «Мрії мої, мрії мої, думи мої, думи мої». А він є і буде людиною-легендою у нашій державі.

Саме дурне, що є на сьогоднішній день, це те, що **творчості Вадима Дмитровича** досі нема в **освітянській програмі** наших навчальних закладів. Чому, коли ми говоримо, що Вадим Крищенко є батьком українського слова, коли ми кажемо, що таких, як він, в Україні за кількістю набереться на десять пальців, не більше – поетів однакового такого стабільного рівня, імені, розвитку, думки, масштабу, – то чому вони не вивчаються в шкільних програмах, чому в посібниках ті, кого страшно читати? Чому взяли й повикидали з підручників поезію Ганни Чубач, адже вона найкраще пише для дошкільнят! От як він, Вадим Крищенко, є лицар українства, так в дитячій поезії є бабуся Ганнуса. Як у нього все йде з душі, так і у неї з душі, тільки по-дитячому. Не дивлячись на те, що вона – Генеральша з великої літери, дружина першого начальника Генштабу Збройних сил України, вона залишиться дитиною отакою. Вона і говорить по-дитячому, і пише по-дитячому.

Вадим Дмитрович розмовляє з народом як філософ, як батько, який перебирає на себе не тільки родинний біль, а й біль усієї України. Тому я не хочу піднімати голову й казати на адресу чиновників: «Боже, вони колись своє все одно дістануть», але, видно, ще одну революцію потрібно пережити для того, щоб зрозуміти, що даремно виходити на майдани доти, поки ми не бачимо лідера, поки ми не бачимо людей, які будуть жити Україною, а не собою.

Але я вірю, що за ті ще 25 років щонайменше, що Бог дасть прожити поету, він дочекається моменту, коли відкриє навчальний посібник, де будуть і його твори, а він їх буде читати й казати: «Я тут щось не те трішечки написав, треба було б справити, але вже надрукували». Я думаю, що ця втіха його ще чекає. Він на це заслуговує.

Одним словом, він – геній. Він просто геній. Він – батько українського слова. З чого починав, тим і закінчую.

Свого часу я запросив його на мою авторську програму «Надвечір'я долі», бо чи не він є лідер нашого суспільства? Про мас-медіа окрема розмова. Ти, приміром, можеш зрозуміти, що то є суспільне телебачення, якщо ніхто, крім тебе, не спілкується там українською мовою? Ти йдеш по коридору – звучить тільки російська, інколи японська, китайська та

англійська, але не українська. То що, це – нормальне суспільне мовлення? До чого ми дійшли? Самі ж і виховали цих царів, які ніколи (принаймні при нашому житті) не зроблять так, щоб Україна була Україною. А ми зробимо. Якщо не тут, то з небес все рівно доведемо справу до кінця. Але зараз є такий лідер в нашій долі – Крищенко, який старається, як би йому не було важко, тягнути того воза слова українського за собою. Вадиме Дмитровичу, навіть якщо тяжко, – волочіть, бо, якщо не ми з вами, то хто? То ось і все.

Вадим Дмитрович, безперечно, буде актуальний і в наступних поколіннях, бо, якщо зараз батько на сина, а син на батька меча здимає, то рано чи пізно запанує той час, коли захочеться родинного тепла, і тоді всі навернуться до поезії, до творів Крищенка. Їм захочеться відчутти те тепло, яке передасться через його слово і пісню”.

Іво **БОБУЛ**, народний артист України, співак, композитор, кавалер орденів князя Ярослава Мудрого, Миколи Чудотворця, та "За заслуги", нагороджений Хрестом пошани Святого князя Олександра Невського та Хрестом пошани «Закон. Честь. Мужність»; більше 40 пісень на вірші В.Крищенка в репертуарі: “Вадим Крищенко – вже легенда. Це, будемо казати, титан української поезії.

Перша наша спільна пісня була «Стрілися двоє» на музику Геннадія Татарченка. Вадим Дмитрович готував свій вечір. Ми з ним пішли до композитора додому і шукали там пісні. Маєстро щось грав, щось показував. А Вадим Дмитрович тримав у руках збірку своїх віршів. Я взяв її. Почав перегортати сторінки і знайшов цю поезію. Спитав, чи є на неї мелодія, і Татарченко зіграв. Я зразу вирішив робити дует. Пісня моментально стала шлягером, який по цей день звучить.

Нашій творчій співпраці вже більше трьох десятків років. Іноді сперечаємось, щось доводимо один одному, бо те, що гарне для поезії, не завжди підходить для пісні. Тому іноді прошу його щось переробити, якесь слово поміняти. “Та що ти мені знову – поміняй!” – зривається. – “Ну не звучить воно. Не співається”, – кажу. Якось доходимо до консенсусу, це головне. Та і в таких випадках поет завжди знаходить настільки цікаві мовні обороти, що мені дуже імпонує новий варіант.

Як правило, Вадим Дмитрович мені телефонує, читає вірша. Я слухаю, складається якась мелодія. Якщо ні, кажу: давай Домшинському (бо Воло-

дя – гарний мелодист, він дуже відчуває поезію Крищенка. І Остап Гавриш теж. Люблю я цих людей, бо вони тримають такий карпатський колорит. У них звучать якісь нотки, притаманні лише українському мелосу).

Вадим Дмитрович писав пісні з різними композиторами, з українськими, з російськими. От перша моя платівка, яка мала вийти в 1990 році, була з композитором Олександром Морозовим. Пісні з неї вже пішли в народ. Іноді кажуть: скільки можна писати про тих лелек, про хату. А я зауважую: «Хлопці, згадайте, де ви народились!» В нашому дитинстві лелеки – це було щось таке фантастичне. Коли вони прилітали до нас, ми чекали на щось нове в житті. Всі вибігали на поріг і дивилися – якщо летять вони тим клином, значить, весна йде. В моїх спогадах це залишилося, як якась казка, диво. Ви що, забули, де похована пуповина, де бігали дітьми? Це не можна втрачати і забувати між багатоповерхівками мегаполісів. Ви втрачаєте себе.

Вадим Дмитрович Крищенко – це людина, яка створила для своєї нації більше, ніж будь-який політик, який сьогодні при владі. І таке до нього відношення! Це людина, яка пише історію своєї країни. Не історики, а поети пишуть історію. Він описує в своїх віршах все, що відбувається. Це своєрідний часопис: в такому році відбулося те, в такому це. Можна відслідкувати все, що є. Цю історію переписувати неможливо. Бо вона настільки глибоко занурена в душах людей, що кожен скаже: «От я пам'ятаю, ця пісня там 70-х років». Що в сімдесятих роках було, вже переписати неможливо, воно в пісні, у вірші. Вадим Крищенко в своїй поезії відображав кожен час, кожен епоху. Це не перепишеш.

Тому наші поети (а Вадим Крищенко – один з найкращих) мають бути досліджені. Про них треба писати. Чомусь про інших, чужих, пишемо, а у себе під носом не помічаємо. Вміємо ми вбивати курку, яка несе золоті яйця. Вадим Крищенко прожив довге життя, він багато знає, його досвід безцінний! Досліджуйте, популяризуйте, бо культура – це основне, з чого починається людина, що ставить мізки на місце.

Раніше були якісь структури, які підтримували таких людей. Зараз нічого немає. Він наодинці зі своїми проблемами і вирішує їх, як може. Та це ж неправильно. Вадима Крищенка знають у всьому світі. Де лише не співають його пісень! І в Канаді, і в Америці, і в Італії, і в Португалії, і в Австралії, і в Польщі. Перелік можна продовжувати, бо де є українці, там звучить слово Вадима Дмитровича.

Мені іноді здається, що я живу в державі, яка розколота, в якій одна рука не знає, що робить інша, а голова не знає, що роблять ноги. Тому нам, людям, які творять українську культуру (а Вадим Крищенко до них відноситься найперше) зараз дуже нелегко. Нас залишилося не так багато – митців з тої плеяди, які в найважчі часи, коли в Україні майже все було російськомовним, піднімали пісню рідною мовою. Вадим Крищенко був одним з перших (чи не єдиний), хто писав виключно українською. Це були чудові вірші, з яких композитори робили пісні. Багато з них стали вже просто народними і співають їх як народні. А ці пісні мають автора.

Можна бути при «бабках», купити все, та душу і здоров'я не купиш. Багато людей, маючи гроші, лізуть на сцену, співають, але це до певного часу. Є одиниці, які з роками стають дорогоцінними діамантами. Ніхто не народжується зразу великим, це поступовий процес. Так і Вадим Крищенко. Зробив себе сам. Час лише надав огранювання його унікальному таланту. Йому потрібна золота, титанова оправа. А цю оправу повинна зробити держава. Треба пишатися тим, що у нас є такі люди. Чому в інших країнах поети як національні герої (на кшталт М. Імінеску в Румунії, Р. Гамзатова у Дагестані), а у нас це не на такому рівні? Чому такий занепад у державному менталітеті стосовно культури? Культура – це початок, це те, з чого починається Людина. Як школа, як вчителька. І на це не звертати уваги просто злочинно.

Вадим Дмитрович пройшов у своєму становленні тяжкий шлях. повірте мені, це не так легко здобути те, що він має, писати те, що у нього болить. В його віршах є життєві долі. У нього настільки глибока поезія, настільки вона западає в душу, що розумієш: це справжнє. Не надумане. От я співаю пісню «Осіній сад», музику до якої написав Володимир Домшинський. Це феноменальна пісня геніального поета Вадима Крищенка.

Ми, ті, хто починав з Вадимом Дмитровичем, хто створив золотий вік української естради, випробувані часом і загартовані ним. Ми були і в холодній воді, і в горнилі печі різних політичних систем, різних подій, різних часів. Тому наша творчість вже відшліфована, піднялась до рівня майстерності. Але мені боляче інше: невизначеність структур, які мали б дбати про людей такого рівня. Коли помер батько нашої класичної естрадної пісні Дмитро Гнатюк, на смітнику знайшли його афіші і інші речі... Я не знаю, хто винен у цьому, але в нормальних країнах такі речі зберігаються і збираються по крихіткам. Бо це на вагу золота. Люди пишуться

тим, що в них є, що їм подарував Господь. У нас ніколи не пишались ні своїми акторами, ні поетами, ні співаками, ні художниками. Це я на собі відчув. Поки хтось зверху не сказав: “Це геніально”.

Сьогоднішню культуру розбавили незрозумілі мені поети, виконавці. Я не те, щоб постарів, я душею молодий. Я знаю і розумію, що треба людям. А що в текстах наших молодих поетів-пісенників? Два слова, одне й те ж саме повторюється 32 рази, жодного змісту взагалі! І я розумію, чому сьогодні подібне відношення до таких поважних людей, як Вадим Крищенко. Бо Вадим Дмитрович завжди змушував людей думати: чого ти, чоловіче, на цьому світі живеш? Для чого? Що ти маєш робити? Почуй слово Господа про свою місію і роби це... Ось так робив Вадим Дмитрович, важко йому було чи не важко, в сніг, в дощ, вставав і робив. А сьогоднішнє отупіння, мабуть, комусь треба.

Протягом багатьох років у що ми перетворилися із такої могутньої культурної держави з такою величезною культурною спадщиною? Ні одна нація не має стільки народних пісень! – вже не кажучи про чудові естрадні пісні того ж таки Вадима Крищенка – і це не озвучувати?!

Але йде процес дебілізації нації. Це моя думка, і я можу її підписати. Що сьогодні звучить по радіо і крутиться в мас-медіа?! Ніби дали для українського простору 80 відсотків ефіру, та що ж туди входить! Чи хоч один вірш Вадима Крищенка хтось прочитав? А його пісню знайти! Чому ні? Часу нема? Щоб тільки ноги гупали, а голова не працювала? Я теж не можу пробитися ні на радіо, ні на телебачення. То як я маю доносити це слово до слухача? А Вадим Дмитрович написав же про те, що у нього болить. Він бачить, може, більше і далі, ніж я. Я лише доношу і приєднуюся всім серцем до його слів. На концертах я про це говорю. Не треба шукати Месію, дослухайтеся до своїх розумних людей. Час не спиниться. А важкі наслідки цього ми будемо мати потім. Що, треба, щоб люди були тупими? Дебілізація. Стадом керувати легше. Класика жанру. Щоб не було запізно це зрозуміти...

От візьмімо пісню «Одна-єдина». Коли я прочитав рядки:

Одна-єдина на білім світі,
З твого імення сонце світить...

перша думка була, що не треба співати “Ще не вмерла” з будь-яким продовженням. Не треба вже про смерть. Ми і так ото притягуємо до себе

весь негатив, який тільки є. Треба якось вже повернутися до сонця, робити так, як треба. “Одна-єдина на білім світі, з твого імення сонце світить” (співає. – І.П.) – нормальний, життєстверджувальний гімн! Досить плакати, битися об підлогу лобом, поки розіб'ємо, а потім кажемо: «О, як легко стало!» Може, і має бути зразу легко. Це моя думка, я давно до цього прийшов. Тому що, коли неправильно, воно так і відчувається, і коли воно примусово, воно і відчувається примусово. Я зразу відчув, що «Одна єдина» – саме така пісня, яка потрібна українцям. Вона живе в моєму репертуарі. І ви собі не уявляєте, що у душі, коли піднімаються стадіони, і всі співають як один! То чому це не може бути гімном України? А у нас – «ще не вмерла...» Чого воно повинно вмирати, ну скажіть, чого?! Ми кажемо, що козаки. Так чого ж співаємо все навпаки? Де є той стрижень нації? У нас ідеології немає в державі! А держава без ідеології – все одно, що дім без хазяїна. Так давайте підтримувати того, хто піднімає ці ідеї! Всі гуртом давайте! А у нас все вроздріб, все вроздріб. Організм просто не розуміє, що з ним твориться, він в конвульсіях. Який би поет не був, як би не хотів це зібрати, йому дуже тяжко.

Багато зусиль Вадим Крищенко кладе на вітвар Вітчизни для того, щоб люди зрозуміли, що вони мають свою державу, свою мову, свою пісню, свою ідею і своїх акторів, своїх поетів. Все своє. Нам не треба чуже. Ми можемо слухати, прислуховуватися. Але у нас є своє. Гордість повинна бути у нації! Хтось надів вишиванку і пишається цим. А у мене вона підшита під шкірою. І у Вадима Дмитровича – під шкірою. З дитинства вона там. Я не б'ю себе кулаком у груди, що я такий. Ми просто з Вадимом Дмитровичем разом робимо справу, яка підняла б дух нації. Щоб нація зрозуміла, що вона не є вроздріб, що вона не є маса якась – це є одні-єдині українці, одні-єдині! Вони тут живуть і роблять все для того, щоб країна процвітала. Кому не подобається, будь ласка, валіза, вокзал – і куди хочеш. Якщо живеш тут, будь ласка, підкорюйся цим законам, як це роблю я і Вадим Дмитрович. Живи, працюй, створюй добробут для держави!

Сьогодні йде війна, та муза не мовчить. Вона все одно повинна йти до людей, зігрівати їхні серця, їхні душі. Не можна залишати людину наодинці з поганими думками. Ще одна характерна риса поета полягає в тому, що Вадим Дмитрович завжди був в темі. Він не залишався осторонь подій. Ще з радянських часів він писав про незалежність, став Майдан – він відгукнувся і створив вже цілий пласт пісень. Він ніколи не боявся, що

хтось зверху скаже: «Що ти пишеш!» Він писав про те, що у нього болить. Це його професія як поета – відгукнутися на події.

Вадим Крищенко – велика людина для нашого суспільства. Треба обережно, як кажуть, на руках його нести. Є у нас чим пишатися. Є! Та наша біда, що не вміємо шанувати. Підкреслюю: це – золотий фонд нашої держави, який треба цінувати! Ще раз повторюю: не шукайте Месію десь там, він – поруч. Треба лише підтримати цих людей.

І знову ж таки до питання культури і духовності. От мій малий вчиться в шостому класі, то я не знаю, який дурень складав ці програми, щоб діти вчили. Я з ним не можу вивчити вірш, неможливо запам'ятати, якийсь незрозумілий каламбур. Навіщо це робити? Люди добрі, є ж нормальні поети, які дійсно зрозумілі, і в них є твори на будь-яку тематику. Чому не поставити Шевченка, з ним поруч – Франка, з ним поруч – Крищенко? Дайте те, що зараз є, що потрібно і цікаво людям. Я розумію, що є певний стрижень, стовп. Та біля нього має бути такий дуже гарно зроблений із квітів-поетів сучасний вінок. Не хочу називати авторів, та я читаю – якесь повне безглуздя. Я не знаю, як ці твори потрапили туди! Держава витрачає гроші на ці видання (гроші, які я плачу у податках!), щоб мій син вчив таку нісенітницю?! У той же час у Вадима Дмитровича навіть вибирати із творчості нічого не треба: все, що він написав, спрямовано на виховання патріотизму, любові до України, до людини. Там мудрі поради і житейські істини, моральні і духовні питання, з якими ми стикаємось кожного дня. Там знайдеш вірші і про кохання, і про любов до матері, і про любов до держави, але щиро, ще й тими словами, якими ми розмовляємо, просто, щоб дитина зрозуміла. А не якимись такими надуманими, що не знаєш, звідкіля воно взялося те слово, його немає в мові.

Шкільна реформа має включати в програму такі твори, які є сучасними, зрозумілими, в яких використовуються слова, якими говорить народ. Бо краще і зрозуміліше за народ ніхто не скаже. Моя думка така, що кожен поет, який вже має статус, такий доробок, як **Вадим Крищенко, повинен друкуватись у шкільній програмі**. І не в одній книжці, щоб не шукати його твори Бог зна де. Що, дитина не зрозуміє «Одну-єдину»? Чи не треба, щоб вона ці рядки знала? Так діти цю пісню і так співають! А то ж не один такий твір у Вадима Дмитровича!

Доля поета не балувала. Він дуже тяжко йшов до свого визнання. В нього були і душевні зриви, і родинні проблеми, і проблеми зі здоров'ям.

Та він дуже сильна людина. І ще дуже добра. Він може допомогти іншому. Він не тільки мені допомагав – багатьом артистам. Я знаю, що я кажу. І я про це пам'ятаю, як він мене за руку водив на радіо, на інтерв'ю. Він – світла людина і є таким у всіх іпостасях..

Тому низький уклін Вадиму Крищенку від всіх співаків, бо у кожного нормального співака обов'язково є пісня на вірші Вадима Дмитровича. Я дуже його люблю і поважаю. В мене більше сорока пісень записано на вірші такого чудового українського поета-пісняра. Дай Боже йому здоров'я!”

Юрій ГРАДОВСЬКИЙ, народний артист України, співак:
«Чи міг я, син простої колгоспниці, навчаючись в училищі, чи навчаючись в університеті, чи в той момент, коли я почав співати, чи міг я подумати, що буду знайомий, більш того, мати за честь дружити з генієм української пісенної поезії Вадимом Дмитровичем Крищенком? Він як поет, поет-пісняр – неперевершений. Це однозначно. Рівних Вадиму Дмитровичу у нас в Україні немає. У мене як у вчителя, людини, яка закінчила Коростишівське педагогічне училище, Київський державний університет імені Т. Г. Шевченка, серце болить і крається від підручників, за якими навчаються наші діти. Вже багато років я сам себе запитую: чому там немає мудрого слова Вадима Дмитровича Крищенка? Якщо моє слово долетить до високопосадовців, нехай вони знають, що **творчість Вадима Дмитровича** вже є в історії і **має бути в підручниках** для школярів. Дай йому Бог здоров'я, я дуже його шаную. Дозволю собі такі чотири рядки з цього приводу:

Хтось любить Монатіка, хтось Лободу,
Хтось слухає півки Онищенка.
А я щасливий, що просто живу
В епоху Вадима Крищенка!»

Світлана МИРВОДА, народна артистка України, сівачка, виступила приблизно з трьомастами сольними концертами у зоні АТО, володарка Гран-при міжнародного фестивалю в Італії, кандидат наук з державного управління, доцент кафедри менеджменту університету «Україна»: «Одна з пісень Вадима Дмитровича в моєму репертуарі – це

хіт. І я знову її беру, і вона буде звучати в Барселоні, тому що пісня “Чобітки” (колись я навіть придбала собі для її виконання чобітки, вже зносила, треба нові купувати) настільки запальна, настільки ритмічна, що, коли я співаю, ще намагаюсь там пританцювувати, і ясно, що слухачі і глядачі відповідають мені тим же. В будь-якій ситуації: і на Сході хлопці виходять до мене танцювати, і під час святкування на великих майданчиках, як-от у Барселоні на великій площі, де проводиться український фестиваль, я впевнена, що ця пісня і там буде звучати дуже танцювально і запально, і, думаю, що люди будуть танцювати.

Геніальність віршів Вадима Дмитровича в тому, що вони легко читаються. Як кажуть, все, що геніальне, воно просте. Його твори не такі «закручені», що треба думати над кожною фразою, тому вони добре лягають на мелодичний ряд і тому в нього є стільки пісень, які я з задоволенням співаю. Я дуже шаную у творчості Вадима Дмитровича його патріотизм, любов до землі, до людей, до всього, що є українське. Це для мене найважливіше, тому що не може бути ні артист, ні поет поза політикою, поза суспільством. Це живий нерв. **Поет – це нерв суспільства.** Він має відображати те, що коїться: біда – значить, і поезія така, щастя – значить, і в поезії мають радісні іскорки вилітати з тих слів. От ця щирість і цей набір мене і приваблює, тому з великим задоволенням і читаю твори Вадима Крищенка, і ще хочу співати.

Я вважаю, що **просто необхідно включити творчість Вадима Дмитровича в програму освітянських українських закладів**, тому що, читаючи вірші Вадима Крищенка, мені здається, людина стає добрішою, а сучасному молодому поколінню, особливо тим, хто у перехідному віці, необхідно давати поштовхи – щоб це спонукало їх до пошуку прекрасного в житті, давало надію на те, що все і у них, і в країні буде добре. Щоб ми не тільки хронічно бідкалися, які ми, українці, нещасні, щоб ми не скиглили, не скаржилися і не обурювалися – цього всього достатньо, – нам треба і курс міняти, і шкільну програму, бо іноді як почитаєш те, що читають діти, то хочеться не просто плакати, а навіть гірше – лягти і все. Так, були і критичні ситуації, і трагічні сторінки в історії українській, з ними треба ознайомитися, але націлювати молодь на те, щоб бути щасливими, що Україна має бути процвітаючою, Україна має бути світлою і з таким дуже впевненим поглядом у майбутнє. Це все є у Вадима Дмитровича, тому така творчість, такі вірші необхідні в шкільній програмі. Акцентую:

треба вводити творчість Вадима Крищенка – це вже класик української літератури – **в шкільну програму.**

Я знаю його пісенний цикл «Десять Господніх заповідей», мені дуже подобаються ці пісні і я не погоджуюся з тими теоретиками, які заперечують, що Заповіді не можна таким чином покласти на музику, щоб це була пісня. Чому ні? Так само зараз є противники того, щоб народну старовинну пісню робити в сучасній обробці. А я вважаю: потрібно. Ми ж вишиванку носимо і як автентичну реліквію, але ж і стилізовану носимо – якийсь сучасний одяг з вишивкою. Так само і тут: Заповіді, хто читає Біблію, – це незмінно. Але чому роздуми над Заповідями та не покласти на музику: вірш такий є, пісня є? Може, тоді швидше дійде до людей їх суть, коли ми будемо бомбити і музикою, і поетичним словом? Тоді, може, не буде в нашому суспільстві, вибачте, покидьків?

Можливо починати, власне, треба теж із шкільної програми. І щоб в концертних залах і з концертних майданчиків звучали пісні як заповіді, наприклад, «Шаную неділю». Чому це не пісня? Співала її Раїса Кириченко. Прекрасна пісня, хай вона звучить, тому що, можливо, послухавши пісню, людина задумається, і це вже – привернення до Господа нашого. Тому це прекрасно, що Вадим Дмитрович створив таку поезію, що є блок таких пісень – віршів, уже покладених на музику. Треба, щоб вони жили.

Я впевнена, що твори Вадима Дмитровича будуть жити і в наступних поколіннях. Недаремно я от зараз читаю лекції студентам і кажу: «Є класика естрадна». Вони дивуються, бо знають: класика – це Бах, Бетховен і так далі. Я кажу: всі знають пісні Івасюка, а коли спитаю, хто автор, іноді плутаються. Так от уважайте, що це ті автори, які стали класиками, але вже сучасні.

Я впевнена, що доля творчості Вадима Крищенка буде саме такою: вона і зараз є актуальною і буде ще на багато років вперед потрібною і злободенною, тому що в ній закладено пульсуюче життя, любов до всього, що ми називаємо Батьківщиною, любов до людей і до України. Хай живе Україна! Слава Україні! – це найголовніше!”

Олександр ВАСИЛЕНКО, народний артист України, співак, володар титулу «Голос унікальної краси» (міжнародний фестиваль, Італія, 1999, 2000), Гран-при (Італія, 2000), лауреат премій Г.Сковороди, М. Луценка, І. Гулака-Артемовського: “Якщо оцінювати по-

стать Вадима Дмитровича Крищенка, то, без перебільшення, я би сказав, що це – глиба. За кількістю і якістю написаних творів я не бачу рівного йому. Я не зустрічав слабких його поезій чи пісень, всі – в десятку. У моєму репертуарі біля десяти пісень Вадима Дмитровича. Деяких з них я був першим виконавцем, деякі мені просто сподобалися і я взяв їх до свого репертуару. От наприклад, пісня «Гей ви, козаченьки». Я співаю її з великим задоволенням. Вона дуже актуальна у наш час, нагадує славне минуле. Піднімає настрій і бойовий дух для нових звершень. Сильна пісня.

У Вадима Крищенка, по суті, що не пісня, то шедевр. Він – неперевершений майстер слова. Його слово настільки точне, настільки влучне, настільки досконале, що йому тільки тему дай, і він неперевершено напише що завгодно. Склад у нього зрозумілий, легкий і читається він добре, і запам'ятовується. Цього у поета не віднімеш. Майстер. Справжній майстер своєї справи. Всі його пісні змістовні. Мені подобаються такі, де є нерв. Як, наприклад, «Берег любові».

Якщо ми хочемо жити в розвиненій, щасливій країні, треба починати з духовності. Я вважаю, що **творчість Вадима Дмитровича обов'язково, стовідсотково треба включати в шкільну програму**. І починати цей процес треба зі створених ним у поетичній формі десяти Господніх заповідей. Бо духовність має бути першоосновою.

Далі у нього чудова патріотика. Любов до рідної землі теж треба прививати дітям змалку. Його поезія і пісня вічні. Його співали і будуть співати, бо він піднімає глибокі загальнолюдські теми, які хвилюють людство у всі часи, і робить це настільки досконало у своїх творах, що нікого не залишає байдужим. Тому стільки десятиліть його пісні і вірші живуть. Вони легкі, зрозумілі і водночас глибокі за змістом. Я б його з Тарасом Шевченком порівняв. Вадим Крищенко – наш сучасний класик. Його поезія однозначно розвинула б молоде покоління, дала пораду, навчила життєвим істинам, виховала високі моральні якості. Це треба робити чим раніше, тим краще – виховувати молодь на творчості Вадима Дмитровича Крищенка. Щоб не довелося потім перевиховувати...»

Андрій ВЕРЕС, народний артист України, сівак, керівник гурту «Козацькі забави», директор-художній керівник Київського академічного театру українського фольклору «Берегиня»: «Коли ми створювали свій колектив з назвою «Козацькі забави», в нас була кон-

цепція - через жарти змусити людей серйозно подумати про існуючі проблеми, якраз через жарти тих співаків, яких ми добирали в колектив. У нас кожен грає свою роль: є жартівливий образ, є образ отамана, є образ сотника.

У 90-му році, коли «Козацькі забави» з'явилася на естраді, ми дуже відрізнялися від інших подібних колективів. Навіть зовнішньо: у тих артистів обов'язковим елементом вбрання були сині чи червоні шаровари, у кожного ж з нас був окремий костюм. Ми запропонували глядачам зовсім інший репертуар, інші пісні, інший підхід, інші тексти, інше ведення програми, інший інструментарій. Це нове треба було теж знайти, та такі зміни були на часі і ми їх зуміли відчути і втілили. До сьогоднішнього дня ми знаходимося в творчому пошуку і той факт, що колектив користується популярністю, переконує, що «Козацькі забави» людям потрібні.

Відчуваємо це, і коли приїжджаємо в далеку країну. Знаємо, що цирк всюди однаковий, ліліпути всюди однакові і клоуни, а от національна культура вирізняється своєю неповторністю.

І зараз якраз закордонна публіка виявляє більше цікавості до таких національних колективів. Ми попали в такий момент, що хотіли чи не хотіли б, нас будуть слухати, це цікаво. А от затримати глядача надовго може лише наш професіоналізм, наші голоси, наше володіння інструментами, вміння повести за собою. Завдяки всім цим якостям маємо свою аудиторію будь-де.

Вадим Дмитрович – це феномен в українській культурі, тому що, по-перше, він – великий патріот своєї Батьківщини, по-друге, це людина, яка обізнана з історією таким чином, що він виріс в тій історії. Він і з інтелігенцією знайомий, він і з селянами знайомий. Йому однаково близькі їх проблеми. Він з кожним спілкується тією ж мовою, що і співрозмовник. Якщо розмовляє з академіком – то його мовою.

Вадим Дмитрович – це людина, яка зробила величезний внесок в культуру, як говорять, нематеріальну своїми віршами і піснями. Він багато “створив” артистів. Артистів, які до сьогоднішнього дня мають завдячувати **йому** за своє існування на сцені: більшість народних і заслужених артистів подані були з руки Вадима Дмитровича. Це **він** зробив. Це завдяки **його** пісням, які він **дарував** людям, дарував і знав, кому що дати, хто це може заспівати. Найкращі композитори співпрацювали тільки з ним і співпрацюють до сьогодні. Коли ідуть його авторські концерти на

сцені НППМ «Україна», там виступають найкращі артисти, артисти з першого легіону. Вадим Дмитрович зробив все для того, щоб наша культура була представлена як найталановитішими артистами, так і їх найвищуканішою програмою.

Я ніколи в житті не говорив з ним на фінансові теми. Більш того, наскільки знаю з розповідей моїх друзів, на цю тему він ніколи не вів розмови і з ними. Можливо, хтось би інший продавав свої твори, та Вадим Дмитрович дарує. Він може говорити про творчість, про пісню, про подачу цієї пісні, про концертну площадку – так, але не про гроші. Секрет його успіху в тому, що це людина, яка повністю віддалася і мистецтву, і тим артистам, які працюють з ним. Він як взяв з першого разу того N, так він з ним і до сьогоднішнього дня возиться.

Ми почали спільну роботу давно, ще коли я працював в Укрконцерті. А коли створив колектив, то стало цікаво, як козак з минулого дивиться на сьогоднішній день. І от пам'ятаю, якось (то ще було років зо два до смерті Назарія) він (Н.Яремчук. – І.П.) підійшов до нас і каже: «Ось, мені подарував Вадим Дмитрович, а я вам дарую пісню «Налий, шинкарочко», бо я не бачу жодного колективу чи виконавця, який би міг її заспівати».

З цієї пісні і почалася наша спільна робота з Вадимом Дмитровичем. Він побачив, що ми патріотичного і козацького спрямування колектив, що його пісня в нашому виконанні відразу попадає в ціль і їй гарантоване довге творче життя. Ми теж були в захваті від його творчості, тому ці пісні поета ввійшли в наш репертуар на постійній основі. Так, одну з концертних програм ми і назвали «Налий, шинкарочко» – за назвою однієї пісні Вадима Дмитровича. За назвою іншої його пісні «Україно-мати, ми твої сини» ми зробили другу програму, в якій ця тематика була головною. Наразі обкатуємо ще одну програму за назвою ще однієї пісні Вадима Дмитровича «Вперед, побратими», возимо її не тільки Україною, але й закордоном. Сьогодні можемо спокійно відпрацювати сольний концерт із 19 пісень поета.

Є пісні, які ми записуємо, і доки співаємо, доти тягнемо. А от пісні Вадима Дмитровича тягнути не треба: Наприклад, «Україно-мати, ми твої сини», яку ми виконали вперше десь в 93–94 роках, до сьогоднішнього дня люди просять співати. Хочете чи не хочете, а вона живе. Інша його пісня «Налий, шинкарочко» – взагалі вічна, тому що тема козацтва, образ отого козака, який створює Вадим Дмитрович, – це вічне. Ще одну його

пісню «На долині мчаться коні» я знайшов десь в газеті. Саша Кушнар'юв написав музику, і ми зробили пісню. Я навіть нічого Вадиму Дмитровичу не сказав, так ми її і співаємо.

Його пісні не можуть бути одноденними, він дуже талановитий. Більш того, ретельно відноситься до справи написання пісень: робить декілька варіантів. Нещодавно відкривали меморіальну дошку Віктору Лісоволу – зібралось багато людей. Всі знають слова пісні «Наливаймо, браття, кришталеві чаші» і всі думають, що вона народна. Не знають, що вона має автора, і це – Вадим Дмитрович Крищенко. Але він як скромна людина про це сам не дуже розповсюджується, змирився, каже: «Значить, я вже з нею у вічність ввійшов».

На його творчих концертах бачиш, що як Вадим Дмитрович написав пісню від душі, так і артисти виконують її теж від душі, повністю вкладають весь свій професіоналізм, щоб пісня жила. Подивишся на його глядача у залі – половина людей напам'ять знають тексти його пісень. Моя жінка працює на радіо і використовує будь-яку можливість, щоб пропагувати його пісні. Але, коли послухаєш те сьогоднішнє радіо, ті FM-канали, пісні Вадима Дмитровича там не звучать. А люди пісні його знають, і так воно переходить по поколінням. От звідки? От – феномен. Знають, тому що те, про що він пише, потрібно душі.

Я коли їду в автомобілі, вмикаю радіо і весь час переключаю хвили в намаганні знайти щось наше і не могу, бо зробили так звані квоти – ще раз нам, українцям, дали по шиї. Які квоти для українців? Для російських пісень, для американських – так. Ми були в Колумбії і коли зайшли в якесь кафе, і чисто випадково вони побачили, що то не їхні, вони включили нам Deep purple, бо думали, що це американці приїхали. У них навіть немає «кока-коли», у них інша назва. Куди не зайдеш, всюди у них звучить своя музика, там немає табу чи квот, вони просто люблять свою культуру. При цьому у них в арсеналі є будь-яка музика, яку вони можуть включити з поваги до гостей.

Зараз я дивлюся на сучасні наші рок-групи – то хлопці, яким все одно, де працювати: чи на будівництві, чи вантажником, чи академіком. Тому, коли питають, чому Олег Скрипка відмовився від звання, я скажу: воно йому не потрібне. Це якби мені дали «Заслуженого будівельника України», я б посміявся і все, бо воно мені теж не потрібне. Коли ми вчилися, ми виховувалися на найкращих зразках культури: і джазу, і рокової музики, і треш-

і хеві-метал. Зараз ці хлопці самі собі пишуть тексти, самі музику, самі грають, самі співають, і в якийсь момент знаходиться теж такий якийсь депутат і каже: «Досить цих хорів Верьовки, досить цієї шароварщини...»

На сьогоднішній день у нас немає якоїсь ідеології. Які пісні слухають наші можновладці, такі пісні звучать і в мас-медіа.

Вадим Дмитрович знає, яка сьогодні має бути пісня. І його учні, як от Михайло Брунський, дорослішають на його піснях і виховують свою аудиторію на них. Метр не пише на замовлення, він сам знає, що має бути, що потрібно аудиторії.

Читаючи його вірші, розумієш, що ні додати, ні відняти нічого не можна. Все довершено, все сказано в тому об'ємі, який він написав. Є от простота, яка затягує людей. Його поезію хочеться перечитувати, більш того, перечитуючи, знаходиш кожного разу щось нове для себе. У мене є друг, який написав книжку, так-от, я її місяць читав і так і не зрозумів, що він написав. А от Вадима Дмитровича треба давати молодому поколінню зі школи, бо в творчості цього митця багато людського, доброго, теплого, зрозумілого. Його вірші, як сімейна енциклопедія. Їх стиль доступний, він входить в нашу душу, бо він український. Але патріотика Вадима Дмитровича – це не ура-патріотика. Там все інтелігентно і там є про що подумати. Коли в концерті ми співаємо «Вставаймо, браття українці», народ встає.

Пам'ятаю, як у мене вдома, коли ще не було пісні «Стрілися двоє», а лише мінусівка, Бобул не заспівав мені її, а сказав: «Ти послухай, послухай», – і зачитав вірш. Він захотів прочитати, що не характерно для співаків, – їм же простіше заспівати.

Вадим Крищенко – як батько для артистів, він – патріарх української поезії як поет-пісняр. Я не знаю, хто зараз може зрівнятися з ним за кількістю хорошої, якісної, професійної поезії і пісень. Читаєш його пісенний текст, а в тобі вже звучить ритм. Він допомагає композитору створити музику в певному напрямку. Вражає його внутрішня музична обдарованість, у ньому є той музичний пульс, ритм. Так просто пісню не напишеш. Безмежно талановита людина. Його творчість треба пропагувати, щоб вона звучала всюди, де тільки можна, а не лише від концерту до концерту, бо це – високоякісна професійна поезія і пісня, які були, є і будуть актуальними.

Люди мають бігати за ним і просити дозволу допомогти йому, щоб він зробив концерт, а не він має просити допомоги це організувати, тому

що робить він усе це не для себе. Раз зала палацу «Україна» повна, люди прийшли, купили квитки – значить, то їм потрібно. Вони заплатили власні гроші і чекають його концертів, і питають, коли наступний.

Творчість Вадима Дмитровича Крищенка має обов'язково бути в шкільній програмі. Ще з дитячого садочка його творчість має звучати. Не покемонів треба вкладати в голову дитині, а наші рідні образи, створені Вадимом Дмитровичем. Та ж пісня «Родина» виховує не якусь агресію, а повагу до сім'ї як основи суспільства. Пісні про Україну теж зрозумілі. Поки дитина пізнає світ, поки вбирає все, як губка, треба дати їй якомога більше українського, бо нахватається іншого. Оце – наша національна безпека. Має бути державна програма на таку підтримку українського.

Колись ми виховувались на творах П.Тичини. Хотілось, щоб діти виховувались дитячою, доступною для них літературою, щоб вони розуміли, про що читають, щоб воно було візуально підкріплено: ось прочитав – ось побачив. Поезія Вадима Крищенка доступна для дітей, зрозуміла, українська. Виховувати треба на кращих зразках, таких, які створив Вадим Дмитрович. Бо таких українців, таких патріотів, таких людей, які так любили б свій край, як Вадим Дмитрович, не думаю, що я міг би назвати багато.

Пропагуються різні шоу на кшталт «Голосу країни», які своїми діями показують, що не потрібно вчитися в консерваторії чи ще десь: ти прийшла, заспівала – і вже зірка. Комусь вигідно, щоб виростало покоління тупих, дурних людей і саме тому треба вчитися на поезії Вадима Дмитровича, який прожив велике життя і має що і знає як це сказати людям”.

Павло **ДВОРСЬКИЙ**, народний артист України, співак, композитор: «Хочеться сказати, що Україна багата не тільки на поля, ріки, на чудові Карпатські гори – вона багата своїми синами і доньками. Один з її синів – громадянин, патріот України, поет з великої букви Вадим Дмитрович Крищенко, мій друг, творчий побратим. І я впевнений, що Україна його шанує, а він пишається, що він – українець.

Його творчість – прекрасна, сильна, багатогранна, базується на любові до рідного краю, до людини, до дітей, до нашої дідици, тому що він від своїх батьків дістав те, що мав отримати справжній син рідної землі – любов до землі, любов до рідної держави і, звичайно, те, що він несе в душі і в серці, – любов до рідної пісні, до рідного слова. Творити, творити і любити світ.

Його поезія і пісня цікаві вже трьом поколінням тому, що там засіяне зерно любові, добра, єднання, а такі пісні і стають народними. Пісня Вадима Дмитровича живе і буде жити, бо вона створена для любові, для віри, надії і любові в кожному людському серці, в кожному серці українця.

Його твори, його поезія, його слово мають звучати і мають бути надрукованими в багатьох шкільних підручниках, бо це є основа, яка передалася йому від таких гігантів українського слова, як Василь Симоненко, як Олесь Гончар, як Ліна Костенко. Це є справжнє продовження, справжні витвори поезії, і я впевнений, що наші діти, наші онуки і наші правнуки будуть читати і вивчати його твори і пишатися тим, що вони українці.

Вадим Дмитрович живе в ногу з часом, випереджає час і дай Боже йому многи благії літа творити і любити, а ми, творчі побратими, зичимо йому ще багато-багато нових пісень».

Ярослав **БОРУТА**, народний артист України, композитор (близько 20 пісень у співавторстві), співак, засновник фестивалю «Галицький шлягер»: «Я пригадую, що колись, в кінці січня в Києві відбувалися «Пісенні вернісажі», які проводив народний артист України, всім нам відомий режисер Б. Г. Шарварко. На жаль, людини не стало, а разом з ним і фестивалю. І от коли «Пісенний вернісаж» зник з ефірів, зник взагалі з українського пісенного простору, в мене зародилася ідея відновити щось таке, схоже на вернісаж, але не подібне до нього.

Сам фестиваль проводиться за народні кошти. Ми беремо для нього в оренду кращі зали обласних центрів, беремо в оренду кращий звук, світло, світлодіодні екрани, гарні декорації, маємо власні, «рідні» декорації – «Галицький шлягер» має своє лице.

Приємно, що «Галицький шлягер» з року в рік набирає популярності саме в молодих виконавців, і через це ми в 2017 році вирішили змінити кількість турів, тобто збільшити на один – саме за рахунок молодих виконавців.

На сьогоднішній день «Галицький шлягер» є єдиною пісенною подією, де можна показувати традиційну українську естрадну пісню і В. Д. Крищенко є флагманом цього фестивалю.

Якщо брати до уваги українську пісню, традиційну естрадну пісню, то вона зараз у великому забутті не тільки у людей, тому що їм нав'язують зовсім інший продукт з теле- та радіоефіру, але, на жаль, і зі сторони дер-

жави, зі сторони влади. Тому що нема зовсім ніякої підтримки для того, щоб українська пісня пропагувалася, розвивалася, щоб молодий пласт артистів, виконавців хотів співати саме таку пісню. Це, напевно, вигідно для політики держави, що все, що є таким добрим, українським повинно десь бути збоку, щоб показувати, що правильного українського мистецтва на даний час нема.

Насправді воно є і завдяки «Галицькому шлягеру» ми стараємося його показувати людям, показувати глядачам, що українські виконавці є – і ті, які давно себе показали і зарекомендували на українській естраді, і молоде покоління, тому що цей фестиваль є поєднанням двох поколінь, тобто артистів, які відбулись, і тих, які лише стають ними. Дуже приємно, що «Галицький шлягер» відкрив багато таких молодих імен, які зараз потроху набирають обертів саме з традиційною українською естрадною піснею.

Якщо брати особисто мене, то я горжуся тим, що я саме з Вадимом Дмитровичем написав пісню «До маминих очей», яка є однією з найвідоміших пісень про маму. Її вперше заспівала народна артистка України Надія Шестак. «Лебеді кохання» – це моя візитна картка, яка зразу, з першого пострілу попала в десятку, і з цією піснею з тих пір я іду по життю як митець, як співак, як виконавець.

Над нами є Господь Бог. Він зверху дивиться на нас і в певний період, в певний час дає такий шанс, таку можливість, щоб ми скористалися з того, що познайомилися з тою чи іншою людиною.

Так сталося колись і в моєму житті. Це був 1993 рік. Я пригадую, ось саме тоді і написалися «Лебеді кохання». І так, слава Богу, пройшло вже 24 роки, але пісня до цих пір жива, і жоден мій виступ не обходиться без неї, тому що він буде неправильно сприйнятий глядачем, якщо не заспіваються «Лебеді кохання».

В 1993 році всім нам відомий композитор (на жаль, його вже немає), народний артист України з Івано-Франківщини Богдан Янівський провів у Палаці «Україна» свій творчий вечір. Користуючись нагодою, що будемо у Києві, ми вирішили зайти до Вадима Дмитровича на роботу – він тоді працював відповідальним секретарем ВДНХ. Я на той час знав Вадима Дмитровича з телеекранів і творчих вечорів. Для мене то була дуже велика постать, недоступна, свого роду особлива. Але коли зайшли в кабінет, то я побачив, що це людина дуже проста і насправді доступна. Я

так зрозумів, що більшість таких великих особистостей зазвичай у спілкуванні дуже прості, дуже зближені з людьми. Тому, напевно, саме за це їх люди так люблять і шанують.

Пригадую, на той час ми починали співати дуетом. Вадим Дмитрович подивився і каже: «Добре, що ви співаєте такі пісні (ми принесли з собою одну з них на слова Вадима Дмитровича, «Калина-мати»), але ви такі двоє молоденькі, вам треба було б заспівати щось таке, яке підходить до вашого віку», і запропонував саме текст пісні «Лебеді кохання». Мені вдалося написати мелодію до тої пісні і, як виявилось, не тільки мелодію, а й свою подальшу творчу дорогу.

Вадим Дмитрович не боїться молоді. Він багатьох виконавців вивів у життя, свого роду створив їх і дав їм творчу долю, в тому числі і мені. Він навіть і зараз, незважаючи на свій такий вже поважний вік, продовжує шукати таланти. На «Галицькому шлягері» є багато таких молодих виконавців, як квартет «Будьмо», наші франківські хлопчики. Колись в драмтеатрі я проводив один з творчих вечорів Вадима Дмитровича (а їх тут відбулося більше десяти, які я особисто організовував поету). На одному з них я запропонував Вадиму Дмитровичу саме цей колектив – їх було тоді більше – п'ятеро чи шестеро хлопців-студентів Прикарпатського університету Інституту мистецтв. Він спочатку трохи боявся: як такий молодий колектив вийде на одну сцену з такими відомими зірками? На той час пригадую був квартет «Гетьман» і були «Будьмо», то там великої різниці між ними я не побачив. Просто «Гетьман» вже був розкручений колектив, а «Будьмо» – хлопці молоді. Та вийшли на сцену і як кажуть, зал порвали вщент.

Я повторюся, мабуть, зараз, коли скажу одну фразу, яку кажу і в своїх концертах, і на «Галицькому шлягері», і на різних інших мистецьких заходах: Вадим Дмитрович Крищенко – це такий сучасний Тарас Шевченко, тому що дуже багато його текстів, дуже багато його поезій є пророчі. Багато що збувається з тих рядків, в які він закладає свою думку про те, що до нього надходить в той момент, коли він пише вірш.

Звичайно, що така постать, як Вадим Дмитрович Крищенко, для України є неоднозначна, потужна. Його творчість в нашій культурі лягла міцним пісенний пластом, якщо брати до уваги пісню. Мені здається, що в жодного іншого поета-пісняря, крім Вадима Дмитровича Крищенка, немає стільки виконавців в Україні як відомих, так і молодих, щоб співали пісні на його слова. Це лідер серед поетів-піснярів однозначно.

Творчість Вадима Дмитровича давно достойна того, щоб бути включеною в програми освітянських закладів України. Я пригадую, коли моя дочка Оксана ходила в школу, то одного разу вона в мене запитала: «Тату, а ти знаєш Миколу Сингаївського?» – Кажу: «Знаю, я з ним пишу пісні». – «А я вчила його вірш сьогодні на уроці». Так що є можливість, щоб поезії наших славних поетів були включені в шкільну програму. Це дуже потрібно. Але це можливо, напевно, тільки тоді, коли освітою керувати буде справді настільки патріотична і проукраїнська людина, якій буде небайдужа доля держави і, звичайно, небайдужа доля покоління, яке зараз ходить в школу і виховується для того, щоб будувати в подальшому нашу Україну.

В творчості Вадима Дмитровича є те, чому треба вчитися не тільки дітям. Там й дорослим знайдеться чому повчитися. Навіть я сам час від часу, перечитуючи особливо нові вірші Вадима Дмитровича, відкриваю для себе якісь речі. Тому що людина, скільки живе – стільки і вчиться».

Дмитро АНТОНЮК, заслужений діяч мистецтв України, художній керівник, головний диригент Ансамблю пісні і танцю Збройних сил України: «Вадим Дмитрович – великий патріот нашої землі, людина безмежної творчої потуги. І це не пафосні слова. В своєму віці він залишається молодим, з очима, які горять тим світлом, яке буває, коли людина прагне невинно пізнавати світ, творити. І саме головне – це людина, яка дарує нам репертуар такого високого громадянського звучання. Це людина, якій віриш, бо вона щира в своїй поезії, вона влучна, вона сучасна. Він тримає руку на пульсі часу і тому дуже цікавий мені, як людині, яка теж досить сучасна і не замикається на кругах тільки історичних, а й вивчає сьогоднішню нашу історію. Сьогодення надзвичайно цікаве і в долях людських, і в стосунках між людьми, і взагалі в глобальному сенсі слів: «рідна земля», «сонце», «небо», «трава».

Ми знайомі з ним десь понад 15 років. Весь час, поки я є художнім керівником ансамблю пісні і танцю ЗСУ, у нас виникають ідеї зробити щось спільне, нове. В репертуарі колективу десь біля 10 його творів і, звичайно, є ті, що всі співають, – «Наливаймо, браття...», «Будьмо». Але є й твори, які тільки ми виконуємо: «Україно, пам'ятай героїв», «Просвітлений вогонь», «Вставаймо, браття українці», «Я – України син», «Хай святиться ім'я твоє». Якраз на останньому концерті маестро основним ко-

лективом фіналу був наш ансамбль. Ми працювали з усіма солістами, які брали участь у цьому пісенному дійстві і приємно було бачити, що хоча солісти різні, та як кожен з них відчував те, про що він співав, і доносив це. Ну і, звичайно, хор, оркестр.

З Вадимом Крищенком працюю із задоволенням, бо коли треба – він жартівливий, коли треба – він надзвичайно ліричний, коли треба – він трибун і так майданно-патріотичний. Але це не напускне, це справжнє. Дійсно, йому віриш, бо в очах поета – щирість, доброта, шана до людей.

Останній раз ми зустрічалися у філармонії на концерті нашої солістки Ярослави Руденко, яка теж співала його пісні. Це я перерахував твори, які співає ансамбль і хор. Але ж багато різних солістів (їх там чоловік п'ятнадцять) і у кожного, я думаю, десь в архіві, в скрині творчій є якась одна з поетових пісень.

На цьому вечорі Вадим Крищенко читав чудову поезію. Його потужність багатогранна, не тільки пісенна, а й поетична.

Диригент – не тільки керівник. Це і помічник, суфлер для артистів. Буває, що хтось слова забуває, але правда в тому, що, якщо мені подобається пісня, під час репетиції я її вивчив і хочеться підспівати вокалісту, підказати характер. Навіть підсвідомо. А бувають і такі концерти, що думаєш: «Коли б це все вже швидше закінчилось!» Але буває ти співаєш сам, бо твоя душа співає, твоє серце співає. От такою є поезія Вадима Дмитровича. На наступний його концерт, думаю, що приведу свого молодшого сина (йому 10) і сподіваюся, що там він візьме багато корисного для себе навіть у такому віці. В піснях «Я України син» чи «Хай святиться ім'я твоє», чи в тому ж «Просвітленому вогні» – все абсолютно зрозуміло.

Взагалі домінуючою темою творчості Вадима Дмитровича є любов до своєї землі, любов до людини. З цього все інше витікає: і доброта його, і щирість, і високість його поезії. Насправді його поезія дуже проста для сприйняття, він не заумний такий, не надмірний, не вичурний. Він говорить простими словами, які можуть бути зрозумілими і дорослому, і людині середнього віку, і дитині. Оце, я думаю, найважливіша риса народного поета: його розумієш із півслова, з півпогляду.

Ну а обличчя Вадима Дмитровича – це взагалі окрема історія. Його очі... Мені одного разу довелося побачити Леоніда Утьосова. Абсолютно випадково, коли я вчився в Москві. Це був 1979 рік. Я згадую ті очі, ту міміку і те обличчя людини в досить поважному уже віці. Але той блиск

в очах, та щуриночка, посмішка в тих очах... І от чомусь, коли я бачу обличчя Вадима Дмитровича, відразу пригадую обличчя Утьосова – вонидесь дуже схожі за своєю «лучезарністю», я іншого слова не можу знайти. Якась там і хитринка, і молодечий козацький запал, і якийсь азарт там, якийсь кураж. Бачите, це людина, яку не зіпсував вік: він красивий мужчина, він позитивний, який вабить, притягує до себе. Тому я дуже радію нашому знайомству, нашій творчій співпраці. Я думаю, що вона, ця співпраця, – дай йому, Боже, здоров'я! – буде продовжуватися довго, і ми ще зробимо не один прекрасний твір на його вірші.

Вадим Дмитрович – єдиний, хто переклав десять Господніх заповідей у пісенну форму. Наш колектив брав участь у записі декількох пісень з цього циклу. Ця його робота надзвичайно важлива для нашого суспільства. Я зазвичай кожен день, коли їхав у машині, слухав радіостанцію «Ера». Зараз вони поміняли назву, формат. Вчора декілька дзвінків було від слухачів у прямому ефірі: а чому нема прекрасних духовних програм, які були? Ну і молоді ведучі кажуть, що це – не формат для нас, у нас інше направлення.

Виключно важливо, щоб наші діти, щоб наша молодь зростали в духовності, бо нічого ж поганого в Божих заповідях не сказано – сказано тільки добре. Це – настанови людині на все життя, і якщо б людина змалку знала ці заповіді, то у нас би менше крали, менше б обманювали, менше б чинили підлості, не були б підступними і т.д. Бачите, і Тарас Шевченко звертався до цієї теми, широко звертався. Вадим Дмитрович – єдиний із сучасників.

Це вічні теми, це теми нашого ментального виховання українців як нації, яка є благородною, не підступною, яка ніколи не зазіхала на чужі землі, на чуже взагалі – чи в вузькому сенсі, чи в широкому. Західна Україна більш просвітлена в цьому розумінні. Там не піти в церкву у неділю – то гріх великий. А ми – від свята до свята. В програмах, які були рейтинговими, чомусь закривають такі духовні теми. Там же сторіночка буквально була. Люди телефонують і питають: раніше був гімн, потім три хвилинки молитви вранішньої, а чому зараз цього нема? Хтось же це прибрав з ефіру. Але, безперечно, це ж роблять не такі люди, як Вадим Дмитрович! Тому треба дуже ретельно і уважно стежити за тими, кому ми даємо право керувати всіма національними рейтинговими каналами. Бо це надзвичайно важливо. Може, вже і не для нас як для людей сформованих, та для тих, хто йде за нами, – молодих.

Я вважаю, що Вадим Крищенко – класик і **його творчість варто було б включити в програми освітянських закладів**. У нього дуже багато творів різного характеру: і любовна лірика, і патріотичні вірші про Україну, і жартівлива поезія, у нього є такі навіть Хаямовські речі. В будь-якому разі діти тільки виграли б від того, щоб ознайомилися з його творчістю.

Вадим Дмитрович – людина із справжнім щирим поглядом, з великою відкритою душею і десь із надірваним серцем. Мені здається, що йому сьогодні іноді стає надзвичайно сумно, вочевидь, як всім нам, хто бачить нашу Україну трішки не такою, якою хотілося б. Творчість його завжди буде справжньою, чесною, влучною, доброю і людською. Найголовніше – вона не пафосна. Вона доступна, дуже легка для сприйняття і вона гуманна.

Вадим Крищенко більш філософський поет, він не пише за принципом «що бачу, про те й пишу», він пише про вічні поняття. Про душу в широкому сенсі, про землю для людей в широкому сенсі, про духовне, про божественне, а це те, що є над усе.

Вадим Дмитрович дуже цікавий: він простий і одночасно, за висновками своїми, він же і філософський. Тому він буде актуальний не лише сьогодні, а й у прийдешні часи.

Йому многі літа, хай живе всім нам на радість – він так потрібен Україні!»

Павло МРЕЖУК, заслужений артист України, співак, композитор (40 пісень в співавторстві): «Перш за все хотів би зазначити, що Вадим Крищенко досконало володіє влучною фразою. Він завжди знаходить слова, які потрапляють людям прямо в серце. Ось так його пісні запам'ятовуються і залишаються на устах.

В моєму репертуарі близько 60 пісень Вадима Дмитровича. Я написав музику до сорока з них. Вадим Дмитрович – цікавий поет. Він взагалі пише поезію, яка легко лягає на музику. Його слово чіпає за живе. Мене особисто дуже зворушила його з Остапом Гавришем пісня «Болить душа», яку виконує Іво Бобул. Це, дійсно, – драматургія найвищого плану. Коли після того, як Іво заспівав, я сидів і розшифровував цей вірш, я не міг повірити, невже поет таке пережив? Він же дуже дисциплінована людина, яка розуміє, що таке кохання. Та десь, видно, не все було безхмарним, щось сталося. Однак він ніколи нікому не показував цю трагедію. Але трагедія є, бо все життєво у пісні. Ось що затримує душу. Глибокий психоло-

гізм, який із його долі переходить у життя звичайної людини і починає її хвилювати.

Я дивився і слухав пісні Вадима Дмитровича по телевізору з дитинства, ще коли мені було 14 років. Тоді я тільки почав звертати увагу на мистецтво. Перша пісня, яка здивувала мене як людину, була «Полісяночка» у виконанні Назарія Яремчука. Взагалі я слухав багато музики, і російської, і англійської, та коли почув такі пісні, як «Полісяночка», «Наливаймо, браття, кришталеві чаші», у моїй музичній фантазії це почало грати. Так прищепилася любов до української пісні.

Чудові пісні Вадим Крищенко написав із моїм найулюбленішим композитором Ігорем Білозіром, який відіграв величезну роль у моєму житті, остаточно повернувши мене до української пісні.. На піснях Вадима Дмитровича народився дует Іво Бобула і Лілії Сандулеси – знаний «Берег любові» композитора Геннадія Татарченка.

Коли ми познайомилися з Вадимом Крищенко, ми шукали образ співака: нового, високого, чорнявого. Коли Вадим Дмитрович підійшов до мого матеріалу, у нього народилася така фраза «Я – України син». Він написав вірш і подарував мені. Я буквально в цей же день написав музику. Влучна пісня, її дуже поважають люди. Вона стала відома в усьому світі. Неодноразово мене запрошували за кордон, щоб я приїхав навіть тільки з нею. Я об'їхав з цим твором і Росію, і Польщу, і всю Україну. Коли я декілька років працював у Луганській філармонії, то мене завжди просили її виконати, тому що ця пісня – фінальна, заклична і під неї завжди підлаштовували хори і оркестри.

В моєму житті пісня «Я – України син» відіграла величезну роль і має величезне значення і донині, тому що люди знову і знову хочуть її слухати. Її виконують дуже багато співаків, вся українська опера. Першим її спробував заспівати Володимир Гришко і теж проніс цю пісню по всьому світу.

Коли ми написали пісню «Ставаймо, браття українці», я не думав, що її будуть виконувати всі колективи України. «Будьмо», «Вклонімось батьку» – це програмні пісні українського суспільства. Без них вже Україну не мислять у всьому світі, тому що це – основні засади, на яких ми стоїмо. Коли Америка дзвонить: «Приїдь» – це вже саме за себе говорить. Такий поет – дарунок для України.

Патріотизм і любов до людей – домінуючі теми його творчості. Він якийсь земний святий – пише твори, вони виконуються, а він, автор, не

бере за це ніякі гроші і продовжує творити. Люди співають, а він, як корабель, далі пливе. Ніколи не виставляє себе вищим за когось – просто пише, що йому диктує Господь во ім'я добра людського. Так, ця людина свята – людина із сильним духом, з величезним духовним багатством.

Йому не чужі болючі соціальні проблеми. Коли я побачив пронизливі рядки вірша «Сирота», то не зміг не написати пісню. Сильна пісня. Актуальна пісня, на жаль. Взагалі Вадим Дмитрович вирізняється своєю доброту, гуманністю, людськістю. Він завжди допоможе. Він – приклад для кожної нормальної людини.

Хочу згадати ще одну пісню Вадима Дмитровича і композитора Андрія Остапенка «Минає літо». Вона прозвучала на фестивалі «Шлягер року», зайняла там якесь місце і теж лягла на вуста багатьох людей в Україні. Коли питають, що виконує Павло Мрежук, то люди перш за все називають «Минає літо». Чудова пісня. «І все, що Спас в саду припас, поставлено на стіл», – сказано глибоко, точно. Не людськими руками написано, а Божественною роботою створено через сосуд Вадима Крищенка.

І знову мене вразили слова іншої пісні Вадима Дмитровича, які виконував великий Назарій Яремчук: «Родина, родина – від батька до сина... З глибоким корінням, з високим гіллям». От такими фразами виділяється Вадим Крищенко – в них не тільки любов до своєї землі і свого народу. Це якась незбагненна фантастика, яка проходить через людину. Здається, що він сідає і пише те, що Господь йому диктує – це фрази не від людей.

Дійсно, дякуючи таким глибоким словам, пісням, ми стаємо великими, міцними, справжніми, тому що, коли є мова, коли є поезія, то є і держава.

Вадим Дмитрович – прекрасна людина, прекрасний батько, чудовий творчий батько: не одного артиста він зробив артистом своєю важкою працею, і мене також тягнув, як плуга, і показав людям. Публіці сподобалось, вони задоволені, що є Павло Мрежук. Та це дякуючи Вадиму Крищенку і його поезії. Я скажу більше: нема жодного артиста, який би не поважав поета. Повторюсь: вони всі на нього кажуть «Батько», а я особливо. Для рівня і звання Людини Вадим Дмитрович зробив у своєму житті все.

Хотілося б, щоб люди саме на такого, як Вадим Дмитрович, рівнялись, витримували свій характер у житті, як це робить Вадим Дмитрович. Тоді буде і мир, буде і злагода, і люди будуть жити справедливіше. Всі ці ідеї є в його віршах і піснях. Тому кожній нормальної людині треба вивча-

ти творчість Вадима Дмитровича. Більш того, творчий **доробок Вадима Крищенка необхідно включити в шкільну програму**. Тоді наше молоде покоління стане кращим, бо зможе навчитися на його поезіях доброти, любові до батьків та Господа, до рідної землі. Було багато поетів-пророків, нині один з них – Вадим Крищенко.

Дай Боже йому здоров'я, многі літа! Хай такі люди живуть за сто років і радують нас своєю присутністю, своєю благодаттю і своєю творчістю. Низький уклін Вадиму Дмитровичу. Дякую Господу, що він послав мені такого ангела, як Вадим Крищенко”.

Михайло **БРУНСЬКИЙ**, заслужений артист України, співак і композитор (20 пісень у співавторстві), автор першої в Україні електро-рок-опери англійською мовою «Orpheus and Eurydice Forever»: «Вадим Дмитрович Крищенко – це перший і найвідоміший український поет. Не просто поет, який штампує якісь вірші. Кожен вірш має свою глибину, свої витoki, має свій корінь і кожен з них пережитий – більша частина суті цих віршів пройшла через його життя. Тому ті ноти, які бринять в його віршах, вже наповнені музикою і є для мене близькі.

З 18 років я знайомий з Вадимом Дмитровичем і протягом дванадцяти років створено три альбоми і більше двадцяти пісень. Окрім того, Вадим Дмитрович є одним з небагатьох – на пальцях однієї руки – моїх друзів. Не дивлячись на різницю у віці, це справжній друг.

Він людина з гарячим серцем, він – той, хто не відмовить. І в той же час це людина, яка має в собі стержень, в нього є своє розуміння життя, в ньому є те, що йому дорого. Якщо йому щось дорого, за гроші це не перебороти і не перекупити. Мені це близько, що у нього є те, що йому свято.

В цьому році ми оновили дві пісні – «Кохана» і «Незнайомка». «Кохана» свіжіше зазвучала, бо їй вже було десять років, а от «Незнайомка» стала абсолютно іншою, як на мою думку, – кращою, м'якшою, ліричнішою. Чудово сприймається пісня «Цей світ без тебе». Але в нашій спільній з поетом творчості є не лише ці три знакових пісні. Це і «Мамо, не плачте» і «Приходь до нас, Всевишній». Те, що у Вадима Дмитровича більше тисячі пісень, це дуже круто, але краще те, що в нього є пісні, які люди вважають народними, і в нього їх не один десяток. Це велике щастя для творчої людини мати такий доробок в своїй творчості.

Однозначно варто включати поезію Вадима Дмитровича Крищенка в шкільну програму. На сьогоднішній момент виховання патріотизму і виховання духовності в школі абсолютно відсутнє. Думаю, що його вірші внесли б свою частку в виховання патріотизму.

Оскільки Бог дав нам нагоду їздити і виступати в різних країнах, я спостерігаю як, наприклад, араби виховують своїх дітей. Здавалося б, атеїсти японці. Як вони прищеплюють своїм дітям патріотизм! І як це потім відображається на їхніх професійних здібностях, на формуванні держави, на формуванні країни. На жаль, у нас ця система абсолютно загублена. І щоб це поміняти, мабуть, не одне десятиріччя треба. Тому таких, як Вадим Дмитрович, необхідно включати в підручники і навіть не стільки однозначно за його найвищий професіоналізм в написанні віршів, скільки за його особистість як патріота. Як він вихований, як горою стоїть за свою державу, як палко бажає її покращити! І всі його переконання знаходять місце в його поезії. Зараз кожного другого, мабуть, спитай, чи не хотів би він виїхати за кордон, – що скажуть? А спитайте Вадима Дмитровича, чи він хоче виїхати за кордон. – Оце і відповідь: чи треба він з його творчістю у шкільній програмі.

У нього є дитяча книжка – просто шикарна робота, настільки доступна і цікава малечі. Коли вона вийшла, я повіз цю книжечку на свою батьківщину. Там до мами, до тата приходять гості, спілкуються – у когось діти, у когось онуки. Так-от, поки я їхав, за три дні у мене вже були замовлення на ці книжки. Тому перше – це дитяче. А далі вже по ходу зростання, з урахуванням вікових потреб. **Твори Вадима Дмитровича мають бути в шкільній програмі** тому, що таких поетів може один-два ми ще назбиремо. Але Крищенко – це вже глиба української літератури.

Однозначно, що Вадим Дмитрович – перший поет сучасності. Через деякий час це надбання буде на рівні інших глибок української культури, української літератури. Тут хочеш чи не хочеш – воно так є, і воно так буде».

Гурт «**ЧЕРВОНІ МАКИ**», заслужені артистки України: «Для нас велика честь співати пісні Вадима Дмитровича. Не дивлячись на те, що між нами три покоління, але в піснях і текстах це зовсім не відчувається, тому що вони актуальні в сьогодні. Пісні Вадима Дмитровича дуже подобаються не лише нам, а й користуються великим успіхом у наших слухачів. Тому що всі тексти пов'язані з власними пе-

реживаннями і відчуттями, з коханням, і от настільки вони були щиро написані, що кожна людина відчуває себе в цих словах. Вони зачіпають за живе, чіпляють кожну людину такою своєю природністю, відвертістю. Кохання – це одвічна тема. Ми взагалі в захваті і дуже вдячні поету за такі чудові твори.

Ми віримо і впевнені в тому, що пісні Вадима Крищенка будуть виконуватися багатьма наступними поколіннями. Бо ті, які написані 20 років тому, вони ж і сьогодні актуальні! Тема кохання близька всім, не дивлячись ні на які вікові категорії, і пісні про неї не мають терміну давності.

Як мами ми б залюбки піднімали руки, як в школі, **за те, щоб творчість Вадима Дмитровича включили в шкільну програму**, адже у нього багато патріотичних віршів і вони написані абсолютно зрозуміло, тому дуже легко лягають людині до душі, і запам'ятовуються. Хотілося б, щоб дітки це вчили. Коли в шкільній програмі буде більше таких душевних віршів, як у Вадима Дмитровича, наша патріотичність зміцнюватиметься, дітей зможемо за допомогою його поезій виховувати у цьому напрямку. Знаєте, як кажуть: «Все геніальне – просте». Мабуть, це якраз про творчість Вадима Дмитровича, бо його поезія і пісня насправді і проста, і легка, і глибока за змістом водночас».

Володимир **ДОМШИНСЬКИЙ**, заслужений діяч мистецтв України, композитор (більше 80 пісень у співавторстві): «Ми – не композитори, ми – записувачі. Господь Бог – творець, Він пише, передаючи ці мелодії нам, а я їх лише записую...»

Вадим Дмитрович відрізняється від інших тим, що у першу чергу він – українець. Українець, який по сьогоднішній день вболіває за долю своєї країни, вболіває за українців, вболіває за хлопців, які зараз гинуть за нашу незалежність. Ми дуже багато написали з ним патріотики. Це людина, яка пише душею. Він, як я зрозумів, ніколи не хотів нікому сподобатися – просто писав від душі, викладав свої думки на папері, а ми вже, люди, які мали відношення до музики, їх оживляли, як-то кажуть.

Ми написали пісню пам'яті воїнів УПА. І це написав поет, виходець з Центральної України, а музику – Господь Бог послав западенцеві. І от такий тандем народив твір в пам'ять героїв Повстанської армії.

Можна і треба говорити про патріотику – це тема вічна, це наша історія. А як не ми, митці, хто ж це буде робити? Цю пісню співав Павло

Мрежук, тепер – ансамбль Збройних Сил України. Вони взяли її собі до постійного репертуару і мені приємно, що такі фундаментальні твори не вмирають у сьогоднішні.

Вадим Крищенко не написав ні однієї пісні російською мовою – він воістину патріот України. А як людина він відгукується на перший поклик всяких справ: чи вони є позитивні, чи вони є негативні, він завжди поруч. Мені інколи соромно, що він старший, бо це мій батько, та він телефонує до мене, він мене підтримує. І по сьогоднішній день заставляє мене працювати, коли я розхолоджуюсь, трішки сварить, переконає, що я маю писати музику – ти мусиш залишити слід. Отак під його орудою я і пишу по сьогоднішній день.

Знайшлися ми ще у 90-х роках, тоді і були написані перші пісні. Всі справи вирішуються в Києві. І коли сталось у моєму житті, що я зібрався переїхати в Київ, Вадим Дмитрович сказав: «Давай пробуй, будемо допомагати, будемо підтримувати». І так воно склалося. Багато музики до вистав я написав у театрі оперети. Плідна спільна діяльність почалася з 2001 року. Ми випустили, було, книгу, то тільки в ній чи 70, чи 80 пісень. І зараз він мені передав слова пісні про маму, і хоча тема вже писана-переписана, я розумію одне: це саме святе, і воно ніколи не буде старим, це буде вічним, бо образ матері – це найсвятіше, як кажуть, у нашої Матінки Божої.

Вадим Дмитрович піднімає теми, які близькі мені особисто, але я розумію, що вони хвилюють і людство. Бо можна кохатися у своїй творчості, думати, що це шедеврально, а люди кажуть: «А ви спитайтеся: нам це потрібно?» Нам треба завжди думати про те, що ми маємо створювати такий музичний матеріал, щоб він був близьким до людей. Якщо він віддалений – він нікому не потрібний.

Глибинним, як його називають, шлягером узагалі всіх часів є пісня «А вже осінь прийшла у мій сад» – це нас всіх чекає. Ця тема, я думаю, є вічна, вона кожне покоління переслідує. Коли я був молодшим, я не думав, що прийде осінь у мій сад, а виявляється, що вона таки приходить.

Написали ми пісню «Будьмо, будьмо, гей!», яка вже стала народною. Воно настільки влучно написано, що чи то на сході, чи то в центральній, чи то в західній частині країни зараз є традиція казати «Будьмо, гей!» Неабияка видумка, але вона дуже близька для людей, і вони це вживають, люди це хочуть слухати – отже, ми попали, як кажуть інколи, в десятку.

Творчість Вадима Дмитровича – це взірць українського духовного патріотичного слова у нашому суспільстві. Домінуючі його теми – патрі-

отизм, лірика, любовна лірика, природна лірика, філософська лірика. Він добре чує слово, так йому Всевишній дарує. І я взагалі тішуся з того, що Господь Бог зробив такий дарунок – з'єднав нас у нашій творчості, що Вадим Дмитрович є, і дай Бог йому багато років життя, бо він приносить Україні лише радість. Такі люди мають жити.

Питання включення творчості Вадима Крищенка в програми українських освітянських закладів мало б підніматися ще років з двадцять тому назад, а не сьогодні. Та, як кажуть люди, краще пізно, ніж ніколи. Наша біда в тому, що не визнаємо митців за їх життя. Починаємо цінувати лише коли вони йдуть у вічність. Ми так влаштовані ментально. Не вміють наші шанувати людей при житті.

У нас практично немає передач художнього слова, куди б чи прийшов поет, чи прийшов артист продекламувати вірші. Чомусь таке ставлення до поезії. Безперечно, я рахую: весь патріотизм, лірика – а де ж вона має бути – чи лише в бібліотеках (я не хочу образити бібліотеки, але в наш час в бібліотеки ніхто не приходять)? Ми можемо навчити діток чогось в школі і саме на поезії Вадима Дмитровича. Повторюю: це взірць українського духовного патріотичного слова в нашому суспільстві.

Взагалі Крищенко не був обласканий владою. За такий солідний багаж творчості, вибачте, будь ласка, владо, а де є йому державна премія Шевченка? Хіба він менше зробив за других? А його проект десять Господніх заповідей – за це вже дають Шевченківську премію! А немає цього! Хіба поет не служить вірою і правдою по сьогоднішній день Україні? Героя України роздають наліво-направо, а Вадим Дмитрович стоїть в стороні. Єдине, що Господь Бог дарував йому, це можливість проводити творчі вечори, що ще йому вдавалося зробити. Ви подивіться, в якому віці Вадим Дмитрович отримав звання народного артиста! Це ж абсурд! У нас, у Франківську є багато народних артистів, яких я називаю «народні артисти Івано-Франківської області», бо хто їх знає? А Вадим Дмитрович, слово якого знає світ, у таких солідних роках отримав звання народного! За це не соромно владі?

Ця людина надзвичайно багато перенесла в своєму житті біди (маю на увазі родинне життя), набагато більше, ніж радощів. Але це не зломило його. Він був і залишився інтелігентною людиною, ви від нього ніколи в житті не почуєте грубого слова – все зрозуміло, все літературно. Він з тих, хто безперечно підтримує. Знаю по собі: він же не відвернувся від мене, він

подав мені руку, коли я того потребував. Він не може інакше, бо це є інтелегентно порядна людина. Якби я зараз став розказувати, скількох він підняв: Павло Мрежук, Михайло Брунський, Дмитро Андрієць, колектив «Будьмо» (навіть знаю, що вчора вони були у Києві, і це тільки за сприяння і допомоги Вадима Дмитровича), тут, у нас, у Франківську, Ярослав Борута.

Я скажу по-простому: мені хотілося б чисто по-людськи, щоб він ще багато років жив. Хотілося мені йому побажати здоров'я, щоб він ще покохався у тій славі, щоб його просто шанували, бо він цього достойний. Цій людині треба просто низько вклониться і віддати данину шани і почестей, бо він цього вартує. І ще треба його читати, знати і просто пам'ятати».

Леонід **НЕЧИПОРУК**, лауреат літературно-мистецької премії імені Дмитра Луценка, композитор (більше 50 пісень у співавторстві): «Вадим Дмитрович для мене – особлива людина, оскільки якраз він ввів мене в коло чарівної української пісні. Коли я приїхав до Києва у 1988 році, я тут нікого не знав і уважно прислухався до радіо, до української мови. І, як правило, завжди звучало прізвище Крищенка. Я слухав по радіо його пісні і дивувався, наскільки багатий його творчий доробок. Далі мене познайомили з ним у Палаці «Україна» і він подарував мені невеличку збілочку своїх віршів. На другий день я її відкрив якраз на сторінці із поезією «Над моєю долею». Я відразу написав пісню і показав йому. А людина, яка зі мною приїхала до нього, каже: «Це починаючий композитор». А у Вадима Дмитровича є така особливість: він сам не співає, не музикант, але дуже тонко відчуває, може це бути піснею чи не може. Коли він послухав, то каже: «Ні, це не композитор-початківець, це зрілий композитор».

З цієї пісні і розпочалась наша творча співпраця. Ми прийняли рішення показати її Раїсі Кириченко. Артистка тоді ще співала народні пісні. Та коли ми приїхали, у розмові сказала, що хоче включити в свій репертуар трохи і естрадних пісень. «Над моєю долею» Раїса Опанасівна схвалила і записала, а ми створили для неї ще п'ять пісень. Вона з ними після хвороби і вийшла на сцену. Так і почалася наша співпраця з Раїсою Опанасівною. Потім були ще твори. Пізніше ми їздили до неї на батьківщину, там з Вадимом Дмитровичем навіть ночували в її хатинці. А от 14

жовтня цього року їдемо з ним знову в її село, бо нам там мають вручати премією пам'яті Раїси Кириченко.

В подальшому Вадим Дмитрович знайомив мене і з Віктором Шпортьком, і з Дмитром Гнатюком. Дуже багато працювали з Павлом Мрежуком, коли Вадим Крищенко його перетягнув в Київ із Житомира. Перші пісні Павлу ми з Вадимом Крищенком писали вдвох. Десь роки два чи три, мабуть, ми з ним зранку до вечора були разом. Потім я поступово почав працювати і з іншими, бо мені було цікаво й інший матеріал спробувати. Та ми досі в добрих приятельських відносинах.

А невдовзі разом з поетом почали роботу над проектом «Десять Господніх заповідей». Коли постало питання, хто напише для нього вірші, я однозначно сказав, що ніхто цього не зробить так талановито, як Вадим Крищенко. Я відчував його могутній потенціал. Він все схоплював на льоту.

Спочатку планувалось, що музику напишуть Геннадій Татарченко і Остап Гавриш, та потім так сталось, що запропонували мені. Ми почали працювати над втіленням цього проекту. Попервах було боязно, та потім я наважився і написав першу заповідь «Не сотвори собі кумира». Озвучив Віктор Шпортько. Так в цьому проекті з'явилося п'ять із десяти заповідей-пісень.

Ми з Вадимом Дмитровичем працювали буквально пліч-о-пліч, з ранку до вечора. Їздили разом це все пробивати, записувати, узгоджувати з церквою, діставати кошти. Коли в Національному палаці «Україна» відбулась прем'єра, вона викликала шквал схвальних відгуків, і з того часу я не пам'ятаю жодного року, щоб цей проект не показували по телебаченню на Великодні свята.

Дуже потужний був проект. Ми його показували ще два чи три рази.

Це дало мені змогу більше познайомитися з творчістю цього поета, взагалі з ним як з людиною, патріотом. Ми багато провели спільних заходів: і «Пісенний Олімп», і його творчі вечори, і мій творчий вечір в НПМ «Україна». Я твердо знаю: якщо треба щось серйозне зробити, краще Крищенка цього ніхто не зробить. А якщо взяти його пісенну творчість – скільки знакових пісень він створив, які знають і вже вважають народними піснями! Це Крищенко.

Відомо, що він – щирий патріот. Він дуже вболіває за нашу Україну, за українську мову. Я думаю, що держава якось і оцінила його: він і народний артист, і заслужений діяч мистецтв України, нагороджений ба-

гатьма державними і церковними орденами. Його люди люблять і шанують. Навіть якщо взяти його останній творчий вечір: чотиритисячний зал Національного палацу «Україна» був битком набитий, а люди ще стояли і просилися потрапити туди хоч стоячи. Повірте, не на кожного митця піде стільки людей і з таким задоволенням будуть його слухати. Його, дійсно, люди дуже поважають.

Я думаю, що це особистість, яка заслуговує на те, щоб лишити величезний слід в нашій українській культурі як класик української пісні і поезії. Я навіть не знаю зараз, кого можна поряд поставити з Вадимом Крищенком! Скільки творів видано! Скільки пісень на вустах! Практично всі відомі співаки, композитори пройшли через його руки. Він дав їм ім'я, він дав їм дорогу в життя. В тому числі і мені. Він взяв мене за руку, привів на радіо, привів на телебачення. І якось він довірився мені: ми написали з ним майже 60 пісень. Але, на жаль, зараз Раїси Кириченко не стало, Віті Шпортюка не стало. А після таких співаків і переспівувати ніхто не хоче: дуже відповідально, бояться. Тому деякі з пісень вже пішли в золотий фонд естради. Та Вадим Дмитрович і зараз продовжує народжувати пісні.

Я думаю, що це велика людина. Я дякую долі, що вона звела мене з Вадимом Крищенком на початку мого творчого життя. Він ввів мене в світ цієї чарівної української пісні. Так би мовити, поставив мене на такий міцний фундамент. Якби не він, я не знаю, як склалася б моя творча доля тут. Ви ж знаєте, що не так просто за короткий час зайняти певну нішу в пісенній творчості за такої насиченості композиторами і співаками (а зараз багато виконавців і самі собі пишуть).

Ми і зараз спілкуємось із ним як великі друзі, хоч і не так часто, як було колись. Я знаю, що, якщо мені буде щось потрібно, я звернусь до Вадима Дмитровича, і він завжди допоможе. Так само і я: на будь-який його поклик я приїду і зроблю те, що він попросить. Ми обидва дорожимо нашою дружбою. Він обов'язкова людина. Може не купити собі там якусь сорочку чи штани, не поїхати за кордон відпочити, та в пісню він вкладає все, до останньої копійки, бо пісня для нього – це все його життя. Він надзвичайно переживає, що лишиться після нього, хто це продовжить.

Він – суспільна людина, ніколи не відмовить поїхати на фестиваль чи побути у журі, хоча за віком йому теж не так просто вже їздити потягами.

Я вже казав, що він завжди допоможе. Він же допоміг не лише мені і витяг не лише Павла Мрежука. Він привів і виростив Михайла Брунсько-

го, зараз під його опікою Дмитро Андрієць. Це лише при мені вже три виконавця, яких він ставить на ноги і дає путівку в життя. А взагалі через його руки пройшли всі наші знаменитості, всі починали з його пісень і стали відомими. В свій час він вже при мені навіть організував благодійний фонд, щоб допомагати молодим виконавцям, і через нього ми проводили багато заходів. Як тільки туди попадала якась копійка, він зразу ж вкладав її в пісню і в молодих виконавців. Сьогодні ж, щоб записати пісню, зробити аранжування та фонограму, треба величезні кошти. А це все завжди робив і зараз робить Вадим Дмитрович самотужки. І не лише собі. Всю молодь, яку він піднімає, він піднімає **за свої кошти**.

Він – великий патріот, дуже вболіває за Україну. За наших правителів, що все вибираємо, та не тих. Це Людина з великої літери, я б так сказав.

Вадим Крищенко – це величезне надбання, яке Україна повинна цінувати, щоб якомога довше залишити слід його і в школах, і в музеях – всюди. Така людина на це заслуговує. Пройде ще небагато часу і його пісні будуть вважати народними. Його ім'я, його пісня ще довго будуть звучати в нашому українському суспільстві.

Без всякого сумніву, в новітній історії України **це ім'я повинно бути внесено в шкільну програму і його поезія повинна вивчатися в школі**. Тому що кращих варіантів я не знаю. Я вважаю його класиком української пісні. Та і поезія у нього прекрасна: і патріотична, і духовна – у нього все є. Його вірші надзвичайно образні. Читаєш їх і бачиш картини, їх можна малювати. Він закладає в поетичне слово мелодію, тому на них так легко писати музику. Так що, безперечно, його творчість повинна бути включена в програми не тільки шкіл, а й інститутів. Тоді молоде покоління, навчаючись на його творах, стало б більш патріотичним, духовно розвиненим, інтелектуальним.

Анатолій **ЛАВРІНЧУК**, заслужений артист естрадного мистецтва України, композитор (біля 20 пісень у співавторстві), лауреат премій ім. А. Малишка та ім. Д. Луценка: «Вадим Крищенко – сучасний поет-класик. Порівняти з Вадимом Дмитровичем когось у плані пісенної поезії я не можу. Він зараз стовідсотково – на першому місці. Я як композитор дуже прискіпливо ставлюсь до тексту пісні, яка має бути написана, бо пісня має звучати, а не лежати десь на полиці. Вірші повинні

мене зачепити за душу, щоб звідти полинула мелодія. Це з одного боку. А з другого боку, воно має запасти в душу слухача і глядача. На жаль, сучасні «піснетворці» ще в риму написати можуть, а от щоб зміст знайти в тих словах, – такого немає.

У Вадима Крищенка в поезії завжди наявний глибокий зміст і глибокий професіоналізм. На яку б тему він не писав – все шикарно. Тому, мабуть, його поезія і пісня так довго живе. Вона була сучасна і в минулому сторіччі, актуальна зараз і, впевнений, буде цікава і в майбутньому так, як цікаві і завжди на часі народні пісні. А скільки пісень Вадима Крищенка вже пішли в народ і стали народними! А народ же сприймає лише ті тексти, які підходять або для духовного, або для морального розвитку, або просто правдиво відображають життя.

Я, доречі, дивуюся і мені прикро, що його творчість не вивчають у шкільній програмі, а вже давно треба. Мабуть, у нас з двох одне: або звичка вивчати твори після смерті відомої людини (може, бояться, що він почне претендувати на якийсь гонорар?), або, можливо, сьогодні ті, у компетенції яких ці питання, – недолугі.

На моє глибоке переконання, **поезія Вадима Крищенка повинна бути в школі сьогодні**. Тоді покоління виховувалося б у любові до України, до рідної землі, до матері, до оточуючих, до друзів. Мало б якісь моральні і духовні принципи. Це головне. Ви ж подивіться, на чому зараз виховується молоде покоління? Маленькі дітки початкової школи ще співають українських пісень, ще дослухаються до того, що ми підказуємо. А старшокласники – ні.

Пісні Вадима Дмитровича є у репертуарі всіх народних артистів України. А митці такого рівня не будуть брати на вуста недостойних пісень. Твори Вадима Дмитровича глибокі за змістом. Це не «гоп-ца-ца». Його пісні змушують задумуватись над життям і навчають, як далі жити.

Вадим Крищенко – та людина, яка хоче об'єднати всіх українців в одну родину. В цьому його неоціненне значення для нашого суспільства.

Дай Боже Вадиму Дмитровичу ще довгих років творчого плідного життя».

Геннадій ТАТАРЧЕНКО, композитор (біля 40 пісень у співавторстві): «Я прийшов в українську пісню з рок-музики. Граючи у славетному ансамблі «Кобза», я і не думав, що колись буду писати

пісні. От аранжував досить багато. Я сказав би, що моя популярність і моє становлення саме у жанрі пісні почалися із знайомства і співпраці із славетним поетом Вадимом Дмитровичем Крищенком.

Серед усіх поетів України він, мені здається, – перший. Тому що був ортодоксальним по відношенню до нашої країни ще за часів Радянського Союзу. Він не боявся стверджувати, що він саме український поет. Це справжній патріот України. Свого часу для пісні «Україно-мати» ми з Вадимом Крищенком не могли знайти виконавця, бо артисти не ризикували її співати, та і редактори не пропускали рядки «Україно-мати, ми твої сини. Перед лютим боєм ти нас пригорни». «Яким це боєм?» – питали. Боялися. А Вадим Дмитрович не боявся написати. Він мені говорив: «Почекай, пройде час, і вона озвучиться». Пророча пісня. Він – пророк. Дійсно, її першим заспівав Ярослав Євдокимов (теж з українським корінням). А пісня звучить до цих пір.

Коли я вперше взяв його збірку, думав, що там лише патріотика. Та ось наша перша пісня «Полісяночка»:

Дивна лінія брови, губ ласкава лінія... –

все про Полісся у жіночому роді. Там, звичайно, є нотки патріотизму, але ця пісня така грайлива, лірична. Заспівав її Назарій Яремчук. Зробив це, доречі, дуже швидко. І мені здалося, що, оскільки вона називається «Полісяночка», ефект буде локальний. Цього не сталося. Вже через рік після зустрічі із Назарієм, після його гастролей і в Україні, і по Азії, він сказав, що була вже і «лаосяночка», і «харків'яночка». Саме ця пісня вийшла на міжнародний рівень ще у Радянському Союзі.

Коли я з фонограмами приїхав в Останкіно показувати пісні, то редактор, яка працювала там на той час (у неї теж трохи українського коріння було), після того, як прослухала багато фонограм, зупинилася саме на цій україномовній пісні. Її зняли на декількох програмах в Останкіно і вона почала бити рекорди популярності не тільки в Україні, а й в тих українських осередках, які були в Росії. Люди писали і з Орла, і з Сургуту, і з Нижньовартівська. Потім мене запросили з цією піснею на радіо «Маяк». Та і сьогодні її співають багато виконавців. Ось так з першої пісні – в десятку. Я пишаюся, що це – перший хіт в моїй кар'єрі, і він – на вірші Вадима Крищенка.

Далі пішла творча співпраця. Вадим Дмитрович давав мені пісенні вірші, де було написано «заспів» та «приспів». Та одного разу, десь після нашої третьої-четвертої пісні, я попросив його не писати «приспів», я сам зроблю. А він: «Та що ти, я ж знаю, де в мене пісні, а де справжня поезія». Тоді я попросив у нього почитати його справжню поезію, ту, яку він не розглядає як пісню. Він каже: «Так читай». Я почитав і знайшов вірш «Одинокий вожак». Написав пісню, Назарій Яремчук її виконав. Вона була присвячена покійному В'ячеславу Чорноволу і навіть вірші з цієї пісні були в епітафії цій людині.

Звучить вона і до сьогодні. Більш того, я дуже здивувався, коли побачив пісню «Одинокий вожак» у хіт-параді Японії і Китаю. Та проаналізувавши, зрозумів: як майстер простого українського слова, як майстер природних алегорій, як майстер відчувати пісенний жанр Вадим Крищенко – неперевершений.

Його пісня «Берег любові» – для всіх поколінь. Хто її тільки не співав, не давав їй життя! Вона вже стала класикою.

Що таке пісня? Це продовження слова. Слова, яке, як ми знаємо з Біблії, було першим. Тому, коли я пишу музику до слів поета обов'язково підсвічую мелодією його прекрасні слова, прекрасні думки.

Поезія Вадима Крищенка – вічна. Вона класична. Сучасні і співаки, і композитори з задоволенням працюють з Вадимом Дмитровичем. По його віршах ніколи не даси йому його вік.

Я думаю, що питання **включення творчості Вадима Дмитровича в шкільну програму** мало б підніматися набагато раніше. Це **обов'язкова умова** для поширення того українського коріння, яке є у поезії і пісні Вадима Крищенка, нашого славетного українського поета, який поклав на вівтар Вітчизни все своє життя.

Він є своєрідним транквілізатором, який існує у сьогоднішньому напруженому, нервовому суспільстві. Його лірика, його пісні просто необхідні в наш час, бо вони підтримують людину у житті, вони щирі, вони українські. Вони справжні. Я дуже обережно відношуся до його слова.

Мені хотілося, щоб держава його підтримувала. Щоб, як на одній фресці, де всі верстви населення, з самими поважними людьми попереду, ідуть за трьома хлопчиками, які співають і грають на сопілках, так щоб Вадим Крищенко і такі, як він, були поводитирами цього соціуму. Тоді в нас все буде набагато краще».

Олексій КОЗЛОВ, представник родини житомир'ян, які ініціювали створення музейної експозиції В. Крищенка: «Безперечно, варто включати творчість Вадима Дмитровича в наші шкільні програми з літератури. Це було б додатковим імпульсом до розвитку патріотизму в молодих людей, любові до свого краю, мови, на якій пише Вадим Дмитрович свої вірші. Адже домінуюча тема його творчості – любов до України. Наші діти обов'язково мають знати його твори про родину, про Україну, бо це – база, основа. Це тотожні речі, які мають завжди йти поряд. Тільки зрозумівши, що вони мають йти в тандемі, ми можемо бути свідомими справжніми громадянами своєї країни. Ми маємо шанувати свою батьківщину, землю, на якій зробили перші кроки. Це головне.

Скільки поколінь українців уже співає пісні і читає вірші Вадима Крищенка і я впевнений, що будуть це робити і далі. Його сучасна творчість була і є актуальною зараз. Тому хочу побажати Вадиму Дмитровичу міцного-міцного здоров'я і багато років плідної праці для того, щоб світ побачив ще більш сучасні його твори і пісні, враховуючи теперішні реалії. Бо наша незалежна Україна вперше стикнулася з таким викликом, випробуванням, і поет-пісняр дасть свою професійну мистецьку оцінку подіям, які відбуваються. Це все може бути використано як у виховній роботі, так і в освіті, щоб інші покоління продовжували використовувати його мистецтво з користю для себе і своїх нащадків».

Марина КОЛОМІЄЦЬ, режисер, виконавиця: «Все почалося з того, що два роки тому директор Національного палацу мистецтв «Україна» Роман Недзельський підійшов до мене і сказав: «Марино, плануємо творчий вечір Вадима Дмитровича Крищенка. Ви – режисер-постановник». Чесно кажучи, я була настільки шокована! Так, раніше я робила концерти, це для мене не вперше, але концерт для САМОГО Вадима Крищенка! Кажу: «Романе Стефановичу, я переживаю». – «Марино Сергіївно, працюйте і все буде добре!»

Я прийшла до Вадима Дмитровича (а за віком я – десь третє покоління від нього). Він подивився на мене, як на дуже маленьку дівчинку (я й досі пам'ятаю його очі, по цю секунду їх погляд переді мною), і каже: «А ви щось взагалі вже робили? Що ви можете мені запропонувати?»

Ми почали працювати, і десь через місяць Вадим Дмитрович сказав Роману Стефановичу: «Пане Романе, я вам дуже вдячний за Марину». Я

розплакалася від щастя, тому що почути таке від цієї людини – це верх сподівань.

Ми зробили концерт, і я попросила у Вадима Дмитровича дозволу заспівати пісню Раїси Кириченко. Він дав «добро». Та коли я записувала цю свою першу пісню з репертуару Раїси Кириченко, Вадим Дмитрович не сприймав це всерйоз. А коли пісня отримала успіх, і він переконався в цьому, то вже під час моєї роботи над другою піснею «Дорога до матері» Вадим Дмитрович дуже чекав результату. Кожного разу, як ми з ним здзвонювалися, він запитував: «Мариночко, що там пісня?» І вже цей вихід на сцену для мене був ще більш відповідальний, тому що, як на мою суб'єктивну думку, з піснею «Над моєю долею» була поставлена досить висока планка, і я дуже боялася, щоб, не дай Боже, її не понизити. Щоб ця пісня була принаймні мною виконана не гірше, ніж «Над моєю долею».

В мене є всі збірочки Вадима Дмитровича. Я їх читаю, переглядаю. В мене просять почитати. Кажу: «Я даю почитати, але запам'ятайте, що ви в мене її брали і маєте повернути».

Твори Вадима Крищенка неможливо не любити, неможливо не читати, неможливо не цитувати. Я настільки зачитую його збірки, що деякі знаю напам'ять. В цьому вже переконалися всі мої друзі і, коли ми з ними спілкуємося, вони кажуть: «Як там твоя фраза з Вадима Дмитровича?» Мені здається, що так вже не пишуть. Нехай вибачать мені молоді автори.

Я от нещодавно переглядала його поезії, і дуже мене зачепив вірш Вадима Дмитровича «Яблуневі пахощі». Він мені так припав до душі, що я спитала у Вадима Дмитровича, чи хтось вже поклав на музику цей вірш. Він каже: «Ні». Тоді я попросила: «Можна я візьму цей вірш і зроблю пісню?» Він дозволив.

Через деякий час зателефонував: «Мариночко, беріть ручку, беріть листочок – в мене є приспів цієї пісні. Його немає в збірочці, але він є у мене в записничках. Будь ласка, пишіть». Я записала.

Ми зробили музику, аранжування. Вже я телефоную поету і кажу:

– Вадиме Дмитровичу, мало мені два куплети. Пісня виходить дві з половиною хвилини. Для великої сцени недостатньо.

Він каже:

– Мариночко, я вам довіряю, можете написати третій куплет.

Пройшов якийсь час, він мені телефонує і каже: «Мариночко, ви мене надихнули. Беріть ручку, листочок, пишіть третій куплет». І на фіна-

лі «Шлягеру року» 2018 прозвучала зовсім нова пісня Вадима Дмитровича «Яблуневі пахощі».

Він завжди на хвилі, він завжди сучасний. Як це не прикро, та якщо в країні війна, він про це також пише. Якщо Україні боляче, він про це пише. Він завжди сучасний, завжди на гребені інформації, в темі. Є автори покоління Вадима Крищенка, які йдуть по життю вже з наявним якимось доробком. У Вадима Дмитровича щодня народжується нова поезія, новий приспів, новий куплет на сьогодні. Це геніально. Він прокидається, він бачить, що відбувається. Він в курсі всіх подій – він про це пише. Це дивовижно.

Його пісню співають вже три покоління, вона сміливо перейшла рубіж віків і впевнено крокує в нинішньому тисячолітті. Вона була актуальною і такою ж залишиться і надалі. Це безумовно. Я не буду братися ображати когось із більш молодих його колег, не хочу нікого цитувати. Але той простий набір літер, набір слів, який зараз оспівується в піснях, – сьогодні є, завтра його немає.

Вадима Дмитровича я ставлю в один ряд з Тарасом Шевченком. Якщо взяти почитати будь-який вірш Тараса Григоровича, мені здається, що ця людина десь поміж нас, пише про те, що відбувається зараз.

Таке ж враження і від віршів Вадима Крищенка. Мої діти, мої онуки візьмуть збірку Вадима Дмитровича, почитають її і з подивом вигукнуть: «Боже, невже ця людина була в 2000-х, дев'яностих, вісімдесятих? – Ні! Це зараз 2050 і я читаю про те, що зараз відбувається».

Творчість Вадима Дмитровича, безумовно, варто включати в освітянські програми наших українських навчальних закладів. Мені важко сьогодні сказати, чому до набору, який вивчається в школі, не долучають тих, хто дійсно цього вартий. Треба переглядати авторів і твори, які мають бути у шкільному курсі.

На творах Вадима Дмитровича молоде покоління навчилося б цінувати, берегти рідну землю. Він пише про вічні теми, які потрібні для душі будь-якої людини».

Михайло МАСЛІЙ, журналіст, автор тритомника «Золотий вік української естради»: «Про Вадима Дмитровича можу розказувати як про рідного батька. Якось так прив'язався до нього, як ні до кого іншого. Він по духу – справжній галичанин, хоча по крові – ні. Він

мені відкрив очі на національне таке глибинне (бо я собі багато чого не уявляв), коли на початку дев'яностих, на зорі нашої незалежності сказав, що Україна там, де українська мова, українська пісня.

Чим далі я Крищенко пізнавав, тим більше гордився ним, бо він – глибоко національний поет. Це якийсь самородок, бо в Києві майже всі писали російською і гордились цим. Російські пісні вважались еталоном, якоюсь вершиною. Він ніколи не продавався іншим. Я навіть не можу собі уявити, чи він знає російську мову, чи він спілкується нею. Він ніколи не переходить на неї. Коли бачиш зараз у Львові п'ять львів'ян стоять, один росіянин підходить, і всі російською розмовляють, то в Києві це ж набагато простіше. Та Вадим Дмитрович завжди був виключно україномовним. Він зауважує, що, якщо негр напише українською мовою, то це буде українська пісня. А коли наші співають російські пісні, то росіяни не визнають, що це їхнє, а наші не визнають, що наше. Це шлях в нікуди. І він правий.

Колись йому І. Шамо мовив: «Вадиме, не треба сотні пісень, які ніхто не знає. Треба одну, яку знають всі». І Вадим Дмитрович з першою ж піснею «Наливаймо, браття, кришталеві чаші» вгадав. Йому можна було вже нічого не писати. І хоча потім ще з'явилося багато творів, мені здається, що цю першу пісню він так і не перевершив. Ця пісня буде вічною.

Як колись мені сказала донька: «Я не можу повірити, що людина, яка ходить поруч з тобою, написала «Кришталеві чаші». Коли Віктор Лісовол розповідав людям, що написав музику до цієї пісні, то вони не вірили. Їм видавалось, що це пісня часів Богдана Хмельницького, козацької доби. А от вдалося ж Вадиму Крищенку якось так осягнути минуле і народити таке невмируще! І подібних нестаріючих пісень пера Вадима Дмитровича можна вибрати десятки у кожного співака: у Оксани Білозір, у Білоножків, Іво Бобула, у Назарія Яремчука, Дмитра Гнатюка... Та хто їх тільки не співав.

Коли зараз подивишся в інтернет, а там – брехня, і молодь виростає на цій брехні, якось стає страшно. Правди в мережі може 5 відсотків, може 3 відсотки, інше все надумано. Тому задум моєї книги був дуже простий: кожен розказував сам про себе. Я включив у тритомник «Золотий вік української естради» ім'я Вадима Крищенко за його неоціненний внесок в українську пісню. Це – найголовніший критерій. Серед всіх Вадим Дмитрович лишається тим стовпом чи тою колоною, яка підтримує українське небо цією українською піснею.

Якщо порівняти творчість цього поета-пісняра з творчістю його колеги (а у мене в книзі більше двохсот імен), то українське в ньому зашкалює. Я не знаю когось іншого, хто хоча б приблизно був таким, як Вадим Дмитрович, щирим українцем. Україна в нього – перш за все. Більш того, не тільки як патріарха української пісні, а і як людину, чия творчість відповідає згаданому критерію, я попросив пана Вадима написати передмову до цього видання. Вадим Дмитрович чи не найбільше долучився до укладання цього тритомника, він цим жив: не лише розповідав дуже цікаво про себе, але й допомагав інформацією і розповідав про інших, коли я не міг нічого знайти. До того ж, у нього немає «завтра», у нього вже: «давай записуй». Він завжди виокремлював час для книги, бо знав, що це треба залишити людям.

Вадиму Дмитровичу хочеться ще якнайбільше залишити. Як сказав Скворода: «Занадто пізно жити завтра», так цих слів, мені здається, дотримується і Вадим Дмитрович. Якщо навіть взяти назви його пісень, він – ще в пошуку. Дехто живе вчорашнім днем. А йому це вже не цікаво, він іде далі. Він в постійному пошуку. Я думаю, що така пісня, як «Наливаймо, браття» в нього ще народиться.

Я дивлюсь на Любомира Гузара, Леоніда Макаровича Кравчука – з роками їх життєвий досвід перевтілюється в світлі думки. Двадцять років назад вони б цього не могли сказати, та життєвий багаж за плечима підштовхує до переосмислення багатьох істин. Такий і Вадим Дмитрович. Я дивуюся – він вражає. Сказати, що знімаю капелюха, – нічого не сказати. Його творіння – вічні. Це Господь через нього дає нам те, що ми маємо почути. Вадим Дмитрович Богом поцілований і Богом обраний. На фоні цього безголосся, що зараз є, Крищенко – вічний. Я думаю, що цю епоху ми будемо слухати все одно по Вадиму Дмитровичу. Тішитися і гордитися, що ми були його сучасниками, що ми доторкнулися до такої величної особистості. Його значення ще оцінить час. Хотілося б, щоб цьому поету віддалось належне ще за його життя. Але ми, українці, не вміємо себе цінувати. Я не хочу казати пафосно, що його прізвище буде вписане золотими літерами в літопис нашої національної культури, але я думаю, що він став музичним брендом, брендом української пісні, і що саме він прикрашає ті звання, які має, а не вони його.

Часом думаю, чому така гарна пісня, а поет її комусь невідомому дає? А Вадим Дмитрович – завбачливий. Він завжди міг підмітити талант

у тих артистів, хто тільки-но з'явився на обрії. Кажу: «Що ж там такого?» А він: «Чекай, подивишся, що буде через п'ять років, через десять».

Дуже багато пісень його молодь співає, це дуже добре. І те, що він не тільки маститим корифеям давав свої пісні, а довіряв і невідомим, не шкодував, як там інші (хотіли, щоб хтось обов'язково знаменитий заспівав) – це безцінне, бо він давав путівку в життя.

Я недавно шукав фотографії ретро з журналу «Україна» і коли подивився, – на перших сторінках – ще нікому невідомі Ніна Матвієнко, там десь Ліда Михайленко, Мареничі, вони тільки з'явилися. Які там були завбачливі фахівці – давали на перші сторінки невідомих виконавців, та це було безпомилково. Дивишся зараз: там випадкових нема, всі стали знаменитостями. Теж саме і Вадим Дмитрович: кому давав свої пісні, то не помилявся.

Ось зараз дивлюсь в соціальних мережах – є дуже гарна сторінка Вадима Дмитровича. Я пам'ятаю фразу, яку сказав Іван Миколайчук: «Щоб тебе полюбили, треба сконати»... Я би хотів, щоб творчість Вадима Крищенка вивчали і в шкільних програмах, і в дитсадочках. У нас є проблема: в школі багато зайвого, багато непотрібного. Я ніяк не збагну, чому в шкільній програмі є все, крім української пісні, української писанки – того, чим Господь нас обдарував найбільше і чим ми повинні гордитися.

Коли дивишся, кого діти вчать в школі, стає страшно. Рано чи пізно **творчість Вадима Крищенка має бути в шкільній програмі**, оскільки це – те зерно, якого засіяно не так вже і багато. Його треба плекати, бо більше половини маємо. Нині живемо в епоху Вадима Дмитровича, тож наголошую: **ми обов'язково** (про інше й мови немає!), **маємо включати творчість Вадима Дмитровича**, цього воістину народного поета, **в програми освітянських закладів!** І то не одним твором його представити, не факультативно, а в обов'язковій програмі. Щоб вже сьогодні мій онук міг його прочитати. Ми Крищенка знаємо як поета-пісняра, але він же не тільки поет-пісняр, він ще і глибокий поет. Ця тема ще не досліджена.

Вадим Дмитрович живе, випереджаючи час, він бачить далі. Знає, що все одно ми будемо це мати. По телебаченню і радіо все менше звучить якісних українських пісень. Зараз прийшли ті пісні, про які покійний Ігор Білозір сказав: «Я не можу зрозуміти, хто то може зрозуміти». Воно якесь сіре, ніяке, воно не має майбутнього. Хтось мені сказав, що ті діти, які зараз слухають Дзідзьо і йому подібних, коли будуть мати своїх дітей,

захочуть, щоб звучав Назарій Яремчук, щоб звучав Василь Зінкевич, щоб звучали пісні Вадима Крищенка. Зараз вони ще не доросли до цих імен. Може, занадто красиво для ще примітивних мізків і занадто гарно для вульгарних смаків. Я не хочу засуджувати. Хай слухають, це їхній вибір. Але, коли дивлюся в ютубі, що ті пісні, де у Дзідзьо матюки зашкалюють, мають 20–30 мільйонів переглядів, а у нашої знаменитої Квітки Цісик немає жодної пісні за мільйон – то страшно стає. Але Вадим Дмитрович робить своє. І мене переконав, що рано чи пізно ми прозріємо. Колись дитина в утробі матері чула, як мати співає народних пісень. **Так і зараз з дитячого садочку, з коліскових треба починати співати і вчити Вадима Крищенка, щоб піднімати духовний рівень українців.**

Його творчість – це фундамент, на якому базується решта. Якщо взяти українську пісню в одне намисто, то він є тим діамантом, до якого тягнутись і тягнутись багатьом. Такі, як Крищенко, народжуються раз в століття. Хотілось, щоб сірість очистилась. Рано чи пізно вся полова відлетить, а він є тим зерном, яке проросте.

Крім того, що він прекрасні пише вірші, він ще прекрасна людина, добрий друг. Мене завжди вражала ота їхня чоловіча дружба з Борисом Олійником, яку він проніс через все життя. Коли їм було важко (а важко їм було часто), вони тримались купи. Так було ще зі студентських років. Вони шанували талант один одного, що не притаманно українцям: з одного цеху талановиті люди, як правило, не дружать. Якщо хтось напише гарну пісню, то почути схвальне слово від колеги майже неможливо, а вони гордились один іншим, знаходили добрі слова і вчасно їх казали один одному. На всіх концертах Вадима Крищенка Борис Олійник сидів у залі. Багато хто не розумів, що їх єднає, бо у нас же конкуренція. А між ними була ця справжня дружба.

Вадим Дмитрович відчуває чужий біль. В мене було непросте життя, і коли мені було важко, він це відчував і якимось так ненабридливо, спокійно міг дібрати потрібні слова, достатню фразу і цим заспокоїти, підтримати, підбадьорити. Крім того, він цілодобовий для дружби. Бувало, що наберу його по телефону там після дванадцятої, кажу: «Може, пізно?» – «Та яке пізно. Можеш до ранку дзвонити». Зараз треба дуже шукати таких людей, які є чистими, благородними, милосердними, які є моральними авторитетами – я Вадима Дмитровича відношу до них. Коли згадую слова, які сказав Любомир Гузар перед смертю: «Я все життя хотів бути людиною»,

то думаю, що Вадим Дмитрович давно вже є тією людиною. Це еталон, до якого треба тягнутись і тягнутись. У нього є запас міцності – хай до 120 живе. Я не люблю лукавити, але про нього тих хороших слів хочеться сказати якнайбільше. Про нього – лише добре. Я навіть не можу згадати якийсь момент, бодай секундочку якоїсь фальші в нього. Він набагато кращий від нас, світліший, добріший. Дай Бог йому здоров'я, дай Бог, щоб він встиг зробити те, що хоче.

Вадиме Дмитровичу, Ви – вибраний, Господь Вам дав талант, Ви знаєте, хто Ви є, і вмієте подякувати за це. Хоча Ви зробили дуже багато, але, думаю, що ще не написали й половини тих книжок, які мали б написати. Запас міцності у Вас ще великий. Коли я брав інтерв'ю в Миколи Філаретовича Колеси на 103-му році життя, він казав мені (а він написав 2 симфонії): «Мені здається, що я зараз третю напишу, я маю такий запас». Я думаю, що десь років поза 110 Ви скажете: «О, нарешті в мене вже написана ця пісня, до якої я йшов все життя».

Головне, дякувати Богу, що Він подарував нам Вадима Крищенка. Хай Він тримає Вадима Дмитровича здоровим і світлим ще багато-багато років».

ПІСЛЯМОВА

Ось і добігає кінця наша розповідь про Вадима Крищенка. Магія його поетичного слова заворожує, а пісенного – підносить над буденністю, западаючи назавжди в душу своєю дивовижною мудрістю, поєднаною з природною простотою і щирістю.

Ми всі зросли на його піснях, навіть не усвідомлюючи цього, і коли рано чи пізно дізнаємося ім'я автора того чи іншого давно улюбленого твору (бо далеко не всі виконавці і далеко не завжди повідомляють зі сцени, чиї пісні виконують), робимо для себе маленьке відкриття: знову Крищенко!

Таке відкриття зробила і я, випадково потрапивши на його концерт чотири роки тому. Та ще більше відкриття, що межувало з обуренням, чекало на мене, коли не знайшла його імені ні в навчальних програмах наших учбових закладів (за винятком початкової школи), ні його офіційних джерел у відкритому для широкого загалу доступі, звідки можна було б взяти достовірну інформацію про доробок поета. Чому ж на 40 мільйонів українців не знайшлося жодного, хто б допоміг у цьому людині, чиї пісні співали наші мами і з чиїми піснями перемагають сьогодні наші діти? Якщо любов врятує світ, то байдужість його згубить... Зупиніться і спробуйте хоча б раз в житті подякувати іншій людині за бодай одну приємну хвилину, яку ви отримали від її роботи. Не завтра! Сьогодні!

Доречі, в дужках зазначу, що не зустрічала жодного іншого літератора, в чиїх творах було б стільки добрих побажань людям. «Хай щастить вам, люди добрі», «Бажаю щастя», – скажімо один одному», «Пане господарю, сонця вам щодня», «Я на рідній мові друзям щастя зичу», «Україно, подаруй щастя сину і доні», «Благословімо хлібом», «Господарю-батьку і ви, господине, Хай доленька ваша рясніє щодня», «Благословенна будь, Вкраїнська хато», «Я вам сьогодні щастя побажаю», «Вам радості на кожний день, утіхи», «Хай щирість скрізь іде до хати», «Тож будьте щасливі і юні, і сиві...», «Щоб в добрі й злагоді жили...», «Так хай нам щастить!» Це Крищенко. І я можу продовжити...

А стільки пісень рідною мовою патріотичного спрямування, як є у Вадима Дмитровича, немає у жодного іншого поета-пісняря. Чи такі твори не

достойні бути включеними в шкільну програму?! Це питання не лише від мене – його задали три з половиною десятки народних артистів України, у яких я брала інтерв'ю. Як ще довго воно буде залишатися риторичним?

Чому музейну експозицію ушанованого поета організовує сім'я житомирян з власної ініціативи і власним коштом, бо просто по-людськи не можуть пройти повз таку несправедливість, а держава знов мовчить? Чому на відкриття цієї експозиції для вшанування події за 150 км з Києва приїжджають доктори наук, професори, академіки, з десятків народних артистів України на чолі з Героєм України, та не з'являється жоден із запрошених місцевих телеканалів та чиновників, в чій компетенцію і службові обов'язки входять подібні речі?! Це при тому, що я не бачила жодного творчого вечора поета, де люди б не вітали його стоячи! На яких ідеях маємо навчати наших дітей, наше майбутнє? Що посієш...

І ця книга є **першою** в житті 84-річного поета **про нього!** Українці, настав час цінувати своє і віддавати йому належне. Тридцять вісім найушанованіших наших митців висловилися про творчість Вадима Дмитровича на сторінках цього видання. І якщо одна людина такого рівня теоретично може злукавити, то до оцінки чотирьох десятків особистостей, які представляють нашу політичну, культурну, літературну, наукову еліту, не дослухатися неможливо. Чиновництво від освіти, це до вас! Почуйте, нарешті, голос тих, хто складає славу України!

Я не поетеса і не письменниця. Я філолог, та не української мови. Але мій червоний диплом, виданий КНУ імені Тараса Шевченка, дозволяє мені фахово дати короткий критичний огляд і оцінку творчості Вадима Дмитровича Крищенка:

*Я*скравим гроном калиновим
В літературу навіки
Ти вплив своїм класичним словом
Душі співучої рядки.

*З*вучиш ти на високій ноті,
Здіймаєш пісню до небес,
Вона бринить в гучнім акорді,
Щоб рідний край з ганьби воскрес.

*Р*ядків тонкі дереворити
Вони - для роздумів, не втіх.
Такі шедеври сотворити,
Напевно, Бог сам допоміг.

*Т*воя поезія - цілюща,
Як з джерела вода дзвінка,
Як наша воля – невмируща,
Стрімка, як навесні ріка.

*П*ереливається і сяє
Вона, мов чистий діамант,
І, наче сонце, зігріває:
Талант, божественний талант!

*Т*и зичиш щастя всім без ліку,
В віршах заряд добра несеш,
А кажуть люди з роду-віку:
«Те, що посієш, те й пожнеш...»

*І*з правдою ти наодинці,
Як перед Господом душа.
Літопис справжніх українців
Вчить треба по твоїх віршах.

*І*закликало й закликає
Твоє невтомливе перо,
Щоб поєднались з рідним краєм
Звитяга, правда і добро.

*Т*и був, ти є, Поете, й будеш
У серці українців жить,
Бо твою пісню не забудеш –
Козацький племін в ній горить.

*Х*ай додає Всевишній віку,
Щоб рупор нації не вмовк...
Озвуся пошепки і криком:
Живіть, творіть, пан Крищенко!

На записі пісні

Ой, не так співає...

Єдиний диск з усіма танго

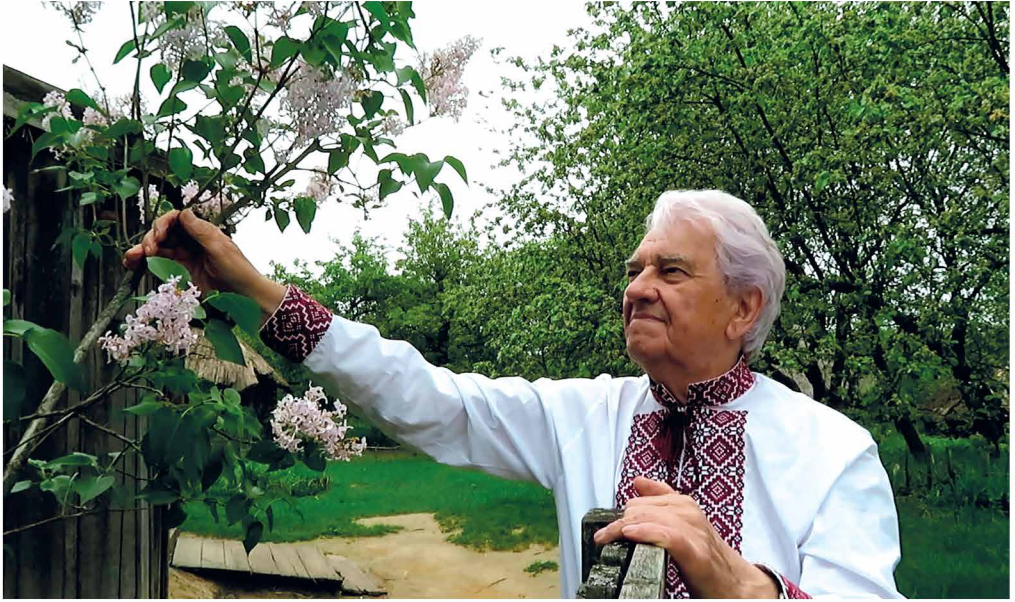
На відкритті музейної експозиції В.Крищенка в Житомирі

Біля стендів

Тебе запрошую, запрошую на свято

Де б я не був, і з ким не був – додому повернусь

Отак сидіти б й говорити... З арт-директором на зйомках кліпу

*Над моїми днями пролетіли гуси,
Обтрусили пера в тихому саду...*

*Я не забарюся, я не забарюся,
Осене, до тебе я літа веду*

На зйомках кліпу на пісню «Над моїми днями»

*Клен мені на згадку вибирає листя,
Пригортає хвиля жовті береги...*

*Де ж вони взялися, де ж вони взялися
На чорнявих скронях вранішні сніги?*

А вже осінь прийшла у мій сад...

*З Людмилою Темертей — скульптором першого в світі пам'ятника
жертвам Голодомору. Київ. 2018.*

Ось такий я – як в цій книзі.

НАЙБІЛЬШ ВІДОМІ ПІСНІ В. КРИЩЕНКА

А була любов
А було колись
А вже осінь прийшла у мій сад
А де моя весна
А життя як життя
Академія аграрна
А кохання тільки починається
А любов солодка
А ми механіки
Анна
А про зиму мені не кажи
А річенька, а хвилинка
А там, за вечорами
А я боюся
Акація цвіте
Антонівка
Бабине літо
Бажаю щастя
Батьківська земля
Батьківська пісня
Батьківська хата
Батько і мати
Бентежна струна
Берег любові
Биківня
Біжить весна до літа
Біжить дівча
Біла хата
Білі нарциси
Білі троянди зими
Біля берега мрії

Білявочка
Благословенна будь
Благословенний Києве
Благослови
Благословімо хлібом
Блискавиця
Богунівці
Болить душа
Бо ти одна
Бо ти така
Бо я – любов твоя
Братове
Будь моїм
Будьмо
Будьмо вдвох
Бути українцем
В тебе віримо, Україно
Варенички
Великдень
Великодні дзвони
Величність вогню
Весілля
Весна
Весна для тебе
Веснянка
Вечір догорає
Вечоровий Київ
Ви вся в білому
Вибрав я тебе
Вино розлуки
Випадкове знайомство

Вишенька-черешенька
Віват
Від весни до літа
Військові стоматологи
Від земної краси
Відцвітають бузки
Військові стоматологи
Віконечко рідної хати
Віра
Вірю
Вітаю вас
Вітчизну матір'ю зову
Вічний вогонь
Вклонімось батьку
Возлюбімо ближнього
Вклонюся тобі
Внесімо прапор вільної держави
Вперед, побратими
Вставаймо, браття українці
Ганнуса
Гей ви, козаченьки
Гімн НУБіП
Голосіївська зоря
Голосіївський вальс
Голубочок
Гори карпатські
Горобина
Горобині грона
Горобина осінь
Господи, дай нам любові
Грав музика
Гребінки
Гуси-лебеді
Гуцульщина
Два сліди
Дві зорі

Дві тополі
Державні службовці
Десята заповідь
Дзвони Лаври
Дзвони Чорнобиля
Дільничий інспектор
Дні любові
Дні снігопаду
До мами
До маминих очей
Добрідень
Доброго ранку
Доброго ранку, Батьківщина
Додому повернусь
Добрий день, кохано
"Дозвольте запросити Вас"
(Л. Нечипорук)
"Дозвольте запросити Вас" (С. Гіга)
Доле моя, доленько
Долі моєї село
Доля
Доля козака
Донька України
Дорога до матері
Дорога
Дощі
Друже мій скрипалю
Друзі мої
Душа поета
Душі не все одно
Елегія
Емігрант
Епіцентр
Єднаймося
Єдність
Жасмин цвіте

Жити для добра
Жінка із блакитними очима
Жіноча ніжність
Журавлине перо
Забудеш
Забери мене із самоти
Завітаймо в Коржі
З народом ми завжди єдині
За мріями, за веснами
Загадка любові
Загадкова дівчина
Заграй, дударіку
Загублені слова
Закоханий вівчарик
Заметіль
Запаліте вогонь
Запитай у любові
Запитаю
Запитую себе
Запізнивсь
Запрошую на свято
Заробітчанка
Заспівай, гуцуле
За тих
Заходь в мій дім
Зацвітай, кохано земле
Зачарована
Звучала скрипка
Згадай мене ("Майнуло літо пома-
хом лелеки...")
Згадай про море
Згадай, солдате
Згоріла церква
Здрастуй і прощай
Злагода
Знов приходить весна

Золота обручка
Золоте руно
Зона
Зоре моя
Зоряна дорога
Зорян ніч
Зоряні побачення
Зоря
Зустрічаємо любов
І Боже слово повторім
І нам Бог допоможе
І ти пробач мені
Іду до осені
Іду до тебе
Іду на поклін
Ікона
Іскорка тепла
Історія любові
Йду до тебе
Калина-мати
Калинове гроно
Карнавал
Квіти дитинства
Квіти кохання
Квітка папороті
Квітка-чарівниця
Київ – доля моя
Київ і кияни
Київ, Києве мій
Київські ворота
Київське "Динамо"
Козацька
Козацька пісня
Козацькі коні
Козацький куліш
Козаченьки

Коли ідуть дощі
Коли ми вдвох
Коли приходиш ти
Колискова для сина
Коли тебе забуду
Коні вороні
Коні моєї долі
Котики вербові
Кохай мене
Кохана
Кохана, коханий
Кохання
Кохання може все
Кохання приходить
Кохання птах
Красилів мій
Крізь літа
Криниця
Крокує молодість Вітчизни
Крокуй, Україно
Кружле сніг
Кручена вода
Куди пішла любов?
Кумедний чоловічок
Ласкаво просимо
Лебеді кохання
Лелека з України
Летіла пташка
Липовий цвіт
Листопад
Літо-лігечко
Ліхтарики
Любава
Люби мене
Любов-чаклунка
Малина

Мама – зоря вечорова
Мамина молитва
Мамина пісня
Мамине серце
Мамо
Мамо – зоря вечорова
Мамо-матусю
Мамо, не плачте
Манекени
Марш ДАІ
Материнське слово
Мати іде
Матіола (М. Мозговий)
Матіоли (В. Костенко-Київський)
Матуся
Медова нічка
Меланхолія жовтого саду
Мені не все одно
Ми – воїни спасіння
Ми тут стояли
Ми українці
Ми шлях заступаєм війні
Минає літо
Мій дорожний інспекторе
Міжгір'я
Мій ти, чи не мій?
Мій Шевченківський район
Моє танго
Може збудеться щось
Може це ти
Молитва
Моління на козачку
Молода
Моя земля
Моя зорина
Музика сердець

Муруймо храм добра
На березі
На березі розлуки
Навчи мене, скрипко
Навчіть, мамо
Надвечір'я
Над Дніпровським краєм
Над моєю долею
Над моїми днями
На долині мчаться коні
Назови мене єдиною
На кожен день життя
Наливаймо, браття, кришталеві чаші
Нам треба жити для добра
Намалюю вітер
Намалюю ікону
Намалюю маму
Нас єднає любов
На станції чекання
На стежині стрінуся
Наш дім - Україна
Наш ліцей
Не барись
Не біймось мовить про любов
Невезуча
Невеселі квіти
Невідома Україна
Неждана зустріч
Не забуваймо свого роду
Не забуду
Не забудь, пам'ятай
Не залишай мене ти на одинці
Незнайомка
Не промовляй даремно
Не сотвори собі кумира
Не укради

Ніжна пісня
Ніченька-циганка
Новорічний сон
Новоріччя
Ну що сказати?
Одинокий вожак
Одна-єдина
Ой ви, коні
Ой зима
Ой, кум, кума
Ой шепнула весна
Осінні яблука
Останнє танго (Осіннє танго)
Останній дзвоник
Останній шанс
Отака
Отчий край
Очима намалюю я ікону
Падаю
Пам'ятаймо
Пам'ять
Пане господарю
Пане ректоре наш
Пані і панове
Пані моя, пані
Патріоти України
Пахне м'ята
Пахне сад в забутті
Пахуче яблуко
Перелітні птиці
Перемога
Перший цвіт не обламай
Пливла зоря
Під вітрилами кохання
Під дощем
Підбита птаха

Підходящий
Пізня зустріч
Пісня другові
Пломінь мого серця
Побудуй мені світ
Поверни
Повертаймось до мами
Повертаються птахи із вирію
Повір моїм очам
Повторім слова Тараса
Погадай, циганко
Погода на завтра
Подивись мені в очі
Подих рідної землі
Подякую любові
Поїзд о двадцятій
Поки ти, Україно, живеш
Поклич мене
Полісяночка
Полюбив-покохав
Полюбила чорнобривця
Поминальний день
Поміняю дві розлуки
Попросимо пробачення
Пора кохання
Потічок
Поцілуй, пригорни
Почекай
Прапор України
Приголуб мене
Приїдьте додому
Прийди
Прийди до мене
Прийшла любов
Приходь до нас, Всевишній
Причарувала-приворожила

Пробач мені
Пробач нам, мамо
Пробачення
Проводжають хлопця
Просвітлений вогонь
Профіль
Прощай
Рано повертати до зими
Ректор
Ресторанний співак
Рідна хата
Рідне село
Рідне слово моє
Рідний край
Ріка життя
Ріка мого дитинства
Річка-річенька
Родина
Родинне вогнище (О. Злотник)
Родинне вогнище (Л. Нечипорук)
Родинне вогнище (П. Дворський)
Розлука
Розмова з тобою
Русалонька
Самотні зорі
Сани
Свати
Світає день мені
Світ без тебе
Світ надії
Світку мій
Святковий день
Селянський корінь
Сини
Сирота
Сійся для добра

Сіється пороша
Сіяв батько жито
Скажи мені
Скажи мені, любове
Сказала ти "прощай"
Скрипалю
Слов'янська врода (Г. Татарченко)
Слов'яночка (Н.Яремчук-молодший)
Слово, зігріте любов'ю
Співець
Спогади
Ставаймо, друзі, у коло пісні
Старе джерело
Старий актор
Старий музика
Старий скрипаль
Старостинецький вальс
Стоїть тополя
Таємниця
Так чи ні
Там, де гори сині
Там, де двоє зустрічаються
Тарантас (Л.Нечипорук)
Тарантас (Г.Татарченко)
Тарасе
Тарасів вогонь
Твій силует
Твої очі
Твої губи гіркі
Тебе запрошую на свято
Тебе нема
Те, що було
Ти для мене єдина
Ти мені потрібна
Ти моргни мені бровою
Ти моя мила

Ти скажи
Ти така, як усі
Тільки може любов
Тільки ти
Тільки ти дочекаєсь
Тінь на стіні
Тобі одній скажу
Тоді, коли ідуть дощі
Тополина заметіль
Тополиний край
Трава зелена
Три музики
У білім цвіті
У блакитну ніч
У великому місті
У Києві дощ
У спалаху жоржин
Україна
Україно – будь
Україно моя
Україно, пам'ятай героїв
Україно-мати
Український дім
Українська душа
Українське братство
Український рушник
Усе на світі від любові
Усі ми прагнемо любові
Усміхнися мені
Файна
Хай береже Господня сила
Хай буде так
Хай весна посміхається нам
Хай минають літа
Хай святиться ім'я твоє
Хай серце підкаже

Хай щастить
Хвала Богородиці
Хліб на рушнику
Ходи з козирної
Ходи сюди
Холостяки
Хто в дзвони б'є
Хустина
Цвіт надії
Це – я, любов твоя
Це з нами назавжди
Це мій рідний дім
Це мій рідний край
Цей світ без тебе
Циганська доля
Ця весна – для тебе
Ця ніч для нас
Чабрецеве літо
Чарівниця
Чародійниця
Чаруєш ти
Чекання
Чекання любові
Ченці
Червона вишня
Червона ружа
Червоні ягоди шипшини
Через осінь, через зиму
Черемуха
Честь маємо, панове офіцери
Чи згадаєш
Чи ти любила?
Чобітки

Човник
Чуєш, батьку, чуєш
Чумаченьки
Шана
Шануй батька, шануй матір
Шинкарочка
Ще не любов
Щоб ти щасливою була
Що було. то було
Я – артист
Яблуневий день
Я люблю свій рідний край
Я – твій
Я – України син
Я вернусь додому
Я вірю
Я все пробачила тобі
Я горда жінка
Я до кладочки іду
Я іду за Вами
Я люблю свій рідний край
Я не повернусь
Я піду за тобою
Я так тебе любив
Я тебе чекаю
Я хочу бути щасливою
Я хочу сказати
Яблуко життя
Яблуневі пахощі
Як згадаю усе
Якщо поруч ти
Якщо тебе забуду

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. «Концерт - як молитва...» // «Кримська світлиця». - 2012. - 13 січня. - с.8.
2. Крищенко В.Д., Домшинський В.В. Пісні. – Київ: «Інсайт-плюс», 2008. – с.3.
3. А.Афоніна «Десять заповідей Божьих пропоют лучшие исполнители Украины». – Киевский вестник, №143, 24.12.1999. – С.2
4. Творчий вечір В.Крищенка «Український рушник», 2010. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: – <https://www.youtube.com/watch?v=xG8TyL4IScQ&index=5&list=PLMhYOrZESrx2lzEu-KD78qzR31M-Z8unv>
5. Павло Дворський «Його пісні утверджують українство».- Вісті № 13, 31.03.2011. - с.12.
6. Творчий вечір В.Крищенка «Ріка життя», 2008 . - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: – <https://www.youtube.com/watch?v=zWSUYCVBdXw&index=9&list=PLMhYOrZESrx2lzEu-KD78qzR31M-Z8unv>
7. Борис Олійник «Слово про друга». // Кримська світлиця». -2007. – 26 жовтня, с. 4
8. Ювілейний концерт В.Крищенка «День сповіді», 2015. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: – <https://www.youtube.com/watch?v=HSTMOJeL42s&index=19&list=PLMhYOrZESrx2lzEu-KD78qzR31M-Z8unv>
9. Творчий вечір Вадима Крищенка «Українська душа», 2000. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=vufyPIJ9Oy8&t=48s>
10. Офіційний відео канал Вадима Крищенка. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: – <https://www.youtube.com/channel/UClhsfoZfr1ZCGouP39ROccw>
11. Офіційний сайт Вадима Крищенка. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://kryshchenko.info/?fbclid=IwAR3piahmIkEEZQ0Z1Jo0_NXN7zLZzz1j6wp0lPwElFtYL6KT-YTWxRTICdo

ЗМІСТ

ЗАМІСТЬ ПЕРЕДМОВИ	3
СЛОВО – ЦЕ ТАКОЖ БАГНЕТ	4
СПАСИ МЕНЕ, ПІСНЕ	20
“ОЦІНКА УНІВЕРСИТЕТУ І ОЦІНКА ЖИТТЯ – ЦЕ ЗОВСІМ РІЗНІ ОЦІНКИ”.	28
ПРИХОДЬ ДО НАС, ВСЕВИШНІЙ	34
УКРАЇНО, ТИ ОДНА В НАШІЙ ДОЛІ	49
БАТЬКОВА ПІСНЯ, БАТЬКОВЕ СЛОВО ХТО МИ І ЗВІДКИ НАГАДУЄ ЗНОВУ	56
"ІСТОРІЮ В СВОЇЙ КРАЇНІ ПИШУТЬ ПОЕТИ" (І.БОБУЛ).	60
МАТИ ІДЕ. Я ПРОШУ ВСІХ ПРИСУТНІХ УСТАТИ.	68
ДОДОМУ ПОВЕРНУСЬ	75
"СПАСИБІ ЗА ПІСНЮ!"	80
Я ВАС ВІТАЮ, ДРУЗІ СЛОВА	86
ВІДХОДЯТЬ ЗА ОБРІЇ ДРУЗІ...	90
РІДНЕ СЛОВО МОЄ.	101
УКРАЇНО, ПАМ'ЯТАЙ ГЕРОЇВ	109
І ВСЕ Ж НАМ ТРЕБА ВИЖИТИ УСІМ СМЕРТЯМ НАЗЛО	115
НЕ БІЙТЕСЬ МОВИТЬ ПРО ЛЮБОВ	120
ДЕ Б НЕ БУВ, ДЕ Б НЕ ЖИВ, Я ЛИШ ТВІЙ, УКРАЇНО	127
ТОЖ БУДЬМО ВКРАЇНЦЯМИ, БРАТТЯ	129
ДАЛІ БУДЕ	133
POST SCRIPTUM	141
Д.Гнатюк	141
Р.Кириченко	141
В.Зінкевич	141
Ревуцький.	142
О.Шалімов	142
О.Горбатюк.	142
А.Павко.	143
Ю.Мушкетик	143
Б.Олійник	144
Ю.Рибчинський	145

А.Паламаренко	146	П.Дворський	192
О.Білозір	147	Я.Борута	193
О.Злотник	149	Д.Антонюк	196
О.Морозов	151	П.Мрежук	199
А.Попова	151	М.Брунський	202
Н.Шелепницька	155	«Червоні маки»	203
І.Попович	162	В.Домшинський	204
Н.Шестак	170	Л.Нечипорук	207
М.Гаденко	172	А.Лаврінчук	210
І.Бобул	178	Г.Татарченко	211
Ю.Градовський	184	О.Козлов	214
С.Мирвода	184	М.Коломієць	214
О.Василенко	186	М.Маслій	216
А.Верес	187		
ПІСЛЯМОВА			222
НАЙБІЛЬШ ВІДОМІ ПІСНІ			233
В.КРИЩЕНКА			233
СПИСОК ДЖЕРЕЛ			241

Літературно-художнє видання

ПАВЛЕНКО ІННА МИКОЛАЇВНА

*ВАДИМ КРИЩЕНКО.
ПОСТ СКРИПТУМ
або ДАЛІ БУДЕ*

Дизайн та верстка

Вероніка Бойко

Формат 70×90/16. Папір офсетний. Гарнітура Minion.
Ум. друк. арк. 17,84. Зам. № . Тираж прим.

Видавець О. О. Євенок
м. Житомир, вул. М. Бердичівська, 17А
тел.: (0412) 422-106

*Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції України
серія ДК №3544 від 05.08.2009 р.*

Друк та палітурні роботи ФОП О. О. Євенок
м. Житомир, вул. М. Бердичівська, 17А
тел.: (0412) 422-106, e-mail: book_druk@i.ua